

**«CƏMIYYƏTİ İNCİDƏN, NARAZILIQ YARADAN XOŞAGƏLMƏZ
HALLARA QARŞI MÜBARİZƏ DAHA DA CİDDİ APARILACAQDIR.
XÜSUSİLƏ, KORRUPSİYAYA, RÜŞVƏTXORLUĞA QARŞI
MÜBARİZƏ DAHA DA CİDDİ APARILMALIDIR.»**

**İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti**

№ 2(46)

APREL – İYUN 2014-cü il

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının
Baş Prokurorluğu

REDAKSIYA HEYƏTİ:

Baş redaktor:

Namiq Əsgərov

Baş redaktorun müavini:

Nazir Bayramov

nazirbayramov@mail.ru

Redaksiya heyətinin üzvləri:

Bəhruz Mahmudov

İlqar Cəfərov

Nazim Abbasov

Natiq Hüseynov

Məsul katib: Eldar Əfəndiyev

Redaksiyanın ünvanı:

AZ 1001, Azərbaycan Respublikası,

Bakı şəhəri, N.Rəfibəyli küçəsi, 7.

Tel.: 492-25-17, Faks: 492-25-17

www.genprosecutor.gov.az

«Kütləvi informasiya vasitələri haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununa müvafiq qaydada təsis edilmişdir.

Jurnal 2003-cü ildən etibarən, rübdə bir dəfə dövriyyəyə çıxir.

Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun 1 iyun 2010-cü il tarixli, 10/53 nömrəli «Azərbaycan Prokurorluğu» elmi-praktiki jurnalının redaksiya heyətinin yeni tərkibinin təsdiq edilməsi haqqında əmrinə əsasən, Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun elmi-praktiki mətbu orqanı olan «Azərbaycan Prokurorluğu» jurnalının fəaliyyəti üçün məsul qurum kimi Baş Prokurorluğun Elm-Tədris Mərkəzi müəyyənləşdirilmişdir.

Materiallardakı faktların doğruluğuna jurnalın redaksiya heyəti məsuliyyət daşıyır.

Materiallarımızdan istifadə zamanı jurnala istinad etmək vacibdir.

Baş prokuror yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin mətbəəsində çap edilmişdir.

Çapa imzalanmışdır: 30.07.2014-cü il 60x84 1/8 formata 136 səhifə həcmində çap olunmuşdur. Tiraj: 1350 nüsxə.

© «Azərbaycan Prokurorluğu», 2014

MÜNDƏRİCAT

İctimai-siyasi tədbirlər

- Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Fəxri xiyabanda ulu öndər Heydər Əliyevin məzarını ziyarət etmişdir 3
- Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 91-ci ildönümü münasibətilə paytaxtda təşkil edilmiş Gül bayramında iştirak etmişdir 4
- Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 91-ci ildönümünə və Heydər Əliyev Fondunun 10 illik yubileyinə həsr olunmuş təntənəli mərasimdə iştirak etmişdir 5

Rəsmi tədbirlər

- Baş Prokurorluqda Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin anadan olmasının 91-ci ildönümünə həsr olunmuş konfrans keçirilmişdir 12
- Korrupsiyaya qarşı mübarizə Azərbaycanın dövlət siyasətinin prioritet istiqamətidir 15
- Azərbaycanın və Moldovanın Baş prokurorluqları arasında əməkdaşlıq proqramı imzalanmışdır 27
- Baş prokuror Zakir Qaralov Beynəlxalq Antikorrupsiya Orqanları Assosiasiyasının (IAACA) baş katibi, Çin Xalq Respublikası Prokurorluğunun idarə rəisi Ye Fenq ilə görüşmüşdür 28
- Baş prokuror Zakir Qaralov AŞPA-nın Monitoring Komitəsinin həmməruzəçiləri Pedro Aqramunt Font de Mora və Cozef Debono Qrex ilə görüşmüşdür 29
- Baş prokuror Zakir Qaralov Beynəlxalq Prokurorlar Assosiasiyasının Prezidenti Gerhard Yaroşu qəbul etmişdir 30
- Prokurorluq orqanları əməkdaşları növbəti ağacəkmə kampaniyası keçirmişlər 31
- Prokurorluq orqanlarında vətəndaşların müraciətlərinə baxılması işi daim diqqət mərkəzindədir 32
- Naxçıvan Muxtar Respublikası Prokurorluğunda Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin 91 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbir keçirilmişdir 34

Təhlillər, təkliflər

- N.Bayramov – İşin prokurora qaytarılması: institusional problemlər, praktiki nəticələr (*davamı*) 36

Diskussiya klubu

- İ.Abbasov – Prokurorun ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi və nəzarətinin qarşılıqlı əlaqəsinin bir sıra məsələləri 87
- F.Həsəneliyev – Cinayət qanunu normasının tətbiqinin səmərəsini artırmaq imkanları mövcuddur 89
- S.Məmmədli – Cinayət qanununda nəzərdə tutulmamış əmələ görə şəxsə ittiham irəli sürülməsi tələbi mübahisəlidir 91

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedent təcrübəsini öyrənilirik

- G.Əyyubova – Azərbaycan «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Konvensiyada dəyişiklik edən 15 nömrəli Protokolu təsdiq etmişdir 92

İctimaiyyətə hesabat

- Avropa Komissiyasının sədri Joze Manuel Barrozu: «Gələcək – təhsil və elmlə bağlıdır» 94
- Azərbaycan Respublikasının prokurorluq orqanlarına işə qəbul əlaqədar müsabiqənin yazılı imtahan mərhələsi keçirilmişdir 95
- Baş Prokurorluğun Müraciətlərə baxılması idarəsinin əməkdaşları prokurorluğun struktur qurumlarında seminar-məşğələ tədbirlərini davam etdirmişlər 96
- Baş Prokurorluğun Hüquqi təminat və informasiya idarəsinin əməkdaşları prokurorluğun struktur qurumlarında seminar-məşğələlər keçirmişlər 97
- «Milli Fəaliyyət Proqramı»ndan irəli gələn vəzifələrin icrası ilə bağlı Naxçıvan Muxtar Respublikasında görülən işlər»ə həsr edilmiş konfrans keçirilib 99
- Hüquqi maarifləndirmə günün tələbidir 101

Prokurorluğun beynəlxalq əlaqələri 103

Kadrlarla iş

- Təyinatlar 105

Normativ hüquqi aktlar

- Qanunvericiliyə dəyişikliklər 107
- Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun qərarları 126

İLHAM ƏLİYEV FƏXRİ XİYABANDA ULU ÖNDƏR HEYDƏR ƏLİYEVİN MƏZARINI ZİYARƏT ETMİŞDİR

Mayın 10-u müasir müstəqil Azərbaycanın memarı və qurucusu, görkəmli dövlət xadimi, xalqımızın dahi oğlu və ümummilli lideri Heydər Əliyevin anadan olmasının 91-ci ildönümüdür. Qədirbilən Azərbaycan xalqı, bütün dünyada Heydər Əliyevi tanıyanlar və sevənlər on birinci ildir bu dahi şəxsiyyətin doğum gününü onsuz qeyd edirlər.

Hər il ümummilli liderimizin ad günü ərəfəsində olduğu kimi, mayın 10-da da səhər tezdən respublika ictimaiyyətinin nümayəndələri, ölkəmizin müxtəlif rayon və şəhərlərindən Bakıya gəlmiş insanlar, Azərbaycan paytaxtının qonaqları axın-axın Fəxri xiyabana üz tutur, ulu öndər Heydər Əliyevin məzarı önünə əklillər, təzə-tər güllər qoyur, onun əziz xatirəsini dərin ehtiramla yad edir, ruhuna dua oxuyurlar.

Xalqımızın xilaskar oğlunun doğum günündə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva, ailə üzvləri, ulu öndərin doğmaları, yaxınları onun məzarını ziyarət etmək üçün Fəxri xiyabana gəldilər.

Prezident İlham Əliyev ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin məzarı önünə əklil qoydu, ulu öndərin ruhu qarşısında baş əydi.

Azərbaycan Respublikasının dövlət himni səsləndi.

Prezident İlham Əliyevin xanımı Mehriban Əliyeva və ailə üzvləri ümummilli liderin abidəsi önünə gül dəstələri qoydular.

Sonra dövlətimizin başçısı və ailə üzvləri ulu öndərin ömür-gün yoldaşı, oftalmoloq-alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın, görkəmli dövlət xadimi Əziz Əliyevin və tanınmış həkim, alim Tamerlan Əliyevin məzarlarını ziyarət etdilər və gül dəstələri qoydular.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin məzarının ziyarət edilməsi mərasimində Baş nazir Artur Rəsizadə, Milli Məclisin sədri Oqtay Əsədov, Prezident Administrasiyasının rəhbəri Ramiz Mehdiyev, nazirlər, komitə və şirkət rəhbərləri, Milli Məclisin deputatları iştirak etdirdilər.

İlham Əliyev ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 91-ci ildönümü münasibətilə paytaxtda təşkil edilmiş Gül bayramında iştirak etmişdir

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri, dünya şöhrətli siyasi xadim Heydər Əliyevin anadan olmasının 91-ci ildönümü münasibətilə Heydər Əliyev Sarayının qarşısındakı parkda və sarayın arxasındakı Şəhər Mərkəzi Parkında Gül bayramı keçirilmişdir.

Prezident İlham Əliyev, xanımı Mehriban Əliyeva və ailə üzvləri Gül bayramında iştirak etmişlər.

Heydər Əliyev Sarayının qarşısındakı park və sarayın arxasında yerləşən Şəhər Mərkəzi parkı öz görkəmini tam dəyişmiş, paytaxt sakinləri və qonaqların sevimli istirahət yeri olan bu ərazi bu gün möcüzəli gül bağına çevrilmişdi. Hər il məhz Heydər Əliyev Sarayının qarşısındakı parkda təşkil olunan gül bayramı bu il də ənənəvi təntənəsini yaşadı və öz ərazisini daha da genişləndirdi.

Mayın 10-da Gül bayramına Heydər Əliyev Sarayının arxasında yerləşən Şəhər Mərkəzi Parkı da qoşuldu, ərazi güllərdən ibarət olan maraqlı kompozisiyalarla bəzədildi. Paytaxt sakinlərinin, şəhərimizin qonaqlarının sevimli bayramlarından olan Gül bayramı həm ənənə üzrə ən sevimli istirahət

məkanlarından birində baş tutur. Parkda müxtəlif çiçəklərdən gül xalıları, maraqlı kompozisiyalar yığılmışdır. Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin təşkil etdiyi bu bayramda çiçək və bitkilərdən, yarpaqlardan hazırlanan rəngarəng kompozisiyalar görünüşü və ifadəliyi ilə seçilir, gözəlliyin hədsiz imkanlarını nümayiş etdirir, hər kəsdə xoş ovqat yaradır.

Burada diqqəti Parkın mərkəzində müstəqil dövlətimizin qurucusu, xalqımızın dahi oğlu, anadan olmasının 91-cı ildönümünü qeyd etdiyimiz ulu öndər Heydər Əliyevin ucalan əzəmətli abidəsi cəlb edir. Abidənin postamenti güllərlə bəzədilmişdir. Xalqımızın ümummilli liderinin abidəsinin ucaldığı parkda Gül bayramının təşkil olunması dahi Heydər Əliyevin xatirəsinə ehtiram əlaməti olmaqla yanaşı, həm də paytaxt sakinlərinin xoş istirahətinin təşkilatı baxımından da gözəl addımdır.

Parkda rəngbərəng güllərdən hörülən, yazın gəlişinə həsr olunan kompozisiyalar nümayiş etdirilir. Gül bayramında hər yan göz oxşayır, hər tərəf al-əlvan rəngə bürünmüşdür. Rənglər o qədər əlvandır ki, istəməz insanda xoş ovqat yaradır. Fəvvarələr də güllərlə əhatə olunmuşdur. Minlərlə çiçəyin, gülün bir arada toplandığı bu məkanda heç nə bir-birini təkrarlamır. Elə buraya toplaşan uşaqlar da güllər kimi saf və ətirlidir. Onların gülləri xatırladan müxtəlif libaslarda bayrama təşrif buyurması bu gözəl gündə insanların ovqatını daha da artırır.

Əzəmətli kompozisiyalardan biri də Heydər Əliyev Sarayı qarşısında qurulmuşdur. Bu kompozisiyanı ulu öndərin portreti bəzəyir.

Dövlət başçısı, xanımı və ailə üzvləri parka toplaşan uşaqlarla səmimi söhbət etdilər, xatirə şəkli çəkərdilər.

Bu il Gül bayramının daha bir maraqlı məqamı ondan ibarət oldu ki, yüzlərlə uşaq bu ərazidə yürüş etdilər.

Prezident İlham Əliyev Bakının müxtəlif ərazilərində yaradılacaq müvəqqəti avtomobil duracaqlarının sxemi ilə tanış oldu. Bildirildi ki, Dövlət Yol Polisi və Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin Xüsusi Təyinatlı Avtonəqliyyat İdarəsinin birgə işi nəticəsində müəyyən olunmuş küçələrin sağ və sol hissələrində avtomobillər üçün bircərgəli dayanacaqlar yaradılacaqdır. Ödəniş etmək üçün dayanacaqlarda xüsusi bankomatlar quraşdırılacaqdır. Bu sistem şəhərdə tıxacların qarşısının alınmasına xidmət edəcəkdir.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin xatirəsinin bahar çiçəkləri ilə anılması əlbəttə ki, ulu öndərə xalqımızın dərin hörmət və ehtiramını nümayiş etdirir. Parkda müxtəlif dibçək və kəsilmə güllərindən, qurudulmuş gül və bitki kollarından, göz oxşayan eksponatlardan ibarət sadə və eyni zamanda, orijinal üslublu kompozisiyalar qurulmuşdur. Hər tərəf baharın xoş ovqatına bürünmüşdür.

Artıq Bakıda ənənə halı alan Gül bayramı dünyanın ən nadir gözəlliklərini bir arada toplamaqla ulu öndər Heydər Əliyevin xatirəsinin əbədiləşdirilməsi, ümummilli liderin doğum gününün bu cür möhtəşəm formada qeyd olunması ilə yadda qalır, özü də ən xoş hisslərlə.

İlham Əliyev ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 91-ci ildönümünə və Heydər Əliyev Fondunun 10 illik yubileyinə həsr olunmuş təntənəli mərasimdə iştirak etmişdir

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin anadan olmasının 91-ci ildönümünə və Heydər Əliyev Fondunun yaradılmasının 10 illiyinə həsr olunmuş təntənəli mərasim keçirilmişdir.

Prezident İlham Əliyev, xanımı Mehriban Əliyeva və ailə üzvləri mərasimdə iştirak etmişlər. Əvvəlcə Heydər Əliyev Fondunun 10 illik fəaliyyətinə həsr olunmuş film nümayiş etdirilmişdir. Dövlət başçısı mərasimdə nitq söylədi.

PREZİDENT İLHAM ƏLİYEVİN NİTQİ

– Hörmətli xanımlar və cənablar, əziz dostlar.

Bu gün biz ulu öndər Heydər Əliyevin anadan olmasının 91-ci ildönümünü qeyd edirik. Keçən il biz ulu öndərin adını daşıyan bu möhtəşəm Mərkəzdə Heydər Əliyevin 90 illik yubileyini qeyd etmişdik. 2012-ci il mayın 10-da isə biz bu Mərkəzin açılışını qeyd etmişdik. Bu il ulu öndərin adını daşıyan Fondun 10 illiyidir. Bir qədər bundan əvvəl Fondun fəaliyyətinə həsr edilmiş film göstərilmişdir. Filmdə Fondun çoxşaxəli fəaliyyəti haqqında qısa bir məlumat verilmişdir.

Çünki Fondun 10 il ərzində gördüyü işlər o qədər böyükdür ki, əlbəttə, bir filmdə o işləri göstərmək mümkün deyildir.

Fonda 10 il ərzində Mehriban Əliyeva rəhbərlik edir. Onun rəhbərliyi ilə Fond nəinki Azərbaycanda, eyni zamanda, regionda görülən işlərin həcminə görə ən böyük ictimai təşkilatla çevrilmişdir. Mehribanın rəhbərliyi ilə bir neçə istiqamət üzrə konkret proqramlar icra edilmişdir. Bir çox hallarda Fondun təşəbbüsləri bir qədər sonra həm ictimai təşkilatlar, eyni zamanda, dövlət qurumları

tərəfindən dəstəklənmiş və bir növ dövlət proqramına çevrilmişdir. Xüsusilə Fondun təşəbbüsü ilə başlanmış «Yeniləşən Azərbaycana yeni məktəb» layihəsi bu gün geniş vüsət almışdır və dövlət bu proqrama qoşularaq son 10 il ərzində 3 minə yaxın yeni məktəb tikdirə bilmişdir. «Xocalıya ədalət!» kampaniyası da məhz Fondun təşəbbüsü ilə başlamışdır. Ondan sonra dövlət qurumları, ictimai qurumlar bu təşəbbüsə qoşulmuşlar və nəticə etibarilə qısa müddət ərzində 10-dan çox ölkə Xocalı soyqırımını rəsmən soyqırım kimi qəbul etmişdir.

Səhiyyə ilə bağlı təşəbbüslər geniş vüsət almışdır. Azərbaycan mədəniyyətinin, mədəni irsimizin qorunması, dünyada təbliği işində Fond əvəzsiz rol oynamışdır. Bizim milli sərvətimiz olan muğam sənəti UNESCO-nun dünya qeyri-maddi mədəni irsiyahısına daxil edilmişdir. Əlbəttə ki, bütün bunlar filmdə öz əksini tapıbdir. Sadəcə olaraq mən bu gün Fondun fəaliyyətinə öz münasibətimi bildirmək istəyirəm. Deyə bilərəm ki, bu 10 il ərzində bu məsələ ilə bağlı mənim ilk çıxışımdır. Ona görə Azərbaycan dövləti adından Fonda, Fondun bütün işçilərinə minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm.

Onu da qeyd etmək istəyirəm ki, Fondun işçilərinin sayı o qədər də çox deyildir. Fondun işçilərinin tərkibi çox məhdud saydadır. Ancaq buna baxmayaraq peşəkardılar, enerjilidirlər, bilikliyətlər və işçilərin mütləq əksəriyyəti gənclərdir.

Bu gün Heydər Əliyev Fondu ulu öndərin adını şərəflə daşıyır, ulu öndərin xatirəsinə layiq fəaliyyət göstərir. Heydər Əliyev tarixi şəxsiyyətdir, müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusudur, bizim xilaskarımızdır. Bir-biri ilə tamamilə ziddiyyət təşkil edən iki dövlət quruluşunda Azərbaycana rəhbərlik etmişdir. 1969-1982-ci və 1993-2003-cü illər Azərbaycan tarixində Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə inkişaf illəri kimi qalacaqdır. İki tamamilə fərqli bir ictimai-siyasi mühitdə Azərbaycan ən yüksək zirvələrə qalxa bilmişdir.

Birinci mərhələdə Azərbaycan müstəqil deyildi, başqa ölkənin tərkibində idi. Eyni zamanda, sistem də tam başqa idi. Demokratik sistem deyildi.

İkinci dövr isə müstəqillik, demokratiyanın inkişafı və sürətli inkişaf dövrü idi. 1969-cu ildə isə Azərbaycan müttəfiq respublikalar arasında deyə bilərəm ki, ən axırıncı yerdə idi. Bunu statistik

göstəricilər də təsdiq edir. Bu illəri xatırlayan insanlar da deyə bilərlər ki, o vaxt sovet məkanında Azərbaycan ən geridə qalmış bir respublika idi.

Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə aparılan böyük quruculuq işləri nəticəsində Azərbaycan 12 il ərzində SSRİ-də ən qabaqcıl yerlərə çıxma bilmişdir. Sovet İttifaqı dağılanda məlum olmuşdur ki, bu İttifaqda cəmi iki respublika özünü tam şəkildə təmin edirdi və donor kimi fəaliyyət göstərirdi. Onlardan biri də Azərbaycan idi. Məhz o illərdə Azərbaycanda o vaxta uyğun olaraq müasir sənaye kompleksi yaradılmışdır. Azərbaycan aqrar respublikadan sənaye respublikasına çevrilmişdir. Xüsusilə neft-qaz sənayesi üçün çox vacib olan məsələlər məhz o illərdə öz həllini tapmışdır. O layihələr bu gün də müstəqil Azərbaycana xidmət göstərir. Sənaye potensialının, kənd təsərrüfatının inkişafı o vaxt Azərbaycan üçün böyük imkanlar açmışdır. İnsanların rifah halı yaxşılaşmışdır. Bir daha demək istəyirəm ki, Azərbaycan o illərdə imkanlardan maksimum istifadə edib öz inkişaf dövrünü yaşayıb.

Respublikamızın çox zəngin mədəni həyatı vardır. Bütün bunlar ulu öndərin şəxsiyyəti ilə bağlı olan məsələlər idi. Məhz o illərdə deyə bilərəm ki, sovet məkanında ilk dəfə olaraq korrupsiya və rüşvətxorluğa qarşı mübarizə başlamışdır və bu, sovet məkanında bir yenilik idi. Bu yeniliyin müəllifi Heydər Əliyev olmuşdur. 1982-ci ildə Moskva dövrü başlamışdır. O dövr də çox əhəmiyyətli idi. Çünki Heydər Əliyev böyük, super dövlətin rəhbərliyində təmsil olunurdu. Baş nazirin birinci müavini idi. Azərbaycana da əlbəttə ki, öz qayğısını göstərirdi.

Ancaq Azərbaycanda artıq 1982-ci ildən başlayaraq işlər yavaş-yavaş tənəzzülə uğramağa başlamışdır. İlk illərdə hələ inersiya gücü var idi. Ondan sonra isə durğunluq dövrü başlanmışdır. Təsadüfi deyil ki, Heydər Əliyev 1987-ci ildə bütün vəzifələrdən gedəndən sonra Azərbaycan çox böyük problemlərlə, fəlakətlərlə üzləşmişdir. O, siyasi hakimiyyətdən gedəndən sonra cəmi 2 həftə keçməmiş erməni millətçiləri Dağlıq Qarabağı Azərbaycandan ayıraraq Ermənistanla birləşdirməklə bağlı məsələ qaldırmışdır. Məhz Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətdə olmaması erməniləri ruhlandırır. Çünki Heydər Əliyev amili imkan ver-

mirdi ki, onlar bu çirkin iddiaları irəli sürsünlər. Ondan sonra Azərbaycana qarşı elan olunmamış müharibə başlamışdır, Qanlı Yanvar faciəsi törədilmişdir. O ağır, faciəvi anlarda yenə də Heydər Əliyev öz haqq səsinə ucaldı. Moskvada Azərbaycanın daimi nümayəndəliyində sovet hakimiyyətinin hərəkətlərini pislədi, Sovet İttifaqının başında duran şəxsi pislədi. Bütün dünyaya bu faciə haqqında öz sözlərini bəyan etdi. Bu, böyük cəsarət tələb edən bir addım idi. Çünki Sovet İttifaqının dağılmasına hələ 2 il vaxt var idi. Heç kimin ağına gələ bilməzdi ki, nə vaxtsa Sovet İttifaqı dağıla bilər.

Heydər Əliyev sadəcə olaraq susa bilmirdi. O ağır anlarda öz xalqına mənəvi dəstək vermişdir. Ondan sonra təbii ki, totalitar maşın, totalitar dövlət ona qarşı hərəkətə keçdi. Onun həbs edilməsi ilə bağlı hazırlıq işləri aparılırdı. Moskvadan Bakıya gəlməyə məcbur olmuşdur. Burada da yaşamağa imkan vermədilər. Öz doğulduğu yerə – Naxçıvana üz tutdu.

Beləliklə, onun həyatında Naxçıvan dövrü başlayır. Bu dövr də həm Naxçıvan üçün, həm müstəqilliyimiz üçün həlledici dövrüdür. Çünki Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin əsasları məhz Naxçıvanda qoyulmuş, məhz Naxçıvanda Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin üçrəngli bayrağı dövlət bayrağı elan edilmişdir. Sovet İttifaqının saxlanması ilə bağlı referendum Naxçıvanda keçirilməmişdir. Naxçıvanı blokadadan çıxarmaq üçün böyük səylər göstərildi. Erməni işğalçılara böyük zərbə vuruldu. Naxçıvan qorundu, Naxçıvanın ərazi bütövlüyü qorundu və saxlanıldı.

Təsədüfi deyil ki, Azərbaycanda vətəndaş müharibəsi başlayanda və torpaqlarımızın bir hissəsi işğal altına düşəndə xalq öz ümidini Heydər Əliyevin adı ilə bağlamışdır. 1993-cü ildə qardaş qırğını başlamışdır. O vaxt antimilli, xəyanətkar AXC-Müsavat hakimiyyəti qardaş qanını axıtdı. Bir tərəfdən torpaqlarımız işğal altına düşürdü, digər tərəfdən isə vətəndaş müharibəsi baş alıb gedirdi. Belə ağır vəziyyətdə xalqın tələbi ilə Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıtması Azərbaycanı böyük bələlərdən xilas etdi.

O dövrü təhlil edərkən daim bir məsələ diqqət çəkir: Əgər Heydər Əliyev Azərbaycanda olsaydı, əgər müstəqilliyin lap əvvəlindən, Sovet İttifaqı

dağılan zaman Azərbaycanda rəhbərlikdə olsaydı, heç vaxt Dağlıq Qarabağ və ətraf bölgələr işğal altına düşməzdi. Ancaq tarix tarixdir. 1993-cü ildə xalqın dəstəyi, etimadı və tələbi ilə Heydər Əliyev Azərbaycanın Prezidenti seçildi. Bundan sonra ölkəmiz üçün yeni bir dövr başlanmışdır – sabitlik, təhlükəsizlik və inkişaf dövrü. Köklü islahatlar başlanmışdır, dövlətçiliyin əsasları qurulmuşdur, müstəqil Azərbaycanın Konstitusiyası qəbul edilmişdir, cəmiyyətimizin ideoloji əsasları formalaşdırılmışdır, azərbaycançılıq məfkurəsi dövlət ideologiyası kimi qəbul edilmişdir, demokratik inkişaf, insan hüquqları ilə bağlı çox ciddi islahatlar başlamışdır. Azərbaycan beynəlxalq təşkilatlara üzv olmuşdur, Azərbaycana qarşı aparılan təbliğat kampaniyasına tutarlı cavablar verilməyə başlamışdır. Biz informasiya blokadasını yara bilmişdik. Məhz o illərdə xarici siyasətimizin əsas prinsipləri müəyyən edilmişdir və biz bu gün də bu prinsiplərə sadıq.

Bir sözlə, ölkəmiz üçün ən ağır, faciəvi bir dövrdə Heydər Əliyevin şəxsi keyfiyyətləri, biliyi, cəsarəti, uzaqgörənliyi və xalqa olan məhəbbəti öz həlledici sözünü demişdir. Azərbaycan bu ağır sınaqdan şərəflə çıxıb bilmişdir.

1993-2003-cü illərdə ölkəmizin hərtərəfli inkişafı ilə bağlı müxtəlif proqramlar qəbul edilmişdir, islahatlar aparılmışdır. Heydər Əliyev neft strategiyası müəyyən edilmişdir və bu gün hər bir Azərbaycan vətəndaşı öz gündəlik həyatında bu siyasətin əlamətlərini görür. Çünki bizim uğurlu iqtisadi inkişafımızın təməli məhz o illərdə qoyulmuşdur.

Bu gün Azərbaycan inamla, uğurla inkişaf edir. Biz Heydər Əliyevin davamçıları onun siyasi xəttinə sadıq. Son on il ərzində Azərbaycan bu yolla gedir, Heydər Əliyevin siyasi vəsiyyətinə sadıqdır və ölkəmizin bugünkü reallıqları, bugünkü vəziyyəti bu yolun nə qədər düzgün olmasını əyani şəkildə sübut edir.

2003-cü ildə xalq Heydər Əliyev siyasətinə səs vermişdir. Mən isə söz vermişdim ki, bu siyasətə sadıq qalacağam. Bizim verdiyimiz bütün vədlər həyatda öz əksini tapmışdır və 2008-ci ildə yenidən Azərbaycan xalqı öz etimadını göstərmişdir.

Ölkəmizin son on il ərzindəki dünya miqyasında iqtisadi sahədə analoqu olmayan inkişafı əlbəttə ki, 2013-cü ildə xalqın seçiminə təsir göstərmişdir.

Bu gün isə yeni dövr başlayır – yeni onillik dövr. Bu dövrdə biz əvvəlki illərdə əldə edilmiş möhkəm təməl üzərində möhkəm Azərbaycan dövlətini gücləndirəcəyik. Son on il ərzində biz bütün istiqamətlər üzrə böyük uğurlara imza atdıq.

Biz beynəlxalq aləmdə çox etibarlı tərəfdaş kimi özümüzü təsdiq etdik. Beynəlxalq ictimaiyyət bizim mövqeyimizi dəstəkləyir. Beynəlxalq ictimaiyyətin mütləq əksəriyyəti öz səsini Azərbaycana vermişdir. BMT Təhlükəsizlik Şurasına seçildikdə 155 ölkə bizə inandı, bizi dəstəklədi. Əminəm ki, öz seçimində haqlı olduğunu gözəl anlayır və bizim namizədliyimizə öz səsini verdiyinə görə peşman olmadı.

İqtisadi sahədə son on ildə dünya miqyasında Azərbaycan qədər inkişaf edən ikinci ölkə olmamışdır. Bu da bizim böyük nailiyyətimizdir, aparılan siyasətin nəticəsidir. Müstəqil siyasətin nəticəsidir. Azərbaycanda şaxələndirmə ilə bağlı işlər aparılır. Enerji təhlükəsizliyi məsələləri Azərbaycanda həll olunur və burada biz liderlik mövqelərimizi daha da möhkəmləndiririk. Nəzərdə tutulmuş bütün layihələr uğurla icra edilmişdir. Çox ağır şəraitdə həm iqtisadi, həm geosiyasi vəziyyəti nəzərə alaraq bu layihələrin icra edilməsi tarixi nailiyyətdir.

Azərbaycanda regionların inkişafı ilə bağlı qəbul edilmiş proqramlar artıqlaması ilə icra edilmişdir. On il ərzində bu proqramların icrası nəticəsində işsizlik demək olar ki, aradan götürülüb. Yoxsulluq kimi bəla demək olar ki, aradan götürülüb. Əldə edilmiş bu uğurlar və daha da artan gücümüz imkan verəcək ki, biz növbəti illərdə də nəzərdə tutulan bütün məsələləri həll edək.

Yeni dövr başlayıb. Bu, 10 illik dövrdür. 2023-cü ilə qədər nəzərdə tutulan bütün işlər görülməkdir. Əminəm ki, o vaxta qədər Azərbaycan indikindən bir neçə dəfə güclü olacaqdır. Bunu deməyə əsas verən bizim 20 illik tariximizdir, ardıcıl inkişafdır, strateji baxışlarımızdır və konkret addımlarımızdır.

Azərbaycan müstəqil dövlət kimi müstəqil siyasət aparır. Bu gün bizim iqtisadi gücümüz müstəqilliyimizin əsasını təşkil edir. Bu günə qədər görülən işlər və indi başlanan layihələr bizim gücümüzü bir neçə dəfə artırıcaqdır. Bu, faktır. Yəni, bu, bizim gördüyümüz və görülməli işlərin nəticəsində olacaqdır.

Azərbaycan bölgədə möhkəm mövqelərə malikdir. Bu mövqelər ildən-ilə ancaq və ancaq möhkəmlənəcəkdir. Çünki artıq bizim iştirakımız ol-

madan bölgədə heç bir məsələ öz həllini tapa bilməyəcəkdir. Bir sözlə, biz ölkəmizin inkişafı ilə bağlı uzunmüddətli strategiyamızı müəyyən etmişik.

Ölkəmizin inkişafı ilə bağlı fundamental istiqamətlər ulu öndər tərəfindən müəyyən edilmişdir. Ancaq təbii ki, həyat yerində durmur, dünya dəyişir, prinsiplər dəyişir, beynəlxalq vəziyyət dəyişir. Biz görürük ki, öz yerimizi möhkəmləndirmək üçün daha da güclü olmalıyıq, daha da güclü iqtisadiyyata, sənaye potensialına, orduya malik olmalıyıq. Daha da güclü beynəlxalq mövqelərimiz olmalıdır. Bizim sözüümüz bütün mötəbər tribunalardan səslənir. Biz sözüümüzü deyirik. Bizim sözüümüz ədalətdir və həqiqətdir. Ədalət və həqiqət bizim tərəfimizdədir. Ona görə strateji xəttimizi nəzərə alaraq biz öz ardıcıl addımlarımızı atırıq və atacağıq. Əminəm ki, hər bir vətənpərvər Azərbaycan vətəndaşı bu gün cəmiyyətdə mövcud olan həmrəylik, vətənpərvərlik duyğuları ilə fəxr edir. Fəxr edir ki, Azərbaycan bu zirvələrə çata bilməmişdir.

Cəmiyyətdə səfərbərlik, həmrəylik də çox önəmlidir. Elə cəmiyyətlər vardır ki, onlar ideoloji məsələlər ətrafında bir-biri ilə mübahisə aparırlar. Elə cəmiyyətlər vardır ki, orada bölgü coğrafi xarakter daşıyır. Azərbaycan cəmiyyəti monolitdir. Bizi bir-birimizə bağlayan əsas amil həmrəylikdir və düzgün seçilmiş hədəfdir. Hədəf isə çox aydındır. Biz müasir dövlət qururuq, azad cəmiyyət yaradıırıq, demokratiyanın inkişafı əsas şərtidir, korrupsiyaya, rüşvətخورluğa qarşı mübarizə bundan sonra daha da ciddi aparılacaqdır. Biz ancaq və ancaq öz gücümüze güvənirik. Bu siyasət öz səmərəsini vermişdir. İqtisadi gücümüz artdıqca müstəqillik də möhkəmlənəcəkdir. Müstəqillik isə bizim ən böyük sərvətimizdir, ən böyük nailiyyətimizdir. Tarixə baxsaq, Azərbaycanda müxtəlif dövrlərdə dövlətçilik ənənələri olmuşdur. Amma Azərbaycan heç vaxt bugünkü qədər güclü və müstəqil olmamışdır.

Bu gün – ulu öndərin doğum günündə bir daha yaxın tarixə nəzər salırıq. Heydər Əliyevin Azərbaycan xalqı üçün nə qədər böyük və tarixi işlər gördüyünü bir daha görürük. Ona görə Azərbaycan xalqı Heydər Əliyevin xatirəsini öz qəlbində saxlayır, yaşadır. Biz – onun davamçıları isə bundan sonra da ulu öndərin siyasi xəttinə sadıq qalaraq doğma Vətənimizi irəliyə aparacağıq.

Sağ olun!

HEYDƏR ƏLİYEV FONDUNUN PREZİDENTİ MEHRİBAN ƏLİYEVANIN ÇIXIŞI

– Hörmətli cənab Prezident.
Hörmətli xanımlar və cənablar.

Əziz qonaqlar.

Bu yubiley gecəsində sizin hamınızı səmimi qəlbdən salamlayıram.

Bu gün biz Heydər Əliyev Fondunun yubileyinə toplaşmışıq və hər şeydən öncə, cənab Prezident, Heydər Əliyev Fondunun bütün əməkdaşları adından bizim fəaliyyətimizə verdiyiniz yüksək qiymətə görə Sizə öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

On il bundan əvvəl – 2004-cü il mayın 10-da Heydər Əliyev Fondu öz fəaliyyətinə başladı. Fond müasir Azərbaycan dövlətçiliyinin əsaslarını qoymuş, müstəqil Azərbaycanın siyasi, iqtisadi və mənəvi dirçəlişini təmin etmiş şəxsin adını daşıyır. Biz fəaliyyətimizin ilk günündən atdığımız addımlarla, gördüyümüz işlərlə bu yüksək ada layiq olmağa çalışmışıq.

On il ərzində biz xeyli nailiyyətlər əldə etmişik. Bizim ən böyük nailiyyətimiz və uğurumuz Azərbaycan xalqının inamını və etimadını qazanmağımızdır. Bu, əvəzsiz bir mükafatdır.

Biz diqqətimizi ölkəmizdə həllini tapmayan problemlərin aradan qaldırılmasına yönəlddik. Biz Azərbaycanda çoxəsrlik köklərə malik olan xeyriyyəçilik və mərhəmət ənənələrinə arxalanaraq, köməyə ehtiyacı olan hər kəsin yanında olmağa çalışdıq. Biz valideyn himayəsindən məhrum olan uşaqlara, qocalara, qaçqın və məcburi köçkünlərə, müxtəlif xəstəliklərdən əzab çəkən insanlara qayğı göstərməyi, onlara mənəvi dəstək olmağı prioritet məsələ kimi daim diqqət mərkəzində saxladıq. Ölkəmizdə mövcud olan uşaq evləri və internat məktəblərini tamamilə yenidən qurub onlarda ailə mühitinin formalaşdırılması, fiziki qüsurlu insanların cəmiyyətə qovuşmaları üçün normal şəraitin yaradılması, uşaq evlərini tərk edən gənclər üçün yaşayış binaları, qaçqın və məcburi köçkün ailələri üçün yaşayış massivlərinin inşa olunması sübut etdi ki, belə insanlara qayğı, belə insanlara kömək bizim fəaliyyətimizin əsas amillərindən biridir.

Əziz qonaqlar, bir az əvvəl siz Fondun fəaliyyəti haqqında filmə baxdınız. Doğrudan da filmi hazırlayarkən biz müəyyən çətinliklərlə üzləşdik. Çünki bu 10 il ərzində Fond tərəfindən icra olunan layihələr, proqramlar ölkəmizin həyatının bir çox sahələrini əhatə edir və əldə olunan nəticələr o qədər genişdir ki, qısa bir filmdə görülən bütün işləri əks etdirmək o qədər də asan deyildi.

Fond tərəfindən icra olunan irimiqyaslı layihələr – «Yeniləşən Azərbaycana yeni məktəb», «Uşaq evləri və internat məktəblərinin inkişafı», «Təhsilə dəstək», «Diabetli uşaqlara ən yüksək qayğı», «Talassemiya həyat naminə», «Xocalıya ədalət», «Azərbaycan həqiqətlərinin dünyaya çatdırılması», «Tolerantlığın ünvanı Azərbaycan» və s. Bütün bu layihələrin nəticələrini biz bu gün görürük və əslində görülən bütün bu işlər Azərbaycanın ümumi inkişaf strategiyasının tərkib hissəsinə çevrilib.

Siz, cənab Prezident, tamamilə düz qeyd etdiniz və bu, bizi şad edir ki, çox hallarda Fond tərəfindən start verilən layihələr, Fondun təşəbbüsləri sonradan dövlət tərəfindən dəstəklənir və ölkədə daha geniş bir şəkildə icra olunur. 2005-ci ildə Fond «Yeniləşən Azərbaycana yeni məktəb» layihəsini başladı və bu layihə çərçivəsində Fondun dəstəyi ilə ölkəmizdə 412 yeni məktəb inşa olundu. Sonradan bu proqramı dövlət dəstəklədi və ölkəmizdə 3 mindən artıq məktəb təmir olundu və yaxud yenidən quruldu.

Bir neçə il bundan əvvəl ölkəmizdə genetik xəstəliklərin yayılmasının qarşısını almaq üçün Fond tərəfindən «Talassemiya həyat naminə» proqramına başladığımız və bu proqram çərçivəsində paytaxtımızda regionun ən böyük Talassemiya Mərkəzini inşa etdik. Bu gün bu xəstəliklərlə mübarizə üçün dövlət tərəfindən xüsusi proqram hazırlanır.

Bizim fəaliyyətimizin digər çox vacib istiqaməti Azərbaycanın zəngin tarixi və mədəni irsinin qorunub saxlanması, təbliğ edilməsi və dünya ictimaiyyətinə tanıtılmasıdır. Fondun dəstəyi ilə Azərbaycanın müxtəlif regionlarında onlarla tarixi-memarlıq, dini abidələr bərpa olunub. Bakıda məscidlər, kilsələr,

sınaqqlar təmir və bərpa olunub. Məhz Fondun təşəbbüsü ilə paytaxtımızda Beynəlxalq Muğam Mərkəzi inşa olunub və hər il muğam müsabiqəsi keçirilir. Qəbələ Beynəlxalq musiqi festivalı, Rostropoviç və Şostakoviç festivalları artıq ənənəvi şəkildə keçirilir və öz auditoriyasını qazanıb. Azərbaycanın qədim xalçaçılıq sənəti artıq UNESCO-nun Ümumbəşəri Mədəni İrs Siyahısına daxil edilib və bizim xalçalar dünyanın ən məşhur muzeylərində nümayiş olunur.

Biz dünyanın müxtəlif ölkələrində Azərbaycan günləri və Azərbaycan gecələri keçirməklə Azərbaycanın keçmişini, Azərbaycanın tarixini, mədəniyyətini, bu gününü, müstəqil Azərbaycanın nailiyyətlərini, ölkəmizdə hökm sürən tolerantlıq və dözümlülük ab-havasını bütün dünyaya göstərmək, bütün dünyaya tanımaq istəyirik. Belə görüşlərdə insanlar Azərbaycanı özləri üçün yenidən kəşf edirlər. Dünyanın ən möhtəşəm zallarında qədim Azərbaycan muğamı səslənir və sərgilərdə müasir Azərbaycanın müasir incəsənət xadimlərinin əsərləri ilə tarixi artefaktlar birgə nümayiş olunur.

Eyni zamanda, biz hər bir xalqın mədəni irsini ümumbəşəri dəyər kimi qəbul edirik. Bu irsin qorunmasına Azərbaycandan kənar da öz töhfəmizi veririk. Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə Strasburq Kafedral kilsəsinin vitrajları, Versal sarayındakı abidələr, Fransanın müxtəlif regionlarında yerləşən kilsələr, Berlin qəsri, Roma katakombaları, Vatikan kitabxanasında saxlanılan dəyərli foliantlar bərpa olunur.

Bu 10 il ərzində biz fəaliyyətimizi genişləndirərək bir sıra çox nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq qurmuşuq, birgə layihələr icra etmişik. Bizim tərəfdaşlarımız arasında UNESCO, İSESCO, UNICEF, BMT İnkişaf Fondu kimi nüfuzlu beynəlxalq qurumlar vardır. Fondun Rusiya, Türkiyə, Rumıniya, Amerika Birləşmiş Ştatlarındakı nümayəndəlikləri çox uğurla fəaliyyət göstərir.

Çox sevindirici haldır ki, son zamanlar Azərbaycan gəncləri Fondun təşəbbüslərinə çox geniş şəkildə qatılır. Ətraf mühitin qorunması sahəsində Fond tərəfindən hazırlanan proqramlar, təşəbbüslər artıq ölkəmizdə yeni bir gənclər hərəkatına çevrilib və IDEA kampaniyası çərçivəsində Azərbaycanda 3 milyondan çox ağac əkilib.

Eyni zamanda, biz ölkəmizin ən ağırlı problemi olan Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həqiqətlərini dünya ictimaiyyətinə çatdırırıq. Hər il Fond müxtəlif dillərdə yüzlərlə nəşrlər hazırlayır, onu bütün dünyaya yayır. Biz bu gün «Xocalıya

ədalət!» kampaniyasının müsbət nəticələrini görürük.

Bir sözlə, əziz qonaqlar, 10 il ərzində görülən işlərin sayı çoxdur. Əldə edilən nəticələr də çox gözəldir. Bizim Fondun əməkdaşlarını birləşdirən amillər çox sadədir. Bu, vətənpərvərlik, mərhəmət, insansevərlik, doğma xalqımıza və ölkəmizə xidmət etməkdir. Bu gün mən fürsətdən istifadə edərək, Fondun bütün əməkdaşlarına, bizim komandamıza bu 10 il ərzində göstərdikləri işgüzarlıq, peşəkarlıq, insansevərlik, vətənpərvərlik keyfiyyətlərinə görə dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Bizimlə əməkdaşlıq quran, bizi dəstəkləyən, bizə kömək edən hər bir quruma, hər bir təşkilata, hər bir insana bu gün mən öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Qarşıda bizi yeni çağırışlar, yeni hədəflər, yeni qələbələr gözləyir və mən əminəm ki, biz bütün çətinliklərin öhdəsindən birgə gələrək yeni nailiyyətlərə imza atacağıq.

Bir daha bu axşam bizimlə olduğunuza görə sizə öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Çox sağ olun. Sizə xoş axşam arzulayıram.

***

Sonra Heydər Əliyev Fondu tərəfindən təsis edilmiş «Qızıl çinar» beynəlxalq mükafatının 2014-cü il qalibləri elan olundu.

Azərbaycanın musiqi mədəniyyətinin təbliğində fəal iştirakına görə dirijor, Qara Qarayev adına Dövlət kamera orkestrinin bədii rəhbəri, Xalq Artisti Teymur Göyçayevə, Azərbaycan və Macarıstan arasında dostluq münasibətlərinin möhkəmlənməsinə və xalqlararası mədəni mübadilənin inkişafına verdiyi töhfələrə görə Macarıstanın Azərbaycandakı fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri Jolt Çutoraya, beynəlxalq arenada Azərbaycan muğamını, qədim musiqi sənətimizi özünəməxsus ifası ilə milyonlara sevdiren Xalq Artisti Alim Qasımova, Azərbaycan həqiqətlərinin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında, Heydər Əliyev Fondunun Fransada həyata keçirdiyi layihələrə fəal dəstəyinə görə Fransa senatoru xanım Natali Quleyə «Qızıl çinar» beynəlxalq mükafatı təqdim edildi.

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin anadan olmasının 91-ci ildönümünə və Heydər Əliyev Fondunun yaradılmasının 10 illiyinə həsr olunmuş təntənəli mərasimin bədii hissəsini Azərbaycan Respublikasının Xalq Artisti Teymur Göyçayevin rəhbərliyi ilə Qara Qarayev adına Azərbaycan Dövlət kamera orkestri və Gülarə Əliyeva adına «Dan ulduzu» instrumental ansamblı davam etdirdi.

Baş Prokurorluqda Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin anadan olmasının 91-ci ildönümünə həsr olunmuş konfrans keçirilmişdir

Mayın 7-də Azərbaycan Respublikasının Baş Prokurorluğunda Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin anadan olmasının 91-ci ildönümünə həsr olunmuş konfrans keçirilmişdir.

Mərasim iştirakçıları əvvəlcə Baş Prokurorluğun inzibati binasının foyesində müstəqil Azərbaycan dövlətinin banisi Heydər Əliyevin büstü önünə əklil və gül dəstələri düzərək onun unudulmaz xatirəsini dərin ehtiramla yad etmiş, ulu öndərin həyat və fəaliyyətini əks etdirən slayd və foto guşə nümayiş etdirilmişdir.

Konfransda məruzə ilə çıxış edən Baş prokuror Zakir Qaralov diqqətə çatdırmışdır ki, Azərbaycan Respublikasının müasir inkişaf tarixinin 30 ildən artıq dövrü dərin təfəkkürə və güclü iradəyə malik dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin adı, onun dövlətçilik siyasəti ilə ayrılmaz şəkildə bağlıdır. Məhz onun mətinliyi və zəkası, dəyanəti və cəsarəti, qətiyyəti və qüdrəti sayəsində xalqımız zamanın ağır sınaqlarından üzüağ çıxaraq çətinliklərə sinə gərmiş, təzyiq və təhlükələrdən xilas olaraq ictimai-siyasi sabitliyin bərqərar olmasına, milli dövlətçilik ideyasının gerçəkləşdirilməsinə, insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi istiqamətində mühüm tədbirlərin həyata keçirilməsinə, vətəndaş cəmiyyətinin əsaslarının formalaşdırılmasına nail ola bilmişdir.

Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikasının hələ Sovetlər İttifaqının tərkibində olduğu bir dövrdə, dahiyənə uzaqgörənliklə ölkəmizin gələcək müstəqilliyinin qüdrətli iqtisadi əsaslarını formalaşdıraraq və xalqımızın öz müstəqilliyi uğrunda mübarizəyə hazırlanması işinə

hərtərəfli dəstək vermişdir. Dövlət müstəqilliyimizin qorunub saxlanılması uğrunda gərgin mübarizə dövrü kimi xarakterizə olunan 1993-1995-ci və hüquqi və dünyəvi dövlət quruculuğu, vətəndaş cəmiyyətinin formalaşdırıldığı 1995-2003-cü illərdə ulu öndər Heydər Əliyevin titanik fəaliyyəti nəticəsində itirilmə təhlükəsi qarşısında qalan suverenliyimiz və məhv olma təhlükəsi ilə üzləşən dövlətçiliyimiz bugünkü və gələcək nəsillər üçün qoruyub saxlanılmaqla, Azərbaycan Respublikasında möhkəm ictimai-siyasi sabitlik bərqərar olunaraq hərtərəfli quruculuq işlərinin həyata keçirilməsi, demokratik, hüquqi və dünyəvi bir dövlət, vətəndaş cəmiyyətinin formalaşdırılması, qüdrətli iqtisadi potensialın yaradılması yolunda inamlı addımların atılması, ölkəmizin dünya dövlətləri birliyinə hərtərəfli inteqrasiyası proseslərinin sürətləndirilməsi təmin edilmişdir.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin 15 iyun 1993-cü ildə Azərbaycana xilasedici qayıdışı müstəqil tariximizin dönüş nöqtəsinə çevrilməklə, xalqın itirilmiş inamını özünə qaytarmış və gələcəyə olan ümidlərini artırmış, Azərbaycan parçalanıb dağılmaq, müstəqilliyini itirmək və vətəndaş müharibəsi təhlükəsindən xilas olmuş, qısa bir müddət ərzində dövlət və hakimiyyət böhranına, xaos və anarxiya şəraitinə son qoyulmuş, torpaqlarımızın işğalı prosesinin qarşısını alan atəşkəs barədə razılaşma əldə edilmişdir. Çoxsaylı dövlət çevrilişi cəhdlərinin və terror aktlarının qarşısı qətiyyətlə alınmaqla əmin-amanlıq şəraiti formalaşdırılmış, qanunsuz silahlı birləşmələrin mövcudluğu kimi neqativ təzahürlər aradan qaldırılmaqla kriminogen durum stabilləşdirilmişdir.

Azərbaycanda dayanıqlı ictimai-siyasi sabitlik yaradıldıqdan sonra ulu öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə ölkə miqyasında hərtərəfli iqtisadi islahatlara, bazar iqtisadiyyatına hərtərəfli keçidi şərtləndirən yeni iqtisadi siyasətin reallaşdırılmasına başlanmışdır. Yeni neft strategiyasının uğurla reallaşdırılmasının nəticəsi olaraq, 1994-cü ilin sentyabrında «Əsrin müqaviləsi»nin imzalanması və digər mühüm layihələrin reallaşdırılması təmin edilməklə, irimiqyaslı xarici investisiyaların respublikamıza axımına şərait yaradılmış, genişmiqyaslı özəlləşdirmə proqramının həyata keçirilməsi, uğurlu makroiqtisadi sabitləşmə siyasəti nəticəsində inflyasiyanın artım tendensiyasının qarşısı alınmış, Azərbaycanın dünya iqtisadiyyatına hərtərəfli inteqrasiyası, ən əsası əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi istiqamətində mühüm addımlar atılmışdır.

Ulu öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan Respublikasında hüquqi, demokratik və dünyəvi dövlət quruculuğu yolunda mühüm addımlar atılmaqla, milli dövlətçilik ənənələrinə və beynəlxalq standartlara uyğun köklü hüquqi islahatlar aparılmışdır. Dövlətçilik ənənələrimizə, milli və ümumbəşəri dəyərlərə əsaslanan və memarı Heydər Əliyev olan müstəqil Azərbaycanın ilk Konstitusiyasının qəbul edilməsi ilə hüquqi-demokratik dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğunun təməli qoyulmuş, hakimiyyət bölgüsü prinsipinə uyğun dövlət idarəetmə sistemi yaradılmaqla qanunvericilik, icra və məhkəmə orqanlarının səmərəli fəaliyyəti təmin edilmişdir. Çoxpartiyalılıq əsasında demokratik seçkilər keçirilməsi təcrübəsinin formalaşdırılması, söz və mətbuat azadlığı, siyasi partiyalar və qeyri-hökumət təşkilatlarının maneəsiz fəaliyyəti

üçün bütün imkanların yaradılması demokratik dövlət quruculuğu yolunda atılan mühüm addımlar olmuşdur.

Diqqətə çatdırıldı ki, Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun dövlətçiliyin maraqlarına xidmət edən sivil və demokratik bir qurum kimi formalaşması ölkəmizdə aparılan hərtərəfli məhkəmə-hüquq islahatlarının müəllifi kimi Heydər Əliyevin dövlətçilik siyasəti, onun gündəlik qayğı və dəstəyi nəticəsində mümkün olmuşdur.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin 26 aprel 2000-ci il tarixdə prokurorluq orqanlarının rəhbər vəzifəli şəxsləri ilə keçirdiyi müşavirədə prokurorluğun fəaliyyətində əvvəllər mövcud olmuş nöqsanların aradan qaldırılmasına yönəlmiş göstərişlərin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar aparılmış hərtərəfli islahatlar nəticəsində Azərbaycan Prokurorluğu struktur və mahiyyət baxımından tam yenidən qurularaq dünya standartlarına cavab verən mühüm dövlət təsisatına çevrilmişdir.

Azərbaycan prokurorluğu orqanlarına dövlət səviyyəsində göstərilən etimad və diqqət bu gün Prezident cənab İlham Əliyev tərəfindən də uğurla davam etdirilir və prokurorluğa hərtərəfli qayğı göstərilir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı ilə yeni inkişaf və təkmilləşmə dövrünün əsasını qoyan «Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun fəaliyyətinin müasirləşdirilməsinə dair 2009-2011-ci illər üçün Dövlət Proqramı»nın təsdiq olunmasının əhəmiyyəti xüsusi qeyd edildi.

Bildirildi ki, Heydər Əliyev ideyalarına, onun müəyyən etdiyi amal və prinsiplərə uyğun olaraq hüquqi dövlət quruculuğu prosesini uğurla həyata keçirən Prezi-

dent cənab İlham Əliyevin korrupsiyaya qarşı mübarizənin aparılmasını Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun fəaliyyətinin ən önəmli istiqaməti kimi müəyyən etməsi, prokurorluq orqanlarına dövlət başçısı səviyyəsində göstərilən böyük etimadın təzahürüdür.

Bu gün Azərbaycan Respublikasının müstəqil və milli maraqlarını nəzərə alan xarici siyasət yürütməsinin nəticəsidir ki, dünya dövlətləri birliyində mövqələrimizi möhkəmləndirən və ölkəmizi mötəbər söz sahibi edən bir sıra diplomatik uğurlara imza atılmışdır. Belə ki, dünya birliyinə daxil olan 155 ölkənin dəstəyi ilə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhlükəsizlik Şurasına üzv seçilmiş Azərbaycanın tarixdə ilk dəfə olaraq Şuranın iclaslarına sədrlik etməsi, cari ilin mayından Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinə sədrliyin Azərbaycana keçməsi və digər əlamətdar tədbirlər beynəlxalq miqyasda əldə edilmiş möhtəşəm uğurların bariz nümunələri kimi hazırda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilən Heydər Əliyev siyasi irsinin Azərbaycanın dövlətçilik tarixi baxımından hansı əhəmiyyətə malik olmasını bir daha təsdiq edir.

Xüsusi vurğulandı ki, prezident cənab İlham Əliyevin yürütdüyü dövlətçilik siyasəti, ümummilli lider Heydər Əliyevin əziz və unudulmaz xatirəsini əbədiləşdirən möhtəşəm tədbirlər kimi, onun müəyyənləşdirdiyi strateji inkişaf kursunun reallaşdırılmasını və doğma Azərbaycanımızın hərtərəfli tərəqqisini təmin

edir. Belə ki, bütövlükdə Azərbaycanın və ayrı-ayrılıqda hər bir regionun hərtərəfli sosial-iqtisadi inkişafına nail olunmuş, sivil dövlət və vətəndaş cəmiyyəti formalaşdırılması yolunda irəliləyən doğru inamlı addımlar atılmış, analoqu olmayan iqtisadi inkişaf göstəricilərinə nail olan ölkəmizin dünya dövlətləri birliyinə inteqrasiyası prosesləri sürətlənmiş, milli maraqlarımıza uyğun olan möhtəşəm iqtisadi layihələrin reallaşdırılması təmin edilmişdir. Son illər ərzində ciddi və yüksələn xətlə inkişafa nail olan Azərbaycan Respublikasında bu müsbət tendensiyalar 2014-cü ildə də eyni intensivliklə davam etməkdədir.

Çıxışının sonunda Baş prokuror Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevi əmin etmişdir ki, sivil və demokratik məzmunlu dövlət təsisatı kimi yenidən formalaşmasına görə ulu öndər Heydər Əliyevin şəxsiyyətinə borclu olan Azərbaycan Prokurorluğunun kollektivi onun ideyalarına sadıqdır və bütün səylərini həmin ideyaların həyata keçirilməsinə, dövlət müstəqilliyimizin, sabitlik və əmin-amanlığın hər cür cinayətkar qəsdlərdən qorunmasına səfərbər edəcəkdir.

Mərasimin sonunda ulu öndərin xatirəsinə həsr olunmuş Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti tərəfindən hazırlanmış «Ömür. Tale. Epoxa» adlı film nümayiş etdirilmişdir.

Baş Prokurorluğun Mətbuat Xidməti

Korrupsiyaya qarşı mübarizə Azərbaycanın dövlət siyasətinin prioritet istiqamətidir

Bu fikir 35 ölkədən və 13 nüfuzlu beynəlxalq təşkilatdan 130-dan çox nümayəndənin iştirakı ilə Bakıda keçirilən «Korrupsiyaya qarşı mübarizə: beynəlxalq standartlar və milli təcrübələr» mövzusunda yüksək səviyyəli konfransda xüsusi vurğulanmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsinə sədrliyi ilə əlaqədar Azərbaycan Hökuməti və Avropa Şurası tərəfindən Avropa Şurasının Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Aparan Dövlətlər Qrupu (GRECO) və Beynəlxalq Antikorrupsiya Akademiyasının (IACA) iştirakı ilə iyunun 30-da Bakıda «Korrupsiyaya qarşı mübarizə: beynəlxalq standartlar və milli təcrübələr» mövzusunda yüksək səviyyəli beynəlxalq konfrans işə başlamışdır.

Tədbirdə dövlət və hökumət rəsmiləri, Milli Məclisin deputatları, Korrupsiyaya Qarşı Mübarizə üzrə Komissiyanın, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının, Baş Prokurorluğun, habelə ölkəmizin digər hüquq mühafizə qurumlarının, ali təhsil müəssisələrinin, QHT-lərin və

beynəlxalq təşkilatların Azərbaycandakı nümayəndəliklərinin əməkdaşları iştirak etmişlər. Konfransa Avropa Şurasına daxil olan 35 ölkədən və 13 nüfuzlu beynəlxalq təşkilatdan 130-dan çox nümayəndə, o cümlədən Türkiyə, Albaniya, Moldova, Xorvatiya, Gürcüstan, Monako və Lixtenşteynin baş prokurorları, Bosniya və Herseqovina, Albaniya, Xorvatiyanın ədliyyə nazirləri, Fransa, Polşa, Litva, Makedoniya və Serbiyanın ixtisaslaşdırılmış antikorrupsiya qurumlarının rəhbərləri, Avropa Şurasının İnsan Hüquqları və Hüquqi Məsələlər üzrə Baş İdarəsinin direktoru, GRECO-nun prezidenti, IACA-nın icraçı katibi, Beynəlxalq Prokurorlar Assosiasiyasının (IAP) prezidenti, Beynəlxalq Antikorrupsiya Orqanları Assosiasiyası

yasının (IAACA) baş katibi və digərləri qatılmışlar.

Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru **Zakir Qaralov** konfransın açılış mərasimində çıxış edərək mayın 14-də ölkəmizin Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinə sədrlik etməyə başlamasını respublikamızın demokratik dəyərlərə sadiqliyinin nümunəsi olduğunu bildirmişdir.

Baş prokuror Azərbaycan Prezidentinin Avropa Şurası Parlament Assambleyasının iclasında korrupsiyaya qarşı mübarizənin ölkəmizin Nazirlər Komitəsinə sədrliyi dövründə əsas prioritetlərdən birini təşkil edəcəyini və Avropanın qabaqcıl ölkələrinin müsbət təcrübəsindən istifadənin beynəlxalq əməkdaşlığın mühüm istiqaməti olduğunu bildirdiyini diqqətə çatdırmışdır.

Baş prokuror demişdir ki, Azərbaycanda korrupsiyaya qarşı mübarizə ilə bağlı güclü siyasi iradəyə əsaslanmaqla beynəlxalq təcrübə nəzərə alınaraq sistemli şəkildə mütərəqqi antikorrupsiya qanunvericilik bazası formalaşdırılmış, mühüm institusional tədbirlər hə-

yata keçirilmişdir və bu islahatlar bu gün də davam etdirilməkdədir. Zakir Qaralov bu konfransın Azərbaycanın Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinə sədrliyi dövründə ölkəmizdə keçirilməsi nəzərdə tutulan 18 mühüm tədbirdən birincisi olduğunu vurğulamışdır. Baş prokuror bu konfrans zamanı əldə ediləcək müsbət təcrübə və biliklərin, tədbirin nəticələrinin korrupsiyaya qarşı mübarizə işinin yeni müstəviyə qaldırılmasına təkan verəcəyini bildirmişdir. Bu konfrans həm qlobal, həm də regional səviyyədə əməkdaşlığın bundan sonra da dərinləşməsinə zəmin yaradacaq, dünyada korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində proseslərə töhfə verməklə mühüm görüş platforması olduğunu sübuta yetirəcəkdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının rəhbəri, Korrupsiyaya Qarşı Mübarizə üzrə Komissiyanın sədri, akademik **Ramiz Mehdiyev** konfrans iştirakçılarını salamlamış, bir çox ölkənin korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində yaxşı təcrübə qazandığını vurğulamışdır. Prezident Administrasiyasının

rəhbəri ölkəmizdə də korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində çox böyük təcrübə qazanıldığını, Azərbaycan Prezidentinin Sərəncamı ilə mühüm qurumların yaradıldığını diqqətə çatdırmışdır. Akademik Ramiz Mehdiyev bu qurumlar arasında Baş prokuror yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin, dünyada nadir təcrübə olan «ASAN xidmət»in əhəmiyyətini xüsusi vurğulamışdır. Azərbaycanda olan yüksək səviyyəli qonaqların «ASAN xid-

mət»in fəaliyyətini böyük maraqla müşahidə etdiklərini vurğulayan Prezident Administrasiyasının rəhbəri onların bu qurumun işini yüksək qiymətləndirdiklərini, respublikamızda korrupsiyaya qarşı güclü mübarizə sisteminin yaradıldığını bildirdiklərini demişdir. Akademik Ramiz Mehdiyev «ASAN xidmət»in yaradılmasını və onun fəaliyyətini Azərbaycan vətəndaşlarının da böyük razılıqla qarşıladıklarını diqqətə çatdırmışdır.

Sonra akademik Ramiz Mehdiyev Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin konfrans iştirakçılarına müraciətini oxumuşdur.

Konfrans iştirakçıları adından Azərbaycan Prezidentinə minnətdarlığını çatdıran Zakir Qaralov korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində əldə edilmiş nailiyyətlərin əsası kimi, beynəlxalq mexanizmlərin uğurlu tətbiqini, mötəbər beynəlxalq qurumlarla əməkdaşlığı xüsusi qeyd etmişdir. Baş prokuror Azərbaycanda məhkəmə-hüquq islahatlarının aparılmasında Avropa Şurasının korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində qəbul etdiyi konvensiyaların mühüm rolu olduğunu bildirmişdir. Həmin konvensiyalar Azərbaycanda 2004-cü ildə ratifikasiya edilərək onların müddələrinin ardıcıl və sistemli implementasiyası, habelə korrupsiyaya qarşı mübarizənin səmərəliliyinin artırılması məqsədilə təsdiq edilmiş Dövlət proqramlarının uğurla icrası nəticəsində mütərəqqi antikorrupsiya qanunvericiliyi bazası formalaşdırılmış, kompleks institutional tədbirlər həyata keçirilmişdir. Baş prokuror Azərbaycanın Avropa Şurası Nazirlər

Komitəsinə sədrliyi dövründə bu əlaqələrin daha da inkişaf etdiriləcəyinə əminliyini vurğulamışdır.

Daha sonra Avropa Şurasının İnsan Hüquqları və Hüquqi Məsələlər üzrə Baş İdarəsinin baş direktoru **Filip Buoya** çıxış edərək Avropa Şurasının baş katibi Torbyorn Yaqlandın konfrans iştirakçılarına salamlarını çatdırmışdır. Konfransın mövzusunun dünyanı narahat edən mühüm məsələlərdən biri olduğunu vurğulayan F.Buoya demişdir ki, korrupsiya və ona qarşı mübarizə Avropa Şurasının və digər beynəlxalq qurumların gündəliklərində duran ən əsas məsələlərdən biridir.

Azərbaycanın Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinə sədrliyə başlaması münasibətilə təbriklərini çatdıran F.Buoya Prezident İlham Əliyevin Avropa Şurası Parlament Assambleyasının iclasında korrupsiyaya qarşı mübarizənin ölkəmizin sədrliyi dövründə əsas prioritetlərdən biri olacağı barədə sözlərini xüsusi vurğulamışdır.

Avropa Şurasına üzv dövlətlərin antikorrupsiya sahəsində təcrübələrindən istifadənin əhəmiyyətindən danışan F.Buoya Avropa ölkələrində yaşanan böhranların bu bəlanın daha geniş vüsət almasına şərait yaratdığını bildirmişdir. Korrupsiya demokratik funksiyalara, insan hüquqlarına və qanunun aliliyinə problemlər yaradır. Bu sahədə əldə etdiyimiz təcrübə sayəsində korrupsiyaya qarşı mübarizəni dövlət təsisatı səviyyəsində gücləndirməliyik. Çünki korrupsiya əhalinin dövlətə, hökumətə etibarına ciddi zərbə vurur.

Avropa Şurasının bu sahədə bir sıra mexanizmləri həyata keçirdiyini vurğulayan F.Buoya milli və etnik ayrı-seçkilik arxasında gizlənən korrupsiya hallarına qarşı sərt mübarizə aparılmasının vacibliyini diqqətə çatdırmışdır.

F.Buoya demişdir ki, konfrans beynəlxalq normaları və milli təcrübələri ümumiləşdirərək Avropa Şurasının bütün üzv dövlətlərində korrupsiyaya qarşı mübarizənin daha səmərəli aparılması işinə töhfə verəcəkdir. Mən Azərbaycanı

məhz belə bir tədbirin təşkil edilməsi təşəbbüsünə görə alqışlayır, yüksək qonaqpərvərliyə görə təşəkkürümü bildirirəm.

Avropa Şurasının GRECO təşkilatının prezidenti **Marin Mrçela** bu vacib konfransın təşkilinə görə Azərbaycan hökumətinə minnətdarlığını bildirmişdir. Demokratiya qarşısında böyük təhdidlərdən birinin korrupsiya olduğunu vurğulayan M.Mrçela bu bəlaya qarşı mübarizədə sağlam mühitin, güclü siyasi iradənin vacibliyini qeyd etmişdir.

GRECO-nun korrupsiyaya qarşı mübarizəni hakimlər və prokurorlar vasitəsilə apardığını diqqətə çatdıran təşkilatın prezidenti korrupsiya risklərini dəf etmək üçün etibarlı sistemin yaradılmasının zəruriliyini bildirmişdir. Məhz buna görə də GRECO-nun fəaliyyəti çox mühümdür. On beş il əvvəl 15 üzvlə fəaliyyətə başlayan GRECO bu gün sıralarında 49 ölkəni birləşdirir. GRECO öz üzvlərindən uzunmüddətli qabaqleyici addımlar atmağı istəyir ki, bunlar dürüstlük və qərəzsizlik prinsiplərinə söykən məlidir.

Beynəlxalq Antikorrupsiya Akademiyasının (IACA) dekanı və icraçı katibi **Martin Kreutner** belə mötəbər tədbirdə yüksək səviyyəli dövlət rəsmilərinin iştirakının Azərbaycanın korrupsiyaya qarşı mübarizəyə xüsusi diqqət yetirməsinin göstəricisi olduğunu bildirmişdir.

IACA-nın fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindən danışan M.Kreutner Avropa Şurası Nazirlər Komitəsində sədrliyə başlaması münasibətilə Azərbaycan hökumətinə təbriklərini çatdırmış, uğurlar arzulamışdır. Təşkilatın 56 üzvü olduğunu vurğulayan natiq cari ilin noyabrında Bakıda qurumun toplantısının keçiriləcəyini bildirmişdir.

Korrupsiyanın əhalidə dövlətə etimadı azaldığını, eləcə də vətəndaşlar arasında dini, etnik ayrılı-seçkiliyə də yol açdığını qeyd edən M.Kreutner bu boşluqları doldurmaq üçün cəmiyyətin bütün təbəqələrini əhatə edən birgə səylərin vacibliyini xüsusi vurğulamışdır. Maliyyə və iqtisadi böhranlar zamanı korrupsiyanın daha da genişləndiyini söyləyən icraçı katib bu bəla ilə mübarizədə yoxsulluğun azaldılmasının, birgə səylərin, müxtəlif maariflən-

dirici təşəbbüslərin əhəmiyyətini diqqətə çatdırmışdır.

Azərbaycan Prezidenti Administrasiyasının hüquq mühafizə orqanları ilə iş şöbəsinin müdiri, Korrupsiyaya Qarşı Mübarizə üzrə Komissiyanın üzvü **Fuad Ələsgərov** demişdir ki, korrupsiyaya qarşı mübarizə Azərbaycanda dövlət siyasətinin prioritet istiqamətidir. Şöbə müdiri Prezident İlham Əliyevin Avropa Şurası Parlament Assambleyasının sessiyasında çıxışında korrupsiyaya qarşı mübarizənin Azərbaycanın Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinə sədrliyi dövründə diqqət yetirəcəyi əsas məsələlərdən biri olacağını bildirdiyini vurğulamışdır.

Fuad Ələsgərov demişdir ki, 1991-ci ildə müstəqilliyini bərpa etmiş Azərbaycanda korrupsiya ilə mübarizə üçün zəruri qanunvericilik bazası olmamış, səmərəli institusional mexanizmlər formalaşmamışdı. Müstəqilliyin ilk illərində demokratik institutları və iqtisadiyyatı tənəzzülə uğramış Azərbaycan, eyni zamanda, Ermənistan tərəfindən hərbi təcavüzə məruz qalmış, ərazilərimizin 20 faizi işğal edilmiş, bir milyondan artıq insan yaşayış yerlərindən qaçqın və köçkün düşmüş, ölkə daxilində qeyri-

sabitlik, böhran, ciddi sosial problemlər və digər çətinliklər yaranmışdı.

Şöbə müdiri demişdir ki, belə ağır şəraitdə Azərbaycan xalqının tələbi ilə hakimiyyətə gələn ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən siyasət nəticəsində ictimai-siyasi sabitliyə nail olunmuş, ölkəmizin demokratik dəyərlərə və bazar iqtisadiyyatına əsaslanan hüquqi dövlətin qurulmasını təmin edən strateji inkişaf yolu seçilmişdir.

«Bu gün Azərbaycan sürətli iqtisadi inkişaf, regional əhəmiyyətli enerji layihələri, sabitlik, əlverişli biznes mühiti, multikulturalizm və

ləşdirildiyini, işlək institusional mexanizmin yaradıldığını və onun səmərəliliyinin təmin edildiyini diqqətə çatdıran Prezident Administrasiyasının şöbə müdiri ölkəmizdə «Korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair» və «Açıq hökumətin təşviqinə dair» Milli Fəaliyyət planlarının qəbul olunduğunu bildirmişdir. Korrupsiyaya Qarşı Mübarizə üzrə Komissiya və Baş prokuror yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsi kimi ixtisaslaşmış qurumlar bu sahədə dövlət siyasətinin formalaşması, cinayət təqibinin və preventiv tədbirlərin həyata keçirilməsi üzrə davamlı fəaliyyətdədirlər.

yüksək sosial rifah kimi anlayışları özündə ehtiva edən bir məkandır», – deyən Fuad Ələsgərov bildirmişdir ki, daha yüksək hədəflərə nail olmaq üçün ölkədə aparılan islahatlar, inkişaf proseslərinə mane olan mənfi halların tam aradan qaldırılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu sırada korrupsiya hallarına qarşı mübarizənin gücləndirilməsi daim diqqət mərkəzində saxlanılır və ardıcıl tədbirlər həyata keçirilir.

Azərbaycanda korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində qanunvericiliyin tam təkmil-

Fuad Ələsgərov demişdir ki, yeni yaradılmış institusional təsisatlardan biri kimi korrupsiyanın qarşısının alınmasında səmərəli vasitə olan, Azərbaycan brendi hesab edilən «ASAN xidmət» modeli tətbiq edilmişdir. Bu model müxtəlif dövlət orqanları tərəfindən təklif olunan xidmətlərin mərkəzləşdirilmiş qaydada, elektron vasitələrdən istifadə etməklə, şəffaf şəraitdə, minimum vaxt sərfi ilə əldə olunmasını təmin edir. Bu xidmət mərkəzlərində yaradılmış idarəçilik korrupsiya hallarını tam istisna edir,

dövlət xidmətlərinin göstərilməsi ilə bağlı vətəndaş məmnunluğunu və dövlət qurumlarına etimadı artırır. «ASAN xidmət» beynəlxalq tərəfdaşlar tərəfindən çox səmərəli islahat hesab edilir və yaxşı təcrübə kimi digər ölkələrə tövsiyə olunur.

Azərbaycanın korrupsiyaya qarşı mübarizə

sahəsi üzrə beynəlxalq təşkilatlarla sıx əməkdaşlıq əlaqələri qurduğunu və bu fəaliyyətdə irəliləyişlər əldə etdiyini vurğulayan şöbə müdiri BMT, Avropa Şurası, OECD, «Transparency International», Beynəlxalq Antikorrupsiya Akademiyası və bu tədbirdə təmsil olunan digər beynəlxalq təşkilatlarla işbirliyini buna

uğurlu nümunə kimi qiymətləndirmişdir. Qeyd edilmişdir ki, Azərbaycan Açıq Hökumət tərəfdaşlığı beynəlxalq təşkilatına və Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsünə qoşulan ilk ölkələrdən biridir.

Fuad Ələsgərov bildirmişdir ki, Azərbaycanda korrupsiya ilə səmərəli mübarizə üçün bütün imkanlar mövcuddur və bu proses uğurla davam etdirilir. Beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən həyata keçirilən sorğu və araşdırmalar bu nəticələri bir daha təsdiqləyir. «Transparency International» təşkilatının hazırladığı 2013-cü il üçün Qlobal Korrupsiya Barometri Azərbaycanda korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində ciddi irəliləyişlərin olduğunu qeyd edir. Bu hesabat əsasən Azərbaycanda respondentlərin 68 faizi hesab edir ki, korrupsiyaya qarşı dövlət tərəfindən həyata keçirilən mübarizə tədbirləri səmərəlidir. Bu, dünya ölkələri üzrə müəyyən edilmiş göstəricidən artıqdır.

Fuad Ələsgərov Azərbaycanın Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinə sədrliyi dövründə korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində möhkəm siyasi iradə nümayiş etdirəcəyinə və bu məsuliyyətli vəzifəni layiqincə yerinə yetirəcəyinə əminliyini bildirmişdir.

Qısa fasilədən sonra konfrans işini IACA-nın dekani və icraçı katibi Martin Kreutnerin moderatorluğu ilə «Antikorrupsiya qanunvericiliyinin tətbiqi: aktual məsələlər» mövzusunda birinci plenar iclasla davam etdirmişdir.

Azərbaycan Respublikasının ədliyyə naziri, Məhkəmə-Hüquq Şurasının sədri, Beynəlxalq Antikorrupsiya Orqanları Assosiasiyasının (IAACA) vitse-prezidenti **Fikrət Məmmədov** «Azərbaycanda antikorrupsiya qanunvericiliyinin tətbiqi və onun məhkəmə-hüquq sisteminin səmərəliliyinin artırılmasında rolu» mövzusunda məruzə ilə çıxış etmişdir.

Nazir Azərbaycanda korrupsiya ilə mübarizənin əsasının ümummillə lider Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdırdan sonra 1994-cü ildə imzaladığı xüsusi Fərmanla qoyulduğunu bildirmişdir. Bu gün ölkəmizdə Prezident İlham Əliyevin qəti siyasi iradəsi ilə korrupsiyaya qarşı barışmaz mübarizə aparıldığını vurğulayan Fikrət Məmmədov bu istiqamətdə Azərbaycanın BMT və Avropa Şurasının bütün konvensiyalarına qoşulduğunu və irimiqyaslı qanunvericilik islahatı həyata keçirdiyini demişdir.

Son on ildə Azərbaycanda əhatəli antikorrupsiya proqram və strategiyalarının qəbul olunaraq həyata keçirildiyini diqqətə çatdıran Fikrət

Məmmədov informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair Milli Strategiyanın qəbul edilməsi və «Elektron hökumət» informasiya sistemi çərçivəsində əhaliyə 400-dək elektron xidmət göstərildiyini bildirmişdir.

Nazir 2011-ci ildə inzibati ədliyyə institutunun və bölgələrdə inzibati ədliyyə məhkəmələrinin fəaliyyətə başlamasının mühüm antikorrupsiya tədbirinə çevrildiyini bildirmişdir. Korrupsiya ilə mübarizənin ən təsirli vasitələrindən biri olan müstəqil və səmərəli məhkəmə sistemi sahəsində həyata keçirilən tədbirlərdən danışan Fikrət Məmmədov bu baxımdan Məhkəmə-Hüquq Şurasının yaradılmasının, hakimlərin seçilməsi və təyinatının şəffaf üsullarla aparılmasının əhəmiyyətini qeyd etmişdir.

Korrupsiyanın qarşısının alınmasında müasir məhkəmə infrastrukturunun yaradılmasının önəmini vurğulayan ədliyyə naziri bu ilin əvvəlində Prezident İlham Əliyevin elektron məhkəmə informasiya sisteminin yaradılması haqqında Sərəncamını bu sahədə inqilabi təkamülün əsasını qoyduğunu demişdir.

İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatının (OECD) antikorrupsiya şöbəsinin müdiri **Patrik Moulette** «İstanbul Antikorrupsiya Fəaliyyət Planı ölkələrində antikorrupsiya qanunvericiliyinin inkişafı» mövzusunda məruzə ilə çıxış edərək korrupsiyanın qarşısının alınmasında təmsil etdiyi qurumun bir sıra standartlar hazırladığını bildirmişdir. Qeyd edilmişdir ki, standartlar OECD-yə üzv olan 41 ölkədə monitorinqin nəticələrini əhatə edir. Üzv dövlətlər hüquqi mexanizmləri və standartları tətbiq etmək istiqamətində xeyli iş görmüşlər.

OECD-nin hesabatında ölkəmizdə korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində həyata keçirilən tədbirlərin yüksək qiymətləndirildiyini diqqətə çatdıran P.Moulette demişdir ki, Azərbaycan ilə bağlı 20 tövsiyə vardır. Çox şadam ki, Azərbaycan həmin tövsiyələrin reallaşması istiqamətində uğurla işləyir.

«Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət hüququ (kriminallaşdırma): üçüncü dəyərləndirmə raundu zamanı təsbit edilən mühüm sahələr»

mövzusunda çıxış edən Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığının Ədliyyə Nazirliyinin beynəlxalq əlaqələr idarəsinin rəisi **Roderik Makauley** bəzi ölkələrin bir sıra tövsiyələri hələ də yerinə yetirmədiklərini vurğulamışdır. O, bir sıra dövlətlərdə korrupsiyaya qarşı mübarizənin ciddi aparılmamasının həmin ölkələrdə bu bəlanın geniş yayılmasına imkan yaratdığını bildirmişdir.

Ölkəsinin qiymətləndirmə raundu ilə bağlı məlumat verən R.Makauley Böyük Britaniyada əhalinin korrupsiyadan daha çox bürokratik süründürməçilikdən əziyyət çəkdiyini vurğulamış, GRECO-nun üçüncü dəyərləndirmə raundu üzrə təcrübələrindən danışmışdır.

Xorvatiyanın ədliyyə naziri **Orsat Milyeniç** «Xorvatiyanın antikorrupsiya qanunvericiliyi: Avropa İttifaqına qoşulma təcrübəsi» mövzusunda məruzəsində korrupsiyanı dünya dövlətlərində iqtisadi inkişafı ləngidən, vətəndaşlar arasında etimadı zədələyən ciddi bəla kimi qiymətləndirmişdir. Xorvatiyanın Avropa İttifaqına üzvlüyü prosesində korrupsiya ilə mübarizə üzrə ayrıca qurum yaradıldığını və islahatlara başladığını qeyd edən O.Milyeniç beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsi və vətəndaş cəmiyyətinin rolunun artırılması nəticəsində bu sahədə ciddi irəliləyişlərə nail olduğunu diqqətə çatdırmışdır.

BMT-nin Narkotiklər və Cinayətkarlıqla mübarizə İdarəsinin hüquq məsələləri üzrə baş məsləhətçisi xanım **Olqa Zudova** «BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının 3-cü fəslinin tətbiqi məsələləri və ən yaxşı təcrübələr» mövzusunda məruzə ilə çıxış edərək korrupsiyaya qarşı mübarizə, çirkli pulların yuyulması, qeyri-qanuni gəlirlərə qarşı mübarizə istiqamətində çətinliklərin aradan qaldırıldığını bildirmişdir. O, bu məsələdə cinayət məsuliyyətinin mülki və digər sanksiyalardan daha təsirli olduğunu qeyd etmişdir.

«İqtisadi inkişaf və korrupsiyaya qarşı mübarizə» mövzusunda məruzə ilə çıxış edən Azərbaycanın iqtisadiyyat və sənaye nazirinin

müavini **Sahib Məmmədov** son illərdə ölkəmizin sürətli inkişafı nəticəsində qazanılan nailiyyətlərdən danışmışdır. Azərbaycanda sahibkarlığın inkişafının və biznes mühitinin yaxşılaşdırılmasının dövlətimizin başçısının diqqət mərkəzində olduğunu vurğulayan nazir müavini «Sahibkarlığın inkişafı ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında» 2014-cü il 3 mart tarixli Fərmanın bu sahəyə verilən önəmin göstəricisi olduğunu demişdir. İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi tərəfindən 28 elektron xidmətin göstərildiyini diqqətə çatdıran nətiq bu istiqamətdə sahibkarlar arasında geniş maarifləndirmə işlərinin aparıldığını vurğulamışdır. O, 2013-cü ildən etibarən nazirliyin müxtəlif qurumları tərəfindən elektron xidmətlərlə bağlı 127 tədbirdə 10 mindək sahibkarın məlumatlandırıldığını bildirmişdir.

Konfransın «Korrupsiyaya qarşı mübarizədə səmərəli qabaqlayıcı tədbirlər» mövzusunda ikinci plenar iclasına Avropa Şurasının Cinayətkarlığa Qarşı Mübarizə İdarəsinin rəhbəri İvan Koedjikov moderatorluq etmişdir.

İclasda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin sədri **İnam Kərimov** «Korrupsiyaya qarşı mübarizədə qabaqlayıcı tədbirlər: ASAN xidmət – Azərbaycan modeli» mövzusunda məruzə ilə çıxış etmişdir.

Korrupsiyanın qarşısının alınmasında onu yaranan şəraitin aradan qaldırılmasının vacibliyini vurğulayan İ.Kərimov burada bürokratiya, süründürməçilik və s. halları qeyd etmişdir. O, bu şəraitin öhdəsindən gələ bilən bir qurumun Azərbaycanda artıq mövcud olduğunu vurğulamışdır. Bildirilmişdir ki, Prezident İlham Əliyevin Fərmanı ilə yaradılmış «ASAN xidmət» bu sahədə həyata keçirilən islahatların ayrılmaz bir hissəsidir. Müxtəlif dövlət xidmətlərinin vahid məkandan təmin olunduğu «ASAN xidmət»də hazırda on dövlət qurumu tərəfindən xidmətlər göstərilir.

İ.Kərimov dövlət xidmətlərinin vətəndaşlara birbaşa çatdırılmasının, göstərilən xidmətlərin açıqlığı və şəffaflığının, əhalinin rahatlığının, etik davranış qaydalarına yüksək səviyyədə əməl olunmasının, xidmətlərin çatdırılmasında novatorluğun və s. «ASAN xidmət»in əsas prinsipləri kimi qiymətləndirmişdir.

Hazırda ölkəmizdə 6 səyyar «ASAN xidmət» mərkəzinin fəaliyyət göstərdiyini qeyd edən Dövlət Agentliyinin sədri ilin sonunadək bu xidmətlərin sayının 10-a çatdırılacağını bildirmişdir. İ.Kərimov gündə orta hesabla iki min insanın «ASAN xidmət» mərkəzlərinin xidmətlərindən istifadə etdiyini bildirmişdir. Qeyd edilmişdir ki, yarandığı gündən indiyədək «ASAN xidmət»in imkanlarından 2 milyon insan istifadə etmişdir.

Sonra «ASAN xidmət»in fəaliyyəti ilə bağlı film nümayiş etdirilmişdir.

Beynəlxalq Antikorrupsiya Akademiyasının (IACA) kadr siyasəti üzrə müavini xanım **Elizabet Taeubl** «Korrupsiyaya qarşı mübarizədə maarifləndirmə: Ən yaxşı təcrübələr» mövzusunda məruzəsində üç ildən artıqdır ki, fəaliyyət göstərən IACA-da 56 dövlətin birləşdiyini vurğulamışdır. Qeyd edilmişdir ki, Akademiyanın əsas məqsədlərindən biri korrupsiyaya qarşı mübarizədə qlobal və regional əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi, bu sahədə tədris və maarifləndirmə işlərinin gücləndirilməsidir. E.Taeubl IACA-nın korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində həyata keçirdiyi tədris proqramları barədə ətraflı məlumat vermişdir.

Sonra IACA-nın fəaliyyəti ilə bağlı film nümayiş olunmuşdur.

İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatının (OECD) dövlət sektorunda dürüstlük şöbəsinin rəhbəri **Yanoş Bertok** «Dürüstlük mədəniyyətinin qurulmasında yeni yanaşmalar» mövzusunda çıxış edərək korrupsiyanın dövlət qurumlarına olan inam və etibarə mənfi təsirindən danışmışdır. Bildirilmişdir ki, etibar və inamın, müvafiq mühitin yaradılması ardıcıl intensiv tədbirlərin həyata keçirilməsini tələb edir. Korrup-

siyaya qarşı mübarizədə kriminallaşmaya, rüşvətxorluğa görə cinayət məsuliyyəti, həmçinin preventiv tədbirlər, maraqların toqquşmasının qarşısının alınması və s. çox mühüm rol oynayır.

Fransanın Korrupsiyanın qarşısının alınması üzrə Mərkəzi Xidmətinin rəhbəri, Beynəlxalq Antikorrupsiya Orqanları Assosiasiyasının (IAACA) icraiyyə komitəsinin üzvü **Fransua Badie** «Preventiv tədbirlər korrupsiyaya qarşı qlobal mübarizə siyasətində mühüm vasitə kimi» mövzusunda məruzəsində korrupsiya ilə mübarizənin aparılmasında kifayət qədər güclü hüquqi bazanın olduğunu bildirmişdir. Bu hüquqi baza bizə dövlətlər üzərində müşahidələr aparmaq imkanı verir. Buna görə də biz korrupsiyaya qarşı mübarizə tədbirlərini çox güclü əsaslandırmalıyıq.

F.Badie demişdir ki, korrupsiyaya qarşı mübarizənin aparılması ilə məşğul olan komissiyalar dövlət dəstəyini gördükdə bu mübarizə daha səmərəli hal almağa başlayır. O, Bakı konfransının korrupsiyaya qarşı mübarizənin daha səmərəli aparılmasına töhfə verəcəyinə əminliyini bildirmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya Qarşı Mübarizə üzrə Komissiyasının katibi, GRECO təşkilatında Azərbaycan nümayəndə heyətinin rəhbəri **Vüsal Hüseynov** «Korrupsiyanın qarşısının alınması üzrə fəaliyyət: Azərbaycan təcrübəsi» mövzusunda məruzə ilə çıxış etmişdir.

Azərbaycanda korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair qanunun 2004-cü ildə qəbul olunduğunu bildirən V.Hüseynov ölkəmizin bu sahədə müsbət nəticələr əldə etdiyini vurğulamışdır.

Azərbaycanda korrupsiyaya qarşı mübarizənin üç mərhələdə aparıldığını bildirən Komissiyanın katibi demişdir ki, 2004-2006-cı illəri əhatə edən birinci dövrdə qanunvericilik bazası təkmilləşdirilmiş, korrupsiyaya qarşı ixtisaslaşmış qurumlar yaradılmışdır. 2007-2011-ci illəri əhatə edən ikinci mərhələdə isə şəffaflığın

artırılması və korrupsiyanın qarşısının alınması istiqamətində tədbirlərin görülməsinə başlanmışdır. Azərbaycan Prezidentinin şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair Milli Strategiyanı təsdiq etməsi bu dövrün ən əlamətdar hadisələrindən olmuşdur. Üçüncü mərhələnin elektron xidmətlərin tətbiqi olduğunu vurğulayan V.Hüseynov Prezident İlham Əliyevin bu il Açıq Hökumətin yaradılmasını nəzərdə tutan daha bir sənədi imzaladığını diqqətə çatdırmışdır. Bildirilmişdir ki, «İctimai iştirakçılıq haqqında» Qanunun qəbul edilməsi ilə bu sahədə qanunvericilik bazası daha da təkmilləşdirilmiş, institusional təşkilatlanma işi başa çatdırılmışdır.

Korrupsiyaya Qarşı Mübarizə üzrə Komissiyanın müxtəlif qurumların fəaliyyətini və söylərini əlaqələndirdiyini vurğulayan V.Hüseynov bu sahədə vətəndaş cəmiyyəti ilə tərəfdaşlığın mühüm rol oynadığını qeyd etmiş, məlumat və əməkdaşlıq şəbəkəsinin yaradıldığını bildirmişdir.

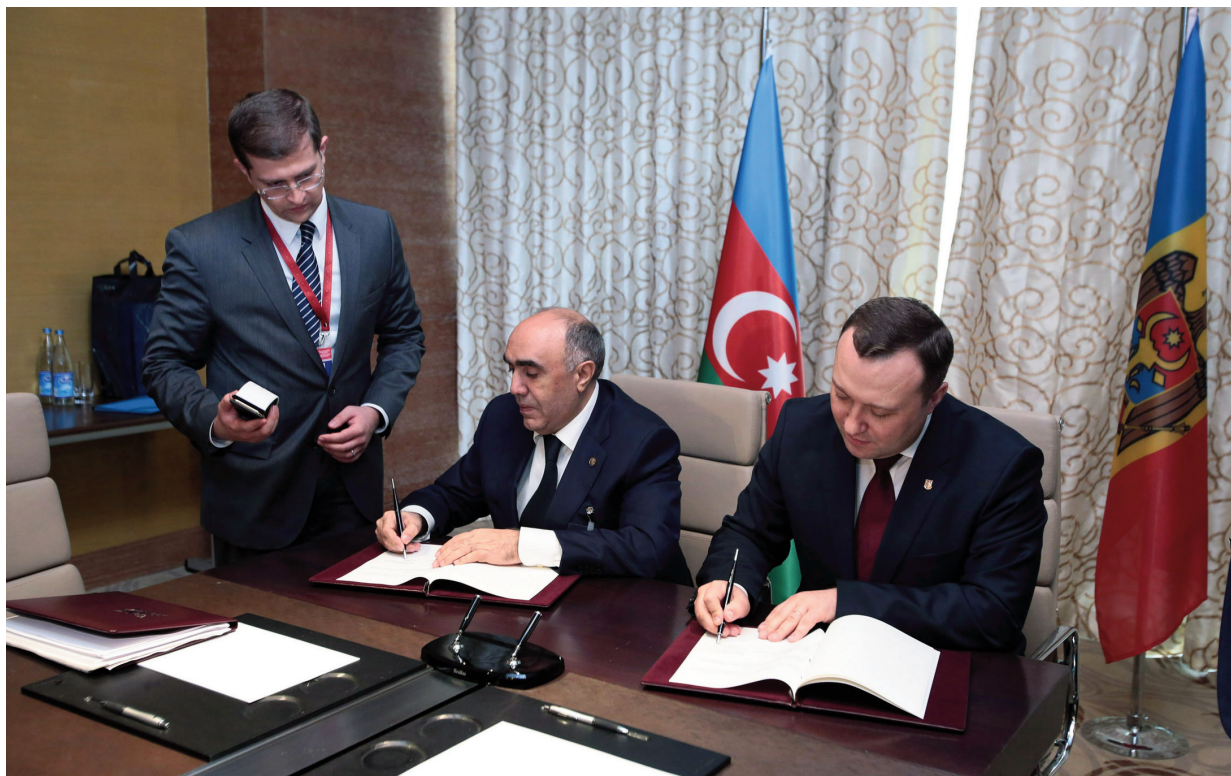
Malayziya Antikorrupsiya Komissiyasının planlaşdırma siyasəti və tədqiqat şöbəsinin direktoru **Əhməd Xusairi Bin Yahaya** «Dövlət qurumlarında korrupsiyanın qarşısının alınması» mövzusunda məruzəsində ölkəsində korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində görülən işlərdən danışmışdır. O, bu bəlanın aradan qaldırılmasında məmurların dürüstlüyünə nəzarət, dürüstlüyün təmin olunması və bütün aidiyyəti qurumların iştirakı ilə korrupsiyaya qarşı mübarizənin təşkili və s. amillərin rolunu yüksək qiymətləndirmişdir.

Sonra plenar iclaslarda müzakirə olunan mövzular və səsəndirilən çıxışlar ətrafında fikir mübadiləsi aparılmışdır.

«Korrupsiyaya qarşı mübarizə: beynəlxalq standartlar və milli təcrübələr» mövzusunda beynəlxalq konfrans işini iyulun 1-də davam etdirəcəkdir.

Baş Prokurorluğun Mətbuat Xidməti

Azərbaycanın və Moldovanın Baş Prokurorluqları arasında əməkdaşlıq proqramı imzalanmışdır

İyunun 30-da Bakıda keçirilən «Korrupsiyaya qarşı mübarizə: Beynəlxalq standartlar və milli təcrübələr» mövzusunda yüksək səviyyəli beynəlxalq konfrans çərçivəsində «Moldova Respublikası Baş Prokurorluğu və Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğu arasında əməkdaşlıq proqramı» imzalanmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru Zakir Qaralov hər iki ölkənin müvafiq qurumları arasında sıx əməkdaşlığın mövcud olduğunu qeyd edərək bu sənədin əlaqələri daha da gücləndirəcəyinə əminliyini bildirmişdir. Baş prokuror Moldovada yaşayan azərbaycanlıların, eləcə də Azərbaycanda yaşayan moldovalıların Baş prokuroru Korneliu Qurin Moldovada yaşayan

azərbaycanlıların bu ölkənin qanunlarına ciddi əməl edən vətəndaşlar olduğunu qeyd etmişdir. K. Qurin Moldova ilə Azərbaycan arasında ikitərəfli əlaqələrin uğurla inkişaf etdiyini bildirmişdir. Hüquqlarının müdafiəsinə böyük diqqət yetirildiyini xüsusi vurğulamışdır.

Baş Prokurorluğun Mətbuat Xidməti

Baş prokuror Zakir Qaralov Beynəlxalq Antikorrupsiya Orqanları Assosiasiyasının (IAACA) Baş katibi, Çin Xalq Respublikası Prokurorluğunun idarə rəisi Ye Fenq ilə görüşmüşdür

İyunun 30-da «Korrupsiyaya qarşı mübarizə: beynəlxalq standartlar və milli təcrübələr» mövzusunda Bakıda keçirilən yüksək səviyyəli beynəlxalq konfrans çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının baş prokuroru Zakir Qaralov Beynəlxalq Antikorrupsiya Orqanları Assosiasiyasının (IAACA) baş katibi, Çin Xalq Respublikası Prokurorluğunun idarə rəisi Ye Fenq ilə görüşmüşdür. Görüşdə Azərbaycan Respublikasının ədliyyə naziri, Məhkəmə-Hüquq Şurasının sədri, IAACA-nın vitse-prezidenti Fikrət Məmmədov da iştirak etmişdir.

Ye Fenqin ölkəmizin prokurorluq orqanları arasında münasibətlərin inkişafındakı rolundan danışan baş prokuror Zakir Qaralov onun IAACA-nın baş katibi kimi rüşvətxorluğa qarşı dünya miqyasında mübarizəyə böyük töhfələr verdiyini bildirmişdir.

Azərbaycanın və Çinin hüquq mühafizə orqanları arasındakı əlaqələrin tarixindən danışan Fikrət Məmmədov 1999-cu ildə ölkəmizin Baş Prokurorluqları arasında əməkdaşlıq haqqında protokolu, eyni zamanda, Ədliyyə nazirlikləri və Ali

məhkəmələri arasında müvafiq sazişlərin imzalandığını bildirmişdir. Qeyd olunmuşdur ki, son illərdə Azərbaycan ilə Çin arasında hüquqi sahədə əməkdaşlıq xeyli inkişaf etmişdir.

Görüşdə Zakir Qaralov ölkəmizin prokurorluq orqanları arasında münasibətlərin inkişafına verdiyi töhfələrə görə Ye Fenqə Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun «Fəxri İşçi» döş nişanını təqdim etmişdir.

Ye Fenqi ölkəmizin böyük dostu adlandırılan Fikrət Məmmədov korrupsiyaya qarşı mübarizədə, eləcə də Azərbaycan ilə Çin arasında hüquqi sahədə əlaqələrin inkişafına verdiyi töhfələrə görə ona Ədliyyə Nazirliyinin «Fəxri Fərman»ını təqdim etmişdir.

Azərbaycan ilə Çin arasında hüquqi əlaqələrin yüksək səviyyədə olduğunu bildirən Ye Fenq gələcəkdə bu münasibətlərin daha da möhkəmləndirilməsi üçün sözlərini artıracığını diqqətə çatdırmışdır.

Baş Prokurorluğun Mətbuat Xidməti

Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru Zakir Qaralov Beynəlxalq Prokurorlar Assosiasiyasının Prezidenti Gerhard Yaroşu qəbul etmişdir

Aprəlin 8-də Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru Zakir Qaralovun dəvəti ilə ölkəmizdə səfərdə olan Beynəlxalq Prokurorlar Assosiasiyasının (BPA) prezidenti, Avstriya Prokurorlar Assosiasiyasının rəhbəri Gerhard Yaroşun başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti Baş Prokurorluqda olmuşlar.

Qonaqlara son illər Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə ölkəmizdə uğurla həyata keçirilən islahatlar, qanunverici və praktiki tədbirlər, əldə olunan nailiyyətlər, o cümlədən uğurla reallaşdırılan məhkəmə-hüquq islahatları çərçivəsində prokurorluğun fəaliyyəti üçün zəruri normativ-hüquqi bazanın yaradılması, prokurorluq orqanlarında köklü islahatların aparılması barədə ətraflı məlumat verilmişdir. Baş prokuror korrupsiya ilə mübarizə sahəsində Baş prokuror yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin fəaliyyəti barədə söhbət açaraq idarənin müsbət iş təcrübəsinin daha geniş mütəxəssis kütləsinə çatdırılması üçün Baş İdarənin rəisi Kamran Əliyevin BPA-nın konfranslarının birində çıxışının təşkil edilməsini, həmçinin Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin və onun tərkibində fəaliyyət göstərən «ASAN xidmət» mərkəzlərinin korrupsiyaya qarşı mübarizə vasitəsi kimi uğurlu model olaraq Avropada

təşviqi və BPA-da təqdimatlarının keçirilməsini təklif etmişdir.

Beynəlxalq Prokurorlar Assosiasiyası ilə Azərbaycan Respublikası arasında sıx əməkdaşlıqdan məmnunluğunu ifadə edən Gerhard Yaroş təmsil etdiyi qurumun fəaliyyətinə ölkəmizin verdiyi mühüm töhfələri və görülən digər səmərəli tədbirləri yüksək qiymətləndirmişdir. Korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində respublikamızda həyata keçirilən tədbirlərin əhəmiyyəti nəzərə alınaraq quruma üzv dövlətlərin ədliyyə, prokurorluq və digər hüquq mühafizə orqanlarının rəhbərləri ilə işgüzar görüşlərin keçirilməsi və təcrübə mübadiləsinin aparıl-

masının vacibliyi xüsusi vurğulanmışdır. Gerhard Yaroş BPA-nın tədbirlərində Baş prokuror yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin müsbət iş təcrübəsinin təbliği ilə bağlı təqdimatların keçirilməsi barədə irəli sürülmüş təklifləri müsbət qarşılamaqla yanaşı, korrupsiya ilə mübarizə sahəsində əldə edilmiş təcrübənin bölüşdürülməsi üçün birgə veb saytın yaradılması təklifi ilə çıxış etmişdir.

Görüşdə hüquqi sahədə əməkdaşlıq üzrə faydalı fikir mübadiləsi aparılmış, qarşılıqlı səmərəli fəaliyyətin bundan sonra da uğurla davam etdiriləcəyinə əminlik ifadə edilmişdir.

Nümayəndə heyəti daha sonra Baş Prokurorluğun Tərix muzeyi ilə tanış oldular. Muzeydə Azərbaycan Prokurorluğunun zəngin tarixi, Azərbaycan-Beynəlxalq Prokurorlar Assosiasiyası münasibətlərini özündə əks etdirən ekspozisiyalar onlarda xüsusi təəssürat oyatdı.

Qonaqlar milli memarlıq üslubunda və müasir standartlar səviyyəsində inşa edilmiş Baş prokuror yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin yeni inzibati binasına gələrək müasir hüquq ədəbiyyatı, normativ-hüquqi aktlarla zənginləşdirilmiş, digər dövlət qurumlarının elektron kitabxanalarına çıxışla təmin edilmiş kitabxana, müasir proqram təminatı ilə təchiz edilmiş «Qaynar xətt» əlaqə mərkəzi, digər dövlət qurumlarının məlumat bazalarına çıxışı olan informasiya-kommu-

nikasiya şəbəkəsi və əməliyyatların idarə edilməsi mərkəzi ilə yaxından tanış oldular.

Daha sonra Gerhard Yaroş Beynəlxalq Prokurorlar Assosiasiyasının İcraiyyə Komitəsinin üzvü olan Baş prokuror yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin rəisi Kamran Əliyev, habelə BPA-nın gənc üzvləri ilə görüşmüşdür. Görüşdə Avstriya Prokurorluğunun və Beynəlxalq Prokurorlar Assosiasiyasının fəaliyyət istiqamətləri barədə ətraflı məlumat verilmiş, gənc prokurorlar onları maraqlandıran aktual məsələlərə, o cümlədən çirkli pulların yuyulması və cinayət yolu ilə əldə edilmiş aktivlərin qaytarılması, korrupsiya və mütəşəkkil cinayətkarlıqla mübarizə məsələlərinə dair suallar verməklə qarşılıqlı fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Beynəlxalq Prokurorlar Assosiasiyası nümayəndə heyətinin ölkəmizə səfəri davam edir.

***

Baş prokuror Zakir Qaralov AŞPA-nın Monitoring Komitəsinin həmməruzəçiləri Pedro Aqramunt Font de Mora və Cozef Debono Qrex ilə görüşmüşdür

Mayın 19-da Baş prokuror Zakir Qaralov ölkəmizdə səfərdə olan AŞPA-nın Monitoring Komitəsinin həmməruzəçiləri Pedro Aqramunt Font de Mora və Cozef Debono Qrex ilə görüşmüşdür.

Azərbaycan Respublikası ilə Avropa Şurası arasında əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsinə böyük önəm verdiyini bildirən Baş prokuror həmməruzəçilərin respublikamıza növbəti səfərinin Azərbaycanın Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsinə sədrliyə başlaması ilə eyni vaxta təsadüf etməsini xüsusi vurğulayaraq ölkəmizin məhkəmə-hüquq sisteminin müasirləşdirilməsi istiqamətində Prezident cənab İlham Əliyev tərəfindən imzalanan mütərəqqi qanunvericilik aktlarının, o cümlədən prokurorluğun fəaliyyəti üçün zəruri hüquqi bazanın yaradılması, müasir informasiya texnologiyalarının geniş tətbiqi və şəffaflığın təmin edilməsi istiqamətində görülmüş işlər barədə ətraflı məlumat vermişdir.

Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin və onun tərkibində fəaliyyət göstərən

«ASAN xidmət» mərkəzlərinin fəaliyyətinin korrupsiyaya qarşı mübarizədə uğurlu model olmasını vurğulayan Baş prokuror ölkəmizdə korrupsiyaya qarşı mübarizənin ardıcıl, kompleks və sistemli şəkildə davam etdirilməsini, əldə edilmiş nailiyyətlərin bu sahədə ixtisaslaşmış nüfuzlu beynəlxalq qurumlar tərəfindən də təqdir edildiyini diqqətə çatdırmışdır.

AŞPA ilə Azərbaycan Respublikası arasında sıx əməkdaşlıqdan və bu əlaqələrin daha da inkişaf etdirilməsindən məmnunluğunu ifadə edən həmməruzəçilər Azərbaycanı Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsinə sədrlik etməsinə ciddi və yüksək səviyyədə hazırlıq prosesini keçmiş bir ölkə kimi dəyərləndirərək məhkəmə-hüquq sisteminə həyata keçirilən islahatları, xüsusilə insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi ilə bağlı görülmüş işləri yüksək qiymətləndirmişlər.

Görüşdə tərəfləri maraqlandıran məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Baş Prokurorluğun Mətbuat Xidməti

Prokurorluq orqanları əməkdaşları növbəti ağacəkmə kampaniyası keçirmişlər

Aprelin 26-da Azərbaycan Respublikası Prokurorluğu orqanlarının əməkdaşları xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin anadan olmasının 91 illiyi münasibətilə növbəti ağacəkmə kampaniyası keçirmişdir.

Ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikasına rəhbərlik etdiyi dövrlərdə ictimai həyatın bütün sahələri ilə yanaşı, ölkəmizdə ekoloji mühitin mühafizəsinə, yeni yaşıllıq sahələrinin salınmasına xüsusi diqqət yetirilərək genişmiqyaslı tədbirlər həyata keçirilmişdir. Əsası müstəqil Azərbaycanın qurucusu və memarı Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş ekolo-

ji siyasət bu gün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir.

Nazirlər Kabinetinin 2014-cü ilin birinci rübünün sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş iclasında cənab İlham Əliyevin ekoloji mühitin, xüsusilə yaşıllıqların mühafizəsi ilə bağlı tapşırıq və tövsiyələrinə uyğun olaraq prokurorluq orqanlarının əməkdaşları ulu öndər Heydər Əliyevin anadan olmasının 91 illiyi münasibətilə Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin yaxından dəstəyi ilə ənənəvi ağacəkmə kampaniyası keçirmişlər.

Tədbir çərçivəsində Bakı – Heydər Əliyev Beynəlxalq Hava limanı avtomobil yolunun Suraxanı rayonu ərazisindən keçən hissəsində 2 hektar ərazidə min beş yüzdən artıq «Eldar şamı» ağacları əkilməmişdir. Ağacların mühafizəsi və onlara mütəmadi qulluq göstərilməsi məqsədilə zəruri tədbirlərin görülməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Baş Prokurorluğun Mətbuat Xidməti

Prokurorluq orqanlarında vətəndaşların müraciətlərinə baxılması işi daim diqqət mərkəzindədir

Baş prokuror Zakir Qaralov Mingəçevir şəhərində vətəndaşları qəbul etmişdir

ilə əlaqədar və sosial problemlərə aid müraciətlərin bilavasitə prokurorluqda və ya aidiyyəti üzrə müvafiq icra orqanlarında operativ həlli üçün zəruri tədbirlərin görülməsi təmin edilmişdir.

Eyni zamanda, qeyd edilən rayonların prokurorlarının iştirakı ilə müşavirə keçirilməklə cinayətkarlığa qarşı mübarizənin səmərəliliyi və kəsərliliyinin artırılması üçün konkret tapşırıqlar verilmiş, vətəndaşların müraciətlərinə obyektiv baxılması və onların qəbulu işinin düzgün təşkilinə görə tabe prokurorların fərdi məsuliyyət daşımaları onların diqqətinə çatdırılmışdır.

***

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin göstəriş və tövsiyələrinə müvafiq olaraq vətəndaşların qəbulu, onların müraciətlərinə vaxtında baxılması və haqlı tələblərinin təmin edilməsi bütün dövlət təsisatlarının əsas vəzifələrindən biri kimi müəyyən edilmişdir.

Baş prokuror Zakir Qaralov aprelin 25-də Mingəçevir şəhər prokurorluğunun inzibati binasında Mingəçevir şəhəri, Yevlax, Bərdə, Ağdaş, Ucar və Zərdab rayonlarından olan vətəndaşları qəbul etmişdir.

Qəbuldan əvvəl Baş prokuror ümummilli lider Heydər Əliyevin Mingəçevir şəhərindəki abidəsi önünə gül dəstələri düzərək xatirəsini ehtiramla yad etmişdir.

Baş Prokurorluğun məsul əməkdaşlarının, habelə əlaqədar tabe prokurorların iştirakı ilə keçirilən qəbulda Baş prokuror bölgədə yaşayan 40-dan artıq vətəndaşın müraciətlərində qaldırılan və bilavasitə prokurorluq orqanlarının səlahiyyətlərinə aid olan məsələlər üzrə onların qanunauyğun və operativ şəkildə həll edilməsi üçün Baş Prokurorluğun əlaqədar struktur qurumlarının rəhbərlərinə və tabe rayon prokurorlarına müvafiq göstərişlər verilmişdir.

Gün ərzində Baş prokuror tərəfindən qəbul edilən vətəndaşların müraciətlərinin böyük əksəriyyəti yerində öz həllini tapmışdır.

Vətəndaşların ərizə və şikayətlərində qaldırdıqları məsələlərin, o cümlədən konkret cinayət işlərinin istintaqı və törədilmiş cinayətlər barədə məlumatların araşdırılması zamanı yol verilmiş qanun pozuntuları

Baş prokuror Zakir Qaralov Cəlilabad rayonunda vətəndaşları qəbul etmişdir

Baş prokuror Zakir Qaralov mayın 16-da Cəlilabad rayon prokurorluğunun inzibati binasında Cəlilabad, Biləsuvar, Cəbrayıl, İmişli, Masallı və Neftçala rayonlarından olan vətəndaşları qəbul etmişdir.

Qəbuldan əvvəl Baş prokuror ümummilli lider Heydər Əliyevin Cəlilabad şəhərindəki abidəsi önünə gül dəstələri düzərək xatirəsini ehtiramla yad etmişdir.

Baş Prokurorluğun məsul əməkdaşlarının, habelə əlaqədar tabe prokurorların iştirakı ilə keçirilən qəbulda Baş prokuror bölgədə yaşayan 90-a yaxın vətəndaşın müraciətlərində qaldırılan və bilavasitə prokurorluq orqanlarının səlahiyyətlərinə aid olan məsələlər üzrə onların qanunauyğun və operativ şəkildə həll edilməsi üçün Baş Prokurorluğun əlaqədar struktur qurumlarının rəhbərlərinə və tabe rayon prokurorlarına müvafiq göstərişlər verilmişdir.

Gün ərzində Baş prokuror tərəfindən qəbul edilən vətəndaşların müraciətlərinin böyük əksəriyyəti yerində öz həllini tapmışdır.

Vətəndaşların ərizə və şikayətlərində qaldırdıqları məsələlərin, o cümlədən konkret cinayət işlərinin istintaqı və törədilmiş cinayətlər barədə məlumatların araşdırılması zamanı yol verilmiş qanun pozuntuları ilə əlaqədar və sosial problemlərə aid müraciətlərin bilavasitə prokurorluqda və ya aidiyyəti üzrə müvafiq icra orqanlarında operativ həlli üçün zəruri tədbirlərin görülməsi təmin edilmişdir.

Eyni zamanda, qeyd edilən rayonların prokurorlarının iştirakı ilə müşavirə keçirilməklə cinayətkarlığa qarşı mübarizənin səmərəliliyi və kəsərliliyinin artırılması üçün konkret tapşırıqlar verilmiş, vətəndaşların müraciətlərinə obyektiv baxılması və onların qəbulu işinin düzgün təşkilinə görə tabe prokurorların fərdi məsuliyyət daşımaları onların diqqətinə çatdırılmışdır.

***

Baş prokuror Zakir Qaralov Gəncə şəhərində vətəndaşları qəbul etmişdir

Baş prokuror Zakir Qaralov iyunun 20-də bölgələrdə vətəndaşların qəbulu cədvəlinə uyğun olaraq Gəncə şəhər prokurorluğunun inzibati binasında Gəncə şəhəri, Göygöl, Samux, Daşkəsən, Xocalı, Goranboy və Kəlbəcər rayonlarından olan vətəndaşları qəbul etmişdir.

Qəbuldan əvvəl Baş prokuror və Şəncə şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Elmar Vəliyev yenidən qurulan Heydər Əliyev Parkında ulu öndərin abidəsini zi-

yarət etmiş, önünə gül dəstələri düzərək əziz xatirəsini ehtiramla yad etmiş, Heydər Əliyev Mərkəzi ilə tanış olmuşlar.

Baş Prokurorluğun məsul əməkdaşlarının, habelə əlaqədar tabe prokurorların iştirakı ilə keçirilən qəbulda Baş prokuror bölgədə yaşayan 100-dən artıq vətəndaşın müraciətlərində qaldırılan və bilavasitə prokurorluq orqanlarının səlahiyyətlərinə aid olan məsələlər üzrə onların qanunauyğun və operativ şəkildə həll edilməsi üçün Baş Prokurorluğun əlaqədar struktur qurumlarının rəhbərlərinə və tabe rayon prokurorlarına müvafiq göstərişlər verilmişdir.

Gün ərzində Baş prokuror tərəfindən qəbul edilən vətəndaşların müraciətlərinin böyük əksəriyyəti yerində öz həllini tapmışdır.

Vətəndaşların ərizə və şikayətlərində qaldırdıqları məsələlərin, o cümlədən konkret cinayət işlərinin istintaqı və törədilmiş cinayətlər barədə məlumatların araşdırılması zamanı yol verilmiş qanun pozuntuları ilə əlaqədar və sosial problemlərə aid müraciətlərin bilavasitə prokurorluqda və ya aidiyyəti üzrə müvafiq icra orqanlarında operativ həlli üçün zəruri tədbirlərin görülməsi təmin edilmişdir.

Eyni zamanda, qeyd edilən rayonların prokurorlarının iştirakı ilə müşavirə keçirilməklə cinayətkarlığa qarşı mübarizənin səmərəliliyi və kəsərliliyinin artırılması üçün konkret tapşırıqlar verilmiş, vətəndaşların müraciətlərinə obyektiv baxılması və onların qəbulu işinin düzgün təşkilinə görə tabe prokurorların fərdi məsuliyyət daşımaları onların diqqətinə çatdırılmışdır.

Qəbuldan sonra Baş prokuror şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı ilə şəhər prokurorluğunun 4 mərtəbəli müasir və milli memarlıq üslubunda yeni inzibati binasının inşa edildiyi əraziyə gedərək binanın layihələrini əks etdirən stendlərlə tanış olmuş, inşa işlərinin gedişi ilə maraqlanaraq görülən işlər və ətraf ərazinin abadlaşdırılması ilə əlaqədar tövsiyələrini vermişdir.

Baş Prokurorluğun Mətbuat Xidməti

Naxçıvan Muxtar Respublikası Prokurorluğunda Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin 91 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbir keçirilmişdir

May ayının 8-də Naxçıvan Muxtar Respublikası Prokurorluğunda Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin 91 illik yubileyi münasibətilə tədbir keçirilmişdir. Tədbir iştirakçıları əvvəlcə ulu öndər Heydər Əliyevin abidəsini ziyarət etmiş, Heydər Əliyev Muzeyində olmuşlar.

Tədbirdə Naxçıvan Muxtar Respublikasının prokuroru Səbuhi Şahverdiyev məruzə ilə çıxış edərək qeyd etdi ki, 10 may günü Azərbaycan xalqının taleyində və tarixində hər zaman fəxrlə yad edilən bir gündür. Ona görə ki, xalqımızın ümummilli lideri, böyük dövlət xadimi, müstəqil Azərbaycan dövlətin qurucusu və memarı Heydər Əliyev 1923-cü ilin bu günündə dünyaya gəlmişdir. Azərbaycan tarixinin ən böyük şəxsiyyəti kimi şərəfli ömür yolunu xalqının nicatına həsr etmiş ulu öndər Heydər Əliyev müasir Azərbaycan dövlətçiliyinin ideoloji-siyasi əsaslarını yaratmış, xalqı həqiqi müstəqilliyə qovuşduraraq ictimai şüurda əbədiyaşarlıq hüququ qazanmışdır. Dərin zəkası, liderlik qabiliyyəti, milli ideallara sıx bağlılığı, məharətli idarəçilik qabiliyyəti, zəngin mənaviyyəti ilə hər zaman xalqının sevimli şəxsiyyəti olmuş ulu öndər bu zirvəyə siyasi hakimiyyətə gəldiyi ilk gündən qanunsuzluğa, ədalətsizliyə qarşı apardığı prinsiplial mübarizə ilə yüksələ bilmişdir.

Qeyd olundu ki, dahi insanlar zamanın fəvqünə yüksələrək öz dövrlərini yaradırlar. Xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyev Azərbaycan üçün belə bir şəxsiyyətdir. Siyasi tariximizin 35 ilə yaxın bir dövrü onun adı ilə bağlıdır. Buna görədir ki, ulu öndərimizin adı milli dövlətçiliyimizin simvolu kimi səslənir. Qüdrətli şəxsiyyət Heydər Əliyevin mənalı həyat yolu və fəaliyyəti tarixin sınağından şərəflə çıxmış bütöv bir idarəçilik məktəbidir. Ulu öndər Azərbaycan xalqının və dövlətinin milli maraqlarını hər şeydən uca tutan, onu ümummilli məqsədlər naminə səfərbər etməyi bacaran lider, dahi rəhbər idi. Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyi dövründə xalqın min illərlə arzusunda olduğu niyyətlər gerçəyə çevrilmiş, Azərbaycan müstəqilliyə qovuşmuşdur. **«Mənim həyatımın məqsədi Azərbaycandır, Azərbaycan xalqıdır, Azərbaycan Respublikasıdır, Azərbaycan vətəndaşıdır»**, – deyən xalqımızın böyük oğlu Azərbaycan dövlətçiliyinin ideoloji-siyasi əsaslarını, milli dövlətçiliyin konsepsiyasını yaratmışdır.

Öz şərəfli və möhtəşəm fəaliyyəti ilə doğma vətəninin və xalqının adını əlçatmaz zirvələrə ucaltmış ulu öndərimiz Heydər Əliyev daim böyük qürur hissi ilə deyirdi: **«Hər bir insan üçün milli mənsubiyyəti onun qürur mənbəyidir. Həmişə fəxr etmişəm, bu gün də fəxr edirəm ki, mən azərbaycanlıyam»**.

1969-cu ildə respublikamıza rəhbər seçilən ulu öndər Heydər Əliyev o dövrdə Azərbaycanda mövcud olan problemləri müəyyən edərək onların tezliklə aradan qaldırılması yollarını araşdırmış, qısa bir zamanda mühüm qərarlar vermiş və əməli tədbirlər həyata keçirmişdir. O zaman Azərbaycan daha çox aqrar ölkə kimi tanınırdı. Qısa müddətdən sonra Azərbaycanda kənd təsərrüfatının inkişafı ilə yanaşı, respublikamızda sənayenin inkişafı istiqamətində də mühüm tədbirlər həyata keçirilmişdir. Azərbaycanda çoxlu yeni zavod və fabriklər açılmış, respublikamızın iqtisadi qüdrəti yüksəlmişdir. 1969–1982-ci illər Azərbaycan tarixinə yüksəliş, tərəqqi və inkişaf dövrü kimi daxil olmuşdur. Həmin dövrün ən böyük uğurlarından biri də milli şüurun oyanışı istiqamətində həyata keçirilən tədbirlərdir. Çünki bunsuz sosial-iqtisadi inkişafa nail olmaq, müstəqilliyə zəmin hazırlamaq mümkün deyildi. Keçmiş Sovetlər Birliyi məkanında, sovet ideologiyasının kifayət qədər güclü olduğu bir dövrdə Azərbaycanda milli-mənəvi dəyərlərin qorunması, xalqın milli düşüncə tərzinin formalaşdırılması istiqamətində həyata keçirilən tədbirləri yalnız və yalnız ulu öndər Heydər Əliyev kimi Vətəninə, xalqına bağlı cəsarətli bir dövlət xadimi, böyük iradə sahibi olan siyasi lider reallaşdırı bilərdi. Ümummilli liderimizin Azərbaycana rəhbərliyinin birinci dövründə həyata keçirdiyi tədbirlər gələcək müstəqillik dövrünə hazırlıq xarakteri daşıyırdı və bütün bunlar həyata keçirilməsəydi, ölkəmiz müstəqil dövlətçilik şəraitində özünü qoruyub saxlaya və inkişaf edə bilməzdi.

Qeyd olundu ki, Azərbaycanın xilasını da ümummilli lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Bu böyük şəxsiyyət ali dövlət vəzifələrində olmadığı dövrlərdə belə, Azərbaycançılıq uğrunda xidmətlərini davam etdirmiş, həyatını təhlükə qarşısında qoyaraq 1990-cı ilin Qanlı Yanvar faciəsini törətdiyinə görə o zamankı sovet rəhbərliyini və faciənin digər təşkilatçılarını kəskin ittiham etmişdi. Bu bəyanatdan sonra ümummilli liderimizin Moskvada yaşaması mümkün olmadı. O,

1990-cı il iyulun 20-də Bakıya gəldi. İyul ayının 22-də isə doğma Naxçıvana qayıtdı. Və buradan bütün Azərbaycanın qurtuluş mübarizəsinə rəhbərlik etdi. Ulu öndərimizin Azərbaycan naminə fəaliyyətinin 1990-cı ildən sonrakı mərhələsi şərəfli xilaskarlıq və quruculuq missiyası ilə zəngindir. Bu missiyanın öz başlanğıcını götürdüyü yer isə Azərbaycanın qədim diyarı Naxçıvandır. Xalqımızın böyük oğlunun 1990-cı il iyul ayının 22-də Moskvadan Naxçıvana qayıdışı Azərbaycanın qurtuluş tarixinin parlaq səhifəsini təşkil etmişdir. Bu böyük şəxsiyyətin Azərbaycan və Naxçıvan parlamentlərinin deputatı, sonralar isə Naxçıvan Muxtar Respublikasının rəhbəri kimi fəaliyyət göstərməsi Naxçıvandan başlanan müstəqillik yolunun bütün Azərbaycan siyasi mühitində aparıcı qüvvəyə çevrilməsi və milli dövlətçiliyin bərpası istiqamətin də qəti addımların atılması ilə nəticələnmişdir.

Vurğulandı ki, bu gün Azərbaycanda əldə olunan nailiyyətlərin bir səbəbi var-o da təməli 1969-cu ildə qoyulmuş inkişafın Heydər Əliyev modeli, Heydər Əliyevin quruculuq xəttidir. **«Azərbaycan dünyaya Günəş kimi doğacaq»**, – deyən ulu öndər Heydər Əliyevin ideyaları Azərbaycanı lider dövlətə çevirərək xalqımızı daha işıqlı sabahlara doğru aparmaqdadır. Bu gün Azərbaycan xalqı ona görə xoşbəxtdir ki, ulu öndərimizin milli maraqlara əsaslanmaqla həyata keçirdiyi çoxşaxəli siyasət strategiyası onun layiqli varisi-Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən uğur və inamla davam etdirilir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev demişdir: **«Heydər Əliyev öz siyasi dühası ilə Azərbaycanın müasir simasını müəyyənləşdirmiş və xalqımızın taleyində silinməz izlər qoymuşdur. Onun siyasəti nəticəsində əldə olunan misilsiz nailiyyətlər göz qabağındadır. Bu uğurlar paytaxtımızın daim yeniləşən görkəmində, şəhər və rayonlarımızın sürətlə modernləşməsində, iqtisadiyyat və elmdə, təhsil, mədəniyyət və səhiyyədə eləcə də ictimai-siyasi həyatımızda öz əksini tapmışdır»**.

Əsl siyasi liderlər öz cəsarəti, prinsipial qərarları, ən çətin şəraitdə çıxış yolu tapmaq məharəti ilə seçilən fitri istedadla malik insanlardır. Heydər Əliyev liderliyinin, Heydər Əliyev öndərliyinin fərqləndirici xüsusiyyəti isə yuxarıda sadaladığımız hər üç cəhəti tək-cə öz xarakterində əks etdirməsi deyil, onları şah əsəri olan müstəqil Azərbaycan dövlətinin bugünkü reallıqlarına çevirməsidir.

Muxtar Respublika prokuroru qeyd etdi ki, Azərbaycan Respublikasına rəhbərlik etdiyi dövrlərdə ulu

öndər Heydər Əliyevin insan hüquq və azadlıqlarının hərtərəfli müdafiəsi, hümanizm və ədalət prinsiplərinin möhkəmləndirilməsi dövlətçilik siyasətinin əsas mahiyyəti təşkil etmişdir. Bu sahədə ulu öndərimizin atdığı ən mühüm addımlardan biri Şərq aləmində ilk dəfə olaraq məhz Azərbaycan Respublikasında ölüm cəzasının tətbiq olunmasının ləğv edilməsidir. Ölkəmiz dövlət müstəqilliyini bərpa edib onu möhkəmləndirdikdən sonra prokurorluq orqanlarının fəaliyyətini tənzimləyən və onun dövlət orqanları sistemindəki yerini müəyyənləşdirən normativ hüquqi bazanın yaradılması da məhz ümummilli lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Hələ o dövrlərdə vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsinin dövlətin ali məqsədinə çevrilməsi, yeni iqtisadi münasibətlərə keçid milli prokurorluğun da status və funksiyalarına yenidən baxılmasını zəruri etmişdi. Mühüm dövlət təsisatı kimi Prokurorluq orqanlarının sivil və demokratik məzmunlu bir qurum kimi formalaşması yalnız ölkəmizdə həyata keçirilən məhkəmə-hüquq islahatlarının memarı dahi rəhbər Heydər Əliyevin böyük dövlətçilik siyasəti, gündəlik qayğısı və dəstəyi nəticəsində mümkün olmuşdur.

Azərbaycanın bu günkü və gələcək nəsillərinin ulu öndər Heydər Əliyevin şərəfli adı və ölməz ruhu qarşısında müqəddəs borcu onun şah əsəri olan müstəqil Azərbaycan dövlətinin daha da çiçəklənməsi və qüdrətlənməsi, xalqımızın rifahi naminə fədakarlıqla çalışmaq və milli birliyimizə sədaqətlə xidmət göstərməkdir.

Muxtar respublika prokuroru sonda əminliklə ifadə etdi ki, Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin etimad və qayğısı nəticəsində demokratik məzmununda tamamilə yenidən formalaşmış Azərbaycan Prokurorluğunun tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikası Prokurorluğunun kollektivi ulu öndərimiz Heydər Əliyev siyasi kursunun davam etdirilməsində, onun əbədiyyəti və daimiliyi üçün bütün təminatlar yaratdığı dövlət müstəqilliyimizin, ictimai-siyasi sabitlik və əmin-amanlığın hər cür cinayətkar qəsdlərdən qorunmasında bu kursun ən layiqli davamçısı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən həyata keçirilən dövlətçilik tədbirlərində həmişə yaxından iştirak edəcəkdir.

Tədbirdə çıxış edənlər ümummilli lider Heydər Əliyevin Azərbaycan Respublikasının tərəqqisi naminə gücdüyü möhtəşəm işlərdən danışıdılar.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Prokurorluğunun Hüquqi təminat və informasiya şöbəsi

İşin prokurora qaytarılması: institusional problemlər, praktiki nəticələr

(Əvvəli jurnalın ötən nömrəsində)

4. Konkret işlər üzrə qərarların təhlili.

4.1. Məhkəmə ittiham funksiyasının ifaçısı kimi.

Hüquqi konfliktin bir növü olan cinayət-prosessual konflikt nəinki qaçılmaz, hətta zəruri bir hadisədir. Bu konfliktin kökündə cinayət prosesi iştirakçılarının həyata keçirdikləri fərqli funksiyaların mahiyyəti və məzmunu durur. Onların bir qrupu qanunvericiliyin qüsurlarından doğursa, digərləri qanunverici tərəfindən bilərəkdən edilir, proqramlaşdırılır. İttiham və müdafiə tərəfini təmsil edən proses iştirakçıları arasındakı məhkəmə tədqiqatının predmeti üzrə prosesual konflikt qanunvericiliklə müəyyənləşdirilmişdir. Bu konfliktin dinamik inkişafı – tərəflərin prosesual qanunvericiliklə müəyyən edilmiş proseduralar və qaydalar üzrə çəkişməsi kimi çıxış edir. Aydındır ki, çəkişmə sonsuz davam edə bilməz; o sona çatmalı və həll olunmalıdır. Bunun üçün üçüncü bir tərəfə – bu konfliktin həll edən və qəti qərar qəbul edən subyektə ehtiyac yaranır. Bu subyekt – məhkəmədir. Məhkəmənin məhkəmə baxışının hazırlanmasına, iş üzrə toplanmış sübutların tədqiqinə, yoxlanmasına, qiymətləndirilməsinə və yekun prosesual qərarın qəbul olunmasına yönəlmiş fəaliyyəti «işin həlli funksiyası» adlanır.

Beləliklə, əsasını tərəflərin çəkişməsi təşkil edən cinayət prosesində üç əsas cinayət prosesual funksiya mövcuddur: ittiham, müdafiə və işin həlli funksiyaları. Bu funksiyaların daşıyıcıları cinayət prosesi tərəfləri və məhkəmədir. Kriminal konfliktin ədalətli həllini təmin edən şərtlərdən biri də bu subyektlərin eyni zamanda iki və ya üç funksiyanı təmsil etməsinin yolverilməzliyidir. Cinayət-prosessual qanunvericiliyi bunu qadağan edir. Məsələn, ittihamçı eyni zamanda müdafiəçi və ya hakim, müdafiəçi – prokuror və hakim, hakim – prokuror və ya müdafiəçi ola bilməz.

CPM-nin 32-ci maddəsində (Maddə 32. Cinayət prosesində tərəflərin çəkişməsi) müəyyən edilmişdir ki, Azərbaycan Respublikasında cinayət mühakimə icraatı ittiham və müdafiə tərəfinin çəkişməsi əsasında həyata keçirilir. Tərəflərin çəkişməsinə təmin etmək məqsədi ilə hər bir tərəf məhkəmədə təmsil olunur; *öz mövqeyini* müdafiə etmək üçün bərabər hüquqlara və imkanlara malikdir. İttiham tərəfi cinayət təqibini həyata keçirir və cinayət təqibindən imtina edir, cinayət hadisəsinin baş verməsini, cinayət əlamətlərinin mövcudluğunu, bu əməlin törədilməsinə təqsirləndirilən şəxsin aidiyyətini, cinayəti törətmiş şəxsin cinayət mə-

suliyyətinə cəlb olunmasının mümkünliyünü sübut edir, təqsirləndirilən şəxsin əməlinin hüquqi tövsifinə və məhkəmənin yekun qərarına dair öz təkliflərini verir. Müdafiə tərəfi cinayət təqibi ilə bağlı irəli sürülmüş ittihamı təkzib edir və ya cinayət prosesini həyata keçirən orqanın diqqətini təqsirləndirilən şəxsin cinayət məsuliyyətindən azad edilməsinə və ya cinayət məsuliyyətini yüngülləşdirən halların mövcudluğuna cəlb edir və təqsirləndirilən şəxsin əməlinin hüquqi tövsifinə və məhkəmənin yekun qərarına dair öz təkliflərini verir.

Məhkəmənin bunların heç birini etməyə ixtiyarı yoxdur. O, yalnız cinayət prosesi tərəflərindən hər birinin vəsatəti ilə əlavə olaraq zəruri materialların əldə edilməsinə kömək göstərir. Onun çıxardığı hökm isə yalnız cinayət prosesi tərəflərinin iştirakı bərabər əsaslarla təmin edilməklə tədqiq olunmuş sübutlarla əsaslandırılır.

Bu çərçivədən kənara çıxmaq hakimi (məhkəməni) çəkişən tərəflərin birinin maraqlarının ifadəçisinə çevirir. Cinayət prosesində «etiraz» institutu belə halların qarşısını almağa xidmət edir. Cinayət işi üzrə zərər çəkmiş şəxs, mülki iddiaçı, mülki cavabdeh və ya onların qanuni nümayəndəsi, yaxud nümayəndəsi olduqda, şahid qismində dindirildikdə və ya dindirilməsi üçün əsaslar olduqda, ittiham və ya müdafiə tərəfindən cinayət prosesinin hər hansı iştirakçısı ilə, habelə belə iştirakçının qanuni nümayəndəsi və ya nümayəndəsi ilə qohumluq, yaxud şəxsi asılılıq münasibətində olduqda, onun cinayət təqibində maraqlı olmasını təsdiq edən konkret və mötəbər sübutlar olduqda hakim işə baxa bilməz və özünə etiraz etməlidir.¹

Hakimin cinayət təqibində maraqlı olmaması onun ittiham funksiyası həyata keçirməməsini tələb edir. Bu qaydaya əməl olunması işin prokurora qaytarılması məsələsinin həlli zamanı xüsusilə vacibdir, çünki buna əhəmiyyət vermədikdə işin prokurora qaytarılması barədə qərarların məzmununda hakimin cinayət təqibində maraqlı olmasına dəlalət edən kifayət qədər iz, «konkret və mötəbər sübut» qalır. Təhlil göstərir ki, əksər hallarda bu, diqqətsizlik, nəzəri-metodiki biliklərin azlığı ilə bağlıdır.

Funksiyaları bir-birindən ayırmaq üçün cinayət-prosessual «ittiham», «müdafiə» və «məhkəmə» fəaliyyətlərinin mahiyyəti, onların həyata keçirən subyektlərin dairəsinə diqqət yetirmək vacibdir. Cinayət-prosessual «ittiham» – qanunla müəyyən olunmuş qaydada şəxsin cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş konkret əməli törətməsinin israr edilməsidir. Bu fəaliyyəti ittiham tərəfinin təmsilçiləri – «təhqiqatçı, müstəntiq,

¹ Bax, CPM-nin 109.1-ci maddəsi.

prokuror, həmçinin zərər çəkmiş şəxs, xüsusi ittihamçı, mülki iddiaçı» həyata keçirir. «Müdafiə – cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməli törətməsi istinad edilən şəxsə qarşı irəli sürülmüş ittihamın təkzibi və ya yüngülləşdirilməsi, onun hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, habelə cinayət təqibinə qanunsuz məruz qalmış şəxsin pozulmuş hüquq və azadlıqlarının bərpası məqsədi ilə həyata keçirilən prosessual fəaliyyətdir» (CPM-nin 7.0.27-ci maddəsi). Prosessual müdafiəni şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs, onların müdafiəçiləri və mülki cavabdeh həyata keçirir (CPM-nin 7.0.28-ci maddəsi). Məhkəmə – Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq ədalət mühakiməsini həyata keçirmək məqsədi ilə yaradılan, qanunla müəyyən edilmiş qaydada birinci, apellyasiya və kassasiya instansiyası qismində cinayət işlərinə və ya cinayət təqibi ilə bağlı digər materiallara baxan məhkəmədir (CPM-nin 7.0.9-cu maddəsi).

Bəzən təcrübədə «cinayət təqibinin həyata keçirilməsi» ilə «cinayət prosesinin həyata keçirilməsi» anlayışları arasında fərq qoyulmur, biri o birinin əvəzinə işlənir. Əslində, onların arasındakı fərq prinsiplərdir.

Cinayət-prosessual qanunvericiliyinə əsasən, «cinayət təqibi – cinayət hadisəsinin müəyyən edilməsi, cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməli törətməmiş şəxsin ifşa olunması, ittiham irəli sürülməsi, bu ittihamın məhkəmədə müdafiə edilməsi, ona cəza təyin edilməsi, zəruri olduqda prosessual məcburiyyət tədbirlərinin təmin edilməsi məqsədi ilə həyata keçirilən cinayət-prosessual fəaliyyətdir» (CPM-nin 7.0.4-cü maddəsi). Bu fəaliyyəti təhqiqatçı, müstəntiq və ya prokuror, müvafiq hallarda xüsusi ittihamçı həyata keçirir (CPM-nin 38-ci maddəsi). Bu fəaliyyətin subyektləri arasında «məhkəmə» yoxdur.

Cinayət təqibinin subyekt olmayan «məhkəmə» cinayət prosesinin subyektidir. Qanunverici məhkəməni prokuror, müstəntiq və təhqiqatçı ilə bərabər cinayət prosesini həyata keçirən orqanlar sırasına daxil etmişdir (CPM-nin 7.0.5-ci maddəsi). Lakin məhkəmə ilə sıradakı cinayət prosesini həyata keçirən digər subyektlər bu fəaliyyəti müxtəlif mərhələlərdə həyata keçirirlər. Prokuror, müstəntiq və təhqiqatçı bunu məhkəməyə qədər mərhələdə edirlərsə, məhkəmə – sonrakı, yəni məhkəmə mərhələsində edir. Ancaq bu o demək deyildir ki, cinayət təqibi həyata keçirmə müstəvisində də belədir, yəni təqibi məhkəməyədək mərhələdə – prokuror, müstəntiq və təhqiqatçı, məhkəmə mərhələsində – məhkəmə həyata keçirir. Qarışıqlıq da buradan yaranır, «şerti həqiqət» «mütləq həqiqət» kimi təqdim olunmaqla məntiqi səhvə (*a dicto secundum*

quid ad dictum simpliciter) yol verilir. Səhvədən uzaq durmaq üçün isə onların təzahürlərini (müvafiq qərarın məzmununda ifadə edilən) fərqləndirməyi bacarmaq lazımdır.

Cinayət təqibi həyata keçirmək – ittiham funksiyasıdır. Konstitusiya Məhkəməsinin «Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun sorğusuna əsasən Azərbaycan Respublikası CPM-nin 43.1.1, 314.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş «dövlət ittihamçısı və xüsusi ittihamçı cinayət təqibindən imtina etdikdə» müddəasının şərh edilməsinə dair» 15 fevral 2008-ci il tarixli plenum qərarına bir qrup hakim xüsusi rəyində göstərilmişdir ki, «Məhkəmə (...) ittiham funksiyasını daşımamaq üçün aşağıdakıları etməməlidir: (...) işi əlavə istintaqa qaytarmaq yolu ilə ittihamı təsdiq edən sübutların tamamlanmasına dair tədbirlər görsün». Bu mövqeyə görə, əlavə ibtidai istintaq aparılması bir məqsədə – *ittihamı təsdiq edən sübutların tamamlanmasına* xidmət edən tədbirdir. Məhkəmə işi prokurora buna görə qaytarırsa, deməli, ittiham funksiyasını icra etmiş olur.

İşin prokurora qaytarılması barədə qərarla bilavasitə və dolayısı ilə ittihamın mövqeyinin möhkəmləndirilməsi, sübutlar sisteminin tamamlanması açıq-aydın və ya pərdələnmiş mətnlərlə həyata keçirilə bilər. Əgər qərarlarda bu görünürsə və ya sezilirsə, deməli, məhkəmə ittiham hakimiyyətinə yardım etmiş, cinayət təqibini uğurla başa çatdırmaq üçün ona əlavə şans vermiş, bitərəfliyini itirmişdir.

Cinayət mühakimə icraatı məhkəmənin hazırlıq mərhələsində də aparılır və bu icraata dair bütün tələblər, o cümlədən çəkişmə və prosessual funksiyaların bölünməsi prinsipləri burada da təmin olunmalıdır. Digər funksiyaya aid sahələrə müdaxilə etməmək, «ayaq basmamaq» üçün işin prokurora qaytarılması haqqında qərarları, eləcə də bu qərarlarla bağlı vəsatətləri hazırlayarkən diqqətli olmaq, hər bir müddəanı qeyd edilən prinsiplərə uyğunluq baxımından nəzərdən keçirməklə yanaşı müvafiq qərar üçün onun arqument potensialını dəyərləndirmək gərəkdir. CPM-nin 303.2-ci maddəsi işin prokurora qaytarılması haqqında qərarın əsaslandırılmasını tələb edir.² Bu əsaslar (arqumentlər) cinayət təqibinin səmərəsiz və ya səmərəli olması, prosedur və metroloji pozuntularla müşayiət edilməsi, təqsirləndirilən şəxsə qarşı cinayət qanununun daha ağır və ya daha yüngül maddəsi ilə ittiham irəli sürülməsi, təqsirləndirilən şəxsin və ya digər şəxslərin cinayət əməllərinə hazırki icraat çərçivəsində qiymət verilməməsi və sairə bu kimi müddəalardan ibarət olmamalıdır. Onlar işin prokurora qaytarılması üçün «yanlış arqument»lərdir (error fundamentalis) və məhkəmənin qərəzli, qeyri-

2 Bax, CPM: «303.2. Cinayət işi və ya məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraat materiallarının baxılmasına xitam verilməsi və onu ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora qaytarılması məhkəmənin əsaslandırılmış qərarı ilə həyata keçirilir.»

müstəqil, qeyri-bitərəf olmasına dəlalət etməsi prosesual nəticəyə səbəb ola bilər.

Etiraf olunmalıdır ki, işin prokurora qaytarılması haqqında qərarlar prokuror və müstəntiqlər üçün əhəmiyyəti mütləq xarakter daşıyırlar. Qanunun belə tələbi yoxdur. Qaytarılmış iş üzrə qərarla göstəriləndən daha geniş dairədə və dərinlikdə təqib həyata keçirilməsinin qarşısını almaq üçün heç bir prosesual vasitə yoxdur. İkinci dəfə işi məhkəməyə cinayət qanununun daha ağır və ya daha yüngül maddəsi ilə göndərilməsi, təqsirləndirilən şəxslərin bir qisminin və ya hamısının cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi və s. kimi məsələlər *mutatis mutandis* yalnız prokurorun və müstəntiqin iradəsindən asılıdır. İşin prokurora qaytarılması haqqında qərarların məzmunlarının bu zəmində heç bir hüquqi əhəmiyyəti yoxdur. Nə müstəntiq, nə də prokuror məhkəmələrin belə sənədlərinin məzmunları, şərtləri və s. ilə ciddi asılılıqda deyildirlər. Bunlar CPM-nin 303.1-ci maddəsinin və digər əlaqəli normalarının məzmunlarından irəli gəlirlər.

Bununla belə, əminliklə demək olmaz ki, işin prokurora qaytarılması üzrə məhkəmə təcrübəsinin mövcud vəziyyəti yalnız qanunvericiliyin xüsusiyyətləri ilə bağlıdır. Xüsusi olaraq qeyd edilməlidir ki, hazırki hüquqi-prosesual baza işin prokurora qaytarılması institutunu fundamental ədalət prinsiplərinə uyğun tətbiqi üçün kifayət edir. Lakin təcrübənin təhlili göstərir ki, qeyd edilən qərarlar çox nadir hallarda bu tələblərə cavab verən səviyyədə olur. Əksər hallarda onlar ibtidai istintaqın irili-xırdalı görünən bütün qüsurlarını əks etdirir. Nəzərə alınmır ki, bunların hansının qarşısını almaq prokuror nəzarətinin, ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirməyin, hansının – ədalət mühakiməsinin vəzifəsidir. Gözə dəyən nə qüsurlarsa (cinayət, cinayət-prosesual, kriminalistik, məntiqi və s.), hamısı qeyd edilir.

Belə qərarlarla qaytarılmış iş üzrə ibtidai istintaqın qanunvericiliyin norma və prinsipləri hüddudlarında aparılacağı gözləmək sadələşmələr olardı. Təhqiqatçı, müstəntiq və prokuror rəşional düşüncə sahibləri kimi görəndə ki məhkəmə irili-xırdalı bütün qüsurları işin geri qaytarılması əsası hesab edir, ibtidai istintaqın vəzifəsini «kobud pozuntular» aradan qaldırmaqda yox, icraatın bütün qüsurlarını – məhkəmə qərarlarında göstərilən və göstərilməyən çatışmazlıqlarını aradan qaldırmaqda görür. (Necə deyirlər, göz gördüyündən qorxar.) Onlar bir qayda olaraq məhkəmə qərarlarında olan göstərişləri adekvat dəyərləndirir, cinayət təqibinin təkmilləşdirilməsi üçün kart-blaşdan səmərəli istifadə etməyə çalışırlar. Bu, qeyd edilən vəzifəli şəxslərin həm prosesual, həm də xidməti maraqlarına cavab verir. Belə qərarlar imkan verir ki, məhkəmənin hazırlıq iclasından qaytarılmış iş üzrə təmədəyərli əlavə ibtidai istintaq aparılsın, əlavə ittiham sübutları toplansın, ilkin ibtidai istintaqın yarımçıqlığı aradan qaldırılsın, bir sözlə, ittiham da-

ha da möhkəmləndirilsin, icraat təkmilləşdirilsin.

Qeyd edilənlər işin prokurora «əlavə ibtidai istintaq aparılması üçün qaytarılması» institutuna xas olan hərəkətlərdir. O instituta ki məhkəmə-hüquq islahatları zəminində ləğv edilmişdir. Qüvvədə olan qanunvericiliyin qeyri-mükəmməlliyi şərait yaradır ki, təcrübədə tətbiqi zamanı işin prokurora qaytarılması *kobud pozuntuların aradan qaldırılması* məqsədi yox, daha geniş – *cinayət təqibi maraqlarında əlavə ibtidai istintaq aparılması* məqsədi daşısın. Nəticədə cinayət prosesi üzrə ədalət mühakiməsi qanunla müəyyən edilmiş prinsiplərə uyğun olmayan tərzdə həyata keçirilir.

Lakin nə qanunvericiliyin qeyri-müəyyənliyi, nə də məhkəmə qərarlarının qüsurları «əlavə ibtidai istintaq» institutunun bərpasına səbəb olmamalıdır. Ədalətli prosedura olsaydı, yaqin ki, qanunverici bu institutdan imtina etməzdi. İşin prokurora qaytarılması cinayət prosesində ədalət mühakiməsinin fundamental prinsiplərinin bərqərar edilməsi üçün səmərəli vasitədir. Lakin onun qeyd edilən tərzdə dərk edilməsi və tətbiq olunması milli ədalət mühakiməsi mədəniyyətinə ciddi təhlükədir. Məhkəmə-istintaq təcrübəsi qanunvericilik normalarının öz təyinatları işığında, yəni düzgün tətbiq olunması üçün həlledici rol oynayır. Yanlış formalaşan təcrübəni sonradan dəyişmək çətin olur; xüsusən də o təcrübəni ki, prosesi həyata keçirən subyektləri komfortlu fəaliyyət şəraiti ilə təmin edir. Əksinə, bu vasitədən bacarıqla istifadə etmək lazımdır ki, gözlənilən effektdə nail olmaq mümkün olsun.

İşin müstəntiqə qaytarılması barədə prokuror nəzarəti qaydasında çıxarılmış qərarın məzmunu ilə məhkəmənin çıxardığı eyni adlı qərarın (eləcə də onunla əlaqədar olaraq dövlət ittihamçısının vəsatətinin məzmunu) məzmunu arasında fərq yalnız formal əlamətlərdən ibarət olmamalıdır. Fərqin mahiyyəti onların məzmunundan keçməlidir. Məhkəmə qərarının məzmunu onun bitərəfliyinə kölgə salmamalı, ittiham funksiyasına xas olan əlamətlərə malik olmamalıdır. Nəzərə alınmalıdır ki, məhkəməyədək mərhələdə yol verilmiş «kobud pozuntular»ın aradan qaldırılmasının taktiki məsələləri ədalət mühakiməsinin yox, prokuror nəzarətinin, ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyin predmetidir. Bununla məhkəmə məşğul olmamalıdır.

Məsələn, təqsirləndirilən şəxsə daha ağır və ya daha yüngül ittiham irəli sürülməsi, qətimkan tədbiri seçilməsi, bu və ya digər prosesual hərəkətlərin aparılması və s. barədə müstəntiqə və prokurora göstərişlər verilməsi ittiham funksiyasına aid hərəkətlərdir. Təsədüfi deyildir ki, belə hərəkətlər CPM-nin 290-cı maddəsində prokurorun vəzifələri sırasında yer almışdır. «Cinayət işinin **öz göstərişləri ilə** müstəntiqə **qaytarmaq**» funksiyasını qanunverici ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən

prokurorun statusuna aid məsələ hesab etmişdir.³ Təbii ki, məhkəmə qərarında belə müddəalar olmalıdır. Əks təqdirdə bunlar «ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərlik» elementi, yəni ittiham funksiyasının həyata keçirilməsi kimi dəyərləndirilməyə layiqdir.

4.2. Ali Məhkəmənin qərarlarında ittiham funksiyası elementləri.

İşin prokurora qaytarılması qərarlarının təhlili göstərir ki, məhkəmələrin işin həlli funksiyasından açıq-aşkar kənara çıxan müddəalara malik qərarlar çıxarması bir qanunauyğunluq halını almışdır. Qanun normalarının mahiyyətinə uyğun qərarlara çox az rast gəlmək olur. Eyni xarakterli yanaşmaların müxtəlif işlərdə tətbiq olunması göstərir ki, hakimin belə məsələlərə baxışları artıq formalaşmış, oturmuş mövqe olmaqla hakimlərin iş təcrübəsi, nəzəri bilik və peşə hazırlığı səviyyəsinə söykənir.

Hakimlər arasında vaxtilə prokuror, müstəntiq, təhqiqatçı işləyənlərin sayı az deyil. Düşünmək olardı ki, qeyd edilənlər bu qrup hakimlərin peşəkar psixologiyasının dəyişməz dominantları ilə bağlıdır. Uzun illər ərzində bu vəzifələrdə çalışmış şəxslərin «təqib», «axtarış» psixologiyasının bir anda dəyişməsi, «arbitr» psixologiyasına transformasiya olunması inandırıcı deyil. Bununla belə, müşahidələr qeyd edilən ehtimalı təkzib edirlər. Hakimlərin ittiham mövqeyinə meyl etmələri ilə onların əvvəlki əmək fəaliyyəti arasında asılılıq yoxdur. Problem daha dərin, fundamental köklərə malikdir.

Məhkəmələr özlərini ölkədə cinayətkarlıqla mübarizə sisteminin tərkib elementi kimi hiss etməkdədir. İctimaiyyət üçün açıq olan məlumatlarda bu, inkar edilmir, əksinə, təsdiq olunur. Məsələn, Ali Məhkəmənin 2003-cü il 4 nömrəli bülletenində «Məhkəmələr tərəfindən cinayət cəzasının təyin edilməsi təcrübəsinin ümumiləşdirilməsi» adlı sənəd (Məhkəmə təcrübəsinin ümumiləşdirilməsi və məhkəmə statistikasının təhlili şöbəsi tərəfindən hazırlanmışdır) dərc olunmuşdur. Orada belə bir cümlə var: «Qanuni, əsaslandırılmış və ədalətli cəzanın təyin edilməsi cinayətkarlıqla mübarizə

aparılması və hüquqi qaydalarının möhkəmləndirilməsi üçün vacib vasitə olmaqla, lazımi cəzalandırma tədbirini təmin edir, məhkumun islah olunması və yenidən tərbiyə edilməsinə köməklik göstərir, onun, həm də sair şəxslər tərəfindən yeni cinayət edilməsinin qarşısını alır.»⁴ Bunu oxuyan hakim nə düşünməlidir? Onu düşünməlidir ki, o, cəza təyin etməklə cinayətkarlığa qarşı mübarizə aparır, hüquq qaydalarını möhkəmləndirir. Əslində, bu vəzifələr dövlət hakimiyyətinin icra qoluna aiddir.

Daha bir misal. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 15 noyabr 2013-cü il tarixli «Yol hərəkəti və nəqliyyat vasitələrinin istismarı qaydalarının pozulmasına dair cinayət işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» qərarında məhkəmələrə ünvanlanmış belə məzmununda irad var: «Bir sıra hallarda məhkəmələr *işin bütün faktiki hallarının* araşdırılmasına lazımi diqqət yetirmir, təqsirləndirilən şəxslərlə yanaşı yol hərəkətinin *digər iştirakçılarının* da hərəkət və ya hərəkətsizliyinin cinayətin baş verməsinə səbəb olması faktlarına və *qarşılıqlı təqsirin mövcudluğuna* əhəmiyyət vermirlər.» Daha sonra qərarında göstərilmişdir: «(...) məhkəmələrin diqqəti (...) işin bütün hallarının tam və hərtərəfli araşdırılmasına, o cümlədən yol hərəkəti qaydalarını pozmuş şəxsin hadisədən bilavasitə əvvəl vəziyyətinin, psixoloji və sağlamlıq durumunun müəyyən edilməsinə, cinayətlərin törədilməsinə səbəb olmuş və şərait yaratmış halların aşkar edilməsinə, cinayət işləri üzrə qanuni, əsaslı və ədalətli qərarların qəbul edilməsinə yönəldilsin.»⁵ «İşin bütün faktiki hallarının araşdırılması», hadisənin «digər iştirakçılarının» da və ya «qarşılıqlı təqsirin mövcudluğunun» müəyyən edilməsi cinayət təqibi əlamətləridir və onların təmin edilməsi icra hakimiyyətinə aid orqanların vəzifəsidir. Məhkəmənin isə vəzifəsi işə şəxsə (və ya şəxslərə) qarşı irəli sürülmüş ittiham çərçivəsində baxmaq, nə şəxslər, nə də digər cinayət faktları barədə kənara çıxmaqdır (CPM-nin 318.1-ci maddəsi).

Cinayətin törədilməsinə şərait yaranan halların müəyyən edilməsi və aradan qaldırılması vəzifəsini qanunverici müstəntiqin vəzifəsi kimi müəyyən etmişdir.⁶ Məhkəmələrin cinayətin törədilməsinə səbəb

3 Bax, CPM: «290.3. Cinayət işinin ittiham aktı ilə daxil olduğu vaxtdan 5 (beş) gün müddətində ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror aşağıdakı qərarlardan birini qəbul etməlidir: (...) 290.3.3. əlavə ibtidai istintaq aparılması və ya ittiham aktının yenidən tərtib edilməsi üçün cinayət işinin öz göstərişləri ilə müstəntiqə qaytarmaq;»

4 Bu mətn Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 1997-ci il 30 dekabr tarixli 3№-li «Məhkəmələr tərəfindən cəza təyin etmənin ümumi prinsiplərinin tətbiq olunması təcrübəsi haqqında» qərarının preambulasının cümləsini təkrarlayır.

5 Qərar Azərbaycan Respublikası Prezidentinin «Yol-nəqliyyat hadisələri ilə əlaqədar təhlükəsizlik tədbirlərinin gücləndirilməsi və yol hərəkətinin tənzimlənməsi sahəsində idarəetmənin şəffaflığının artırılması ilə bağlı tədbirlər haqqında» 26 dekabr 2012-ci il tarixli Sərəncamının icrası ilə əlaqədar qəbul edilmişdir. Sərəncamın 6-cı bəndində göstərilmişdir: «Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinə tövsiyə edilsin ki, məhkəmə orqanları tərəfindən yol-nəqliyyat hadisələrinə dair işlərə baxılması ilə əlaqədar mövcud məhkəmə təcrübəsini ümumiləşdirsin və bu kateqoriyadan olan işlərə baxarkən öz qərarları ilə ədalətli məhkəmə təcrübəsini formalaşdırsın.»

6 Bax, CPM: «Maddə 221. Cinayətin törədilməsinə şərait yaranan halların müəyyən edilməsi və aradan qaldırılması vəzifəsi. 221.1. İbtidai araşdırmanın aparılması zamanı müstəntiq cinayətin törədilməsinə imkan yaranan halları (səbəb və şəraiti) müəyyən etməlidir. Bu halları müəyyən etdikdə müstəntiq zərurət olduqda müvafiq hüquqi və ya vəzifəli şəxsin ünvanına cinayətin törədilməsinə şərait yaranan halların aradan qaldırılması üçün tədbirlər görülməsi barədə təqdimat göndərir.»

olmuş hallar və şəraitlə bağlı prosesual vəzifələri pasiv xarakterlidirlər, onlar qeyd edilən halları aşkarlamaq üçün fəaliyyət göstərmirlər. CPM-nin 355.1.1-ci maddəsində (Maddə 355. Məhkəmə baxışının nəticələrinə dair xüsusi qərar) qeyd edilmişdir: «355.1. Məhkəmə baxışının nəticələrinə dair aşağıdakılar *müəyyən edildikdə* məhkəmə xüsusi qərar çıxara bilər: 355.1.1. fiziki şəxslərin cinayət məsuliyyətinə səbəb olmayan hərəkət və ya hərəkətsizliyinin, dövlət orqanlarının vəzifəli şəxslərinin fəaliyyətindəki çatışmazlıqların və ya səhvlərin cinayətin törədilməsinə səbəb olduğunu və şərait yaradıldığını». Göründüyü kimi, qanunverici vurğulamışdır ki, cinayət törədilməsinə səbəb və şərait olan amillər *məhkəmə baxışının nəticəsində* müəyyən edilir; məhkəmə onları aşkar etmək üçün xüsusi fəaliyyət göstərmir. Apellyasiya və kassasiya instansiya məhkəmələrində də eyni yanaşma nəzərdə tutulmuşdur.

Qərarın 12-ci bəndində «işlərə tam, hərtərəfli və obyektiv baxılmasının təmin olunması və qanuni və əsaslı qərarların qəbul edilməsi üçün (...) hadisə yerinin müayinə edilməsi, nəqliyyat vasitələrinə baxış keçirilməsi, sürücülərin sağlamlıq və ya sərxoşluq vəziyyətinin yoxlanılması (müvafiq müayinələrdən keçirilməklə), ifadələrin yerində yoxlanılması, istintaq eksperimentinin keçirilməsi kimi istintaq hərəkətlərinin aparılması, iş üzrə məhkəmə-tibbi, məhkəmə-texniki və məhkəmə-yol-nəqliyyat hadisələri ekspertizalarının keçirilməsi» kimi məhkəməyəqədər mərhələdə cinayət təqibi hərəkətlərinin aparılmasının bu təqib üçün əhəmiyyəti qeyd edilmiş və tələb olunmuşdur ki, «(...) yol-nəqliyyat hadisələrinin baş verdiyi ərazi videomüşahidə vasitələrinin nəzarəti altında olduqda, müvafiq görüntülərin elektron daşıyıcıda cinayət işinə əlavə olunması» təmin edilsin. Qərarın 17-ci bəndində, hətta təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə qərarının məzmununda baş vermiş nəticələrin hamısının göstərilməsi tələb edilmişdir, yəni məhkəmə istintaq orqanının qarşısına təqib fəaliyyəti ilə bağlı konkret vəzifə müəyyənləşdirmişdir.

Göründüyü kimi, Ali Məhkəmə səviyyəsində məhkəmələrdən və cinayət təqibi orqanlarına təqibin tam, hərtərəfli və daha səmərəli həyata keçirilməsi üçün hansı konkret addımlar atılması barədə göstərişlər verilmiş, cinayət mühakiməsinin qanunilik və əsaslılıq tələbləri müəyyən olunmuşdur. Məhkəmələr bu tələblərə cavab verməyən cinayət təqibini məqbul saymamağa istiqamətləndirilmişdir. Tələblərə uyğunsuzluq halları ibtidai istintaq mərhələsinə aiddirsə, işin hazırlıq iclasından geri qaytarılması üçün Ali Məhkəmənin «tövsiyələri» artıqlaması ilə kifayət edir.

Məhkəməyə qədər mərhələdə qətimkan tədbiri tətbiq olunması ilə bağlı Ali Məhkəmənin bəzi məsələlərə dair mövqeyi məhkəmələri ittiham tərəfinə daha çox meyl göstərməyə sövq edir. Məsələn, «Təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi ilə bağlı təqdimatlarla baxılarkən məhkəmələr tərəfindən qanunvericiliyin tətbiqi təcrübəsi haqqında» Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 3 noyabr 2009-cu il tarixli qərarının 13-cü bəndində məhkəmələrdən tələb edilmişdir ki, «Təqsirləndirilən şəxsin həbsdə saxlanması müddətinin uzadılması haqqında təqdimatlarla baxılarkən məhkəmələr əvvəllər müəyyən edilmiş müddət ərzində ibtidai araşdırmanın başa çatdırılmasının mümkünsüzlüyü haqda təqdimatın dəlillərini hərtərəfli yoxlamalıdır. (...) təqdim edilən sənədləri, təqdimatın dəlillərini təhlil edən hakim istintaq hərəkətlərini daha az müddətdə başa çatdırmağın mümkün olması qənaətinə gəldikdə həbsdə saxlama müddətinin daha qısa vaxt üçün uzadılması barədə qərar qəbul edə bilər.»⁷

Nə milli, nə beynəlxalq qanunvericilik ibtidai araşdırmanın müəyyən müddətdə başa çatmamasını cinayət təqibinə məruz qalan şəxsin həbs edilməsi əsasları sırasına daxil etməmişdir. Bu, cinayət təqibi subyektinin daxili problemi kimi qəbul edilir və ona görə neqativ nəticələr təqibə məruz qalanın üzərinə qoyulmamalıdır. Problem kimdirsə, o da onu başqasının hesabına yox, öz hesabına həll etməlidir. Belə yanaşma ilə cinayət təqibi orqanının işi çox asanlaşar – şəxsi həbsdə saxlamaq üçün sadəcə istintaq müddətini uzatmaq kifayət edər. Əslində, təqdimata baxan məhkəməni istintaqın qayğıları maraqlandırmamalıdır. Şəxsin həbsə alınması məsələsinə baxılarkən onun vəzifəsi konkret halda publik (istintaq orqanı bu marağın ifadəçisidir – N.B.) maraqların fərdi azadlığa hörmət hüququnu üstələyib-üstələməməsini müəyyən etməkdən ibarətdir; üstələyirsə – şəxsi həbs etməli, üstələmirsə – azad etməlidir.

Daha sonra, Plenum məhkəmə nəzarətini həyata keçirən məhkəmələr qarşısında cinayət-prosesual qanunvericiliyi ilə müəyyən edilməmiş, birtərəfli qaydada ittiham hakimiyyətinin daha səmərəli həyata keçirilməsinə xidmət göstərən vəzifə qoymuş, «ibtidai araşdırmanın lazımı dərəcədə təşkil edilməməsi səbəbindən süründürməçiliyə yol verilməsi, təqdimatın CPM-nin 159.3-cü maddəsinin tələblərinin pozulması ilə məhkəməyə təqdim edilməsi və sair qanun pozuntuları aşkar edildikdə məhkəmə ibtidai araşdırma və ya təhqiqat orqanının vəzifəli şəxsləri barəsində xüsusi qərarlar qəbul etməklə bu pozuntulara öz münasibətini»⁸ bildirməyi tələb etmişdir. CPM-də belə nor-

7 Bax, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 3 noyabr 2009-cu il tarixli «Təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi ilə bağlı təqdimatlarla baxılarkən məhkəmələr tərəfindən qanunvericiliyin tətbiqi təcrübəsi haqqında» qərarının 13 və 14-cü bəndləri.

8 Bax, orada, b.13.

manın olmamasının səbəbi aydındır: məhkəmə dövlət hakimiyyətinin digər qoluna aid subyektin öz vəzifələrini, o cümlədən ibtidai araşdırmanı lazımı dərəcədə təşkil etmək, süründürməçiliyə yol verməmək vəzifələrini yerinə yetirməyə kömək etməməlidir. Bu, cinayət prosesində çəkişən əks tərəfin ziyanına şərh oluna bilər.

Bundan başqa, məhkəmələrdən tələb edilir ki, yalnız bir tərəfin – ittiham tərəfinin dəlilləri tamlıqla nəzərdən keçirilməlidir. Qərarda yazılmışdır: «Materiallar (həbs qətimkan tədbirinin tətbiq edilməsi ilə əlaqədar olan materiallar – N.B.) apellyasiya instansiyası məhkəməsinə daxil olduqdan sonra həmin məhkəmə cinayət işinin materiallarını ibtidai araşdırma prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurordan tələb etməklə apellyasiya şikayətinə və ya apellyasiya protestinə 3 gün ərzində qapalı məhkəmə iclasında baxmalıdır.»⁹ CPM cinayət işinin icraat materiallarının bütövlükdə tələb edilməsini nəzərdə tutmamışdır. Bu Məcəllənin 452.4-cü maddəsində göstərilmişdir: «Həbs qismində qətimkan tədbirinin seçilməsi və ya bundan imtina barədə, habelə həbsdə saxlama müddətinin uzadılması, yaxud bundan imtina barədə hakim qərarından protest və ya şikayət almış apellyasiya instansiyası məhkəməsi təxirə salmadan aşağıdakı hərəkətləri yerinə yetirməlidir: 452.4.1. birinci instansiya məhkəməsindən həbsə və ya həbsdə saxlama müddətinin uzadılmasına dair məsələnin baxılmasına *aid olan materialları* tələb etmək; 452.4.2. ibtidai araşdırma prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurordan həbsin tətbiqinin və ya həbsdə saxlama müddətinin uzadılmasının zəruriliyini *təsdiq edən materialları* tələb etmək.» Plenum isə məhkəmələri cinayət işinin materiallarını tələb etməyə istiqamətləndirmişdir. Bu materiallarda prokurorun təqdimatında istinad etdiyi materiallarla yanaşı, *etmədiyi* materiallar da ola bilər. Məhkəmə tərəfindən belə materiallara baxmaq onun tərəfindən həbsə əlavə arqumentlər axtarışı və ya istintaqın gedişinin təftiş olunması təsəvvürü yaradır. Hər iki halda məhkəmə özünə xas olmayan funksiyaların icraçısı rolunda çıxış edir.

Belə «tövsiyələr» hazırlıq mərhələsində məhkəmələrin üzərinə daha geniş – cinayət təqibinin məhkəməyə qədərki mərhələsində ittiham hakimiyyəti orqanları tərəfindən yol verilmiş bütün nöqsanların müəyyən edilməsi və aradan qaldırılması üçün tədbirlər görülməsi vəzifəsi qoymuşdur.

4.3. İşin prokurora qaytarılması haqqında qərarlarda ittiham funksiyasının təzahürləri.

Aydındır ki, işin prokurora qaytarılması haqqında qərarlarda məhkəmənin ittiham funksiyasını həyata

keçirməsinə dair açıq məzmunlu müddəalar yoxdur. Digər tərəfdən, belə müddəalar çox da məharətlə «gizlədilmir». Qərarların mətnində məhkəmənin özünə aid müddələrdə bu, kifayət qədər aydın şəkildə ifadə edilir.

İşin prokurora qaytarılması haqqında qərarlarda məhkəmələrin ittiham funksiyası həyata keçirmələrini təsdiqləyən müddəaları aşağıdakı təzahür qruplarına bölmək olar.

Qərarların məzmununda yazılmışdır:

– cinayət təqibi səmərəsiz aparılmışdır (qüsurlar sadalanır, onların aradan qaldırılması üçün lazım olan tədbirlər göstərilir);

– təqsirləndirilən şəxsin digər cinayət xarakterli əməllərinə görə ittiham irəli sürülməmişdir;

– təqsirləndirilən şəxsin əməli cinayət qanununun yüngül maddəsi ilə tövsif edilmişdir;

– digər şəxslərin cinayət əməlləri üzrə cinayət təqibi həyata keçirilməmişdir;

– təqsirləndirilən şəxsin barəsində qətimkan tədbiri seçilməmişdir;

– ittiham sübutları düzgün qiymətləndirilməmişdir;

– ayrı-ayrı istintaq hərəkətləri, prosessual məcburiyyət tədbirləri və əməliyyat-axtarış tədbirləri lazım olduğu halda aparılmamış və ya düzgün aparılmamışdır;

– digər proseduraların pozulması hallarına yol verilməmişdir.

Etiraf edilməlidir ki, faktoloji baxımdan məhkəmələrin göstərdiklərinin əksəriyyəti həqiqətə uyğundur. Lakin qeyd edilən qüsurların aradan qaldırılması məhkəmənin hazırlıq iclasında, məhkəmə tərəfindən işi prokurora qaytarmaq üsulu ilə həll edilməli deyil. Ona görə də, hazırkı təhlilin məqsədi işin prokurora qaytarılması qərarlarının məzmununun *mütləq mənada* yox, yalnız *nisbi mənada*, yəni məhkəmənin hazırlıq iclası prosedurları çərçivəsində «həqiqi» olub-olmamasını müəyyənləşdirməkdir.

Məntiqdə «şərti mənada deyildəndən şərtsiz deyilənə doğru» (a dicto secundum quid ad dictum simpliciter) adlı səhv var. Səhvin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, şərti, nisbi mənada həqiqi olan müddəaya qeyri-şərti, mütləq mənə verilir. İşin prokurora qaytarılması haqqında qərarların əksəriyyətində məhz bu məntiqi səhvə yol verilmişdir. Məsələn, şəxsin əməlinin cinayət qanununun daha yüngül norması ilə tövsif edilməsi cinayət prosesinin bütün mərhələləri üçün, o cümlədən məhkəmənin hazırlıq iclası çərçivəsində «həqiqi» deyil, lakin məhkəmə baxışı çərçivəsində «həqiqi»dir. Və ya bunu məhkəmə bildirəndə «həqiqi» deyil, lakin dövlət ittihamçısı və ya zərərçəkmiş deyəndə (CPM-nin 318.2-ci maddəsi ilə nəzərdə tu-

⁹ Bax, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 3 noyabr 2009-cu il tarixli «Təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi ilə bağlı təqdimatlarla baxılarkən məhkəmələr tərəfindən qanunvericiliyin tətbiqi təcrübəsi haqqında» qərarının 19-cü bəndi.

tulmuş vəsətət formasında), – «həqiqi»dir. Göstərilən müddəanın «həqiqi»lik şərtlərini cinayət-prosessual qanunvericiliyi müəyyən etmişdir.

Ümumiyyətlə, qeyd edilən qərarların məzmunu hüquqi, metodoloji, məntiqi və s. xarakterli bütün qüsurlarına baxmayaraq prokuror nəzarəti, ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyin həyata keçirilməsi prizmasından dəyərlidir. Cinayət təqibinin səmərəsiz aparılması, təqsirləndirilən şəxsin digər cinayət xarakterli əməllərinə görə ittiham irəli sürülməməsi, təqsirləndirilən şəxsin əməlinin cinayət qanununun yüngül maddəsi ilə tövsif edilməsi, digər şəxslərin cinayət əməlləri üzrə cinayət təqibinin həyata keçirilməməsi, zəruri və mümkün olduğu hallarda təqsirləndirilən şəxsin barəsində qətimkan tədbirinin seçilməməsi, ittiham sübutlarının düzgün qiymətləndirilməməsi, ayrı-ayrı istintaq hərəkətləri, prosessual məcburiyyət tədbirləri və əməliyyat-axtarış tədbirlərinin lazım olduğu halda aparılmaması və ya düzgün aparılmaması, digər proseduraların pozulması hallarının aşkarlanması, onların aradan qaldırılması, bir daha belə hallara yol verilməməsi üçün tədbirlərin həyata keçirilməsi və s. istiqamətli fəaliyyət ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyin həyata keçirilməsinin, bütövlükdə cinayət təqibinin təkmilləşdirilməsinə xidmət edir. Bunlar prokurorluğun gündəlik iş formalarıdır və ittiham funksiyasının subyektivi olan prokurorluq orqanları üçün «məqbul», «həqiqi» olduqları halda, bitərəf arbitrlərdə işin həlli funksiyasını həyata keçirən məhkəmə üçün isə «qeyri-məqbul», «yanlış»dır.

4.3.1. Cinayət təqibi səmərəsiz aparılmışdır.

Cinayət təqibi – cinayət hadisəsinin müəyyən edilməsi, cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməli törətmiş şəxsin ifşa olunması, ittiham irəli sürülməsi, bu ittihamın məhkəmədə müdafiə edilməsi, ona cəza təyin edilməsi, zəruri olduqda prosessual məcburiyyət tədbirlərinin təmin edilməsi məqsədi ilə həyata keçirilən cinayət-prosessual fəaliyyətdir (CPM-nin 7.0.4-cü maddəsi).

CPM-nin 38.1-ci maddəsinə (Maddə 38. Cinayət təqibinin həyata keçirilməsi vəzifəsi) əsasən, təhqiqatçı, müstəntiq və ya prokuror hazırlanan, yaxud törədilən cinayətin əlamətlərini əks etdirən əməllər barədə məlumat aldıqda və ya cinayət hadisəsinin bilavasitə aşkar etdikdə bu Məcəllə ilə müəyyən edilmiş qayda-da cinayətin izlərinin qorunması və götürülməsi üçün tədbirlər görməli, həmçinin öz səlahiyyətləri daxilində dərhal təhqiqat və ya istintaq aparmalıdırlar. Yəni, cinayət təqibini qeyd edilən subyektlər – təhqiqatçılar, müstəntiqlər və prokurorlar həyata keçirir. Məhkəmə bu sıradan yoxdur, başqa sözlə, o, cinayət təqibini həyata keçirmir və cinayət təqibində bilavasitə və ya dolayısı ilə maraqlı olmamalıdır.

Təqibin səmərəliliyini təmin etmək üçün cinayət-prosessual qanunvericiliyində müəyyən proseduralar nəzərdə tutulmuşdur. Qeyd edilməlidir ki, bunların hamısında səlahiyyət subyektləri yalnız ittiham funksiyası həyata keçirən şəxslər – prokurorlar, yuxarı prokurorlardır. Məsələn, CPM-nin 218.9.2 və 218.9.4-cü maddələrində «cinayət işi üzrə məhkəməyədək icraatın hərtərəfli, tam, obyektiv və vaxtında aparılmasının təmin edilməsi üzrə müstəntiqin və ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun fəaliyyətini qiymətləndirmək», «cinayət işinin araşdırılması ilə bağlı süründürməçilik və ya bu Məcəllənin tələblərinin pozulması hallarını müəyyən etdikdə, öz səlahiyyətləri daxilində təsir tədbirləri görmək» yuxarı prokurorun funksiyaları hesab edilmişdir. CPM-nin 84.5.3, 85.6.3-cü maddələri «istintaqın hərtərəfli, tam və obyektiv aparılmasını təmin etmək məqsədi ilə» müvafiq prosessual tədbirlərin həyata keçirilməsini prokurorun, müstəntiqin və təhqiqatçının üzərinə qoymuşdur. Cinayətlərə dair ərizə və digər məlumatlara baxmaq, cinayət işi başlamaq, cinayətin açılması, işin hərtərəfli, tam və obyektiv araşdırılması üçün zəruri tədbirlər görmək, səlahiyyəti daxilində bütün istintaq və ya digər prosessual hərəkətləri həyata keçirmək müstəntiqin səlahiyyətinə aid edilmişdir (CPM-nin 85.2.1-ci maddəsi). Məhkəmələr üçün belə prosessual vəzifələr müəyyən edilməmiş, müvafiq hüquqlar verilməmişdir. Ona görə də, işin prokurora qaytarılması barədə qərarlarda məhkəmələr tərəfindən müstəntiqin və prokurorun fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi, onların fəaliyyətində süründürməçilik və qanun pozuntuları hallarına yol verilməsinin qeyd olunması, cinayətin açılması üçün tədbirlər görülməsi, digər şəxslərin əməlləri üzrə cinayət təqibi başlanması barədə tələblər irəli sürülməsi yolverilməzdir.

Belə hallara isə kifayət qədər çox qərarda rast gəlmək mümkündür.

Məsələn, H.X.G. oğlunun CM-nin 178.2.2, 178.2.4 və 320.2-ci maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(010)-157/2013 nömrəli cinayət işi üzrə qərarda məhkəmə prokuror müfəssəlliyi ilə göstərir ki, «ibtidai araşdırma zamanı Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin tələblərinin pozulması ilə nəticələnən aşağıda göstərilən digər nöqsanlara da yol verilmişdir: «Cinayət işinin materiallarından görünür ki, ibtidai araşdırma zamanı müstəntiq tərəfindən cinayət işinin hərtərəfli, tam və obyektiv araşdırılması üçün zəruri tədbirlər görülməmiş, ifadələrdə və digər istintaq sənədlərində təqsirləndirilən şəxsin ittiham olunduğu cinayət əməllərinin harada baş verməsi, onların vaxtı, cinayət əməllərinin baş vermə gedişatı (danışıqların aparıldığı və pulun verilib-alındığı yer, cinayət əməllərinin başlanma və qurtarma vaxtları, yerləri və sair) göstərilməmiş və demək olar ki, ibtidai araşdırma zamanı bu hallar müəyyən edilməmişdir. (...) cinayət əməllərinin baş vermə yerlərinin müəyyən

edilməməsi – iş üzrə istintaq və məhkəmə aidiyyətinin də müəyyən olunmaması ilə nəticələnmişdir. Çünki təqsirləndirilən şəxsə istinad edilən cinayət əməllərindən hər hansı birinin S. rayonu ərazisində baş verməsini təsdiq edən heç bir sübut əldə edilərək, istintaq sənədlərində təsbit edilməmişdir. (...) Cinayət işinin materialları ilə müəyyən edilir ki, ibtidai araşdırma zamanı müstəntiq tərəfindən ərazi aidiyyətinin müəyyən edilməsi üçün zəruri istintaq hərəkətləri həyata keçirilməmiş və hətta dindirilən şəxslərə bunun aydınlaşdırılması üçün heç bir sual verilməmişdir. Bununla əlaqədar məhkəmə qeyd etməyi lazım bilir ki, dələduzluq və saxta sənəddən istifadə etmə cinayətlərinin törədilməsi zamanı alqı-satqının predmeti kimi nəzərdə tutulan torpaq sahəsinin yerləşdiyi ərazi birmənalı olaraq cinayətin törədilmə yeri kimi qəbul edilə bilməz. Çünki qeyd olunan cinayət əməllərinin törədilmə yeri başqa yerlər və ünvanlar da ola bilər. Ona görə də, ibtidai araşdırma zamanı bu xüsusat müəyyən edilərək, aidiyyəti üzrə ibtidai araşdırma aparılmalı və eləcə də, cinayətin törədilmə yeri ittihamda və ittiham aktında göstərilməlidir.(...) belə bir ərazi vahidinin və müəssisəsinin hal-hazırda da mövcudluğu barədə hər hansı bir sübut növü istintaq materiallarına əlavə edilməmiş və bu qeyri-müəyyənlik araşdırılmamışdır. Beləliklə də, yuxarıda qeyd edilənlərdən görünür ki, hazırki cinayət işi üzrə ibtidai araşdırma səthi aparılmış və ümumiyyətlə cinayət işi üzrə sübutların toplanması prosesi zamanı cinayət əməllərinin harada və nə vaxt baş verməsinin müəyyən edilməsi üçün heç bir tədbir görülməmiş, cinayətin törədilmə vaxtı ilə bağlı istintaq sənədlərində olan ziddiyyətlər və digər zəruri hallar aydınlaşdırılmamışdır.»¹⁰ Belə fikirdə olan məhkəmə, sözsüz ki, cinayət təqibinin daha dərinə, tam, hərtərəfli aparılmasında marağını nümayiş etdirir.

Başqa misal. O. rayon məhkəməsinin bir qərarında yazılmışdır: «İş üzrə ibtidai istintaq səthi aparılmaqla əməlin tövsifi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən bir sıra hallar, yəni təqsirləndirilən şəxsin zərərçəkmiş şəxsə zərbələr endirərkən onun həmin zərbələri əsasən hansı nahiyələrə yetirmək istəməsi, zərbələri hansı istiqamətdə endirməsi, zərərçəkmiş şəxsi öldürmək niyyətinin olub-olmaması ilə yanaşı sonuncunun həmin şəraitdə hansı təsirə məruz qalması, zərərçək-

miş şəxs təqsirləndirilən şəxsə müqavimət göstərəkən təqsirləndirilən şəxsin yenə də ona bıçaq zərbələri endirmək niyyətində olub-olmaması, bunun üçün onun real imkanının olub-olmaması, usta A.C. evə daxil olarkən Ə.Ə.-ovun hansı sözləri deməsi, əlində olan bıçağı hansı vəziyyətdə saxlaması, yenidən zərbə endirmək imkanının olub-olmaması müstəntiq tərəfindən dəqiqliklə araşdırılmamışdır.»¹¹

X. rayon məhkəməsi cinayət işi üzrə icraatın qanunsuz dayandırılmasına diqqəti çəkərək bunun cinayət təqibinin səmərəsinə təsir etdiyini vurğulamışdır. Qərarda yazılmışdır: «(...) istintaqçı tərəfindən süründürməçiliyə yol verilməklə iş üzrə icraat əsassız və qanunsuz olaraq dayandırılmışdır. (...) cinayət işi üzrə istintaq yarıtmaz və səthi aparılmışdır.»¹²

Başqa bir qərarda X. rayon məhkəməsi ibtidai istintaqın qanunun tələbləri səviyyəsində aparılmamasını prokurorun öz prosesual vəzifələrini layiqincə yerinə yetirməməsi ilə əlaqələndirmişdir. Qərarda qeyd edilmişdir ki: «(...) təqsirləndirilən şəxs Ə.Ə.H. oğlu barəsində istintaq yarıtmaz və səthi aparılmış, (...) prokuror (...) ibtidai istintaqın aparılma qaydalarına riayət edilməsini yoxlamaq üçün ittiham aktı ilə daxil olmuş cinayət işini araşdırmamış, kobud qanun pozuntularına əhəmiyyət verməmişdir.»¹³

Q. rayon məhkəməsi iş üzrə cinayət təqibinin hərəkətsizliyinə diqqət yetirmişdir: «(...) cinayət işi üzrə icraat 10 ay müddətində faktiki olaraq əsassız olaraq dayandırılmaqla və ibtidai istintaqın dayandırılmadığı 5 ay müddətində isə demək olar ki, istintaq hərəkətləri aparılmamaqla cinayət işi üzrə icraat hərəkətsiz saxlanılmışdır.»¹⁴

Göründüyü kimi, məhkəmə bitərəfliyini tam itirərək, faktiki olaraq yuxarı prokurorun xidməti və prosesual vəzifələrinə aid məsələlərlə məşğul olmuş, məhkəməyə qədərki mərhələdə cinayət təqibinin aşkar etdiyi qüsurlarını, o cümlədən təqibin intensiv aparılmadığını, bir müddət hərəkətsiz saxlandığını, qanunsuz dayandırıldığını, cinayətin törədilməsi yerinin, vaxtının, təqsirləndirilən şəxsin niyyətinin müəyyənləşdirilmədiyini, ayrı-ayrı sübutlar arasından ziddiyyətlərin aradan qaldırılmadığını qeyd etmiş, cinayət təqibinə bütövlükdə qiymət vermiş, onu «səthi», «yarıtmaz» kimi ifadələrdən istifadə etməklə qiymətləndirmişdir. Bitərəf məhkəməni bunlar narahat et-

10 Bax: H.X.G. oğlunun CM-nin 178.2.2, 178.2.4 və 320.2-ci maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(010)-157/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Suraxanı rayon məhkəməsinin 07.08.2013-cü il tarixli qərarı.

11 Bax: Ə.Ə.İ. oğlunun CM-nin 221.3 və 228.4-cü maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(054)-6/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Oğuz rayon məhkəməsinin 18.02.2013-cü il tarixli qərarı.

12 Bax: İ.V.V. oğlunun CM-nin 128-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(011)-292/2013 nömrəli iş üzrə Xətai rayon məhkəməsinin 30.10.2013-cü il tarixli qərarı.

13 Bax: Ə.Ə.H. oğlunun CM-nin 177.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(011)-53/2013 nömrəli iş üzrə Xətai rayon məhkəməsinin 19.02.2013-cü il tarixli qərarı.

14 Bax: M.M.M. oğlunun CM-nin 192.2.2 və 213.1-ci maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(002)-103/2013 nömrəli iş üzrə Qaradağ rayon məhkəməsinin 28.06.2013-cü il tarixli qərarı.

məməlidir. Çünki cinayət təqibinin qüsurlarından müdafiə tərəfi faydalanmalıdır. Bu, təqsirsizlik prezumpsiyasından irəli gəlir.¹⁵ Məhkəmənin göstərişləri və cinayət təqibi orqanı üçün yaratdığı fürsət müdafiə tərəfini bu imkandan məhrum edir.

4.3.2. Digər cinayət xarakterli əməllərinə görə təqsirləndirilən şəxsə qarşı ittiham irəli sürülməmişdir.

Cinayət təqibi həyata keçirilərkən onun gedişini və nəticələrini əks etdirən icraat aparılır (CPM-nin 45.1-ci maddəsi). İttiham aktı ilə göndərilmiş işə məhkəmə təqsirləndirilən şəxsə verilmiş ittiham daxilində baxır (CPM-nin 318.1-ci maddəsi). Cinayət təqibi bu «çərçivəyə ölçülmüş» həcmdə icraat materiallarından ibarət olmur. Cinayətin açılması, tam, hərtərəfli və obyektiv istintaq aparılmasının təmin edilməsi üzrə atılan addımlar icraat materiallarında iz qoyur. Onların bir qismi məhkəməyə göndərilən işin materiallarında qalır, bəziləri – qalmır. Məhkəməyə göndərilən icraat materiallarının CPM-nin 318.1-ci maddəsinə müvafiq olaraq «təmizlənməsi» üçün müvafiq prosesual addımlar atılır – cinayət işindən icraat ayrılır, icraat başqa cinayət işinə birləşdirilir, cinayət işi başlanması rədd edilir (şəxslər və başqa epizodlar üzrə), cinayət işi üzrə təqibə xitam verilir (şəxslər və başqa epizodlar üzrə) və s. Bəzi cinayət xarakterli əməllərin cinayət təqibi subyektinin diqqətindən yayınması da mümkündür. Ola bilər ki, cinayətlər qəsdən «gizlədilsin». Bunların hamısı real təcrübədir və hər bir halda məhkəmə tərəfindən bu hallara qanuna müvafiq reaksiya verilməlidir. Bu reaksiya ittiham funksiyasına bənzəməməsi üçün yalnız qanunun müəyyən etdiyi hədudlarda olmalıdır. Ədalət mühakiməsi maraqları çərçivəsi qanunla müəyyən edildiyindən bu çərçivədən hər bir kənara çıxma halı artıq ədalət mühakiməsinin deyil, hansısa «özəl» maraqların ifadəsi kimi görünəcək.

İttihamdan kənar cinayət xarakterli hadisələr barədə nə məlumat varsa, onlar məhkəmə tərəfindən prokurora xüsusi bir prosedura üzrə göndərilməlidir. Bunu işin prokurora qaytarılması çərçivəsində etmək düzgün deyil. Çünki cinayət-prosessual qanunvericiliyi belə məlumatların hərəkətini ciddi qaydada tənzimləyir. Məlum olduğu kimi, cinayət-prosessual qanunvericiliyində hüququn və qanunun analogiyası tətbiq edilmir. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, cinayət hadisələri

ilə bağlı cinayət təqibi həyata keçirmək vəzifəsi qanunla təhqiqatçının, müstəntiqin və prokurorun üzərinə qoyulmuşdur. Məhkəmə bunu öz boynuna götürə bilməz. Cinayət hadisəsi məhkəməyə məlum olduqda o, müvafiq məlumatı «dərhal baxılması üçün ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora göndərir» (CPM-nin 207.6-cı maddəsi). Ədalət mühakiməsinin hər hansı icraatı üzrə həyata keçirilməsi zamanı öz səlahiyyətlərini yerinə yetirərkən cinayət haqqında məlumatı alan məhkəmənin müraciəti cinayət işi başlanmasına səbəb olur (CPM-nin 208.0.5-ci maddəsi). Deməli, qanun bu mexanizmi müəyyənləşdirmişdirsə, verilmiş ittihamdan kənar istənilən cinayət xarakterli məlumat prokurora başqa üsulla, mexanizmlə ötürülə bilməz. Təəssüflə qeyd edilməlidir ki, belə hallara yol verilir.

Məsələn, Ş. rayon məhkəməsi işi prokurora təqsirləndirilən şəxsin fəaliyyətinin bir epizodunun qanunun tələbləri baxımından dəyərləndirilmədiyinə görə qaytarılmışdır. Qərarda yazılmışdır: «Bundan başqa, ibtidai istintaq orqanı tərəfindən M.M.-in Ş. rayonunun Şəhriyar Bələdiyyəsinin sədri vəzifəsində işləyərək 05 dekabr 2007-ci il tarixli, 65 sayılı qərarı ilə M.C.-a 0,06 ha torpaq sahəsini satması faktının «Bələdiyyələrə dair Azərbaycan Respublikasının bəzi qanunvericilik aktlarına dəyişikliklər və əlavələr edilməsi barədə» Azərbaycan Respublikasının 23 oktyabr 2007-ci il tarixli 466-IIIQD nömrəli Qanunun tələblərinə uyğunluğu yoxlanılmamış və həmin fakta hüquqi qiymət verilməmişdir.»¹⁶

Y. rayon məhkəməsi təqsirləndirilən şəxslərin cinayət əməllərinin bir qisminin (T. rayonu ərazisində törədilmiş) verilmiş ittihamda nəzərə alınmamasını CPM-nin 289.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş – «ittiham aktının nəticəvi hissəsində (...) verilmiş ittihamın təsviri əks etdirilir» tələbinin pozmaya bərabər tutmuşdur. İşin prokurora qaytarılması qərarında bu mülahizə belə əsaslandırılmışdır: «Y. rayon polis şöbəsinin istintaq bölməsində cinayət işinin istintaqını aparan müstəntiq təqsirləndirilən şəxslər A.Ə. və M.Ə.-in T. rayonu ərazisində də analoji cinayət törətdiklərini bildiyi halda T rayon polis şöbəsindən birləşdirilməsi üçün göndərilmiş cinayət işinin Y. rayon polis şöbəsinə daxil olmasını gözləmədən icraatında olan cinayət işi üzrə ittiham aktını yalnız təqsirləndirilən şəxslərin Y. rayonu ərazisində törətdikləri oğurluq cinayətlərini əhatə edən hissəsində tərtib etmiş və bununla da T. rayonu ərazisində təqsirləndirilən şəxslər tərəfindən törədilmiş oğurluq cinayətləri onlara verilmiş ittihamın

15 Bax, CPM: «Maddə 21. Təqsirsizlik prezumpsiyası. 21.2. Şəxsin təqsirli olduğuna əsaslı şübhələr varsa da onun təqsirli bilinməsinə yol verilmir. Bu Məcəllənin müddəalarına uyğun surətdə müvafiq hüquqi prosedura daxilində ittihamın sübuta yetirilməsində aradan qaldırılması mümkün olmayan şübhələr təqsirləndirilən şəxsin (şübhəli şəxsin) xeyrinə həll edilir. Eyni ilə cinayət və cinayət-prosessual qanunlarının tətbiqində aradan qaldırılmamış şübhələr də onun xeyrinə həll olunmalıdır.»

16 Bax: M.M.M. oğlunun CM-nin 314.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair Şamaxı rayon məhkəməsinin 1(074)-6/2013 nömrəli cinayət işi.

təsvirində əks olunmamışdır.»¹⁷ Beləliklə, məhkəmə mahiyyət etibarını ilə cinayət təqibi orqanının marağı olan – cinayət hadisəsinin bütün hallarının tam və hərtərəfli araşdırılması marağını CPM-nin 289.4-cü maddəsi ilə pərdələməyə uğursuz cəhd göstərmişdir.

Göründüyü kimi, işin prokurora qaytarılması qərarlarında məhkəmələr öz təşəbbüsü ilə təqsirləndirilən şəxsin ona qarşı irəli sürülmüş ittihamdan kənar qalmış digər əməlləri barədə cinayət təqibi həyata keçirilməsinə dair göstərişlər verməklə faktiki olaraq cinayət təqibinin tam və hərtərəfli həyata keçirilməsi, təqsirləndirilən şəxsin daha ağır məsuliyyətə layiq olması, bu məsuliyyətin gerçəkləşdirilməsi üçün tədbirlər görülməsinin vacibliyinə dair ittihamedicini mövqelərini açıqlamışlar.

4.3.3. Təqsirləndirilən şəxsin əməli cinayət qanununun daha yüngül maddəsi ilə tövsif edilmişdir.

Bəzi hallarda işi prokurora qaytaran məhkəmələrin arqumenti təqsirləndirilən şəxsin əməlinə cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş daha ağır cinayətin tərkibinin mövcudluğu olmuşdur. Cinayət-prosessual qanunvericiliyi belə halların həllinin ayrıca prosedurasını nəzərdə tutmuşdur. CPM-nin 318.2-ci maddəsinə əsasən, bu məsələ məhkəmənin hazırlıq iclasında yox, məhkəmə baxışında həll edilməlidir. Bu norma müəyyən etmişdir ki, məhkəmə baxışı zamanı təqsirləndirilən şəxsin hərəkətlərində daha ağır cinayətin əlamətlərinin mövcudluğu müəyyən edildikdə, dövlət ittihamçısının vəsatəti əsasında məhkəmə irəli sürülmüş ittiham üzrə məhkəmə baxışını dayandırır, işi təqsirləndirilən şəxsə başqa ittihamın irəli sürülməsi məsələsinə baxmaq üçün prokurora göndərir. Belə məzmunlu vəsatəti zərər çəkmiş şəxsin və ya onun qanuni nümayəndəsi verdikdə məhkəmə qeyd edilən qərarı çıxara da, çıxarmaya da bilər. Xüsusi diqqət yetirilməlidir ki, qanun bu məsələni məhkəmənin öz təşəbbüsü ilə etməyi müəyyənləşdirməmişdir. Dövlət ittihamçısının və zərərçəkmiş şəxsin (onun qanuni nümayəndəsinin) vəsatəti olmadıqda məhkəmə prosesi davam etdirməyə məcburdur. Hətta məhkəmə təqsirləndirilən şəxsin daha ağır məsuliyyət daşımaları olmasında qəti əmin olsa belə, ittiham hökmünü ədalət-siz və qanunsuz hesab etdiyi ittiham üzrə çıxarır.

Bununla bağlı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin bir mövqeyinə diqqət yetirmək yerinə düşərdi. Konstitusiyası Məhkəməsi Plenumunun «Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun sorğusuna əsasən Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 43.1.1, 314.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş «dövlət ittihamçısı və xüsusi ittihamçı

cinayət təqibindən imtina etdikdə» müddəasının şərh edilməsinə dair» 15 fevral 2008-ci il tarixli qərarında vurğulanmışdır: «Dövlət ittihamçısı tərəfindən təqsirləndirilən şəxsin əməlinin cinayət qanununun daha yüngül cəza nəzərdə tutan norması ilə tövsifinə dair Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin hüquqi mövqeyi ondan ibarətdir ki: «(...) məhkəmə ittiham funksiyasını öz üzərinə götürə bilmədiyinə görə, ictimai ittiham üzrə məhkəmə baxışı zamanı dövlət ittihamçısının əməlin cinayət qanununun daha yüngül cəza nəzərdə tutan norması ilə tövsif edilməsi təklifi məhkəmə tərəfindən dövlət ittihamçısının təklifində irəli sürüldəndən daha ağır cəza nəzərdə tutan cinayət qanunu norması üzrə məhkəmə aktı qəbul olunmasını istisna edir.» Necə deyərlər, şərhə ehtiyac yoxdur.

Qanunvericiliyin qısa təhlili göstərir ki, qaytarılmış iş üzrə şəxsə qarşı daha ağır ittiham irəli sürülməsinə yol verilmir. Təbii ki, məhkəmənin qərarında buna açıq və ya dolayısı ilə göstəriş yolverilməzdir. Lakin məhkəmələr bunu qanunvericiliyin tələbi ilə açıq konfliktə girmədən edir – təqsirləndirilən şəxsin əməlinə daha ağır cinayətin olması barədə mövqelərini prokurorlara və müstəntiqlərə qanunun müəyyən etdiyi prosedura çərçivəsində yox, qeyri-prosessual qaydaya oxşar bir formada, işin prokurora qaytarılması qərarlarında göstərməklə çatdırır. Belə qərarla daxil olmuş cinayət işi üzrə müstəntiq və prokuror məhkəmənin mövqeyindən kənara çıxmırlar. Burada hüquqi əsaslar ikinci plana keçir, önə saf pragmatik motivlər çıxır. Təkrar olaraq işin qaytarılması təhlükəsinin qarşısını almağın ən yaxşı üsulu «necə məsləhətdir» variantıdır. Bir tərəfdən məhkəmə «məsləhət bilməmiş», digər tərəfdən qayıdan iş üzrə daha ağır ittiham irəli sürülməsinin qarşısını alan qanun norması yoxdur. Nəhayət, bu, prokurora (müstəntiqə və tədqiqatçıya) imkan verir ki, məhkəmə prosesini «nəzarətdə saxlasınlar», məsələn, qaytarılmış iş üzrə daha ağır və ya tamamilə yeni ittiham irəli sürmək təhdidi ilə şəxsləri (özü də tək təqsirləndirilən şəxsləri yox, digərlərini də) ibtidai istintaq zamanı verdiyi ifadələri təsdiq etməyə məcbur edə bilsinlər. Bunları nəzərə almadan başqa variantı seçmək reallıq hissini itirmək olardı. Qeyd olunmalıdır ki, bu, yeni praktika deyil, sovet dönəmində belə «üsullar» «cinayətkarlıqla mübarizə»də, «cinayətə görə cəzanın labüdlüyünün təmin edilməsi»ndə yüksək effektiv istifadə olunurdu.

Adətən, şəxsə qarşı daha ağır ittiham sürülməsi istəyini məhkəmələr işin geri qaytarılması arqumentinə çevirmək üçün CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinin məzmununun qeyri-müəyyənliyindən istifadə edirlər. Ümumiyyətlə, işin prokurora qaytarılması

17 Bax: Ə.A.M. oğlunun və Ə.M.A. oğlunun CM-nin 177.2.1, 177.2.2 və 177.2.4-cü maddələri ilə təqsirləndirilmələrinə dair 1(039)-27/2013 nömrəli iş üzrə Yevlax rayon məhkəməsinin 07.03.2013-cü il tarixli qərarı.

əsasları sırasında ittihamla bağlı olanları CPM-nin yalnız iki – 303.3.5 və 303.3.6-cı maddələrində nəzərdə tutulmuşdur. Birinci əsas ittihamın irəli sürülməsinin təsdiq edilməməsidir. Bu, ittihamın ağırlığı ilə heç bir əlaqəsi olmayan əsasdır. İkinci halda göstərilən əsasın – ittiham aktının CPM-nin 289 və 290.3.2-ci maddələrinin və ya 296.2-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olmamasının irəli sürülmüş ittihamın ağırlığına aidiyyəti ola bilər. Çünki ittiham aktına dair tələblər sırasında ittihamın təsvirinin əks etdirilməsi və cinayət qanununun göstərilməsi CPM-nin 289.3 və 289.4-cü maddələrində tələb edilir. Təbii ki, bu tələblərə əməl edilmərsə, CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinin tətbiqinə əsas yaranmış olur. Lakin qeyd edilən maddələr dəqiqləşdirmir ki, *ittihamın təsviri* ilə *cinayət qanunu norması* arasındakı uyğunsuzluğun məzmununu nədən ibarətdir. Burada ən azı iki variant mümkündür: (1) ittihamın təsviri göstərilən cinayət qanunundan daha ağır cinayətin təsviridir və (2) ittihamın təsviri göstərilən cinayət qanunundan daha yüngül cinayətin təsviridir.

Məsələyə aydınlığı CPM-nin 290.3.2-ci maddəsi gətirir. Bu maddədə vurğulanır ki, prokuror ittiham aktına baxarkən yalnız bir istiqamətdə – ittihamın yüngülləşdirilməsi istiqamətində qərarlar qəbul edə bilər, əks istiqamətli qərarlar qəbul edə bilməz.¹⁸ Bunun üçün o, işi müstəntiqə qaytarmalıdır.¹⁹

Deməli, ittiham aktına baxan prokuror ittihamı yüngülləşdirməmişdirsə, CPM-nin 303.3.6-cı maddəsi tətbiq edilə bilər, əksinə, ağırlaşdırmamışdırsa – tətbiq edilə bilməz. Görünür, qanunverici bu məsələni məhkəmənin baxış mərhələsində həll edilməsini istəmişdir.

Qeyd edilənlərdən hasil olan praktiki nəticə belədir: ittiham aktının qanunun tələblərinə cavab verməməsi (CPM-nin 303.3.6-cı maddəsi) şəxsə qarşı irəli sürülmüş ittihamın yüngüllüyü ilə (və ya şəxsə qarşı daha ağır ittiham irəli sürülməsi zəruriliyi ilə) əsaslandırıla bilməz.

İşin prokurora qaytarılması institutunun mahiyyəti də məhkəmənin müvafiq qərarında şəxsə qarşı daha ağır ittiham irəli sürülməsi məsələsinin qoyulmasını, müstəntiq və prokuror tərəfindən buna uyğun qərarlar qəbul edilməsini istisna edir. Bu institutun məqsədi CPM-nin 303.1-ci maddəsinin məzmunundan hasil

edildiyi kimi, cinayət prosesinin məhkəməyə qədərki mərhələsində yol verilmiş kobud pozuntuların aradan qaldırılmasıdır. Başqa məqsəd nə göstərilmiş, nə də buna eyham vurulmuşdur. Müvafiq prosesual normalar genişləndirici şərhə məruz qalmamalıdır, xüsusən də şəxsin vəziyyətini ağırlaşdıran təzddə. Deməli, bu mərhələdə ittihamın ağırlaşdırılmasından söhbət getməməlidir.

İnandırıcı görünməsə də təcrübədə belə hallara yol verilir. Məsələn, O. rayon məhkəməsinin bir qərarında işin prokurora qaytarılması arqumenti kimi şəxsin əməlinin düzgün tövsif edilməməsi, işdə olan sübutların əməli daha ağır cinayət qanunu ilə tövsif olunmasına dəlalət etməsi göstərilmişdir: «Ə.Ə.-nin B.A.-ya endirdiyi zərbələr nəticəsində onun xəsarət almasını görsə də yenə öz hərəkətlərini davam etdirdiyindən və davamlı olaraq zərbələr endirdiyindən onun niyyətinin şəxsi xəsarət yetirməklə cəzalandırmaq deyil, zərərçəkmiş şəxsi öldürmək olması bəlli olur».²⁰

Belə qərarlar yuxarıda qeyd edilənlərə görə cinayət-prosesual qanunvericiliyinin tələblərinə uyğun, işin prokurora qaytarılması baxımından əsaslı sayıla bilməz.

4.3.4. Digər şəxslərin cinayət əməlləri üzrə cinayət təqibi həyata keçirilməmişdir.

Azərbaycan Respublikasının cinayət-prosesual qanunvericiliyi məhkəmələrə cinayət işi başlamaq səlahiyyəti verməmişdir. Qeyd edilməlidir ki, əvvəllər, məhkəmə-hüquq islahatlarına qədərki dövrdə məhkəmələrin belə səlahiyyəti var idi. İslahat nəticəsində cinayət prosesinin konstruktiv modeli dəyişdiyinə və bu səlahiyyətin həmin modelə uyğun olmasına görə ondan imtina olunmuşdu.

Mülki prosesdə bir müddət məhkəmələrə cinayət işi başlamaq haqqında xüsusi qərarad çıxarıb prokurora göndərmək səlahiyyəti var idi. MPM-nin 265-ci maddəsində göstərilirdi ki, «265.4. Məhkəmə işə baxarkən, tərəflərin və ya digər şəxslərin hərəkətlərində cinayətin əlamətlərini aşkara çıxarsa, o, bu barədə xüsusi qərarad çıxarmaqla prokurora xəbər verir. 265.5. Qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qətnaməsi icra olunmadıqda, məhkəmə bir ay müddətində bununla bağlı cinayət işinin başlanması haqqında xüsusi qərarad çıxarmaqla, prokurora xəbər verir.»

18 Bax, CPM: «290.3. Cinayət işinin ittiham aktı ilə daxil olduğu vaxtdan 5 (beş) gün müddətində ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror aşağıdakı qərarlardan birini qəbul etməlidir: (...) 290.3.2. öz qərarı ilə ittiham aktının məzmunundan ayrı-ayrı bəndləri xaric etmək, ittiham aktındakı tövsiflə müqayisədə əməli cinayət qanununa uyğun olaraq daha yüngül məsuliyyət nəzərdə tutan cinayətə tövsif etmək və bu dəyişikliklərlə ittiham aktını təsdiq etmək;»

19 Bax, orada: «290.4. İttihama əlavələr edilməsi və ya onu faktiki hallarına görə əvvəl elan edilmiş ittihamdan əhəmiyyətli surətdə fərqləndirən, yaxud daha ağır ittihamla əvəz edilməsi üçün əsaslar olduqda əlavə edilmiş və ya dəyişilmiş ittihamın təqsirləndirilən şəxsə elan edilməsi üçün ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror cinayət işini müstəntiqə qaytarmalıdır.»

20 Bax: Ə.Ə.İ. oğlunun CM 221.3, 228.4-cü maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işi üzrə Oğuz rayon məhkəməsinin 18 fevral 2013-cü il tarixli qərarı.

Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun «Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəlləsinin 265.5-ci maddəsinin və «Məhkəmə qərarlarının icrası haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 82.3-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair» 15 fevral 2008-ci il tarixli qərarında, hətta mülki prosesdə belə, cinayət işi başlanması haqqında xüsusi qərardadın çıxarılmasının məhkəmə tərəfindən ittiham funksiyasını həyata keçirməsi kimi qəbul olunmasına əsas verdiyi qeyd edilmişdir. Qərarında yazılmışdır: «MPM-in 265.5-ci maddəsinə nəzərdən keçirərkən aydın olur ki, bu maddənin norması qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qətnaməsi icra olunmadıqda faktla bağlı məhkəmə tərəfindən cinayət işinin başlanması haqqında xüsusi qərardadın qəbul olunmasına hüquqi əsas yaradır. Bu isə öz növbəsində MPM-in 265.6-cı maddəsinin məzmunu ilə birlikdə götürüldükdə cinayət prosesində ittiham tərəfinə xas olan prosessual hərəkətin yerinə yetirməsində israrlı olmaq, yəni şəxsin cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin törədilməsinə görə mütləq təqib edilməsi üçün ittiham funksiyasının həyata keçirilməsini öz üzərinə götürmək anlamına gəlirdi. Mülki məhkəmə icraatında cinayət işinin başlanması haqqında xüsusi qərardadın çıxarılması bu icraatın təbiətinə yad olan digər növ – cinayət mühakimə icraatı daxilində və həmin icraatı başlayan ibtidai araşdırma orqanları əvəzinə qərarın qəbul olunması mənasını verə bilər. Xüsusi qərardadla cinayət işinin başlanması, bu barədə prokurora xəbər verilməsi və onun tərəfindən cinayət təqibinin aparılmasında hakimin israrlı olması həmçinin məhkəmə tərəfindən ittiham funksiyalarının həyata keçirilməsi kimi də dəyərləndirilə bilər.»

Bu qərardan sonra qanunverici MPM-də dəyişiklik etdi, 265.2, 265.3, 265.6-cı maddələri çıxardı, lakin 265.4 və 265.5-ci maddələri saxladı.²¹ Qanunvericinin məntiqi belə idi ki, mülki işə baxan məhkəmə cinayət əlaməti aşkar etdikdə bu barədə prokurora yalnız «xəbər verə» bilər, mütləq qaydada hüquqi nəticəyə səbəb olan qərar çıxara bilməz.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 133-cü maddəsində qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda cinayət işləri başlamaq və istintaq aparmaq səlahiyyəti prokurorluğa aid edilmişdir.

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, CPM-nin 38.1-ci maddəsi (Maddə 38. Cinayət təqibinin həyata keçirilməsi vəzifəsi) cinayət hadisələri ilə əlaqədar təhqiqat və istintaq aparılmasını, cinayət təqibi həyata keçirilməsini təhqiqatçı, müstəntiq və prokurorun vəzifəsi kimi təsbit etmişdir. Məhkəmənin belə vəzifəsi yoxdur və o, bu və ya digər şəxsin barəsində cinayət təqibində maraqlı deyildir.

Bu Məcəllənin 46.3-cü maddəsində göstərilmişdir ki, «cinayətin əlamətlərini əks etdirən əməlin törədilməsini və cinayət təqibini istisna edən halların olmadığını güman etməyə əsaslar mövcuddursa, öz səlahiyyətləri daxilində fəaliyyət göstərən təhqiqatçı, müstəntiq və ya prokuror dərhal cinayət işi başlamalıdır».

Sual oluna bilər: bəs məhkəmə hazırlıq iclasının gedişində verilmiş ittihamla əhatə olunmayan cinayət əməlləri barədə məlumat əldə etdikdə, bu məlumatlara hansı reaksiya verməlidir? CPM-nin 207.6-cı maddəsində göstərilmişdir ki, cinayət haqqında məlumatları aldıqda məhkəmə onda olan bütün məlumatları dərhal baxılması üçün ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora göndərir. Diqqət yetirin, sadəcə olaraq *göndərir*; özü də heç bir prosessual qərar qəbul etmədən.

Həmin Məcəllənin 46.4-cü maddəsində dəqiqləşdirilmişdir ki, «məhkəmə iclasında sədrlik edən ədalət mühakiməsi əleyhinə olan hər hansı cinayətin əlamətlərinin məhkəmə baxışı zamanı müəyyən olunduğuna prokurorun diqqətini cəlb etdikdə, prokuror bununla bağlı dərhal cinayət işi başlamalıdır».

Təəssüflər olsun ki, təcrübədə məhkəmələr bəzən qeyd edilən məlumatlar üzrə cinayət təqibi həyata keçirilməməsini işin prokurora qaytarılması üçün kafi hüquqi əsas səviyyəsinə qədər qaldırır, qanunun açıq-aydın tələblərini nəzərə almır, ittiham funksiyasını üzərinə götürməklə çıxardıqları qərarlarda məhkəməyə göndərilmiş icraat materiallarında ittiham irəli sürülməmiş şəxslərin cinayət əməlləri barədə cinayət təqibi həyata keçirilməsini nəzərdə tutan müddəalar göstərilir. Bu göstərişlərə «işin prokurora qaytarılması arqumenti» keyfiyyəti vermək üçün məhkəmələr yenə də CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinin sonsuz imkanlarına müraciət edir, cinayət təqibinin diqqətindən kənar qalmış cinayət faktları üzrə ittiham verilməməsini ittiham aktının CPM-nin 289-cü maddəsinə uyğunsuzluğu kimi qələmə verirlər.

Məsələn, X. rayon məhkəməsinin qərarında yazılmışdır: « (...) çörək bişirmə sexində təhlükəsizlik qaydalarına *kim tərəfindən* hansı qaydada nəzarət edilməsi, təhlükəsizlik qaydalarına görə kimlərin cavabdehlik daşması, qazanxanaya nəzarət edən şəxsin vəzifəli şəxs olub-olmaması, onun vəzifələrinin nədən ibarət olması, həmçinin onun və digər şəxslərin əməllərində səhlənkarlıq cinayətinin əlamətlərinin olub-olmaması aydınlaşdırılmamış və hüquqi qiymət verilməmişdir.»²²

B. rayon məhkəməsi bir-biri ilə əlaqəli olan, lakin cinayət qanununa görə müstəqil hesab edilən

21 Bax, 26 may 2009-cu il tarixli 819-IIIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu («Azərbaycan» qəzeti 24 iyun 2009-cu il, № 135, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2009-cu il, № 06, maddə 402)

22 Bax, M.S.İ. oğlunun CM-nin124.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(067)-68/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Xaçmaz rayon məhkəməsinin 22.05.2013-cü il tarixli qərarı

cinayətlərin ayrı icraatlarda aparılmasını mümkünsüz saymışdır. Məhkəmə qərarların birində yazmışdır: «(...) 28 aprel 2012-ci il tarixdə T.H.-ə CM-nin 234.2-ci maddəsi ilə verilmiş ittihamda onun istintaqa məlum olmayan mənbədən qanunsuz olaraq 15,09 qram narkotik vasitə - qurudulmuş marixuana əldə edib saxlaması, həmin narkotik vasitənin 6,81 qram hissəsini M.V.L. oğluna 30 manata satması və qurudulmuş marixuananın qalan 8,28 qram hissəsinin onun yaşadığı evdən götürülməsi göstərilmişdir. Hazırkı cinayət işi üzrə T.H. CM-nin 234.1-ci maddəsi ilə verilmiş ittiham a görə isə o, istintaqa məlum olmayan mənbədən qanunsuz olaraq satış məqsədi olmadan şəxsi istehlak miqdarından artıq, ümumi xalis çəkisi 8,28 qram olan narkotik vasitə – qurudulmuş marixuananı əldə edib özündə saxlamış və həmin narkotik vasitə 02 mart 2011-ci il tarixdə yaşadığı evdə axtarış aparılarkən aşkar olunaraq götürülməsi göstərilmişdir. Göstərilən bu ziddiyyətlərin aradan qaldırılması, o cümlədən T.H.-in V.M.-ə narkotik vasitəni satmadığı halda sonuncunun narkotik vasitəni hansı mənbədən əldə etməsinin araşdırılması üçün ibtidai istintaq orqanı tərəfindən heç bir tədbir görülməmiş və işin bu vacib halına hər hansı formada hüquqi qiymət verilməmiş, cinayət işindən həmin xüsusata dair material ayrılmamışdır. İki ittiham arasında yol verilmiş ziddiyyətin məhkəmədə aradan qaldırılması mümkün olmadığından hazırda icraata daxil olmuş cinayət işinin məhkəmədə mahiyyəti üzrə qanuni həll edilməsini də mümkünsüz etmişdir. (...) ittiham aktı Azərbaycan Respublikası CPM-nin 289-cu maddəsinin tələblərinə, təqsirləndirilən şəxs T.H.-ə qarşı irəli sürülmüş ittiham isə işin obyektiv hallarına və iş üzrə toplanmış sübutlara uyğun olmamışdır.»²³ Məhkəmənin məntiqinə görə, narkotik vasitənin istehsalçısını və hazırlayanını müəyyən etmədən nə onu əldə edəni, nə saxlayanı, nə daşıyanı, nə satanı cinayət məsuliyyətinə cəlb etmək olmaz. Bu isə absurdur, cinayət prosesinin prinsiplərinə ziddir.

Bəzi məhkəmələr digər cinayət əməlləri üzrə cinayət işi başlanmaması ilə CPM-nin 303.3-cü maddəsinin tələbləri arasında məntiqi bağlılıq tapmamış və müvafiq qərarlarda qeyd edilən faktın cinayət-prosessual hüquqi əhəmiyyətini göstərməmişlər. Bununla belə həmin faktlar «kəbud hüquq pozuntusu» kimi dəyərləndirilmiş və bu zaman formal olaraq CPM-nin 303.1-ci maddəsinə müraciət edilmişdir. Məsələn, Q. rayon məhkəməsinin qərarında yazılmışdır: «(...) «Arax Avia» şirkətinin məsul şəxslərinin əməllərinə

hüquqi qiymət verilməmişdir. Hansı ki, iş materiallarından və həmin qərarlardan görünür ki, digər şəxslərin də barəsində cinayət təqibi həyata keçirilsə də, müvafiq qərar qəbul edilməmişdir.»²⁴ Cinayət işi isə prokurora CPM-nin 303.3-cü maddəsinə nisbətən daha ümumi normaya CPM-nin 303-cü maddəsinə istinad olunmaqla qaytarılmışdır.

4.3.5. Qətimkan tədbiri seçilməmişdir.

Qətimkan tədbirləri müvafiq təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror və ya məhkəmə tərəfindən tətbiq olunur. Həbs və vəzifədən kənarlaşdırma müstəntiqin vəsatəti əsasında və prokurorun təqdimatı, habelə cinayət işinə baxan məhkəmənin öz təşəbbüsü ilə və yalnız məhkəmənin qərarına əsasən seçilir. Cinayət təqibinin məhkəməyə qədər mərhələsində həbsin qətimkan tədbiri kimi seçilməsi yalnız cinayət təqibi orqanının təşəbbüsü ilə həyata keçirilir. Müstəntiqin vəsatəti, prokurorun təqdimatı olmalıdır ki, məhkəmə müvafiq qərar qəbul edə bilsin. Bu mərhələdə məhkəmə nəzarət funksiyasını həyata keçirən qisimdə çıxış edir və öz təşəbbüsü ilə təqsirləndirilən şəxsin barəsində həbs qətimkan tədbiri seçə bilməz.²⁵ Hazırlıq mərhələsində məhkəmə təqsirləndirilən şəxs barəsində qətimkan tədbirinin tətbiq edilməsinin və ya edilməməsinin, qətimkan tədbiri seçildiyi halda onun növünün əsaslılığı, eləcə də təqsirləndirilən şəxs barəsində seçilmiş qətimkan tədbirinin qüvvəsinin saxlanması, dəyişdirilməsi və ya ləğv edilməsi barədə qərarlar qəbul edir (CPM-nin 306.1-ci maddəsi). Lakin qanun məhkəməyə səlahiyyət verməmişdir ki, işi qaytararkən belə qərarların qəbul edilməsi barədə prokurora göstəriş versin. Çünki iş məhkəməyə qədər mərhələyə qayıtdığından həmin məsələlərin həlli cinayət təqibi həyata keçirən subyektlərin və məhkəmə nəzarəti funksiyası həyata keçirən məhkəmənin səlahiyyətlərinə aid olur.

Qanunun müəyyənləşdirdiyi bu qaydaya baxmayaraq, bəzi hallarda məhkəmələr hazırlıq iclasında qətimkan tədbiri ilə bağlı qanunun onlara verdiyi səlahiyyətləri həyata keçirmir, bunun əvəzində işi prokurora qaytararkən qətimkan tədbiri ilə bağlı müstəntiq və prokurorların fəaliyyətinə neqativ münasibət ifadə edirlər.

Məsələn, H.X.G. oğlunun CM-nin 178.2.2, 178.2.4 və 320.2-ci maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(010)-157/2013 nömrəli cinayət işi üzrə S. rayon

23 Bax: H.T.F. oğlunun CM-nin 234.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(022)-32/2013 nömrəli iş üzrə Biləsuvar rayon məhkəməsinin 05.03.2013-cü il tarixli qərarı.

24 Bax: H.R.İ oğlunun CM-nin 162.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(002)-25/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Qaradağ rayon məhkəməsinin 24.01.2013-cü il tarixli qərarı

25 Bax, CPM: «446.1. İstintaq hərəkətinin məcburi aparılması, prosessual məcburiyyət tədbirinin tətbiq edilməsi və ya əməliyyat-axtarış tədbirinin həyata keçirilməsi məsələlərinin məhkəmədə baxılması üçün aşağıdakılar əsasdır: (...) 446.1.2. prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiq edilməsi üçün müstəntiqin və ya digər səlahiyyətli şəxsin əsaslandırılmış vəsatəti və ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun təqdimatı;»

məhkəməsinin qərarında işin məhkəməyə qaytarılması əsaslarından biri kimi təqsirləndirilən şəxs barəsində qətimkan tədbiri seçilməməsi göstərilmişdir: «Eyni zamanda məhkəmə qeyd etməyi lazım bilir ki, cinayət işi materiallarından görünür ki, «qətimkan tədbiri seçilməsi haqqında» 15 may 2013-cü il tarixli qərarla (...) təqsirləndirilən şəxs H.X.G. oğlu barəsində Bakı şəhər X. rayon məhkəməsi tərəfindən seçilmiş həbs qətimkan tədbiri nəzərə alınmış və hazırki iş üzrə onun barəsində heç bir qətimkan tədbiri seçilməmişdir.»²⁶

Kontekstdən açıq-aydın görünür ki, məhkəmə təqsirləndirilən şəxsin barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilməsinin və onun real olaraq həbsə alınmasının tərəfdarıdır. Yəni, bu məsələdə çəkişən tərəflərdən birinin – ittiham tərəfinin maraqlarını ifadə edir. Çünki ibtidai istintaq mərhələsində qətimkan tədbiri seçilməsini nə müdafiə tərəfi, nə də məhkəmə həll etmir, bu, ittiham tərəfinin prerogatividir. «Heç bir qətimkan tədbirinin seçilməməsi»ni isə məhkəmə təqib orqanının işinin çatışmazlığı kimi təqdim etmişdir, baxmayaraq ki, (1) işdə təqsirləndirilən şəxsin barəsində qətimkan tədbiri seçilməsi barədə müvafiq qərar (qanuni qüvvəyə minməmiş) olmuş; (2) o, hazırlıq iclasında şəxsən iştirak etmiş, həbs qətimkan tədbiri seçilməsinə əsas verən davranış nümayiş etdirməmişdir. (3) Təqsirsizlik prezumpsiyası təqsirləndirilən şəxsin barəsində qətimkan tədbiri seçilməsini istisna hal kimi təsbit edir və onun yalnız CPM-nin 155.1-ci maddəsində göstərilən «kifayət qədər əsaslar» olduqda tətbiq edilməsini mümkün sayır. Məhkəmənin məntiqinə görə isə barəsində ittiham irəli sürülmüş hər bir şəxsin barəsində mütləq qətimkan tədbiri seçilməlidir (avtomatik qaydada). Bu isə yolverilməzdir; məhkəmənin qərəzliyinə, ittiham funksiyası yerinə yetirməsinə dəlalət edir.

4.3.6. Sübutlar düzgün qiymətləndirilməmişdir.

Mahiyyəti məhkəmə baxışının təyin edilməsinin mümkünlüyünün yoxlanılması məqsədi ilə keçirilən ilkin dinləmələr olan hazırlıq iclasında ittiham sübutlarının kəmiyyət və keyfiyyət parametrləri – onların kifayət etməsi, məzmunu, mənbəyi, mötəbərliyi və s. araşdırılmır, yoxlanmır və qiymətləndirilmir. Məhkəmənin ittiham sübutlarına qiymət vermək səlahiyyəti var, lakin bu səlahiyyəti hazırlıq iclasında yox, cinayət təqibinin məhkəmə baxışı mərhələsində həyata keçirir. İttiham sübutlarının araşdırılması, qiymətləndirilməsi məhkəmə baxışının predmetidir. Bu sübutların tədqiq

edilməsi qaydası CPM-nin 325.5-ci maddəsində (Maddə 325. Məhkəmə istintaqında sübutların tədqiq edilmə ardıcılığı) tənzimlənir. Hazırlıq mərhələsində yalnız «ittiham və müdafiə tərəflərinin məhkəmə baxışı zamanı təqdim etdikləri sübutlar siyahısı», «məhkəmə baxışından sübut kimi yolverilməz materialların xaric edilməsi» barədə məsələlər həll edilir. Dövlət ittihamçısı və ya xüsusi ittihamçı məhkəmə baxışı zamanı tədqiq etmək niyyətində olduqları *sübutlar siyahısını* məhkəməyə təqdim edir; təqsirləndirilən şəxsin müdafiəçisi (onun köməyindən imtina edildiyi hallarda isə təqsirləndirilən şəxsin özü), habelə zərər çəkmiş şəxs, mülki iddiaçı, mülki cavabdeh şəxsən və ya öz nümayəndəsi vasitəsilə özlərinin qanuni mənafelərinin müdafiəsi üçün əhəmiyyətli olan sübutlar siyahısını təqdim edir, hər hansı şəxsin məhkəmə iclasına çağırılması və şahid qismində dinləndirilməsi haqqında vəsatətlər verir, onların göstərdikləri sübutların məhkəmədə hansı məqsədlə tədqiq edilməsini və onların vasitəsilə məhkəmə baxışı zamanı hansı halların müəyyən edilə biləcəyini izah edir. Məhkəmə yalnız işə aid olmayan və ya yolverilməz hesab etdiyi halda sübutların təqdim edilməsi ilə bağlı vəsatətləri rədd etmək hüququna malikdir.

Hazırlıq mərhələsində ittiham sübutlarına qəti münasibət bildirilməməsinin, qiymət verilməməsinin rəşional izahı var. Belə hallara yol verən məhkəmənin baxış mərhələsində sübutlara münasibətdə obyektiv, qərəzsiz, bitərəf olacağı inandırıcı deyil. Həll olunan məsələlərə münasibətdə məhkəmənin mövqeyi eyni olmalı və proses boyu dəyişməz qalmalıdır. Bu prinsip ittiham sübutlarını da əhatə edir. O sübutları ki məhkəmə baxışının yekununda hökmün əsasını təşkil edəcəkdir. Hazırlıq iclasında artıq qiymətini bir dəfə almış sübutun baxış mərhələsində başqa qiymət alacağı inandırıcı görünmür. Yekun qərarın (hökmün) çıxarılmasına qədər məhkəmənin sübutlarla bağlı mövqeyi bəlli olmamalıdır. Bu, ədalətli mühakimənin bitərəf məhkəmə tərəfindən həyata keçirilməsi standartının tələblərindən irəli gəlir.²⁷ Hazırlıq mərhələsində konkret ittiham sübutuna münasibət bildirmiş, qiymət vermiş məhkəmənin bitərəfliyi ciddi şübhə altına düşür. Qiymətin məzmunundan asılı olaraq bu, tərəflərdən birinin maraqları ilə ziddiyyət təşkil edir, eyni zamanda hakimə etiraz üçün əsas yaradır.

Məhkəmə tərəfindən sübutlara vaxtından əvvəl, qanunla müəyyən edilmiş yoxlama və qiymətləndirmə qaydalarına əməl etmədən münasibət bildirilməsi təqsirsizlik prezumpsiyası prinsipinə də ziddir. CPM-

26 Bax: H.X.G. oğlunun CM-nin 178.2.2, 178.2.4 və 320.2-ci maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(010)-157/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Suraxanı rayon məhkəməsinin 07.08.2013-cü il tarixli qərarı.

27 Bax, İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasının 6.1-ci maddəsi: «Hər kəs, onun mülki hüquq və vəzifələri müəyyən edilərkən və ya ona qarşı hər hansı cinayət ittihamı irəli sürülərkən, qanun əsasında yaradılmış müstəqil və qərəzsiz məhkəmə vasitəsi ilə, əqlabatan müddətdə işinin ədalətli və açıq araşdırılması hüququna malikdir.»

nin 21.2-ci maddəsinə əsasən, «Bu Məcəllənin müddəalarına uyğun surətdə müvafiq hüquqi prosedura daxilində ittihamın sübuta yetirilməsində aradan qaldırılması mümkün olmayan şübhələr təqsirləndirilən şəxsin (şübhəli şəxsin) xeyrinə həll edilir. Eyni ilə cinayət və cinayət-prosessual qanunlarının tətbiqində aradan qaldırılmamış şübhələr də onun xeyrinə həll olunmalıdır.» Sübutların çatışmazlığı, onların məzmunundakı qüsurlar və s. «şübhələr» kimi qəbul olunsa, onların aradan qaldırılması CPM-nin müddəalarına uyğun surətdə həyata keçirilməlidir. Belə olunmursa, onlar təqsirləndirilən şəxsin xeyrinə həll edilir. Qanunun mənasına görə, şübhələrin aradan qaldırılması qanunla müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilməlidir. Əks təqdirdə bunun hüquqi əhəmiyyəti olmayacaq. İttiham sübutlarına aid «şübhələr»in aşkarlanması və aradan qaldırılması məhkəmə baxışı mərhələsində baş verməlidir. Bu, hazırlıq mərhələsində baş verirsə, deməli, onun nəticələri hüquqi əhəmiyyətsiz kimi nəzərə alınmamalı, şübhələr isə müdafiə tərəfinin xeyrinə həll edilməlidir.

Təqsirsizlik prezumpsiyası prinsipindən belə bir qayda da irəli gəlir: sübuta yetirilməmiş təqsir sübuta yetirilmiş təqsirsizliyə bərabərdir. Bu qaydaya əsasən, məhkəmə sübutlar məcmusunun ittiham hökmü çıxarmaq üçün kafi olmadığını hazırlıq mərhələsində müəyyən etdikdə, işi prokurora qaytarmamalı, baxışa təyin etməli, prosesi başa çatdırmalı və ehtimalı təsdiq edilərsə, bəraət hökmü çıxarmalıdır. İş prokurora qayıtdıqdan sonra «sübuta yetirilməmiş təqsir» qeyd edilən məna vermir, əksinə, prokuroru və müstəntiqi onu «sübuta yetirilmiş təqsir»ə çevirməyə çağırır.

Konkret ittiham sübutlarına məhkəmənin münasibəti bəlli olduqda, işi geri qəbul edən prokuror və müstəntiq üçün sübutlar sistemini məhkəmənin mövqeyinə uyğunlaşdırmaq asanlaşır. Məhkəmənin neqativ münasibət göstərdiyi sübutların təkmilləşdirilməsi və ya başqaları ilə əvəz edilməsi prosesi isə sistemin boşluqlarının doldurulmasına xidmət edir. İttiham sübutları sistemində çatışmazlıqlar və qüsurlar aradan qaldırıldıqdan sonra məhkəməyə yenidən göndərilən işdə onların cinayət təqibini daha səmərəli edəcəyinə şübhə qalmır. Təcrübə də göstərir ki, prokurora qaytarılmış və yenidən məhkəməyə göndərilmiş işlər üzrə bir qayda olaraq ittiham hökmləri çıxarılır. Əslində, qeyd edilən prosesi çəkişən tərəflərdən birinə – ittiham tərəfinə üstünlük verdiyinə görə ədalətli hesab etmək çətindir. Əgər ittiham sübutları çatmırsa, qüsurludursa, çox güman ki, cinayət təqibi şəxsin haqqında bəraət hökmü çıxarılması ilə nəticələnəcəkdi. Qeyd edilən çatışmazlıq və qüsurlar işin hazırlıq iclasından prokurora qaytarılması prosedurası ilə aradan qaldırıldıqda isə təqibin ittiham hökmü çıxarılması ilə nəticələnməsi şansı dəfələrlə artmış olur.

Təsədüfi deyildir ki, CPM-nin 2.4-cü maddəsində «cinayət-prosessual fəaliyyət daxilində (...) əvvəlcədən sübutlara müəyyən hüquqi qüvvə verən normativ

hüquqi aktlar tətbiq edilə bilməz» qaydası təsbit edilmişdir. Bundan sadə nəticə çıxır: sübuta əvvəlcədən müəyyən hüquqi qüvvə verən hüquqi prosedura tətbiq edilməməlidir və ya bu prosedura elə tətbiq edilməlidir ki, sübutlara əvvəlcədən hüquqi qüvvə verməsin. Deyilənləri işin prokurora qaytarılması prosedurasına tamlıqla şamil etmək olar.

Ona görə də, müvafiq qərarlarda hazırlıq iclası keçirən məhkəmələr ittiham sübutlarını yoxlamaq, hər bir konkret sübutu, eləcə də onların məcmusunu təqsirinin sübuta yetirilməsi baxımından qiymətləndirməməlidir. İşin prokurora qaytarılmasına dair normalar qanunun məhkəmələrə belə səlahiyyətlər verməsi kimi yozulmamalıdır.

Təəssüflər olsun ki, Azərbaycan təcrübəsi üçün tərəflərin öz maraqlarının, məhkəmə üçün isə ədalət mühakiməsi maraqlarının müdafiəsinə belə həssaslıqla yanaşması xarakterik deyil. Məhkəmələr bir qayda olaraq hazırlıq iclası qərarlarında ittiham sübutlarının məzmununa istinad edir, səlahiyyətləri hüdudundan kənara çıxaraq bu mərhələyə aid olmayan məsələlər barədə mövqə bildirirlər. Təbii ki, müvafiq qərarlar qanun normalarına açıq-aşkar uyğunsuz müddəalarla əsaslandırılmaz, məsələn yazılmaz ki, filankəsin təqsirini təsdiqləyən sübutların kifayət etməməsi işin qanuni həllini mümkün edən kobud pozuntudur və ona görə də iş prokurora qaytarılmalıdır. Çünki CPM-nin 303.3-cü maddəsində sadalananlar arasında belə məzmunlusu yoxdur. Belə hallarda, yəni işin ittiham sübutlarını prokurora qaytarılması əsası səviyyəsinə çatdırmaq üçün bir qayda olaraq CPM-nin 289.3.2-ci maddədən istifadə edilir. Bu maddəyə əsasən, ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində «təqsirləndirilən şəxsin təqsirliliyini təsdiq edən sübutlar» göstərilir. Qanunun mənasına görə, onun tələbini qeyd edilən sübutların ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində yalnız *göstərilməsi* ödəyir. Sübutların azlığı, çoxluğu, mötəbərliyi və s. parametrlər hazırlıq iclasının müzakirə predmeti deyil. İttiham aktının məzmunu ittiham sübutlarının hazırlıq mərhələsində təftişinə səbəb olmamalıdır.

Təəssüf ki, məhkəmələr qanunun bu tələbini nəzərə almır, işlərin prokurorlara qaytarılması qərarlarının əsaslandırılmasında ittiham sübutlarından geniş istifadə edirlər. Təbii ki, bu qaydada «əsaslandırılmış» qərarlar cinayət-prosessual qanunvericiliyin tələbləri baxımından düzgün, arqumentli hesab edilə bilməz. Bununla belə, məhkəmə təcrübəsi qeyd edilən istiqamətdə inkişaf etməkdədir.

Məsələn, Ş. rayon məhkəməsi qərarlarının birində Azərbaycan Respublikası CPM-nin 289.3.2-ci maddəsinin məzmununu açıqlayaraq qeyd etmişdir: «(...) ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində təqsirləndirilən şəxsin təqsirliliyini təsdiq edən sübutlar göstərilməlidir. (...) ittiham aktında isə göstərilmişdir ki, Azərbaycan Respublikası CM-nin 153-cü maddəsi ilə təqsirləndirilən şəxs T.Ş.-nin törətmiş olduğu

əməl zərərçəkmiş şəxsin, şahidlərin ifadələri, məhkəmə-tibb ekspertizasının rəyi və digər mötəbər istintaq sənədləri ilə *tam sübuta* yetirilmişdir. Lakin iş üzrə ifadələri alınmış azyaşlı zərərçəkmiş şəxs, onun bacısı, nənəsi və babasının ifadələrindən T.S.-nin əməlinin Azərbaycan Respublikası CM-nin 153-cü maddəsi ilə *tam sübuta yetirilməsi şübhə altına alınmışdır.*»²⁸ Göründüyü kimi, məhkəmə artıq hazırlıq iclasında ittiham sübutları ilə bağlı konkret mövqə formalaşdırmışdır. Bu mövqə ittiham sübutlarının təqsirləndirilən şəxsi ona qarşı irəli sürülmüş ittihamda təqsirli bilmək üçün kifayət olmaması barədədir. Təqsir o zaman müəyyən edilmiş hesab edilir ki, o, tam sübuta yetirilsin. Sübut etmə tam deyilsə, deməli, təqsirdən söhbət getməməli, şəxsə bəraət verilməlidir. Məhkəmə isə işi prokurora qaytarmışdır.

O. rayon məhkəməsinin qərarlarının birində məhkəmə ittiham sübutlarının bir qrupunun məzmununu təhlil edərək təqsirləndirilən şəxsin əməlinin səhv tövsif edildiyi barədə qəti nəticəyə gəlmişdir. Məhkəmənin qənaətinə görə təqsirləndirilən şəxsin əməli qəsdən bədənə xəsarət yetirilməsi kimi yox, daha ağır – qəsdən adam öldürməyə cəhd kimi tövsif olunmalıdır. Qərarla yazılmışdır: «İşin faktiki hallarından görünür ki, Ə.Ə.-ov B.A.-ya bir neçə dəfə bıçaq zərbəsi vurduqdan sonra da sakitləşməmiş, öz hərəkətlərini davam etdirərək yenə də ona zərbələr endirmək istəmişdir. Lakin kənar şəxsin müdaxiləsi nəticəsində hərəkətini başa çatdırıb bilməmişdir. (...) Zərərçəkmiş şəxs B.A.-nın ifadəsindən də göründüyü kimi, Ə.Ə.-ov B.A.-nın qoluna bıçaq zərbəsi vurduqdan sonra da sakitləşməmiş, yenə də hərəkətlərini davam etdirməklə növbəti zərbələri endirmişdir. (...) Qəsdən adam öldürmə cinayətində bədənə yetirilmiş xəsarətlərin sayından əlavə təqsirləndirilən şəxsin əməlinə münasibəti, həmçinin xəsarətləri yetirərkən zərərçəkmiş şəxsə qarşı olan hərəkətlərinin davamlılığı da əhəmiyyət kəsb edir. Yəni, Ə.Ə.-ov B.A.-ya endirdiyi zərbələr nəticəsində onun xəsarət almasını görsə də yenə öz hərəkətlərini davam etdirdiyindən və davamlı olaraq zərbələr endirdiyindən onun niyyətinin şəxsi xəsarət yetirməklə cəzalandırmaq deyil, zərərçəkmiş şəxsi öldürmək olması bəlli olur.»²⁹

B. rayon məhkəməsi ittiham sübutlarına qiymət verməklə yanaşı ibtidai istintaq mərhələsində sübutların qiymətləndirilməsinin düzgün aparılmadığını,

metodoloji səhvə yol verildiyini müəyyən etmişdir. Qərarla vurğulanmışdır ki: «(...) T.H.-in hərəkətləri cinayət işi üzrə toplanmış digər sübutlarla *müqayisəli* tədqiq edilməmişdir.»³⁰

Qeyd edilməlidir ki, hazırlıq iclasında ittiham sübutlarına məhkəmənin konkret tərəfli mövqə göstərməsi, qiymət verməsi növbəti mərhələdə – prokurora qaytarılmış iş üzrə aparılan ibtidai istintaqda öz «bəhrə»sini verir. Əksər hallarda, prokuror və müstəntiqlər məhkəmənin ittiham sübutlarına verdiyi qiyməti təkzibedilməz fakt kimi qəbul edirlər. Belə məzmunlu qərarla işi qəbul etmiş prokuror onun müddəalarını yuxarı prokurorun göstərişi kimi qəbul edir, prosesual fəaliyyətində rəhbər tutur. Məsələn, S. rayon məhkəməsi qərarla ittiham sübutu olan şahid ifadəsinin məzmununu digər ittiham sübutlarının (hadisə yerinin ictimai yer olduğunu təsdiqləyən) dəyərini şübhə altına alan tərzdə təqdim etmişdir: «Şahid qismində dindirilmiş G.Ə. ifadəsində Q.N.-in O.Q.-la dalaşdığını, məhz buna görə onları aralaşdıraraq sakitləşdirdiyini, bu zaman G.G. hadisə yerinə gəldiyini göstərmişdir.»³¹ İş geri qəbul etmiş prokuror bu qərardan «düzgün» nəticə çıxarmış, heç bir əlavə faktiki hal müəyyən etmədiyi halda təqsirləndirilən şəxsin əməlinin tövsifinə dair fikirlərini məhkəmə qərarının ruhunda dəyişmiş, 18.02.2013-cü il tarixli qərarı ilə əməli CM-nin 221.3-cü maddəsindən 128-ci maddəsinə tövsif etmişdir. Məhkəmə 18.03.2013-cü il tarixli hökmü ilə N.Q.P. oğlunu sonuncu maddə ilə məhkum etmişdir. Əslində, məhkəmə bunu işi prokurora qaytarmadan, məhkəmənin baxış mərhələsinin yekununda da edə bilərdi. CPM-nin 318.1-ci maddəsi məhkəməyə belə səlahiyyət vermişdir.

Göründüyü kimi, məhkəmələr hazırlıq iclasının qərarı ilə işi prokurora qaytararkən ittiham sübutlarını yoxlamaqla, onlara qiymət verməklə faktiki olaraq cinayət təqibinin «təkmilləşdirilməsi»nə yardım edir, ittiham funksiyasını həyata keçirir, bitərəfliyini itirir, cinayət-prosesual qanunvericiliyinin normalarını və cinayət prosesinin prinsiplərini, ədalətli məhkəmə baxışı hüququ kimi əsas insan hüququnu, onun işin ağlabatan müddət ərzində bitərəf məhkəmə tərəfindən baxılması, təqsirsizlik prezumpsiyası kimi aspektlərini pozur, bütövlükdə cinayət prosesinin nəinki ədalətini şübhə altına alır, eləcə də onun səmərəsini azaldır.

28 Bax: S.T.S. oğlunun CM-nin 153-cü maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(075)-17/2013 nömrəli iş üzrə Şəki rayon məhkəməsinin 26.02.2013-cü il tarixli qərarı.

29 Bax: Ə.Ə.İ. oğlunun CM-nin 221.3 və 228.4-cü maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(054)-6/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Oğuz rayon məhkəməsinin 18.02.2013-cü il tarixli qərarı.

30 Bax: H.T.F. oğlunun CM-nin 234.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(022)-32/2013 nömrəli iş üzrə Biləsuvar rayon məhkəməsinin 05.03.2013-cü il tarixli qərarı.

31 Bax, N.Q.P. oğlunun CM-nin 221.3-cü maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(056)-13/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Sabirabad rayon məhkəməsinin 22.02.2013-cü il tarixli qərarı.

4.3.7. Ayrı-ayrı istintaq hərəkətləri, prosessual məcburiyyət tədbirləri və əməliyyat-axtarış tədbirləri lazım olduğu halda aparılmamış və ya düzgün aparılmamışdır.

Cinayət-prosessual qanunvericiliyi cinayət təqibinin maraqlarına görə hər bir konkret cinayət işi üzrə hansı hərəkətlərin aparılmalı olduğunu müstəntiqin, onun fəaliyyətinə prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun üzərinə qoymuşdur.

İbtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror cinayət işi üzrə aparılan təhqiqata və ibtidai istintaqa nəzarət edərkən «istintaq və ya digər prosessual hərəkətlərin aparılması barədə təhqiqatçıya və ya müstəntiqə yazılı göstərişlər vermək», «ittiham aktını, (...) təhqiqatçının və ya müstəntiqin qərarlarını təsdiq etmək, yaxud bundan imtina edərək icrası məcburi olan göstərişləri ilə cinayət işini müstəntiqə qaytarmaq» hüquqlarını həyata keçirir.³² Müstəntiq və təhqiqatçı «ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun göstərişlərinə və öz daxili inamına əsaslanaraq, zəruri prosessual qərarlar qəbul edir, istintaq və ya digər prosessual hərəkətləri həyata keçirir»lər. (CPM-nin 85.1 və 86.1-ci maddələri).

Qanunverici cinayət təqibi ilə bağlı belə göstərişlər vermək səlahiyyətini məhkəmələrə aid etməmişdir. Buna baxmayaraq, bir çox hallarda məhkəmələr həzirləşmə iclasının qərarlarında belə məzmunlu göstərişlər vermişlər.

Məsələn, S. rayon məhkəməsi bir qərarla məhkəməyə qədər cinayət təqibi zamanı yol verilmiş qüsurlara diqqət çəkmiş, konkret hansı yuridik faktların aydınlaşdırılmadığını, bu məqsədlə hansı istintaq hərəkətlərinin aparılmadığını göstərmişdir: «(...) ictimai qaydanın pozulduğu bildirilən hadisənin baş verdiyi yerin ictimai yer olub-olmadığı aydınlaşdırılmamış, bu məqsədlə *ifadənin yerində yoxlanılması* istintaq hərəkəti aparılmamış, yalnız təqsirləndirilən və zərər çəkmiş şəxsin *üzləşdirmələri* ilə kifayətlənmiş, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik və ictimai qaydanın pozuntusunun nədən ibarət olmasının müəyyən edilməsi üçün hadisə baş verən yerin yaxınlığında yaşayan digər qonşu *şəxslər dindirilməmiş*, yalnız səs-küyə çıxmış G.Ə. və arvadı G.G. dindirməklə kifayətlənmişdir».³³

Ş. rayon polis idarəsinin müstəntiqi Ə.M.R. oğluna qarşı 8 toxumdan 5 ədəd kannabis kultivasiya etdiyinə görə CM-nin 237.1-ci maddəsi ilə ittiham irəli sürmüş, ibtidai istintaq zamanı məhkəmə-bioloji

ekspertizaya maddi sübutun (bitkinin) hamısını yox, yalnız 4-nü təqdim etmiş, 1-ni isə etməmişdir. Ekspert 20.06.2013-cü il tarixli rəyində 4 kol barədə rəy verərkən baxmayaraq, ittihamda kolların sayı həqiqətdə olduğu miqdarda – 5 ədəd göstərilmişdir. Məhkəmə bunu ittiham aktının CPM-nin 289.4-cü maddəsinin tələblərinə uyğun olmaması, bu Məcəllənin 303.3.6-cı maddəsində göstərilən «kobud pozuntu»³⁴ kimi dəyərləndirmişdir. Məhkəmənin qərarında yazılmışdır: «İş üzrə hadisə yerinə keçirilmiş baxış zamanı 05 ədəd bitki kolları aşkar edilmiş, eyni sayda bitki kolları mütəxəssisə təqdim edilərək müvafiq rəy alınmış, lakin *ekspertiza tədqiqatına 04 ədəd bitki kolları* təqdim edilmiş və alınmış rəydə 04 ədəd ümumi çəkisi 215 qram olan bitki nümunələri əkilib-becərilməsi qadağan olunmuş, narkotik təbiətli çətənə (kannabis) bitkisi olması qeyd olunmuşdur, lakin istintaq orqanı şəxsə yaş çəkisi 414,40 qram olan narkotik təbiətli *05 ədəd çətənə (kannabis) bitkisini kultivasiya etməsi faktına görə ittiham* verilmişdir.» İş prokurora qaytarıldıqdan sonra ilkin ekspertizaya göndərilməmiş 1 ədəd kannabis kolu üzrə də məhkəmə-bioloji ekspertiza təyin edilmiş və 30.10.2013-cü il tarixli 18453 nömrəli, ittihamı təsdiqləyən rəy alınmışdır. Yeni ittihamda qanunsuz kultivasiya edilmiş kolların sayı əvvəl olduğu kimi 5 qalmışdır. Beləliklə, işin prokurora qaytarılmasının məqsədi yalnız bir istintaq hərəkətinin aparılması – 1 ədəd kolla bağlı ekspert rəyi alınmasından, ittiham sübutlarının sayının artırılmasından, ittihamın möhkəmləndirilməsindən ibarət olmuşdur. Bunlar ədalət mühakiməsi həyata keçirmə maraqları yox, ittiham tərəfinin maraqları dairəsinə daxil olan məsələlərdir. Əslində, məhkəmə ittiham sübutlarını sonrakı mərhələdə – baxış mərhələsində tərəflərin çəkişməsi müzakirəsinə çıxarmalı və qiymətləndirməli idi. Məhz bu mərhələdə əlavə məhkəmə-bioloji ekspertiza tərəflərin təşəbbüsü ilə təyin oluna və müvafiq rəy alına bilərdi. Qeyd edilməlidir ki, Ə.M.R. oğluna daha ağır ittiham elan edilməsi üçün işin prokurora qaytarılmasına da ehtiyac olmamışdır və məhkəmə baxışında alınan rəy də belə ehtiyac yaratmazdı.

S. rayon məhkəməsi müstəntiq tərəfindən təqsirləndirilən şəxsin son psixi statusunu müəyyən etmək üçün istintaq hərəkətlərini aparılmamasını işin prokurora qaytarılması üçün yetərli əsas – kobud pozuntu hesab etmişdir. Qərarla beləcə də yazılmışdır: «(...) V.B. hal-hazırda da ruhi xəstəlikdən əziyyət çəkir. Bütün bunlara baxmayaraq istintaqçı V.B. barəsində yenidən *məhkəmə-psixiatrik ekspertiza* təyin etmədən, onun an-

32 Bax, CPM-nin 84.5.7, 84.5.14-cü maddələri.

33 Bax, N.Q.P. oğlunun CM-nin 221.3-cü maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(056)-13/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Sabirabad rayon məhkəməsinin 22.01.2013-cü il tarixli qərarı.

34 Bax, orada: «303.3.6. cinayət işi üzrə ittiham aktının və ya məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraatın nəticələrinə dair yekun protokollunun müvafiq olaraq bu Məcəllənin 289 və 290.3.2-ci maddələrinin və ya 296.2-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olmaması».

laqlı olub-olmamasını müəyyən etmədən onu cinayət məsuliyyətinə cəlb etmişdir. (...) Beləliklə, məhkəmə hesab edir ki, S. rayon Polis şöbəsinin İB-nin müstəntiq (...) təqsirləndirilən şəxs B.V.Q. oğlunun psixi vəziyyətinin yoxlanılması barədə və onun sağalib-sağalmaması barədə *heç bir istintaq hərəkəti* etməmişdir. Bütün bunlar da cinayət işinin mahiyyəti üzrə qanuni həll edilməsi mümkün olmayan kobud pozuntulardır.»³⁵

O. rayon məhkəməsi qərarlarından birində sübutların toplanması prosesində silsilə səhvlərə yol verildiyini qeyd etmiş, onların aradan qaldırılması üçün konkret hansı istintaq hərəkətləri aparılmalı olduğunu göstərmişdir. Həmin qərarında yazılmışdır: «(...) İş materiallarından görünür ki, cinayət hadisəsinin baş verdiyi yerdə döşəmə üzərində müxtəlif yerlərdə qarabənzər ləkələr (hətta hadisə yerinə baxış protokoluna əlavə edilmiş şəkillərdə bəzi qarabənzər ləkələrin yerdə gölməçə şəklində olması göstərilmişdir) olmuş, həmin ləkələrdən 4 yerdən nümunə götürülmüşdür. İstintaqa təqdim olunmuş bıçağın tiyəsi üzərində də qarabənzər ləkələr olmuşdur. Lakin iş üzrə *məhkəmə bioloji ekspertizası* təyin edilib keçirilməmiş, həmin qarabənzər ləkələrin B.A. aid olub-olmaması dəqiqləşdirilməmişdir. Eyni zamanda, zərərçəkmiş şəxs B.A. bədəni üzərində yaranmış xəsarətlərin məhz Ə.Ə. əlindən A.C. tərəfindən alınmış bıçaqla yetirilmiş olmasının müəyyən edilməsi məqsədi ilə həmin bıçaq *məhkəmə tibbi ekspertizasına* təqdim edilməmişdir. (...) İş materiallarından görünür ki, Ə.Ə.-ov B.A.-nı vurarkən istifadə etdiyi bıçağı polis əməkdaşlarına A.C. təqdim etmiş, yəni həmin bıçaq istintaq orqanına bilavasitə təqsirləndirilən şəxs tərəfindən deyil, kənar şəxs tərəfindən təqdim edilmişdir. Lakin ibtidai istintaq zamanı həmin bıçaq *tanınması* üçün Ə.Ə. təqdim edilməmişdir.»³⁶

Q. rayon məhkəməsi işi prokurora qaytarmanın unikal üsulunu tapmışdır. Bu məhkəmə müvafiq qərarında axtarış və götürmə istintaq hərəkətləri apardığına görə ittiham sübutu toplayan müstəntiqin şahidə çevrildiyini, buna görə də qərəzsizliyini və cinayət işi üzrə ibtidai istintaq aparmaq səlahiyyətini itirdiyini, özünə etiraz etməli olduğunu, bunu etmədiyinə görə apardığı icraatın qüsurlu olduğunu göstərmişdir. Qərarında yazılmışdır: «Baxış keçirilməsi və götürmə haqqında» 21 may 2013-cü il tarixli protokoldan görünür ki, Ə.A.Ə. oğlunun üzərinə keçirilmiş baxış və ondan narkotik vasitənin götürülməsi Qax RPS-nin müstəntiqi R.M. tərəfindən polis əməkdaşları və hal

şahidlərinin iştirakı ilə aparılmış (...) və müstəntiq R.M. özü də həmin hadisənin bilavasitə şahidinə çevrilmişdir. (...) Belə olan təqdirdə (...) müstəntiq R.M. öz-özünə etiraz etməli (...) olduğu halda, cinayət işi müstəntiq R.M. tərəfindən başlanmış və onun tərəfindən də yekunlaşdırılmışdır.» Məhkəmə bu halı işin CPM-nin 303.3.3-cü maddəsinə əsasən prokurora qaytarılması üçün əsas hesab etmişdir.

Aydındır ki, məhkəmənin mülahizəsinin qanuni əsası yoxdur. Əksinə, qanun tələb edir ki, qeyd edilən hərəkətlər müstəntiq tərəfindən aparılmalıdır. CPM-nin 242.1-ci maddəsinə əsasən, «Əldə edilmiş (mövcud) sübutlar və ya əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin materialları hər hansı yaşayış, xidməti və ya istehsalat binasında, digər yerdə, yaxud hər hansı şəxsdə iş üzrə sübut əhəmiyyətinə malik ola biləcək əşyaların və ya sənədlərin olmasını güman etməyə kifayət qədər əsas verdikdə, *müstəntiq* axtarış apara bilər. (...) Toplanmış sübutlarla və ya əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin materialları ilə sübut əhəmiyyətinə malik ola biləcək əşyaların və sənədlərin kimdə və harada olması müəyyən edildikdə müstəntiq həmin əşya və sənədləri götürə bilər.»³⁷ Göründüyü kimi, hər iki istintaq hərəkətinin müstəntiq tərəfindən aparılması müəyyən edilmişdir. Müstəntiq dedikdə, burada icraatında cinayət işi olan müvafiq prosesual statusa malik vəzifəli şəxs nəzərdə tutulur.

Qanunun mənasına görə, müstəntiq bütün istintaq hərəkətlərini aparır. İstintaq hərəkətinin növündən asılı olaraq onun aparılması üçün ayrıca müstəntiq təyin edilmir. Məhkəmənin məntiqinə görə, narkotik vasitələrin qanunsuz saxlanması ilə əlaqədar cinayət işlərində xüsusi «axtarış və götürmə müstəntiqləri» fəaliyyət göstərməli, onların işi yalnız bu hərəkətləri aparmaqdan, nəticələri (qərar və protokolları) isə «əsas» müstəntiqə verməkdən ibarət olmalıdır. Azərbaycanın cinayət prosesi belə prinsipi qəbul etməmişdir.

Belə işlərin sübutetmə xüsusiyyətləri də axtarış və götürmə hərəkətləri aparmış müstəntiqin qərəzliliyinə dəlalət etmir. Müstəntiqin qərəzli olub-olmaması məsələsində düzgün mövqə müəyyən etmək üçün cinayət tərkibinin dispozisiyasına diqqət yetirmək, onun məzmununu işin konkret halları baxımından dəyərləndirmək lazımdır. Şərh olunan hal nəzərdən keçirilsə, CM-nin 234.1-ci maddəsi ilə cinayət məsuliyyəti «satış məqsədi olmadan qanunsuz olaraq narkotik vasitələri və ya psixotrop maddələri şəxsi istehlak miqdarından artıq miqdarda əldə etmə və ya saxlama» əməllərinə görə yaranır. Axtarış və götürmə hərəkətləri

35 Bax, B.V.Q. oğlunun CM-nin 234.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(057)-107/2013 nömrəli iş üzrə Salyan rayon məhkəməsinin 01.11.2013-cü il tarixli qərarı.

36 Bax: Ə.Ə.İ. oğlunun CM-nin 221.3 və 228.4-cü maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(054)-6/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Oğuz rayon məhkəməsinin 18.02.2013-cü il tarixli qərarı.

37 Bax: Ə.A.Ə. oğlunun CM-nin 234.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(024-35/2013 nömrəli iş üzrə Qax rayon məhkəməsinin 13.08.2013-cü il tarixli qərarı.

bu əməllərə dair sübutların axtarılması və tapılıqda, müvafiq qaydada rəsmiləşdirilməsi məqsədi ilə aparılır. Konkret olaraq bu halda müstəntiq təqsirləndirilən şəxsin narkotik vasitə saxlamasının şahidi deyil, bu cinayəti təsdiq edən maddi sübutun – təqsirləndirilən şəxsin üstündə olan narkotik vasitənin aşkar olunması və prosessual qaydada götürülməsini həyata keçirən prosessual şəxsdir.

Qeyd edilməlidir ki, Q. rayon məhkəməsi başqa bir işdə də belə mövqə sərgiləmişdi: «Baxış keçirilməsi və götürmə haqqında» 25 iyun 2013-cü il tarixli protokoldan görünür ki, Q.F.M. oğlunun üzərinə keçirilmiş baxış və ondan narkotik vasitənin götürülməsi Qax RPŞ-nin müstəntiqi R.M. tərəfindən polis əməkdaşları və hal şahidlərinin iştirakı ilə aparılmış, F.Q.-in əynindəki şalvarın sol cibində saxladığı bir ədəd gümüşü bükümdə çəkisi 1,789 qram olan narkotik vasitə heroin götürülmüş və müstəntiq R.M. özü də həmin hadisənin bilavasitə şahidinə çevrilmişdir.»³⁸

Təbii ki, Q. rayon məhkəməsinin mövqeyi nəinki işin prokurora qaytarılması, eləcə də cinayət prosesinin digər institutlarını tənzimləyən normalar baxımından səhvdir. Qanuni fəaliyyətini həyata keçirən müstəntiqin hərəkətləri işin prokurora qaytarılması üçün əsas ola bilməz. Bu, CPM-nin 303.3-cü maddəsinin nə məzmununda göstərilmiş, nə də onun yozulmasından irəli gəlir.

4.3.8. Digər proseduraların pozulması hallarına yol verilmişdir.

Bəzi məhkəmələr müvafiq qərarlarda cinayət-prosessual qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş ayrı-ayrı proseduralara əməl olunmamasını işin prokurora qaytarılması əsası kimi göstərmişdir.

Məsələn, N. rayon məhkəməsi cinayət işi üzrə icraatın dayandırılması barədə qərarın qanunvericiliklə müəyyən edilmiş müddətlərdə müvafiq prosessual şəxslərə çatdırılmamasını işin prokurora qaytarılması arqumenti hesab etmişdir. Həmin iş üzrə müvafiq qərarla göstərilmişdir: «(...) işin icraatının dayandırılması haqqında qərar çıxarıldığı andan 24 saatdan gec olmayaraq onun surətinin ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora göndərilməsi təmin edilməmişdir. (...) zərərçəkmiş şəxs, yaxud onun nümayəndəsi işin icraatının dayandırılması barədə qərarla tanış edilməmiş, müstəntiq həmin qərardan (...) şikayət verilməsinin mümkünlüyünü izah etməmişdir. (...) ittiham elan edilməsi, başqa şəxslər barəsində cinayət işinə xitam verilməsi qərara alınsa da, (...) həmin qərarın surəti 24 saat müddətində ibtidai

araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora, habelə törədilmiş və ya hazırlanan cinayət haqqında məlumat vermiş şəxslərə, (...) habelə digər maraqlı şəxslərə göndərilməmiş, bu barədə onlara hər hansı məlumat verilməmişdir.» Belə pozuntular qanunverici tərəfindən işin prokurora qaytarılması arqumenti kimi nəzərdən keçirilmir. Ona görə də, onların işin prokurora qaytarılması haqqında qərarlarda yer alması yolverilməzdir.³⁹ Bəziləri düşünə bilər ki, bunun «ziyanı olmaz». Lakin bu, düzgün deyil. Ən azı ona görə ki, mülahizənin yeri qərarın təsviri-əsaslandırıcı, daha doğrusu, «əsaslandırıcı» hissəsindədir. Bu o deməkdir ki, qərarın müəllifi onu irəli sürdüyü tezisə məhz arqumenti kimi təqdim edir.

5. İşin prokurora qaytarılmasının prosessual hüquqi əsasları.

5.1. CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinin tələbləri pozulmuşdur (cinayət işi üzrə ittiham aktı və ya məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraatın nəticələrinə dair yekun protokolu müvafiq tələblərə uyğun olmamışdır).

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, işin prokurora qaytarılması zamanı yol verilmiş pozuntular cinayət-prosessual qanunvericiliyinin normaları ilə pərdələnmişdir. Zahirə əlamətlərinə görə belə qərarların məzmunu formal cəhətdən «qanunilik» və «əsaslılıq» tələblərini ödəyən kimi görünür. Əslində isə bu belə deyildir. Onların qanunsuzluğu və əsasızlığı özünü CPM-nin 303-cü maddəsinin mahiyyəti işığında büruzə verir.

İşin prokurora qaytarılması haqqında qərarların formal «pərdələnməsi» ən çox CPM-nin 303.3.6-cı maddəsi vasitəsi ilə həyata keçirilmişdir. İbtidai istintaq zamanı yol verilmiş bütün pozuntular bu maddənin şərtlərinə süni surətdə uyğunlaşdırılmışdır.

Qeyd edilən maddəyə əsasən, «cinayət işi üzrə ittiham aktının və ya məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraatın nəticələrinə dair yekun protokolunun müvafiq olaraq bu Məcəllənin 289 və 290.3.2-ci maddələrinin və ya 296.2-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olmaması» işin prokurora qaytarılmasına əsas verən «kobud pozuntu»dur. Son iki maddə konkretidir. Birinci, yəni CPM-nin 289-cu maddəsinin özü 19 maddəni əhatə edir, lakin məhkəmə-istintaq təcrübəsinin təhlili göstərir ki, həmin maddələrin hamısı «işlək» deyil. Müvafiq qərarlarda məhkəmələr daha çox CPM-nin 289.3 və 289.4-cü maddələrinə istinad etmişdir.

38 Bax: Q.F.M. oğlunun CM-nin 234.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(024-36/2013 nömrəli iş üzrə Qax rayon məhkəməsinin 13.08.2013-cü il tarixli qərarı.

39 Bax: B.R.Ə. oğlunun CM-nin 177.2.4-cü maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(53)-11/2013 nömrəli iş üzrə Neftçala rayon məhkəməsinin 15.03.2013-cü il tarixli qərarı.

5.1.1. CPM-nin 289.3.1-ci maddəsinin tələbləri pozulmuşdur (ittham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində cinayətin törədilmə yeri, vaxtı, üsulları, motivləri, nəticələri və digər mühüm halla göstərilməmişdir).

CPM-nin 289.3.1-ci maddəsinə görə, ittham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində «cinayətin törədilmə yeri, vaxtı, üsulları, motivləri, nəticələri və digər mühüm hallar» göstərilir. Normanın qeyri-müəyyənliyi onun məzmunundan açıq-aydın görünür. Məhkəmələrə bu, geniş imkanlar verir və onlar bir çox hallarda həmin imkanlardan təyinatı üzrə istifadə etmir, əhəmiyyətsiz amilləri şişirdib «kobud pozuntu» səviyyəsinə qaldırırlar.

«Cinayətin törədildiyi yer, vaxt, törədilmə üsulu, nəticəsi, təqsirin forması, cinayətin motivi və tövsifedici əlamətlər göstərilməklə itthamın mahiyyəti», həm də şəxsin təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsi haqqında qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində göstərilir (CPM-nin 223.3.2-ci maddəsi). Göründüyü kimi, ittham aktı və təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə haqqında qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissələri arasında oxşar elementlər (cinayətin törədildiyi yer, vaxt, üsul, motiv) mövcuddur. Digər tərəfdən təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsi haqqında qərarın məzmunu olduğu kimi ittham aktının nəticəvi hissəsində əks etdirilir; ittham aktının qanunun tələblərinə uyğun olmaması işin prokurora qaytarılması üçün əsaslardan biridir. Bu oxşarlıqlar və keçidlər təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə qərarının məzmununun da işin prokurora qaytarılması əsası rolunda çıxış etməsi barədə yanlış təsəvvür yaradır. Əslində, CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinin məzmununda bu Məcəllənin 223.3.2-ci maddəsinə yer verilməməsi o deməkdir ki, qanunverici belə düşünür. Təəssüflər olsun ki, məhkəmələr qanunvericinin açıq-aydın ifadə edilmiş mövqeyini bəzi hallarda nəzərə almamışdır.

Məsələn, Ş. rayon məhkəməsinin yuxarıda göstərilən qərarında yazılmışdır ki, «M.M.-ə Azərbaycan Respublikası CM-nin 314.2-ci maddəsi ilə *ittham elan olunması barədə qərarda* onun həmin cinayəti törətdiyi yer

və vaxt da göstərilməmişdir».⁴⁰ Qanun cinayət hadisəsinin yerinin və vaxtının şəxsə qarşı «ittham elan olunması barədə qərarda» deyil, tamamilə başqa bir sənəddə – ittham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində göstərilməsini tələb edir.

Məsələn, N. rayon məhkəməsi bir işi prokurora ittham aktında və şəxsin təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsi haqqında qərarda hadisənin törədildiyi yer göstərilərkən onun hansı inzibati rayona aid olması qeyd edilmədiyinə görə qaytarmışdır. Məhkəmə mövqeyini belə əsaslandırmışdır: «(...) müstəntiq tərəfindən 23 avqust 2013-cü il tarixli təqsirləndirilən şəxs kimi cəlb etmə qərarı kobud prosessual pozuntularla tərtib edilmişdir. Belə ki, cinayətin baş verdiyi yer, ərazi qərarda göstərilməmişdir. Qərarın təsviri hissəsində, 2-ci abzasda Ə.Q.-un 2011-ci ilin yay aylarında M.-dan 2700 manat pulu harada aldığı göstərilməmişdir. Qərarın 3-cü abzasında da Ə.Q.-un 16 aprel 2012-ci ildə 2700 manat pulun M.-dan harada aldığı göstərilməmişdir. İttham aktının 3-cü səhifəsinin 2-ci abzasında qeyd olunan R.M.N. qızının ifadəsindən görünür ki, pulun 200 manatını Ə.-yə Z. adlı qadın vermişdir. Lakin pulu harada verilməsi qərarda əksini tapmamışdır. Azərbaycan Respublikası CPM-nin 289.3.1-ci maddəsinə əsasən ittham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində cinayətin törədilmə yeri, vaxtı, üsulları, motivləri, nəticələri və digər mühüm hallar göstərilir. İttham aktında təqsirləndirilən şəxsin ifadəsində 16 aprel 2012-ci il tarixli *20 Yanvar metrosunun yanında ona 2700 manat verdiyi göstərilmiş, lakin ərazinin hansı rayona aid olması qeyd edilməmişdir.*»⁴¹ Bu, CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinin tələbi üçün əsas olmuşdur.

İttham aktı ilə şəxsin təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsi haqqında qərarın müxtəlif prosessual sənədlər olması aydındır. Onların hər birinin məzmunu barədə qanunverici ayrıca tələblər müəyyənləşdirmişdir.⁴² Müzakirə kontekstində əsas fərq isə ondan ibarətdir ki, təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə haqqında qərarın CPM-nin 223-cü maddəsinin tələblərinə uyğun olmaması işin prokurora qaytarılmasına əsas («kobud pozuntu») sayılır. İttham ak-

40 Bax: M.M.M. oğlunun CM-nin 314.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair Şamaxı rayon məhkəməsinin 1(074)-6/2013 nömrəli cinayət işi.

41 Bax: Q.Ə.Ə oğlunun CM-nin 178.2.2 və 178.2.4-cü maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(006)-443/2013 nömrəli iş üzrə Nəsimi rayon məhkəməsinin 11.10.2013-cü il tarixli qərarı.

42 Bax, CPM: «Maddə 223. Təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmənin əsası və qaydası. (...) 223.3. Şəxsin təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsi haqqında qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində aşağıdakılar göstərilir: 223.3.1. təqsirləndirilən şəxsin soyadı, adı, atasının adı və onun şəxsiyyəti barədə hüquqi əhəmiyyət kəsb edən digər məlumatlar; 223.3.2. cinayətin törədildiyi yer, vaxt, törədilmə üsulu, nəticəsi, təqsirin forması, cinayətin motivi və tövsifedici əlamətlər göstərilməklə itthamın mahiyyəti; 223.3.3. cinayət etməyə cəhd və ya cinayətə hazırlıq mövcud olduqda, cinayətin başa çatdırılmamasının səbəbləri; 223.3.4. cinayət bir qrup şəxs tərəfindən törədildikdə, iştirakılığın növü; 223.3.5. məsuliyyəti ağırlaşdıran hallar. 223.4. Qərarın nəticə hissəsində şəxsin cinayət işi üzrə təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsi haqqında qərar və törədilmiş cinayətə görə məsuliyyət nəzərdə tutan cinayət qanununun maddəsi göstərilir.»

tının isə müvafiq maddəyə (CPM-nin 289-cu maddəsi) uyğun olmaması belə əsaslardandır. Bu sənədlərin qarşılıqlı əlaqəsi yalnız ondan ibarətdir ki, ittiham aktının nəticəvi hissəsində təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə qərarının məzmunu olduğu kimi yerləşdirilir. İttihamın məzmununun ittiham aktının nəticəvi hissəsində və təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə qərarında müxtəlif olması, bir-birindən fərqlənməsi yolverilməzdir. Əks təqdirdə çəkişməni və mühakiməni ədalətli hesab etmək olmaz.

Qeyd edilən prinsiplərdən bir qayda irəli gəlir: ittiham aktının məzmununa dair tələblər tamlıqla həcmində görə ondan kiçik olan qərara – təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə qərarına aid edilə bilməz və əksinə. Məhkəmələr bir çox hallarda bu qaydanı nəzərə almır, ittiham aktının bütün hissələrinə, o cümlədən təsviri-əsaslandırıcı hissəsinə aid tələblərin təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə qərarına da aid edirlər. Bu, yanlış təcrübə olsa da geniş yayılmışdır.

S. rayon məhkəməsi cinayətin törədilmə yerinin və vaxtının – «təqsirləndirilən şəxsə elan edilən ittihamın bu zəruri əlaməti»nin ittiham aktında göstərilməməsini «kobud pozuntu» hesab etmişdir. Baxmayaraq ki, ittihamın məzmunu hər iki sənəddə eyni olmuşdur. Qərar yazılmışdır: «(...) cinayət əməllərinin heç birinin törədilmə yeri ittihamda daxil edilməmiş və təqsirləndirilən şəxsə elan edilən ittihamın bu zəruri əlaməti Azərbaycan Respublikası CPM-nin 289.3.1-ci və 289.4-cü maddələrinin tələbləri yerinə yetirilməklə ittiham aktında göstərilməmişdir. (...) ittihamda və ittiham aktında (...) cinayət əməllərinin hamısının «2012-ci ilin iyul ayında» törədildiyini qeyd etməklə, cinayət əməllərin törədilmə vaxtını *kifayət qədər dəqiq müəyyən etməmiş* və bununla da, CPM-nin 289.3.1 və 289.4-cü maddələrinin tələblərini bir daha pozmuşdur. (...) qeyd olunan nöqsanlar Azərbaycan Respublikası CPM-nin 289-cu maddəsi ilə müəyyən edilmiş tələblərin pozulmasına səbəb olmuşdur.»⁴³ Eyni zamanda, məhkəmə izah etməmişdir ki, müvafiq qərarlarda cinayətin törədildiyi ayın günü, saati, dəqiqəsi, saniyəsi göstərilseydi, ədalət mühakiməsi hansı üstünlükləri əldə edərdi. Bu iş də prokurora CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinə istinad etməklə qaytarılmışdır.

S. rayon məhkəməsinin müvafiq qərarı üçün əsas kimi cinayət əməlinin törədilmə vaxtının qeyri-müəyyənliyi çıxış etmişdir: «(...) Azərbaycan Respub-

likası CPM-nin 303.3.6-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş kobud pozuntulara yol verilmişdir. Belə ki, ittiham aktı tərtib edilərkən AR CPM-nin 289.3.1-ci maddəsinin tələbləri pozulmuş, təqsirləndirilən şəxs tərəfindən Azərbaycan Respublikası CM-nin 29, 177.2.3-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş cinayət əməlinin törədilmə vaxtı qeyri-müəyyən olaraq qalmışdır.»⁴⁴

O. rayon məhkəməsinin bir qərarında⁴⁵ CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinin tətbiqi əsası kimi şəxsin təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsi haqqında qərar və ittiham aktında «cinayətin motivi və təqsirin forması»nın, eləcə də cinayət qanununun dispozisiyasında təsbit edilmiş formal əlamətlərin göstərilməməsi, CPM-nin 289.3.1 və 289.3.2-ci maddələrinin tələblərinin pozulması qeyd edilmişdir. Qərar yazılmışdır: «(...) ittiham aktının nəticəvi hissəsində, həmçinin təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə haqqında qərar *cinayətin motivi və təqsirin forması* göstərilməmişdir. (...) Cinayət Məcəlləsinin 228.4-cü maddəsinə əsasən qanunsuz olaraq qaz silahını, soyuq silahı, o cümlədən soyuq atıcı silahı əldə etmə, satma və ya gəzdirmə, milli geyim ləvazimatı hesab olunan ərazilərdə və ya ovçuluq peşəsi ilə bağlı olaraq soyuq silahı gəzdirmə halları istisna olmaqla cinayət məsuliyyətinə səbəb olur. (...) Cinayət Məcəlləsinin 228.4-cü maddəsinin tövsifedici əlamətləri *təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə haqqında qərar*da, həmçinin ittiham aktının nəticəvi hissəsində öz əksini tapmamışdır.»⁴⁶

Göründüyü kimi, məhkəmənin aşkar etdiyi fakt təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə qərarının və ya ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsinin məzmunlarında bir sıra əlamətlərin tam qeyd edilməməsidir (və ya yarımcıq qeyd edilməsidir). CPM-nin 303.3.6-cı maddəsində təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə qərarına dair tələblər yuridik fakt kimi müəyyən edilməmişdir. İttiham aktının nəticəvi hissəsində isə cinayətin motivinin, təqsirin formasının, tövsifedici əlamətlərin göstərilməsi tələb olunmur (CPM-nin 289.4-cü maddəsi). Bir sözlə, məhkəmənin müəyyən etdiyi pozuntular ittiham aktının CPM-nin 289-cu maddəsinin tələblərinə uyğun tərtib edilməməsi üçün kafi əsas deyildir. Ona görə də, konkret olaraq bu halda da işin CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinə əsasən prokurora qaytarılması kafi hüquqi əsasdan məhrum olmuşdur.

43 Bax: H.X.G. oğlunun CM-nin 178.2.2, 178.2.4 və 320.2-ci maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(010)-157/2013 nömrəli iş üzrə Suraxanı rayon məhkəməsinin 07.08.2013-cü il tarixli qərarı.

44 Bax, A.A.A. oğlunun CM-nin 29,177.2.3 və 234.1-ci maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(008)-338/2013 nömrəli iş üzrə Sabunçu rayon məhkəməsinin 13.09.2013-cü il tarixli qərarı.

45 Bax: Ə.Ə.İ. oğlunun CM-nin 221.3 və 228.4-cü maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(054)-6/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Oğuz rayon məhkəməsinin 18.02.2013-cü il tarixli qərarı.

46 Qərar və ittiham aktında CM-nin 228.4-cü maddəsinin dispozisiyasının əlamətləri kimi «soyuq silah hesab edilən bıçaq tətbiq etməklə (...) üstündə olan bıçaqla» ifadələri göstərilmişdir.

Z. rayon məhkəməsi daha uzağa getmiş, qeyd edilən «əsaslara» başqalarını – ibtidai istintaqın səmərəli aparılmamasını, hadisənin hallarının tam və hərtərəfli araşdırılmamasını və s. əlavə etmişdir. Qərarların birində yazılmışdır: «(...) baş vermiş cinayət hadisəsinin dəqiq vaxtının müəyyənləşdirilməsi üçün tədbirlər görülməmiş, həmin epizodlar üzrə elan olunmuş ittihamla bağlı digər sübutlar əldə edilməmiş, ibtidai istintaq mərhələsində oğurlanmış əşyaların, heyvanların və vaxt, harada və kimlərə satılıb realizə olunması müəyyən edilməmiş, ifadənin yerində yoxlanması zamanı fotosəkildə əks olunan yanmış vəziyyətdə olan kabel kəsiyi maddi sübut kimi götürülməmiş, iş üzrə tərtib edilmiş ittiham aktında təqsirləndirilən şəxslərin gətirdiyi dəlillər təhlil edilməmişdir. Bununla da təqsirləndirilən şəxslərə verilmiş ittihamda və iş üzrə tərtib edilmiş ittiham aktında toplanmış sübutlar və işin obyektiv halları düzgün əks olunmamış, təqsirləndirilən şəxslər öz müdafiəsi üçün gətirdiyi dəlillər araşdırılaraq toplanmış sübutlar təhlil edilməmişdir. (...) baş vermiş cinayət hadisəsinin vaxtının, yerinin müəyyənləşdirilməsi üçün tədbirlər görülməmiş və bu hallar ittihamda göstəril-məmişdir. Bununla da Azərbaycan Respublikası CPM-nin 223.3.2-ci maddəsinin tələbləri pozulmaqla yanaşı, eyni zamanda verilmiş ittihamda cinayətin törədildiyi yer, vaxt, onun mahiyyəti dəqiq göstərilməməsi ilə əlaqədar olaraq pozuntuya iş üzrə tərtib edilmiş ittiham aktında da yol verilməklə Azərbaycan Respublikası CPM-nin 289.3-cü maddəsinin də tələbləri pozulmuşdur.»⁴⁷

S. şəhər məhkəməsi işi prokurora təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə qərarında cinayət qanunun əlamətlərinin hamısının (cinayətin törədildiyi yeri, vaxtı, törədilmə üsulu, nəticəsi, təqsirin forması, cinayətin motivi və tövsiyə edici əlamətlər) göstərilməsinə görə qaytarmışdır. Qərarında göstərilmişdir ki: «Ş.Ə. Azərbaycan Respublikası CM-nin 263.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsinə dair qərarında ittihamın mahiyyəti aydın əks olunmamaqla Azərbaycan Respublikası CPM-nin 223.3.2-ci maddəsinin tələbləri kobud şəkildə pozulmuşdur. Belə ki, (...) cinayətin törədildiyi yer, vaxt, törədilmə üsulu, nəticəsi, təqsirin forması, cinayətin motivi və tövsiyə edici əlamətlər göstərilməklə ittihamın mahiyyəti şəxsin təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsi haqqında qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində göstərilməlidir. İşin hallarından görünür ki, ittiham aktının nəticəvi hissəsində Azərbaycan Respublikası CPM-nin

289.4-cü maddəsinə əsasən, cinayət qanununun maddəsi göstəriləndiyi halda, həmin maddənin nəzərdə tutduğu ittihamın təsviri həmin maddəyə uyğun göstərilməmiş, həmin Məcəllənin 289.3.1-ci maddəsinin tələblərinə zidd olaraq əməlin həmin maddə üzrə tövsiyə edilməsi üçün qanun normasının ifadə etdiyi tərkib əlamətlərinin mövcudluğunu nəzərdə tutan cinayətin törədilmə yeri, vaxtı, üsulları, təqsirin forması, motivləri, nəticələri və digər mühüm hallar tam əks olunmamışdır. Eləcə də, təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə haqqında qərarın nəticə hissəsində Azərbaycan Respublikası CPM-nin 223.4-cü maddəsinə əsasən, törədilmiş cinayətə görə məsuliyyət nəzərdə tutan cinayət qanununun maddəsi göstəriləndiyi halda, təsviri-əsaslandırıcı hissədə *CPM-nin 223.3.2-ci maddəsinin tələblərinə zidd olaraq, həmin maddə üzrə cinayət tərkibinin mövcudluğunu nəzərdə tutan cinayətin törədildiyi, törədilmə üsulu, nəticəsi, təqsirin forması, cinayətin motivi və tövsiyə edici əlamətlər* və ittihamın mahiyyəti tam əks etdirilməmişdir. İttihamda hətta zərərçəkmiş şəxsin aldığı xəsarətlərin ağırlıq dərəcəsi də əks olunmamışdır.»⁴⁸

X. rayon məhkəməsinin bir qərarında işin prokurora qaytarılması əsası kimi ittiham aktında «tərkib əlamətlərinin mövcudluğunu nəzərdə tutan mühüm hallar»ın göstərilməməsi çıxış etmişdir. Həmin mövqe belə göstərilmişdir: «(...) ittiham aktının nəticəvi hissəsində CPM-nin 289.4-cü maddəsinə əsasən, cinayət qanununun maddəsi göstəriləndiyi halda, həmin maddənin nəzərdə tutduğu ittihamın təsviri həmin maddəyə uyğun göstərilməmiş, CPM-nin 289.3.1-ci maddəsinə əsasən, əməlin həmin maddə üzrə tövsiyə edilməsi üçün *qanun normasının ifadə etdiyi tərkib əlamətlərinin mövcudluğunu nəzərdə tutan mühüm hallar* tam əks olunmamışdır. Eləcə də, təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə haqqında qərarın nəticə hissəsində CPM-nin 223.4-cü maddəsinə əsasən, törədilmiş cinayətə görə məsuliyyət nəzərdə tutan cinayət qanununun maddəsi göstəriləndiyi halda, təsviri-əsaslandırıcı hissədə CPM-nin 223.3.2-ci maddəsinə əsasən, həmin maddə üzrə *cinayət tərkibinin mövcudluğunu nəzərdə tutan tövsiyə edici əlamətlər və ittihamın mahiyyəti* tam əks etdirilməmişdir. (...) Göründüyü kimi, ittiham aktı CPM-nin 289-cu maddəsinin tələblərinə uyğun deyildir və göstərilən hallar məhkəməyədək icraat zamanı aradan qaldırmadan cinayət işinin mahiyyəti üzrə qanuni həll edilməsi mümkün deyildir.»⁴⁹

Məlum olduğu kimi, CPM-nin 289.3.1-ci maddəsi ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsinə aid

47 Bax: M.R.S. oğlunun və Ə.Ə.M. oğlunun CM-nin 177.2 və s. maddələri ilə təqsirləndirilmələrinə dair 1(035)-06/2013 nömrəli iş üzrə 21.02.2013-cü il tarixli qərarı.

48 Bax: Ə.S.M. oğlunun CM-nin 263.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(060)-39/2013 nömrəli iş üzrə Sumqayıt şəhər məhkəməsinin 15.01.2013-cü il tarixli qərarı.

49 Bax: Ə.Y.Q. oğlunun CM-nin 221.2.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(011)-199/2013 nömrəli iş üzrə Xətai rayon məhkəməsinin 18.07.2013-cü il tarixli qərarı.

tələbləri (cinayətin törədilmə yeri, vaxtı, üsulları, motivləri, nəticələri və digər mühüm hallar) nəzərdə tutur; onların ittihamın təsvirinə aidliyi yoxdur. Sonuncuya dair tələblər (cinayət qanununun maddəsi göstərilməklə verilmiş ittihamın təsviri) CPM-nin tamamilə başqa – 289.4-cü maddəsinə yerləşdirilmişdir.

«Cinayətin törədilmə üsulu»nun ittiham aktında göstərilməsinə dair misal. M. şəhər məhkəməsi işin prokurora qaytarılması barədə qərarlarının birində yazmışdır: «(...) Ş.C. göstərilən müddət ərzində ona ayrılmış əmək haqqından «Kapital-Bank»dan bankomat kartı vasitəsi ilə çıxarmışdır. Lakin göstərilən xüsusat da cinayətin törədilmə üsulu kimi ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində əks olunmamışdır.»⁵⁰

Bəzi hallarda işin prokurora qaytarılması əsasları müvafiq qərarlarda işin faktiki hallarından irəli gəlməyən məlumatlardan ibarət olur. Məsələn, B. rayon məhkəməsinin baxdığı cinayət işi üzrə ittiham aktından cinayətin B. şəhərində baş verdiyi, cinayətin motivinin isə narkotik asılılığının ödənilməsi olması görünməsinə baxmayaraq, işin prokurora qaytarılması barədə qərarın əsası kimi «(...) ittiham aktında cinayətin törədilmə yeri və motivi göstərilməmiş, (...)»⁵¹ mülahizə qeyd edilmişdir.

5.1.2. CPM-nin 289.3.2-ci maddəsinin tələbləri pozulmuşdur (ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində təqsirləndirilən şəxsin təqsirliliyini təsdiq edən sübutlar göstərilməmişdir).

CPM-nin 289.3.2-ci maddəsi tələb edir ki, ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində «təqsirləndirilən şəxsin təqsirliliyini təsdiq edən sübutlar» göstərilsin. Qanunvericinin iradəsi yalnız qeyd edilən sübutların göstərilməsinə əhatə edir. Sübutların məzmunu ilə əlaqədar hər hansı bir tələb yoxdur. Bu məsələ məhkəmə istintaqı mərhələsində (CPM-nin 324-338-ci maddələri) həll edilir. Buna baxmayaraq, bir çox hallarda məhkəmələr sübutların məzmununu işin prokurora qaytarılması prizmasından qiymətləndirir və bu zaman həm də sübutların araşdırılması qaydalarını pozur.

Məsələn, S. şəhər məhkəməsinin qərarında yazılmışdır: «(...) Azərbaycan Respublikası CPM-nin 289.3.2-ci maddəsinə görə təqsirləndirilən şəxsin təqsirliliyini təsdiq edən sübutlar ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində göstərilməlidir. (...) İş üzrə təyin edilmiş məhkəmə-tibb ekspertizası rəylərindən görünür ki, baş vermiş yol-nəqliyyat hadisəsi nəticəsində zərərçəkmiş A.K. az ağır xəsarət

almış və həmin xəsarətlərlə ölüm arasında birbaşa səbəbli əlaqə müəyyən edilməmişdir. (...) Həmin Məcəllənin 303.3.6-cı maddəsinə görə cinayət işi üzrə ittiham aktının və ya məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraatın nəticələrinə dair yekun protokolunun müvafiq olaraq bu Məcəllənin 289 və 290.3.2-ci maddələrinin və ya 296.2-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olmaması cinayət işinin və ya sadələşdirilmiş icraat materiallarının baxılmasına xitam verilməsi və onun ibtidai araşdırma prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora qaytarılması üçün əsasdır.»⁵²

5.1.3. CPM-nin 289.3.3-cü maddəsinin tələbləri pozulmuşdur (ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində təqsirləndirilən şəxsin öz müdafiəsi üçün gətirdiyi dəlillər və həmin dəlillərin yoxlanılması zamanı toplanmış sübutlar göstərilməmişdir).

CPM-nin 289.3.3-cü maddəsinə əsasən, ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində «təqsirləndirilən şəxsin öz müdafiəsi üçün gətirdiyi dəlillər və həmin dəlillərin yoxlanılması zamanı toplanmış sübutlar» göstərilməlidir. Qanun normasının mətnindən aydın görünür ki, tələb edilən yalnız qeyd edilən dəlil və sübutların ittiham aktında *göstərilməsidir*. Müşahidələr göstərir ki, məhkəmələr bu tələbi heç bir əsas olmadan daha geniş təfsir edir.

Məsələn, Ş. rayon məhkəməsi «təqsirləndirilən şəxsin öz müdafiəsi üçün gətirdiyi dəlillər və həmin dəlillərin yoxlanılması zamanı toplanmış sübutlar» ifadəsini ibtidai istintaq zamanı belə *dəlil və sübutların toplanmaması* kimi başa düşmüşdür. Bu, cinayət təqibinin taktiki məsələsidir və məhkəməni narahat etməməlidir. İttihamın möhkəmləndirilməsi müstəntiqin və prokurorun vəzifəsidir. Belə «möhkəmlənmə» həm də təqsirləndirilən şəxsin öz müdafiəsi üçün gətirdiyi dəlil və sübutların təkzib edilməsi yolu ilə həyata keçirilir. Ona görə də məhkəmə qərarda təqib orqanı qarşısında təqsirləndirilən şəxsin öz müdafiəsi üçün gətirdiyi dəlil və sübutları təkzib etmək vəzifəsi qoya bilməz. Ş. rayon məhkəməsinin qərarında isə belə vəzifə müəyyənləşdirilmişdir: «(...) Azərbaycan Respublikası CPM-nin 289.3.3-cü maddəsinə əsasən ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində təqsirləndirilən şəxsin öz müdafiəsi üçün gətirdiyi dəlillər və həmin dəlillərin yoxlanılması zamanı toplanmış sübutlar göstərilir. (...) Lakin ifadələr arasında qeyd olunan ziddiyyətlərin olmasına baxmayaraq, ittiham aktında təqsirləndirilən şəxsin öz müdafiəsi üçün gətirdiyi dəlillərin yoxlanılması zamanı toplanmış sübutlar və

50 Bax, C.Ş.Y. qızının CM-nin 179.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(051)-25/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Mingəçevir şəhər məhkəməsinin 04 aprel 2013-cü il tarixli qərarı.

51 Bax: H.T.F. oğlunun CM-nin 234.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(022)-32/2013 nömrəli iş üzrə Biləsuvar rayon məhkəməsinin 05.03.2013-cü il tarixli qərarı.

52 Bax: Ə.S.M. oğlunun CM-nin 263.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(060)-39/2013 nömrəli iş üzrə Sumqayıt şəhər məhkəməsinin 15.01.2013-cü il tarixli qərarı.

həmin sübutların təkzib edilməsi göstərilməmişdir.»⁵³ Göründüyü kimi, məhkəmə dolayısı ilə təqib subyekti bir sıra istintaq hərəkətləri yerinə yetirməyə, məsələn, üzvləşdirmə aparmağa sövq edir, ittihama yardım edir.

Oxşar mövqə O. rayon məhkəməsi tərəfindən nümayiş etdirilmişdir. Mövqə belə ifadə edilmişdir: «Cinayət işinin materiallarından görünür ki, təqsirləndirilən şəxs Ə.Ə.hadisənin baş verməsinə B.A.-nın onu təhqir edərək vurmasının səbəb olduğunu bildirmişdir. B.A. isə Ə.Ə.-u təhqir etmədiyini, sonuncunun heç bir əsaslı səbəb olmadan onu bıçaqla vurduğunu bildirmişdir. Təqsirləndirilən şəxs və zərərçəkmiş şəxsin ifadələri arasında ziddiyyətlər olmasına baxmayaraq təqsirləndirilən şəxsin öz müdafiəsi üçün gətirdiyi dəlillər yoxlanılmamış, həmçinin cinayət işi üzrə tərtib edilmiş ittiham aktında bu barədə hər hansı məlumat öz əksini tapmamışdır.»⁵⁴

M. şəhər məhkəməsi «təqsirləndirilən şəxsin öz müdafiəsi üçün gətirdiyi dəlillər və həmin dəlillərin yoxlanılması zamanı toplanmış sübutlar» ifadəsini mənaqə tamamilə fərqli mülahizə ilə – bu sübutların «səthi və formal» olmaları ilə əvəzləmişdir. Məhkəmə sübutların ittiham aktında göstərilən məzmunu ilə kifayətlənməmiş, birbaşa sübutların özlərinin məzmununa istinad etmişdir. Qərarda yazılmışdır: «(...) Ş.C.-nin ifadəsinin bu hissəsindən görünür ki, o, faktiki olaraq özünü ona elan edilmiş ittihamda təqsirli bilməmiş və bununla bağlı dəlillər gətirmişdir. Lakin ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində Ş.C.-nin öz müdafiəsi üçün gətirdiyi dəlillər və həmin dəlillərin yoxlanılması zamanı toplanmış sübutlar səthi və formal şəkildə qeyd olunmuşdur.»⁵⁵ Sübutların məzmununun ittiham aktında necə əks olunması qanunla tənzimlənən məsələ deyil. Bu, kriminalistika elminin, doktrinasının predmeti olmaqla yuridik fakt rolunda çıxış etmək üçün həddən artıq subyektivliyinə görə yararsızdır. Ən əsası isə bu, cinayət təqibi funksiyasına aid məsələdir. Təbii ki, məhkəmə bununla məşğul olmamalıdır.

5.1.4. CPM-nin 289.3.4-cü maddəsinin tələbləri pozulmuşdur (ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində təqsirləndirilən şəxsi səciyyəlandırən hallar göstərilməmişdir).

CPM-nin 289.3.4-cü maddəsində təsbit edilmişdir ki, ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində

«təqsirləndirilən şəxsi səciyyəlandırən hallar» göstərilməlidir. Qanun bu halların dairəsini müəyyənləşdirmir. Doktrina müəyyən etmişdir ki, təqsirləndirilən şəxsi fərdiləşdirməyə imkan verən məlumatların dairəsi bu tələbi ödəyə bilər. Bu dairənin işin düzgün həlli üçün heç bir əhəmiyyət kəsb etməyən məlumatlarla genişləndirilməsi rəşional əsasdan məhrumdur. Nəzərdən qaçırılmamalıdır ki, təqsirləndirilən şəxsi səciyyəlandırən məlumatların məhkəmənin sonrakı mərhələlərində də toplanması mümkündür.

Buna baxmayaraq, bəzi hallarda məhkəmələr belə məlumatların dairəsinin qanunla məhdudlaşdırılmamasından yararlanaraq işin prokurora qaytarılmasında formal bəhanələrdən də istifadə edir. Məsələn, S. rayon məhkəməsi işin prokurora qaytarılmasını təqsirləndirilən şəxslərin yaşayış yerlərindən arayış və xasiyyətnamələrin alınmaması ilə əsaslandırılmışdır. Qərarda yazılmışdır: «(...) təqsirləndirilən şəxslər S.M.M oğlu və Ə.Ə.N. oğlunun səciyyəlandırən hallar qeyd olunsada, həmin məlumatlar müstəntiq tərəfindən tam və hərtərəfli yoxlanılmadan, təqsirləndirilən şəxslərin yaşayış yerlərindən ailə vəziyyətləri haqda arayışlar və xasiyyətnamələr alınmadan göstərilmişdir. Belə ki, məhkəmənin hazırlıq iclasında müəyyən edilmişdir ki, təqsirləndirilən şəxs Ə.Ə.N. oğlunun himayəsində 3 azyaşlı uşağı vardır.»⁵⁶ Məhkəmənin məntiqi görünür – təqsirləndirilən şəxsin 3 uşağının olmasını məhkəmə müəyyənləşdirməmişdirsə, ona başqa məlumatların da bu yolla müəyyənləşdirilməsinə mane olan nədir?! Və ya, lazım olan məlumatlar (təqsirləndirilən şəxsin 3 uşağının olması) əldə edilmişdirsə, onda işin prokurora qaytarılmasına nə ehtiyac var idi?!

İ. rayon məhkəməsi «təqsirləndirilən şəxsi səciyyəlandırən hallar» ifadəsinin həm də əməlin cinayət qanununun daha ağır maddəsi ilə təvşifinə təsir edən məlumatları əhatə etməsi tərəfdarıdır. Qərarların birində məhkəmənin mövqeyi belə ifadə edilmişdir: «İttiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində A.Q.C. oğlunun əvvəllər talamaya görə iki dəfə məhkum edilmiş şəxs olması nəinki təqsirləndirilən şəxsi səciyyəlandırən hal kimi əks olunmamış, əksinə nəticəvi hissəsində göstərilmişdir ki, ACDİÜ AR Məhkəməsinin 04 aprel 2001-ci il tarixli hökmü ilə A.Q.C. oğlu Azərbaycan Respublikası CM-nin 177.2.1, 177.2.2, 177.2.3, 177.2.4, 177.3.3 və 132-ci maddələri ilə təqsirli bilinərək 10 il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmiş və məhkumluğu ödənilməmişdir.

53 Bax: S.T.S. oğlunun CM-nin 153-cü maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(075)-17/2013 nömrəli iş üzrə Şəki rayon məhkəməsinin 26.02.2013-cü il tarixli qərarı.

54 Bax: Ə.Ə.İ. oğlunun CM-nin 221.3 və 228.4-cü maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(054)-6/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Oğuz rayon məhkəməsinin 18.02.2013-cü il tarixli qərarı.

55 Bax, C.Ş.Y. qızının CM-nin 179.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(051)-25/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Mingəçevir şəhər məhkəməsinin 04 aprel 2013-cü il tarixli qərarı.

56 Bax, S.M.M. oğlu və Ə.Ə.N. oğlunun CM-nin 221.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilmələrinə dair 1(010)-198/2013 nömrəli iş üzrə Suraxanı rayon məhkəməsinin 22.10.2013-cü il tarixli qərarı.

(...) Təqsirləndirilən şəxsin talamaya görə əvvəllər iki dəfə və ya daha çox cinayət törətməsi AR CM-də nəzərdə tutulmuş ayrıca cinayət tərkibinin əlaməti kimi müəyyən edildiyindən məhkəmə hesab edir ki, cinayət işi üzrə ittiham aktının AR CPM-nin 289.3.4-cü və 289.4-cü maddələrinin tələblərinə uyğun şəkildə tərtib edilməməsi kobud pozuntu kimi qiymətləndirilərək cinayət işinin materialları ilə təsdiq olunan hallara uyğun şəkildə səciyyələndirilməmiş təqsirləndirilən şəxs A.Q.C. oğlunun irəli sürülmüş ittiham üzrə məhkəməyə verilməsinin qeyri-mümkünlüyü barədə dövlət ittihamçısının irəli sürdüyü dəlillər əsaslı sayılmalıdır.»⁵⁷ Məhkumluğun hansının ödənilməsi, hansının ödənilməməsi və ya şəxsin «əvvəllər talamaya görə iki dəfə məhkum edilmiş şəxs» olması məhkəmə baxışı mərhələsində tərəflərin çəkişməsinin predmetidir. Məhkəmə hazırlıq iclasında faktiki olaraq tövsif məsələsini həll etmiş, şəxsin cinayət qanununun daha ağır maddəsi ilə təqsirləndirilməsi tərəfdarı olduğunu bildirmişdir. Əgər şəxsin əməlinin cinayət qanununun daha yüngül maddəsi ilə tövsif edilməsi işin hazırlıq iclasından qaytarılması üçün əsasdırsa, onda CPM-nin 318.2-ci maddəsi nəyə lazımdır? Eyni məsələnin CPM-nin ayrı-ayrı prosessual institutlara həsr edilmiş iki maddəsi ilə tənzimlənməsi mümkünsüzdür. Ona görə də, məhkəmənin qeyd edilən qərarını əsaslı hesab etmək olmaz. Faktiki olaraq bu işdə CPM-nin 289.3.4 və 289.4-cü maddələrinin tələbləri pozulmamış, ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı və nəticəvi hissələrində təqsirləndirilən şəxsin barəsində olan məlumatlar (məhkumluq) və cinayət qanununun maddəsi göstərilmiş, verilmiş ittihamın təsviri əks etdirilmişdir. Bununla da, CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinin tətbiqi üçün kafi əsas mövcud olmamışdır.

Ş. rayon məhkəməsi bir işdə təqsirləndirilən şəxsi səciyyələndirən halların göstərilməsini ittiham aktında bu halların məzmununun açılması kimi interpretasiya etmişdir. Məhkəmə fikrini belə əsaslandırmışdır: «(...) ittiham aktında təqsirləndirilən şəxsi səciyyələndirən hallar sadalanarkən T.Ş.-nin mənfi xarakterizə olunması göstərilmiş, lakin hansı hərəkətlərə görə onun mənfi xarakterizə olunması, mənfi xarakterin *nədən ibarət olması* göstərilməmişdir. (...) A.Ş.-nin hansı xüsusat üzrə qardaşı G.Ş.-nin ifadəsini təsdiq etməsi, hansı xüsusat üzrə isə təsdiq etməyərik qismən təsdiq etməsi göstərilməmişdir.»⁵⁸

Ş. rayon məhkəməsi (Ə.M.R. oğlunun CM-nin 237.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(031)-41/2013 nömrəli iş üzrə 30 sentyabr 2013-cü il tarixli qərar) işi prokurora ona görə qaytarmışdır ki, təqsirləndirilən şəxsin məhkumluğuna dair məlumatlar onun öz deməsindən götürülmüşdür. Qərarda yazılmışdır: «Hazırkı cinayət işi üzrə ittiham aktının nəticəvi hissəsində təqsirləndirilən şəxs haqqında məlumatlarda təqsirləndirilən şəxsin «deməsinə görə əvvəllər məhkum olunmamış» sözləri qeyd olunması istintaq orqanının həmin xüsusata düzgün hüquqi qiymət verməməsinə dəlalət edir. Qeyd olunan pozuntular Azərbaycan Respublikası CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinin tələbinə əsasən cinayət işinin və ya sadələşdirilmiş icraat materiallarının baxılmasına xitam verilməsi və onun ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora qaytarılması üçün əsasdır.» Məhkəmə faktiki olaraq ittiham sübutunun mötəbərliyini şübhə altına almışdır. Qanun «məhkumluğun olmaması» faktının sübuta yetirilməsini tələb etmir. CPM-nin 140.0.5-ci maddəsi «məhkəmə hökümünün surəti» ilə «təqsirləndirilən şəxsin əvvəlki məhkumluğunun olması və ona müəyyən cəza təyin edilməsi» faktının müəyyənləşdirilməsi qaydasını təsbit etmişdir. Məhkumluğun olmaması ilə məhkumluğun olması eyni müstəvidə baxılan məsələlər ola bilər, lakin təqsirsizlik prezumpsiyası baxımından onlar cinayət təqibi subyekti üçün müxtəlif vəzifələr müəyyənləşdirir. Bu mənada məhkumluğun olmasının sübuta yetirilməsi tələbi anlaşılındır. Məhkumluğun olmaması isə prezumpsiyadır. Bu yanaşmaya görə, ittiham aktında şəxsin məhkum olmaması yazılmasaydı belə, bu, şəxsin məhkumluğu sübut edilənə qədər heç bir hüquqi nəticə verməməli idi. Göründüyü kimi, məhkəmə təqsirsizlik prezumpsiyasının ziddinə mülahizə yürütmüşdür.

Məhkəmənin formal-hüquqi əsası da olmamışdır. CPM-nin 289-cü maddəsində tələb edilmir ki, ittiham aktında təqsirləndirilən şəxsin məhkumluğu haqqında məlumat göstərilsin. CPM-nin 289.3.4-cü maddəsindəki «təqsirləndirilən şəxsi səciyyələndirən hallar» və 289.4-cü maddəsindəki «təqsirləndirilən şəxs haqqında məlumatlar» məhkumluq haqqında məlumat demək deyildir. CPM-nin mətnində «təqsirləndirilən şəxsin əvvəlki məhkumluğunun olması»,⁵⁹ «təqsirləndirilən şəxsin məhkumluğu»⁶⁰ konstruksiyaların

57 Bax: A.Q.C. oğlunun CM-nin 177.2.1, 177.2.3 və 177.2.4-cü maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(036)-77/2013 nömrəli iş üzrə İmişli rayon məhkəməsinin 22.10.2013-cü il tarixli qərarı.

58 Bax: S.T.S. oğlunun CM-nin 153-cü maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(075)-17/2013 nömrəli iş üzrə Şəki rayon məhkəməsinin 26.02.2013-cü il tarixli qərarı.

59 Bax, CPM: Maddə 140. Bəzi sübutlar əsasında müəyyən edilən hallar. 140.0. Cinayət prosesi gedində aşağıdakı hallar yalnız aşağıda göstərilən sübutların əvvəlcədən əldə edilməsi və tədqiqi şərti ilə müəyyən edilə bilər: (...) 140.0.5. təqsirləndirilən şəxsin əvvəlki məhkumluğunun olması və ona müəyyən cəza təyin edilməsi — məhkəmə hökümünün surəti.»

60 Bax, orada: Maddə 234. Şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin dindirilməsi protokolu. 234.1. Şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin hər bir dindirilməsi haqqında müstəntiq tərəfindən protokol tərtib edilir və həmin protokolda aşağıdakı məlumatlar göstərilməlidir: 234.1.4. şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin məhkumluğu(...)

dan istifadə edilir. «Eynilik» məntiq qanununa görə, şəxsin məhkumluğuna dair məlumat bir yerdə belə, başqa yerdə isə «təqsirləndirilən şəxsi səciyyələndirən hal» və ya «təqsirləndirilən şəxs haqqında məlumat» adlandırılı bilməz. Buradan belə nəticə çıxır ki, qanunverici CPM-nin 289-cu maddəsində ittiham aktında «təqsirləndirilən şəxsin məhkumuluğu»nun əks etdirilməsini tələb etməmişdirsə, deməli, bunu yazmaq həmin maddənin tələblərinin pozulması sayıla bilməz.

Bu mülahizənin opponentləri deyə bilərlər ki, «məhkumluq» təqsirləndirilən şəxs haqqında məlumat (və ya onu səciyyələndirən hal) anlayışına daxildir və ittiham aktında onun göstərilməməsi qeyd edilən məlumatların göstərilməməsi anlamını verir. «Məlumatlar» geniş (qeyri-məhdud), sonsuz, hüdudsuz anlamda şərh edilsə, absurda gətirib çıxara bilər. Onda şəxsin barəsində istənilən, hətta ən əhəmiyyətsiz hal barədə məlumatın əks etdirilməməsi ittiham aktının düzgün tətbiq olunmaması anlamına səbəb ola bilər. Qanunda məhdudiyət yoxdursa, bu sağlam düşüncə, ağılabatanlıq meyarına əsasən edilməlidir. Konkret olaraq belə hallarda həmin məlumatın təqsirləndirilən şəxsə qarşı irəli sürülmüş ittihamın həcminə, onun müdafiə imkanlarına və s. təsir edib-etməməsi nəzərə alınmalıdır. Məsələn, şəxs CM-nin 237.1-ci maddəsi ilə ittiham olunur. Maddənin dispozisiyasına görə, şəxsin əvvəllər məhkum olunmasının cinayət-hüquqi əhəmiyyəti yoxdur. Təqsirləndirilən şəxsin barəsində «polisın nəzarəti altına vermə» qətimkan tədbiri seçilmişdir. Onun dəyişdirilməsinə işarə edən açıq-aşkar hallar yoxdur. Belə şərtlər şəraitində şəxsin məhkumluğunun olmamasını CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinin tələblərini ödəyən «kobud pozuntu» saymaq olmaz.

Əhəmiyyətsiz məlumatların işin prokurora qaytarılması bəhanəsi kimi istifadə edilməsi nümunəsinin biri də Ş. rayon məhkəməsi tərəfindən nümayiş etdirilmişdir. Bu məhkəmə bir işi prokurora təqsirləndirilən şəxsin əvvəllər cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi əsasının göstərilməməsinə görə qaytarılmışdır. Qərarda nəticə belə əsaslandırılmışdır: «(...) ittiham aktında 18.10.2012-ci il tarixdə 120820057 sayılı cinayət işi üzrə müstəntiq tərəfindən S.S.S. oğlunun cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi və Azərbaycan Respublikası CPM-nin 40.2.1-ci maddəsinə əsasən iş üzrə icraata xitam verilməsi göstərilmişdir. Lakin iş üzrə icraata hansı əsasla xitam verilməsi, şəxsin cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi göstərilmişdir». ⁶¹ Əslində, maddədən bunu görmək mümkün idi. Bu da, qeyd olunanların əhəmiyyətsizliyinə dəlalət edir.

5.1.5. CPM-nin 289.3.5-ci maddəsinin tələbləri pozulmuşdur (ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində zərər çəkmiş şəxsi səciyyələndirən hallar göstərilməmişdir).

CPM-nin 289.3.5-ci maddəsində qeyd edilmişdir ki, ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində «zərər çəkmiş şəxsi səciyyələndirən hallar» göstərilir. İttiham aktının bu Məcəllənin 289-cu maddəsinin (o cümlədən 289.3.5-ci maddəsinin) tələblərinə uyğun olmamasını həmin Məcəllənin 303.3.6-cı maddəsi işin prokurora qaytarılması əsaslarından biri hesab edir. «Səciyyələndirən hal» anlayışı cinayət-prosessual qanunvericiliyində müəyyən edilməmişdir. Halbuki, hüquqi prosesin düzgün istiqamətdə və lazımı qaydada aparılması üçün bu vacib şərtidir.

Şəxsin sosial əlaqələri, daxili aləmi nə qədər zəngindərsə, onu səciyyələndirən hallar da bir o qədər geniş və dərinir. Bədii ədəbiyyatda bir qəhrəmanı səciyyələndirmək üçün əsər müəlliflərinə bəzən yüzlərlə səhifə də kifayət etmir. Təbii ki, şəxs haqqında bütün səciyyəvi məlumatların ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində göstərmək tələbi absurd olardı. Bu məlumatlar həddən az da olmamalıdır. Rasional bir hədd müəyyən edilməlidir ki, bu nə cinayət təqibi maraqlarına, nə də proses iştirakçılarının hüquqlarına xələl gətirməsin, onları cinayət prosesində təmin etsin.

Azərbaycan dilinin izahlı lüğətində «səciyyə» – hər hansı bir şeyin və ya hadisənin başqalarından fərqləndirən xüsusiyyəti, xarakteri, «səciyyələndirmək» – bir şeyin səciyyəvi xüsusiyyətlərini vermək, göstərmək kimi müəyyən edilmişdir. ⁶²

İstənilən şəxsi digərindən fərqləndirən universal məlumat onun adı, atasının adı və soyadındır. Cinayət prosesi müstəvisində bura onun prosesual statusu ilə bağlı məlumatlar əlavə edilə bilər. Qanun zərər çəkmiş şəxsi cinayət nəticəsində mənəvi, fiziki və ya maddi zərər vurulmuş şəxs kimi təyin edir (CPM-nin 7.0.36-cı maddəsi).

Deməli, cinayət prosesində zərər çəkmiş şəxsi səciyyələndirən hal (məlumat) kimi onun soyadı, adı, atasının adı, cinayət nəticəsində mənəvi, fiziki və ya maddi zərər vurulması xüsusiyyətləri kifayət edə bilər. İttiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində bunların yazılması ilə qanun norması tələbinin ödənildiyini hesab etmək olar. Təbii ki, bu, minimal həddir; müstəntiq bu dairəyə başqa, əlavə məlumatlar da daxil edə bilər. Lakin belə «artıq» məlumatların daxil edilməməsi hüquqi nəticə yaratmamalıdır. Əks təqdirdə hüquqi volyuntarizmdən, özbaşnalıqdan qaçmaq mümkün olmaz.

61 S.S.S. oğlunun CM-nin 188-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işi üzrə Şəki rayon məhkəməsinin 23.01.2013-cü il tarixli qərarı.

62 Bax: Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. Dörd cildə. IV cild. Bakı, «Şərq-Qərb», 2006, 712 səh.

Təəssüflə qeyd edilməlidir ki, işi prokurora qaytaran məhkəmələr bir çox hallarda rasionallıq həddini aşmış, «zərər çəkmiş şəxsi səciyyəlandırən hal» dairəsinə cinayət-prosessual əhəmiyyəti olmayan, az olan və ya belə əhəmiyyəti mübahisəli olan məlumatların da daxil edilməsini tələb etmişlər.

Məsələn, A. rayon məhkəməsi ittiham aktında zərərçəkmiş hüquqi şəxsin özünün əvəzinə onun hüquqlarını həyata keçirən nümayəndəni səciyyəlandırən halların göstərilməsini «işə aidiyyəti olmayan başqa bir şəxsi səciyyəlandır»mə kimi qiymətləndirmiş, bunu ittiham aktının CPM-nin 289.3.5-ci maddəsinin tələblərinə uyğunsuzluq hesab edərək işi prokurora qaytarmışdır. Müvafiq qərarla göstərilmişdir: «(...) cinayət təqibinə zərərçəkmiş şəxsin şikayəti və prokuror tərəfindən başlanması üçün CPM-nin 37.5-ci maddəsində yuxarıda göstərilən əsasların heç biri olmadan müstəntiq tərəfindən başlanmışdır. (...) cinayət işi (...) AQAT-AQRO MMC-də baytar işləyən İ.D.S oğlu tərəfindən yazılmış ərizə əsasında başlanmışdır. (...) İ.D.S. oğlu həmin hüquqi şəxsin nə təsisçisi, nə də müdiri olmamış və ona cinayət nəticəsində heç bir mənəvi və ya maddi ziyan dəyməmişdir. (...) İB-nin baş müstəntiqi (...) cinayət işi üzrə (...) MMC-ni zərərçəkmiş şəxs qismində tanımamış, «zərərçəkmiş hüquqi şəxsin nümayəndəsi qismində tanınma barədə» 16.08.2013-cü il tarixli qərarı ilə qanunsuz və əsassız olaraq cinayət işi üzrə H.Ə.M. oğlunu zərərçəkmiş şəxsin hüquqi nümayəndəsi qismində tanımışdır. (...) ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində AR CPM-nin 289.3.5-ci maddəsinə əsasən zərərçəkmiş hüquqi şəxsi səciyyəlandırən halları göstərməli olduğu halda, qanunsuz və əsassız olaraq, işə aidiyyəti olmayan başqa bir şəxsi səciyyəlandırmışdır. Bununla da ittiham aktı qanunun tələblərinə uyğun tərtib edilməmişdir.»⁶³

Göründüyü kimi, faktiki olaraq məhkəmə müstəntiq tərəfindən zərərçəkmiş statusunda olacaq şəxsin müəyyənləşdirilməsini düzgün hesab etməmişdir. Məhkəmənin belə qanuni səlahiyyəti yoxdur. Kimi zərərçəkmiş şəxs qismində tanımaq, kimi – tanımamaq məhkəməyə qədər mərhələdə müstəntiqin, təhqiqatçının səlahiyyətinə aid məsələdir. Bu məsələ ilə bağlı məhkəmənin özünün ayrıca səlahiyyəti vardır, lakin həmin səlahiyyət məhkəmə mərhələsinə aiddir. Cinayət təqibi məsələsi ilə bağlı prokurora göstəriş verən məhkəmənin ittiham funksiyası həyata keçirməsi mübahisəsizdir.

Bundan başqa, məhkəmə nəzərə almamışdır ki, bu hissədə qanun normasının tələb etdiyi bir şeydir – ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində «zərər çək-

miş şəxsi səciyyəlandırən hallar» göstərilsin. O, tələb etmir ki, zərər çəkmiş şəxs və ya onu səciyyəlandırən hallar hansısa tələblərə cavab verməlidir, məsələn, onlar «düzgün» seçilməlidir. Bununla belə, qanun zərər çəkmiş şəxs qismində tanındıqdan sonra buna əsaslar olmadığı müəyyən edilməsi hallarında yaranmış situasiyanın həlli qaydasını müəyyənləşdirmişdir. CPM-nin 87.5-ci maddəsinə əsasən, belə hallarda «təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror və ya məhkəmə əsaslandırılmış qərarı ilə həmin şəxsin cinayət prosesində zərər çəkmiş şəxs qismində iştirakına xitam verir», daha işi prokurora qaytarmır. Başqa bir şəxsin zərər çəkmiş qismində iştirakına əsaslar yarandıqda isə həmin subyektlər müvafiq qərar qəbul edir (CPM-nin 87.1-ci maddəsi).

O ki qaldı ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində zərər çəkmiş hüquqi şəxsi səciyyəlandırən halların göstərilməsinə, qanun belə qayda təsbit etməmişdir. Əksinə, bu sənəddə məhz hüquqi şəxsin nümayəndəsini səciyyəlandırən hallar göstərilməlidir. CPM-nin 87.3-cü maddəsində müəyyən edilmişdir: «Cinayət nəticəsində mənəvi və ya maddi ziyan dəymiş hüquqi şəxs zərər çəkmiş şəxs qismində tanına bilər. Belə halda bu maddədə nəzərdə tutulmuş zərər çəkmiş şəxsin hüquq və vəzifələrini hüquqi şəxsin müvəkkil edilmiş nümayəndəsi həyata keçirir.» Cinayət prosesi üçün mücərrəd şəxs yox, cinayət-prosessual statusa malik subyekt əhəmiyyətlidir.

CPM-nin 102.1-ci maddəsinin mənasına görə, nümayəndə zərərçəkmiş şəxsi prosesdə təmsil edir. Təmsilçilik həm də ittiham aktında nümayəndəni səciyyəlandırən halların göstərilməsini əhatə edə bilər. Bu Məcəllənin 102.5-ci maddəsi nümayəndənin təmsilçiliyini yalnız «ayrılmaz hüquqlar»la məhdudlaşdırmışdır. İttiham aktında nümayəndə barədə məlumat verilməsi zərərçəkmiş şəxsin ayrılmaz hüququ deyildir.

Ş. rayon məhkəməsi CPM-nin 289.3.5-ci maddəsinin müəyyən etdiyi hallara «zərərin xarakteri və həcmi haqqında məlumatlar»ı da daxil etmişdir. Bir cinayət işini prokurora qaytaran məhkəmə hesab etmişdir ki, «(...) zərərçəkmiş şəxsi səciyyəlandırən halların siyahısı konkret göstərilmədiyi üçün ittiham aktı tərtib edilərkən yalnız zərərçəkmiş şəxsin şəxsiyyəti və həyat tərzi ilə bağlı olan məlumatların deyil, həmçinin, ona vurulmuş zərərin xarakteri və həcmi haqqında da məlumatlar göstərilməlidir. Lakin ittiham aktında yalnız zərər çəkmiş hüquqi şəxsin yerləşdiyi ünvanın göstərilməsi ilə kifayətlənilmiş, dəymiş ziyanla bağlı heç bir məlumat öz əksini tapmamışdır.»⁶⁴

63 Bax: Ə.E.T. oğlunun CM-nin 177.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair iş üzrə Ağcabədi rayon məhkəməsinin 28.10.2013-cü il tarixli qərarı.

64 Bax: S.S.S. oğlunun CM-nin 188-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işi üzrə Şəki rayon məhkəməsinin 23.01.2013-cü il tarixli qərarı.

S. rayon məhkəməsi bir işdə zərər çəkmiş kimi tanınmış şəxsin ittiham aktında şahid kimi göstərilməsinə, onu səciyyələndirən halların ayrıca yazılmamasını işin prokurora qaytarılması üçün yetərli hesab etmişdir. Müvafiq qərarda qeyd edilmişdir ki, «ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində B.X. şahid kimi yazılmış və onun zərərçəkmiş şəxs kimi səciyyələndirən halları göstərilməmişdir (iş vər. 119-129). Yəni, Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 289.3.5-ci maddəsinin tələbləri yerinə yetirilməmişdir.»⁶⁵ İcraat materiallarında şəxsin zərər çəkmiş qismində tanınmasını təsdiq edən prosessual sənəd varsa, bu şəxs cinayət hadisənin bilavasitə iştirakçısı olduğuna görə dindirilmişdirsə, dindirmə zamanı statusu «şahid» olmuşdursa, bu şəxsi (şahid və ya zərər çəkmiş statusundan asılı olmadan) səciyyələndirən hallar varsa, deməli iş prokurora *formal əlamətlərə* görə qaytarılmışdır. Qanunun mənasına görə, işin prokurora qaytarılmasına səbəb olan pozuntunu «kobud»laşdıran əlamətlərdən biri onun məhkəmədə aradan qaldırılmasının qeyri-mümkünlüyüdür. Bu işdə məhkəmənin aşkar etdiyi «kobud pozuntu»nu aradan qaldırmaq üçün prokurorun və müstəntiqin edəcəyi hər bir şeyi məhkəmənin özü işi qaytarmadan da edə bilərdi. Məsələn, hazırlıq iclasının qərarı ilə müəyyən edə bilərdi ki, şahid B.X. ilə zərər çəkmiş B.X. eyni şəxs-

dirlər. Əslində, buna da ehtiyac yox idi, çünki ittiham aktından və icraat materiallarından aydın idi ki, zərər çəkmiş şəxs kimdir, onu cinayət hadisəsi ilə bağlayan amillər hansılardır.

5.1.6. CPM-nin 289.3.6-cı maddəsinin tələbləri pozulmuşdur (ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində «təqsirləndirilən şəxsin məsuliyyətini ağırlaşdıran və yüngülləşdirən hallar göstərilməmişdir).

CPM-nin 289.3.6-cı maddəsinə əsasən, ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində «təqsirləndirilən şəxsin məsuliyyətini ağırlaşdıran və yüngülləşdirən hallar» göstərilməlidir. Bu hallar cinayət qanunu ilə müəyyən edilmişdir.⁶⁶ Tələb yalnız qeyd edilən halların göstərilməsindən ibarətdir. Bu və ya digər halın həmin kateqoriyaya aid edilməsi və ya edilməməsi, nəzərə alınmaması qeyd edilən normanın təsiri altına düşmür. CPM-nin 303.3.6-cı maddəsi kontekstində onlar işin prokurora qaytarılması üçün hüquqi əsas (yuridik fakt) rolunda çıxış etməməlidir. Buna baxmayaraq, bəzi hallarda məhkəmələr təqsirləndirilən şəxsin məsuliyyətini ağırlaşdıran və yüngülləşdirən halların əsas olduğu halda göstərilməməsi və ya əsas olmadığı halda göstərilməsi kimi səbəblərə, yəni qanun-

65 Bax: H.Ş.M. qızının CM 234.5-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(010)-177/2013 nömrəli işə Suraxanı rayon məhkəməsinin 14.10.2013-cü il tarixli hazırlıq iclası qərarı

66 Bax, Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi: «**Maddə 59. Cəzani yüngülləşdirən hallar** aşağıdakılardır: 59.1.1. hadisələrin təsadüfi axarı zəminində ilk dəfə olaraq böyük ictimai təhlükə törətməyə və ya az ağır cinayətin törədilməsi; 59.1.2. cinayətin yetkinlik yaşına çatmayan şəxs tərəfindən törədilməsi; 59.1.3. cinayətin hamilə qadın tərəfindən törədilməsi; 59.1.4. cinayət törətmiş şəxsin himayəsində azyaşlı uşağın olması; 59.1.5. cinayətin ağır həyat şəraiti nəticəsində və ya mərhəmətlikli niyyəti ilə törədilməsi; 59.1.6. cinayətin fiziki və ya psixi məcburiyyət təsiri altında, yaxud maddi, xidməti və ya sair cəhətdən asılılıq nəticəsində törədilməsi; 59.1.7. cinayətin zəruri müdafiənin, ictimai təhlükəli əməl törətmiş şəxsin tutulmasının, son zərurətin, əsaslı riskin, ömrün və ya sərəncamın icra edilməsinin qanunla müəyyən edilmiş şərtlərini pozmaqla törədilməsi; 59.1.8. cinayətin zərərçəkmiş şəxsin qanunsuz və ya əxlaqsız hərəkətlərinin təsiri altında və ya bu hərəkətlər nəticəsində qəflətən baş vermiş güclü ruhi həyəcan (affekt) vəziyyətində törədilməsi; 59.1.9. könüllü gəlib təqsirini boynuna alma, cinayətin açılmasına, onun digər iştirakçılarının ifşa edilməsinə, cinayət nəticəsində əldə edilmiş əmlakın axtarışına və tapılmasına fəal kömək etmə; 59.1.10. cinayətin törədilməsindən bilavasitə sonra zərərçəkmiş şəxsə tibbi və ya digər yardım göstərilməsi, cinayət nəticəsində dəymiş maddi və mənəvi zərərin könüllü olaraq ödənilməsi və ya aradan qaldırılması, zərərçəkmiş şəxslə razılıq əldə etməyə cəhd edilməsi, zərərçəkmiş şəxsə dəymiş zərərin azaldılmasına yönəldilmiş digər hərəkətlərin edilməsi. (...) **Maddə 61. Cəzani ağırlaşdırıcı hallar.** 61.1. Cəzani ağırlaşdırıcı hallar aşağıdakılardır: 61.1.1. cinayətlərin təkrar törədilməsi, cinayətlərin residivi; 61.1.2. cinayətin ağır nəticələrə səbəb olması; 61.1.3. cinayətin qabaqcadan əlbir olmuş bir qrup şəxs, mütəşəkkil dəstə və ya cinayətkar birlik (təşkilat) tərəfindən törədilməsi; 61.1.4. cinayətin törədilməsində xüsusilə fəal iştirak etmə; 61.1.5. psixi pozuntulardan əziyyət çəkən və ya sərəncam vəziyyətində olan şəxslərin, habelə cinayət məsuliyyətinə cəlb etməyə imkan verən yaş həddinə çatmayan şəxslərin cinayət törətməyə cəlb olunması; 61.1.6. cinayətin milli, irqi və ya dini düşmənçilik, dini fanatizm, digər şəxslərin qanuni hərəkətlərinə görə qisas almaq zəminində, tamah məqsədi ilə və ya sair alçaq niyyətlərlə, habelə başqa cinayəti ört-basdır etmək və ya onun törədilməsini asanlaşdırmaq məqsədi ilə törədilməsi; 61.1.7. cinayətin müqəssir üçün aşkar surətdə hamilə vəziyyətində olan qadın, habelə azyaşlı, qoca və ya köməksiz vəziyyətdə olan və ya müqəssirdən asılı vəziyyətdə olan şəxsə qarşı törədilməsi; 61.1.8. cinayətin öz qulluq və ya ictimai borcunu yerinə yetirən şəxsə və ya onun yaxın qohumlarına qarşı törədilməsi; 61.1.9. cinayətin zərərçəkmiş şəxsə qarşı xüsusi amansızlıqla, o cümlədən azab və ya işgəncə verməklə törədilməsi; 61.1.10. cinayətin odlu silahdan, partlayıcı vasitələrdən və ya digər ümumi təhlükəli üsullardan və texniki vasitələrdən istifadə etməklə törədilməsi; 61.1.11. cinayətin fəvqəladə vəziyyət, təbii və ya digər ictimai fəlakət şəraitində, habelə kütləvi iğtişaşlar zamanı törədilməsi; 61.1.12. cinayətin hakimiyyət nümayəndəsinin xüsusi geyimlərindən və ya sənədlərindən istifadə etməklə törədilməsi; 61.1.13. cinayətin qulluq mövqeyinə və ya müqaviləyə əsasən təqsirkara göstərilən etimaddan istifadə etməklə törədilməsi.»

da nəzərdə tutulmayan əsaslara görə işləri prokurora qaytarmışlar.

Məsələn, M. şəhər məhkəməsinin bir qərarında yazılmışdır: «Ş.C.-ya Cinayət Məcəlləsinin 179.1-ci maddəsi ilə istinad edilən cinayət əməli birbaşa qəsdlə törədilən cinayət olmaqla, hadisələrin təsadüfi axarı zəminində törədilmiş cinayətlərə aid edilə bilməz. Lakin ittiham aktında Ş.C.-nin ilk dəfə böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayət törətməsi onun məsuliyyətini yüngülləşdirən hal kimi göstərilmişdir.»⁶⁷ Bu və ya digər halın cəzanı (və ya məsuliyyəti) yüngülləşdirən hal kimi əsassız olaraq nəzərə alınması məsələsi müzakirə edilərkən nəzərə almaq lazımdır ki, qanunverici onların məhdud dairəsini müəyyən etməmişdir. Cinayət Məcəlləsinin 59.2-ci maddəsində vurğulanmışdır ki, «bu Məcəllənin 59.1.1–59.1.10-cu maddələrində göstərilməmiş başqa hallar da cəzanı yüngülləşdirən hal qismində nəzərə alına bilər». Deməli, «hadisələrin təsadüfi axarı zəminində ilk dəfə olaraq böyük ictimai təhlükə törətməyən və ya az ağır cinayətin törədilməsi»ni həm ehtiyatsızlıqdan, həm də qəsdlə törədilən cinayətlər üzrə cəzanı yüngülləşdirən hal hesab etmək olar. Cinayət qanunu buna maddihüquqi əsas verir. Digər tərəfdən, yüngülləşdirici halların dairəsinin məhdudlaşdırılmaması imkan verir ki, hətta mübahisəli, şübhəli hallar belə bu kateqoriyaya aid edilsin. Təqsirsizlik prezumpsiyası tələb edir ki, belə hallar təqsirləndirilən şəxsin xeyrinə həll olunsun.⁶⁸ Ona görə də, M. şəhər məhkəməsinin mövqeyini qanunun bu tələbləri baxımından da əsaslı hesab etmək mümkün deyildir.

Y. rayon məhkəməsi işi prokurora ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində təqsirləndirilən şəxslərin himayəsində azyaşlı uşaqların olmasının göstərilməsinə görə qaytarmışdır. Qərarla göstərilmişdir: «(...) A.Ə.-in himayəsində iki, M.Ə.-in himayəsində isə 3 azyaşlı uşaqları vardır. Lakin ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində azyaşlı uşaqların olması həm A.Ə., həm də M.Ə. məsuliyyətini yüngülləşdirən hal kimi göstərilmişdir ki, bu da nəticə etibarlı ilə Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 289.3.6-cı maddəsinin tələblərinin pozulmasına gətirib çıxarmışdır.»⁶⁹ İstənilən prosessual qərar qanunla bərabər, həm də sağlam düşüncəyə və məntiqə əsaslanmalıdır. Əgər hazırlıq iclasında artıq təqsirləndirilən şəxsin birinin himayəsində 2, o birinin himayəsində 3 azyaşlı uşaq olması faktları müəyyən

edilmişdirsə, bunlar təqsirləndirilən şəxslərin cəzalarını yüngülləşdirən hal kimi qiymətləndirilmişdirsə, işi prokurora qaytarmağın mənası nədir? Bu addım mənasızdır, çünki artıq məhkəmə faktları müəyyən edərək onlara qiymət vermişdir. Qaytarılmış iş üzrə prokuror və müstəntiq də yalnız bunları etməlidir (qərara görə). Onlar yalnız məhkəmə qərarında göstərilənləri təkrarlamaq bilərlər, yəni lazımsız, mənasız işlərlə məşğul olmalıdırlar.

Başqa bir işdə Y. rayon məhkəməsi «cinayətin tamah məqsədi ilə törədilməsi»nin (CM-nin 61.1.6-cı maddəsi) irəli sürülmüş ittihamda cinayət tərkibinin əlaməti kimi nəzərdə tutulmasına baxmayaraq ittiham aktında cəzanı ağırlaşdırıcı hal kimi göstərilməsini əsas götürərək işi prokurora qaytarmaq barədə qərar qəbul etmişdir. Məhkəmə mövqeyini qərarda belə əsaslandırmışdır: «(...) ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində müstəntiq cinayətin tamah məqsədi ilə törədilməsini hər iki təqsirləndirilən şəxsin məsuliyyətini ağırlaşdırıcı hal kimi nəzərə almaqla haqlı olmamışdır».⁷⁰ Məhkəmə hesab etmişdir ki, CM-nin 61.3-cü maddəsinə əsasən bu Məcəllənin 177-ci maddəsi ilə törədilən cinayətlərin tərkib elementi olan «tamah» məsuliyyəti ağırlaşdırıcı hal kimi təkrar nəzərə alınmamalı idi.

Konkret olaraq CM-nin 61.3-cü maddəsinin müəyyən etdiyi «Bu Məcəllənin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsində cinayət tərkibinin əlaməti kimi nəzərdə tutulmuş cəzanı ağırlaşdırıcı hal, cəza təyin edilərkən təkrar nəzərə alınma bilməz» qaydasından irəli gələn prosessual öhdəlik məhkəmənin özünə aiddir. Cəza təyini prokurorun və müstəntiqin səlahiyyətinə aid məsələ deyil. «Tamah» məqsədinin ittihamın mətnində cinayət tərkibinin əlaməti kimi, ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində cəzanı ağırlaşdırıcı hal kimi göstərilməsi hələ o demək deyildir ki, prokuror və müstəntiq təqsirləndirilən şəxsə cəza təyin edirlər və həmin halı səhvən nəzərə almışlar. Cəzanı məhkəmə təyin edir və ittiham hökmü çıxarılan kimi sözügedən müddəə hüquqi cəhətdən əhəmiyyətsizdir.

Q. rayon məhkəməsi bir işin prokurora qaytarılması qərarını çox qərribə mülahizə ilə əsaslandırmışdır. Qərarla yazılmışdır: «(...) ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində təqsirləndirilən şəxs A.Ə.-in deyil, Ə.R.Z. oğlunun məsuliyyətini ağırlaşdırıcı halların olmadığı göstərilmişdir. (...) ittiham aktının bu

67 Bax, C.Ş.Y. qızının CM-nin 179.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(051)-25/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Mingəçevir şəhər məhkəməsinin 04 aprel 2013-cü il tarixli qərarı.

68 Bax, CPM: «21.2. (...) ilə cinayət və cinayət-prosessual qanunlarının tətbiqində aradan qaldırılmamış şübhələr də onun xeyrinə həll olunmalıdır.»

69 Bax: Ə.A.M. oğlunun və Ə.M.A. oğlunun CM-nin 177.2.1, 177.2.2 və 177.2.4-cü maddələri ilə təqsirləndirilmələrinə dair 1(039)-27/2013 nömrəli iş üzrə Yevlax rayon məhkəməsinin 07.03.2013-cü il tarixli qərarı.

70 Bax: Ə.A.M. oğlunun və Ə.M.A. oğlunun CM-nin 177.2.1, 177.2.2 və 177.2.4-cü maddələri ilə təqsirləndirilmələrinə dair 1(039)-27/2013 nömrəli iş üzrə Yevlax rayon məhkəməsinin 07.03.2013-cü il tarixli qərarı.

Məcəllənin 289-cü maddəsinin tələblərinə uyğun olmaması məhkəmənin hazırlıq iclasında cinayət işinə baxılmasına xitam verilməsi və onun (...) prokurora qaytarılması üçün əsasdır». ⁷¹ İttiham aktının kontekstindən görünür ki, Ə.R.Z. oğlunun adı orada texniki səhv olaraq təqsirləndirilən şəxs – Ə.A.Ə. oğlunun əvəzinə yazılmışdır. Əvvəlki cümlədə Ə.A.Ə. oğlunun əməllərində cəzanı yüngülləşdirən hal – himayəsində azyaşlı uşağının olması göstərilmişdir. Göründüyü kimi, məhkəmə formal əlamətə, faktiki – bəhanəyə görə işi prokurora qaytarmışdır. Bu qərarı qanunun bəzi proseduralarda məhdudiyətlər qoymadığı hallarda təcrübənin volyuntarizmə sürüklənməsinin bariz nümunəsi kimi göstərmək olar.

Müşahidələr göstərir ki, məhkəmələr CPM-nin 289.3.6-cı maddəsinin faktiki əsasını CM-nin 59 və 61-ci maddələrində sadalanan hallardan götürürlər. Qanun normasının hərfi mənası baxımından bu, mübahisəlidir. Hər iki maddədə qeyd edilən hallar «cəza»ya aiddir – «cəzanı yüngülləşdirən hallar» və «cəzanı ağırlaşdırən hallar». CPM-nin 289.3.6-cı maddəsində göstərilənlər «cəza»nı yox, «məsuliyyəti» yüngülləşdirən və ya ağırlaşdırən hallardır. Cinayət hüququnda «məsuliyyət» və «cəza» yaxın olsalar da, fərqli anlayışlardır. «Cəza» məsələsini məhkəmə həll edir. Hətta hesab etsək ki, «cəza» «məsuliyyət»in tərkib elementidir, onda da prokuror və müstətiqin qərarında – ittiham aktında «cəzanı yüngülləşdirən hallar» ifadəsinin yazılması bu şəxslərin səlahiyyətlərinə aid olmayan məsələyə dair münasibət bildirmələri təsəvvürü yaradır.

5.1.7. CPM-nin 289.4-cü maddəsinin tələbləri pozulmuşdur (ittiham aktının nəticəvi hissəsində təqsirləndirilən şəxs haqqında məlumatlar və cinayət qanununun maddəsi göstərilməklə verilmiş ittihamın təsviri əks etdirilməmişdir).

CPM-nin 289.4-cü maddəsində müəyyən edilmişdir ki, «ittiham aktının nəticəvi hissəsində təqsirləndirilən şəxs haqqında məlumatlar və cinayət qanununun maddəsi göstərilməklə verilmiş ittihamın təsviri əks etdirilir». Məhkəmə təcrübəsinin təhlili göstərir ki, bəzi məhkəmələr burada «ittihamın təsviri» altında CPM-nin 223.3.2-ci maddəsində göstərilənləri – «*cinayətin törədildiyi yer, vaxt, törədilmə üsulu, nəticəsi, təqsirin forması, cinayətin motivi və tövsifedici əlamətlər göstərilməklə ittihamın mahiyyəti*»ni başa düşürlər. Belə yanaşmanı kifayət qədər əsaslı hesab etmək çətindir. Əvvəla, nəzərə almaq lazımdır ki, bu tələblər şəxsin təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsi haqqında qərarın *təsviri-əsaslandırıcı hissəsində* göstərilməli olan məlumatlara aiddir. İttiham aktının nəticəvi hissəsində yalnız «ittihamın təsviri»nin göstərilməsi

tələb olunur. Bu «təsvir»in elementlərinin nədən ibarət olması dəqiqləşdirilmir. CPM-nin 223.3.2-ci maddəsinin mənasından belə çıxır ki, sadalanan elementlər (cinayət törədildiyi yer və s.) «ittihamın mahiyyəti»nə aiddir. Aydınır ki, «ittihamın təsviri» ilə «ittihamın mahiyyəti» arasında eynilik işarəsi qoyula bilməz. Onların bağlılığı CPM-nin 303.3-cü və 289.4-cü maddələrinin kontekstində yalnız «formaməzmun» münasibətlərindən ibarətdir. «Təsvir» – forma, «mahiyyət» isə – məzundur. Ona görə də, qanunverici CPM-nin 289.4-cü maddəsində «*cinayətin törədildiyi yer, vaxt, törədilmə üsulu, nəticəsi, təqsirin forması, cinayətin motivi və tövsifedici əlamətlər*»i (və ya bu elementlərə oxşar digərlərini) sadalamamış, «cinayət qanununun maddəsi göstərilməklə verilmiş ittihamın təsviri» ifadəsi ilə kifayətlənmişdir. O, nəzərə almışdır ki, «təsviri»in, onun məzmununun nələrdən ibarət olması artıq qanunverici tərəfindən başqa maddədə – CPM-nin 223.3.2-ci maddəsində müəyyən edilmişdir.

Göstərilənlərdən irəli gələn praktiki nəticə ondan ibarətdir ki, «cinayət qanununun maddəsi göstərilməklə verilmiş ittihamın təsviri»nin CPM-nin 289.4-cü maddəsinin tələblərinə uyğunluğu müəyyən edilərkən şəxsə elan edilmiş ittihamın mahiyyət elementlərinin keyfiyyət və kəmiyyət parametrləri araşdırılmamalıdır. Burada önəmli olan ittihamın mahiyyətinin qanunun tələblərinə cavab verib-verməməsi yox, onun təqsirləndirilən şəxsə verilən ittihamla eyni məzmunu malik olmasıdır. Yəni, qanun təqsirləndirilən şəxs kimi cəlb etmə qərarının məzmunu ilə ittiham aktının nəticəvi hissəsində təsvir edilən ittihamın məzmunu arasında eyniliyi tələb edir. Bunun səbəbi ittiham aktının nəticəvi hissəsində göstərilən ittihamın başqa ittiham yox, məhz bu iş üzrə təqsirləndirilən şəxsə qarşı irəli sürülmüş ittiham olmasına əmin olmaqdır. Ona görə də, ittiham aktında (eləcə də təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə haqqında qərarında) şəxsə qarşı irəli sürülmüş ittihamın əlamətlərinin göstərilməməsini ittiham aktının CPM-nin 289.4-cü maddəsinin tələblərinə uyğun olmaması kimi dəyərləndirmək, bu halı CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinin tətbiqi üçün kafi hüquqi (yuridik) əsas hesab etmək olmaz. «Şəxsin təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsi haqqında qərarın» CPM-nin 223.3.2-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olmaması işin prokurora qaytarılması üçün əsas olmamalıdır, olsaydı, ən azı CPM-nin 303.3.6-cı maddəsində «289» rəqəmi ilə yanaşı müvafiq qərarın adı göstərilməklə «223.3.2» rəqəmi yazılardı.

Buna baxmayaraq, məhkəmələr təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə qərarlarında və ittiham aktlarında şəxsə qarşı irəli sürülmüş ittihamın tövsifedici və ya digər əlamətlərinin göstərilməməsini və ya

71 Bax: Ə.A.Ə. oğlunun CM-nin 234.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(024-35/2013 nömrəli iş üzrə Qax rayon məhkəməsinin 13.08.2013-cü il tarixli qərarı.

düzgün göstərilməməsini CPM-nin 289.4-cü maddəsinin pozulması, bu Məcəllənin 303.3.6-cı maddəsinin tətbiqi üçün yetərli əsas qəbul etmişlər.

Məsələn, Ş. rayon məhkəməsinin işin prokurora qaytarılmasına dair qərarlarının birində göstərilmişdir ki, «ittiham aktının nəticəvi hissəsində cinayət qanununun maddəsi göstəriləndiyi halda, verilmiş ittihamın təsviri həmin maddəyə uyğun olaraq düzgün əks etdirilməmiş, *cinayətin törədilmə yeri, vaxtı, üsulları və digər mühüm hallar* tam əks olunmamışdır. (...) Beləliklə də ittiham aktı Azərbaycan Respublikası CPM-nin 289-cu maddəsinin tələblərinə uyğun olmamışdır və bu da CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinin tələblərinə görə cinayət işinin (...) prokurora qaytarılması üçün əsasdır.»⁷²

Ş. rayon məhkəməsi ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsindən cinayətin motivi və təqsirin formasının görünməsinə baxmayaraq, bunların həm də verilən ittihamın məzmununda göstərilməməsini bəhanə edərək işi prokurora qaytarmışdır: «(...) «təqsirləndirilən şəxsin cəlb edilməsi haqqında» qərarda, həmçinin də, ittiham aktında *verilmiş ittihamın təsviri hissəsində* cinayətin motivi və təqsirin forması göstərilməmişdir.⁷³ Məhkəmə CPM-nin 223.3.2 və 289.3.1-ci maddəsinə əsaslanaraq bunu həmin Məcəllənin 289-cu maddəsinin pozuntusu və 303.3.6-cı maddəsinin tətbiqi əsası kimi dəyərləndirmişdir. Baxmayaraq ki, *verilmiş ittihamın təsvirində* – məzmununda cinayətin motivinin və təqsirin formasının göstərilməsi birbaşa tələb edilmir (CPM-nin 289.4-cü maddəsi).

X. rayon məhkəməsi bir işi prokurora ittiham aktının nəticəvi hissəsində, habelə təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə haqqında qərarda təqsirləndirilən şəxsin hüquq və vəzifələrinin mənbəyinin göstərilmədiyini səbəbi ilə qaytarmışdır. Qərarda məhkəmənin mövqeyi belə ifadə olunmuşdur: «(...) ittiham aktının nəticəvi hissəsində, habelə təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə haqqında qərarda *H.T.O. oğlunun hansı hüquq və vəzifələr daşdığı, bu hüquq və vəzifələrin konkret olaraq hansı normativ-hüquqi aktlarla müəyyən edildiyi, hansı normaların tələblərinin pozulduğu* göstərilməmiş, ittihamın mahiyyəti tam əks etdirilməmişdir. Beləliklə də, Azərbaycan Respublikası CPM-nin 289.4-cü maddəsinin tələbləri pozularaq ittiham aktının nəticəvi hissəsində verilmiş ittihamın təsviri, habelə həmin Məcəllənin 223.3.2-ci maddəsində

göstərilən əlamətlər tam əks etdirilməmişdir. (...) Cinayət-prosessual qanunvericiliyinin qeyd olunan tələblərinə əməl edilməməsi nəticəsində ittiham aktı Azərbaycan Respublikası CPM-nin 289-cu maddəsinin tələblərinə uyğun tərtib edilməmişdir.»⁷⁴

T. rayon məhkəməsi ittiham aktının nəticəvi hissəsində, habelə təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə haqqında qərarda mama-ginekoloq işləyən təqsirləndirilən şəxsin pozduğu normativlərin və onların mənbəyinin göstərilməməsini işin prokurora qaytarılması üçün yetərli hesab etmişdir. Məhkəmənin mövqeyi belə əsaslandırılmışdır: «(...) ittiham aktının nəticəvi hissəsində, habelə *təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə haqqında* qərarlarda T. Mərkəzi rayon xəstəxanasının Mama-Ginekoloji şöbəsində həkim mama-ginekoloq işləyən A.T.M. qızı və T.N.V. qızının hansı hüquq və vəzifələr daşdığı, bu hüquq və vəzifələrin konkret olaraq hansı normativ-hüquqi aktlarla müəyyən edildiyi, *hansı normaların tələblərinin pozulduğu* göstərilməmiş, ittihamın mahiyyəti tam əks etdirilməmişdir. Beləliklə də, Azərbaycan Respublikası CPM-nin 289.4-cü maddəsinin tələbləri pozularaq ittiham aktının nəticəvi hissəsində verilmiş ittihamın təsviri, habelə həmin Məcəllənin 223.3.2-ci maddəsində göstərilən əlamətlər *tam əks etdirilməmişdir*. (...) ittiham aktı CPM-nin 289-cu maddəsinin tələblərinə uyğun tərtib edilməmişdir. (...) təqsirləndirilən şəxs kimi cəlb etmə haqqında qərarlarda təqsirkar şəxslərə bir nəfərin, yəni M.V.O. qızının ölümü ilə bağlı ittiham elan edilmiş, *uşağın ölümünün səbəbləri* ittihamın məzmununa daxil edilməmişdir.»⁷⁵

Ş. rayon məhkəməsinin qərarında da işin prokurora qaytarılması üçün oxşar səbəblər seçilmişdir: «Təqsirləndirilən şəxsə qarşı irəli sürülmüş ittihamda onun xidməti vəzifələrini lazımi qaydada yerinə yetirməməsi, həmin vəzifələrin icrasına laqeyd və vicdansızcasına yanaşması, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydaları pozması göstəriləndə, M.M. məhz *hansı qanunun və ya normativ-hüquqi aktın tələblərini pozması, həmin pozuntularının hansı hərəkətlərində ifadə olunması öz əksini tapmamışdır*. (...) Beləliklə də ittiham aktı, Azərbaycan Respublikası CPM-nin 289-cu maddəsinin tələblərinə uyğun olmamışdır və bu da CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinin tələblərinə görə cinayət işinin (...) prokurora qaytarılması üçün əsasdır.»⁷⁶

72 Bax Bax: M.M.M. oğlunun CM-nin 314.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair Şamaxı rayon məhkəməsinin 1(074)-6/2013 nömrəli cinayət işi.

73 S.S.S. oğlunun CM-nin 188-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işi üzrə Şəki rayon məhkəməsinin 23.01.2013-cü il tarixli qərarı.

74 Bax: H.T.O. oğlunun CM-nin 314.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(011)-257/2013 nömrəli iş üzrə Xətai rayon məhkəməsinin 24.09.2013-cü il tarixli qərarı.

75 Bax: A.T.M. qızı və T.N.V. qızının CM-nin 314.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilmələrinə dair 1(61)-65/2013 nömrəli iş üzrə Tərtər rayon məhkəməsinin 23 avqust 2013-cü il tarixli qərarı.

76 Bax: M.M.M. oğlunun CM-nin 314.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair Şamaxı rayon məhkəməsinin 1(074)-6/2013 nömrəli cinayət işi.

M. şəhər məhkəməsi təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə haqqında qərarda «həddən artıq vacib» elementlərin – mənimsənilən əmək haqqının şəxsə etibar edilməsinin və ya inanılıb tapşırılmasının, əməlin birbaşa qəsdlə törədilməsinin qeyd edilmədiyini işin qanuni həllini mümkünsüz hala gətirmiş kobud pozuntu kimi qiymətləndirmişdir. Qərarda bunların ittiham aktının qanunun tələblərinə uyğun olmaması vasitəsi ilə CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinin tətbiqinə əsas olması belə əlaqələndirilmişdir: «(...) cinayət işi üzrə təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə haqqında qərarın təsiri-əsaslandırıcı hissəsində Ş.C.-nin əmək funksiyalarını yerinə yetirməməsi ilə əlaqədar onu ayrılmış əmək haqqını mənimsədiyi qeyd olunmuş, lakin həmin əmək haqqının ona etibar edilməsi və ya inanılıb tapşırılması ilə bağlı hər hansı bir müddəə əksini tapmamış, habelə onun tərəfindən törədilən cinayət üzrə qəsdin forması (birbaşa qəsd) göstərilməmişdir. Bu da ittiham aktının nəticəvi hissəsinin düzgün tərtib olunmamasına gətirib çıxarmış, yəni ittiham aktının nəticəvi hissəsində cinayət qanununun maddəsi göstərilərsə də, verilmiş ittihamın təsviri əks etdirilməmişdir.»⁷⁷

X. rayon məhkəməsi işin prokurora qaytarılması barədə çıxardığı qərarların birində göstərmişdir: «(...) təqsirləndirilən şəxs S.M. həmin cinayət əməlinə görə ehtiyatsızlıqdan adam öldürmə ilə bağlı ittiham elan olunsada, ittihamda tövsifedici əlamət, yəni ehtiyatsızlıqdan adam öldürmə qeyd olunmamış, nəticədə təqsirləndirilən şəxs müdafiə hüququnu qura bilməmiş və onun müdafiə hüququ pozulmuşdur».⁷⁸ Doğrudan da, rayon prokuroru tərəfindən 25 aprel 2013-cü il tarixdə təsdiq edilmiş ittiham aktındakı irəli sürülmüş ittihamın mətninin sonu belə yekunlaşır: «(...) sexin fəhləsi A.A.H. baş vermiş partlayış nəticəsində (...) həyat üçün təhlükəli olan sağlamlığa ağır zərər vurmaya aid xəsarətlərdən hadisə yerində ölmüşdür. Bununla da M.S.İ. Azərbaycan Respublikası CM-nin 124.1-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş cinayət əməlini törətmişdir». İş prokurora qayıdıandan sonra aparılan ibtidai istintaqın nəticəsi olaraq tərtib edilmiş ikinci – 15 iyul 2013-cü il tarixli ittiham aktında məhkəmənin göstərdiyi qüsur aradan qaldırılmış, irəli sürülmüş ittihamın mətninin sonuna «bununla da vəzifəli şəxs olan S.M.-un səhlənkarlığı ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmiş şəxs A.A.-nın ölümünə səbəb olmuşdur» sözləri əlavə edilmişdir. Göründüyü kimi, ittihamın mətninə tövsifedici əlaməti ifadə edən «ehtiyatsızlıqdan» sözünün əlavə edilməsi üçün iş məhkəmənin hazırlıq

iclasından prokurora qaytarılmış, cinayət təqibi təxminən iki aydan çox müddətə uzanmışdır. Heç bir qanuni və məntiqi əsas olmadan cinayət qanununun formal tövsifedici əlamətinin ittihamın mətnində olmaması ittiham aktının qanunun tələblərinə uyğun olmaması, «məhkəməyədək icraat zamanı aradan qaldırılmadan (...) cinayət işinin (...) qanuni həll edilməsi mümkün olmayan kobud pozuntu»su kimi qiymətləndirilmişdir. X. rayon məhkəməsində baxılmış işin icraat materiallarında olan sənədlərdən görünür ki, M.S.İ. oğlunun təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsinə dair 19.04.2013-cü il tarixli qərarla 25.04.2013-cü il tarixli ittiham aktında göstərilmiş ittihamın məzmunu eynidir, ittiham aktında verilmiş ittiham nəinki təsvir edilmiş, hətta düzgün, yəni qərarda olduğu kimi təsvir edilmişdir. Deməli, CPM-nin 289.4-cü maddəsi pozulmamış və bu Məcəllənin 303.3.6-cı maddəsinin tətbiqi üçün əsas olmamışdır.

S. rayon məhkəməsi işi prokurora ittihamın mətnində cinayət tərkibi elementlərinin yarımçıq göstərilməsinə görə qaytarmışdır. Qərarda göstərilmişdir ki, «(...) ittiham aktının nəticəvi hissəsində təqsirləndirilən şəxslər (...) barəsində (...) çıxarılmış Azərbaycan Respublikası CM-nin 221.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilmələrinə dair qərarlarla irəli sürülmüş ittiham tam əks etdirilməmişdir. (...) CM-nin 221.1-ci maddəsinin dispozisiya hissəsi – «ictimai qaydanı kobud surətdə pozan, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən, vətəndaşlar üzərində zor tətbiq olunması ilə müşayiət edilən qərəzli hərəkətləri ilə xuliqanlıq etmişlər» – əks etdirilməmişdir.»⁷⁹

Bəzi hallarda məhkəmələr ittiham aktının CPM-nin 289-cu maddəsinə uyğunluğunu yoxlayarkən onun nəticəvi hissəsində əks etdirilmiş «ittihamın təsviri»ni bu Məcəllənin 289.3.1-ci maddəsinin müəyyən etdiyi ittiham aktının tamamilə başqa – təsviri-əsaslandırıcı hissəsinə aid şərtlərlə tutuşdurmuşlar. Məsələn, M. şəhər məhkəməsi ittiham aktının iki hissəsində – təsviri-əsaslandırıcı və nəticəvi hissələrində təqsirləndirilən şəxsin vəzifəsinin adının fərqli göstərilməsini məhkəməyə qədər mərhələdə aradan qaldırılmalı olan kobud pozuntu hesab edərək işi prokurora qaytarmışdır. Məhkəmənin fikri belə ifadə olunmuşdur: «(...) ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində Ş.C.-nin (...) 0,5 ştat vahidi «çağırışı qəbul edib tibbi briqadaya ötürən tibb bacısı» və 0,5 ştat vahidi «çağırışıçı tibb bacısı» vəzifəsində çalışdığı göstərilərsə də, ittiham aktının nəticəvi hissəsində onun yalnız 0,5 ştat

77 Bax, C.Ş.Y. qızının CM-nin 179.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(051)-25/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Mingəçevir şəhər məhkəməsinin 04 aprel 2013-cü il tarixli qərarı.

78 Bax, M.S.İ. oğlunun CM-nin 124.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(067)-68/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Xaçmaz rayon məhkəməsinin 22.05.2013-cü il tarixli qərarı

79 Bax, S.M.M. oğlu və Ə.Ə.N. oğlunun CM-nin 221.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilmələrinə dair 1(010)-198/2013 nömrəli iş üzrə Suraxanı rayon məhkəməsinin 22.10.2013-cü il tarixli qərarı.

vahidi çağırışçı tıbb bacısı kimi işlədiyi göstərilmişdir.»⁸⁰

Təqsirləndirilən şəxsin əməlinin tövsifi məhkəmə hökmündə həll edilən əsas məsələlərdən biridir.⁸¹ Ona görə də, bu məsələyə hazırlıq mərhələsində baxılıdır. Qanun yalnız tələb edir ki, təqsirləndirilən şəxsin məhkəməyə verilməsi və məhkəmə baxışının təyin edilməsi haqqında qərarda təqsirləndirilən şəxsə istinad edilən cinayət qanununun maddəsi üzrə tövsifi göstərilməlidir (CPM-nin 301.2.4-cü maddəsi). Tövsifin düz və ya səhv, əsaslı və əsassız olması hazırlıq iclasının həll etdiyi məsələ deyil. Buna baxmayaraq, bəzi məhkəmələr hazırlıq iclasında ittiham aktının nəticəvi hissəsində «ittihamın təsviri»nin göstərilməsini müəyyən etmək əvəzinə faktiki olaraq şəxsə qarşı irəli sürülmüş ittihamın işin faktiki hallarına uyğunluğunu, şəxsin əməlinin düzgün tövsif edilib-edilməməsini tərəflərin iştirakı olmadan «təftiş» etmiş, subyektiv mülahizələrinə əsasən işi prokurora qaytarmaq barədə qərarlar qəbul etmişlər. Məsələn, Ş. rayon məhkəməsi işi prokurora əməlin tövsifinin işin faktiki hallarına uyğun gəlməməsi səbəbindən qaytardığını müvafiq qərarda açıq ifadə etmişdir: «təqsirləndirilən M.Ə.-un əməllərinin tövsifi işin hallarına uyğun gəlir.»⁸²

Qeyd edildiyi kimi, CPM-nin 289.4-cü maddəsi ittiham aktının nəticəvi hissəsində «təqsirləndirilən şəxs haqqında məlumatlar» göstərilməsini tələb edir. Bu «məlumatlar»ın dairəsi qanunla müəyyənləşdirilməmişdir. Normanın mənası ondan ibarətdir ki, bir şəxsin əvəzinə başqa şəxsə qarşı ittiham irəli sürülməsinə və o, məhkum olunmasın. Ona görə də, bu kontekstdə təqsirləndirilən şəxsi digərlərindən fərqləndirən məlumatlar yetərli sayıla bilər. Rasional izahı olmayan əlavə məlumat göstərilməsi və ya zəruri həddən az həcmdə məlumat göstərilməsi yolverilməzdir. Bu məsələdə cinayət-prosessual normanı tətbiq edən subyektlər hər bir işin konkret hallarını, ədalət mühakiməsinin prinsiplərini, məhkəmə təcrübəsini və s. nəzərə almalıdırlar. Nəzərdən qaçırılmamalıdır ki, işin prokurora qaytarılması yuridik fakt rolunda çıxış etməsi üçün qeyd edilən «məlumatlar» həm də bir keyfiyyətə – məhkəmənin hazırlıq iclasında və ya məhkəmə baxışı mərhələsində aradan qaldırılmasının

mümkünsüzlüyü keyfiyyətinə malik olmalıdır. Bu, CPM-nin 303.1-ci maddəsinin məzmunundan (məhkəməyədək icraat zamanı aradan qaldırılmadan müvafiq olaraq cinayət işinin və ya məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraat materiallarının mahiyyəti üzrə qanuni həll edilməsi mümkün olmayan kobud pozuntuları) irəli gəlir. Onun mətnindən belə çıxır ki, işin prokurora qaytarılmasını zəruri edən kobud pozuntular *məhkəməyədək* mərhələdə aradan qaldırılmalıdır; digər mərhələlərdə onların aradan qaldırılması ədalət mühakiməsi maraqları baxımından qeyri-məqbuldur.

Təəssüflə vurğulanmalıdır ki, bir sıra hallarda məhkəmələr göstərilən «məlumatlar» dairəsini həddən artıq geniş təfsir etmiş, mümkün və zəruri olduğu halda təqsirləndirilən şəxs haqqında çatmayan, eləcə də texniki qüsurlu məlumatları hazırlıq iclasında bərpa etməmiş, asan, lakin qanunun tələblərinə uyğun olmayan yolu seçmiş və işi prokurora qaytarmışlar. Məsələn, Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsi işi prokurora yalnız ona görə qaytarmışdır ki, təqsirləndirilən şəxs ibtidai istintaq gedişində soyadını dəyişmiş və ittiham aktında yeni yox, köhnə soyadı yazılmışdır.⁸³ Aydın ki, soyadın dəyişməsinin nəzərə alınmaması «təqsirləndirilən şəxs haqqında məlumatlar»ın, ümumiyyətlə göstərilməməsi anlamını vermir. Məhkəmə bunu nəzərə almalı və problemin həlli üsulunu düzgün seçməli idi. Qanunvericinin məntiqinə görə, ittiham aktının nəticəvi hissəsində təqsirləndirilən şəxs haqqında məlumatlar gerçəkliyi düzgün əks etdirmədikdə, qüsur işi prokurora qaytarmaqla yox, başqa qaydada aradan qaldırılmalıdır. Həll üsulu və forması isə hər bir işin və qüsurun konkret hallarından asılı olaraq məhkəmənin səlahiyyətləri arsenalından seçilə bilər.

S. rayon məhkəməsi ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı və nəticəvi hissələrində təqsirləndirilən şəxsin adının birinci hərfinin düz göstərilməməsi, yəni «K» əvəzinə «R» göstərilməsini texniki qüsur yox, aradan qaldırılmasının yalnız məhkəməyədək mərhələdə mümkün olan kobud pozuntu elan etmiş, bunu ittiham aktının CPM-nin 289.3.1, 289.3.2, 289.3.3 və 289.4-cü maddələrinin tələblərinə uyğunsuzluq, eyni zamanda CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinə əsasən işin prokurora qaytarılması üçün yetərli əsas

80 Bax, C.Ş.Y. qızının CM-nin 179.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(051)-25/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Mingəçevir şəhər məhkəməsinin 04 aprel 2013-cü il tarixli qərarı.

81 Bax, CPM-nin 353-cü maddəsi: «Maddə 353. Məhkəmə hökmünün məzmunu. 353.1. Məhkəmə hökmünün giriş hissəsində aşağıdakılar göstərilməlidir: 353.1.11. təqsirləndirilən şəxsin məhkəməyə verdiyi cinayəti nəzərdə tutan cinayət qanununun maddəsi. (...) 353.4. Məhkəmənin ittiham hökmünün nəticəvi hissəsində aşağıdakılar göstərilməlidir: 353.4.1. təqsirləndirilən şəxsin soyadı, adı, atasının adı və onun cinayət qanununun konkret maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş cinayətin törədilməsində təqsirli bilinməsi;»

82 Bax, Ə.M.R.-oğlunun CM-nin 237.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(031)-41/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Şabran rayon məhkəməsinin 30.09.2013-cü il tarixli qərarı.

83 Bax: E.C.M. oğlunun CM-nin 126.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işi üzrə Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 23.07.2013-cü il tarixli qərar (iş № 1(101)-718/2013): «İttiham aktı tərtib olunan anda təqsirləndirilən şəxsin soyadının artıq dəyişdirilərək Dadaşov kimi qeyd olunması nəzərə alınmamış, bununla da Azərbaycan Respublikası CPM-nin 289.4-cü maddəsinin tələbləri pozulmuşdur.»

kimi dəyərləndirmişdir. Qərarla yazılmışdır: «ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı və nəticəvi hissələrində ittihama «...K.Əmiraslanov 100 manat ödəməsinə baxmayaraq...» (i/v:93 və 95) ifadəsi əlavə edilmiş olsa da, iş materialları ilə «R.Əmiraslanov»un cinayət işinə hər hansı bir aidiyyətinin olmasını (...) ittihama həmin şəxsin adının nəyə görə salındığını müəyyən etmək mümkün deyildir. (...) həmin ifadə (...) R.B.M oğlunun təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsi və ona Azərbaycan Respublikası CM-nin 176.1-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan ittihamın elan edilməsi haqqında tərtib edilmiş 13.10.2012-ci il tarixli qərarın təsviri hissəsinə də daxil edilmişdir.»⁸⁴

Bəzi qərarlarda məhkəmələr işin prokurora qaytarılması əsaslarını hələ məhkəmənin hazırlıq iclasına qədər, qeyri-prosessual qaydada, icraat materialları ilə tanış olarkən artıq müəyyən etdiklərini göstərməkdən belə çəkinməmişlər. Məsələn, B. rayon məhkəməsində işin prokurora qaytarılması əsaslarının hazırlıq iclasında yox, ondan əvvəl, hakimin icraat materialları ilə tanışlığı zamanı müəyyən edildiyi göstərilmişdir. Qərarla yazılmışdır: «(...) Cinayət işinin materialları *məhkəmə hazırlıq iclasından əvvəl öyrənilərkən* müəyyən edilmişdir ki, iş üzrə ibtidai istintaq səthi aparılmış, təqsirin forması, cinayətin motivi və tövsifedici əlamətlər, ittihamın mahiyyəti tam qeyd edilməmiş, cinayət qanununun həmin cinayətlərə görə məsuliyyət nəzərdə tutan maddəsi düzgün göstərilməmiş və bir sıra prosessual qanun pozuntularına yol verilmişdir. Belə ki, Azərbaycan Respublikası CPM-nin 223.3.2-ci maddəsinin mənasına görə şəxsin təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsi haqqında qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində cinayətin törətdiyi yer, vaxt, törədilmə üsulu, nəticəsi, təqsirin forması, cinayətin motivi və tövsifedici əlamətlər göstərilməklə ittihamın mahiyyəti göstərilir.»⁸⁵

5.1.8. CPM-nin 289.3.4, 289.3.5, 289.3.6, 289.4-cü maddələrinin tələbləri pozulmuşdur.

Bir çox hallarda məhkəmələr işi prokurora bir deyil, bir neçə əsasa görə qaytarmışlar, baxmayaraq ki, onların heç biri müvafiq qərar üçün yetərli olmamışdır. Məsələn, S. rayon məhkəməsi bir qərarını ittiham aktında «təqsirləndirilən şəxsi səciyyəldirən hallar»ın (CPM-nin 289.3.4-cü maddəsi), «zərər çəkmiş şəxsi səciyyəldirən hallar»ın (CPM-nin 289.3.5-ci maddəsi), «təqsirləndirilən şəxsin məsuliyyətini ağırlaşdıran və yüngülləşdirən hallar»ın (CPM-nin 289.3.6-

cı maddəsi), «təqsirləndirilən şəxs haqqında məlumatlar və cinayət qanununun maddəsi göstərilməklə verilmiş ittihamın təsviri»nin (CPM-nin 289.4-cü maddəsi) göstərilməməsi ilə əsaslandırmışdır. Qərarla məhkəmənin mülahizəsi belə əks olunmuşdur: «C.N.N. oğlunun Azərbaycan Respublikası CM-nin 178.2.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 130106017 nömrəli cinayət işi üzrə tərtib edilmiş ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində zərərçəkmiş şəxslərin heç birini səciyyəldirən halları göstərilməmişdir. (...) Azərbaycan Respublikası CPM-nin 289.3.5-ci maddəsinə əsasən, ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində zərərçəkmiş şəxsi səciyyəldirən hallar göstərilir. (...) ittiham aktının nəticəvi və təsviri-əsaslandırıcı hissələrində təqsirləndirilən şəxsin məhkumluğunun olub-olmaması göstərilməmiş və onu səciyyəldirən hallar da dəqiq müəyyən edilərək qeyd olunmamışdır. Azərbaycan Respublikası CPM-nin 289.3.4-cü maddəsinə əsasən, ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində təqsirləndirilən şəxsi səciyyəldirən hallar göstərilir. Həmin Məcəllənin 289.4-cü maddəsinə əsasən, ittiham aktının nəticəvi hissəsində təqsirləndirilən şəxs haqqında məlumatlar və cinayət qanununun maddəsi göstərilməklə verilmiş ittihamın təsviri əks etdirilir. (...) ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində təqsirləndirilən şəxsin cəzasını yüngülləşdirən halların qeyd edilməsində də nöqsana yol verilmişdir. Azərbaycan Respublikası CPM-nin 289.3.6-cı maddəsinə əsasən, ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində təqsirləndirilən şəxsin məsuliyyətini ağırlaşdıran və yüngülləşdirən hallar göstərilir. Təsvir olunanlarla müəyyən edilir ki, yuxarıda qeyd olunan nöqsanlar Azərbaycan Respublikası CPM-nin 303.3.6-cı maddəsi ilə nəzərdə tutulan kobud pozuntuya, yəni cinayət işi üzrə ittiham aktına dair bu Məcəllənin 289-cu maddəsi ilə müəyyən edilmiş tələblərin pozulmasına səbəb olmuşdur.»⁸⁶

5.1.9. CPM-nin 289.7-ci maddəsinin tələbləri pozulmuşdur.

CPM-nin 289.7-ci maddəsində göstərilmişdir ki, ittiham aktına müstəntiqin mülahizələrinə görə məhkəmə iclasına çağırılmalı olan şəxslərin siyahısı əlavə edilir. Həmin siyahıda müstəntiq çağırılmalı olan şəxslərin olduqları yeri və onların ifadələri və ya rəyləri olan işin vərəqlərini qeyd edir. Bu şərtlərin (tam və ya qismən) ödənilməməsi formal cəhətdən CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinin «(...) ittiham aktının (...) bu Məcəllənin 289

84 Bax: R.B.M. oğlunun CM-nin 176.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(010)-29/2013-cü il nömrəli iş üzrə Suraxanı rayon məhkəməsinin 18.01.2013-cü il tarixli qərarı.

85 Bax: H.T.F. oğlunun CM-nin 234.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(022)-32/2013 nömrəli iş üzrə Biləsuvar rayon məhkəməsinin 05.03.2013-cü il tarixli qərarı.

86 Bax: C.N.N. oğlunun CM-nin 178.2.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(010)-171/2013 nömrəli iş üzrə Suraxanı rayon məhkəməsinin 23.09.2013-cü il tarixli qərarı.

(...) maddəsinin tələblərinə uyğun olmaması» anlamına gətirir. Lakin bu pozuntu CPM-nin 303.1-ci maddəsində qeyd edilən «kobud pozuntular» sırasına daxil edilə bilməz. Ən azı ona görə ki, onları məhkəməyədək mərhələdə aradan qaldırmadan da (və ya məhkəmənin hazırlıq və ya baxış mərhələsində aradan qaldırmaqla) işin qanuni həll edilməsi mümkündür. Nəzərə almaq gərəkdir ki, «məhkəmə iclasına çağırılmalı olan şəxslərin siyahısı» dedikdə, məhkəmə istintaqında iştirak edəcək şəxslərin siyahısı nəzərdə tutulur. Məhkəmənin hazırlıq iclası üçün belə siyahı yoxdur. CPM-nin 299.1 və 299.-cü maddələrinə əsasən, bu iclas yalnız tərəflərin iştirakı ilə keçirilir. Həmin Məcəllənin 301.2.9-cu maddəsi dəqiqləşdirmişdir ki, «təqsirləndirilən şəxsin məhkəməyə verilməsi və məhkəmə baxışının təyin edilməsi haqqında qərarla» «məhkəmə baxışı zamanı məhkəmə iclasına çağırılmalı olan şəxslərin siyahısı» göstərilməlidir. Yəni, bu siyahı məhkəmə baxışı mərhələsi üçün əhəmiyyətli və o, qəti olaraq hazırlıq iclasında formalaşır. Qanun normalarının aydın mənasına görə, bu siyahını tərtib etmək üçün işin prokurora qaytarılmasına ehtiyac yoxdur.

Buna baxmayaraq, qeyd edilən siyahının ittiham aktına əlavə edilməməsi (və ya lazımı qaydada tərtib edilməməsi) işin prokurora qaytarılması əsas olmuşdur. Məsələn, S. rayon məhkəməsi məhkəməyə çağırılmalı olan şəxslərin siyahısının düzgün tərtib olunmamasını işin prokurora qaytarılmasına əsas verən kobud pozuntu hesab etmişdir. Məhkəmə qərarını sadə əsaslandırmışdır: «(...) Azərbaycan Respublikası CPM-nin 303.3.6-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş kobud pozuntulara yol verilmişdir. (...) məhkəməyə çağırılmalı olan şəxslərin siyahısı düzgün tərtib olunmamış, bununla da AR CPM-nin 289.7-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş prosessual qaydaya riayət edilməmişdir».⁸⁷

5.1.10. CPM-nin 289.8.4-cü maddəsinin tələbləri pozulmuşdur.

CPM-nin 289.8.4-cü maddəsinə əsasən, ittiham aktına müstəntiq mülki iddianın və ola biləcək əmlak müsadirəsinin təmin edilməsi üçün görülmüş tədbirlər barədə arayışları əlavə edir. Bəzi hallarda işin prokurora qaytarılması barədə qərarlar belə arayışın yoxluğu ilə əsaslandırılmışdır. Bu o deməkdir ki, məhkəmə hesab etmişdir ki, bu fakt: 1) yalnız məhkəməyədək mərhələdə aradan qaldırıla bilər; 2) cina-

yət təqibinin sonrakı gedişinin qarşısına əngəldir; 3) aradan götürülmədən işin düzgün həlli mümkün-süzdür. Yəni, məhkəmə qənaətə gəlmişdir ki, göstərilən arayışın ittiham aktına əlavə olunmaması CPM-nin 303.1-ci maddəsinin şərtlərini ödəyən hüquq pozuntusudur. Əslində, mülki iddianın və ola biləcək əmlak müsadirəsinin təmin edilməsi üçün lazım olan tədbirlər görülmüşdürsə, cinayət təqibi üçün problemlə bir məsələ qalmır. Arayışı məhkəmənin hazırlıq iclasında da tələb edib, ittiham aktına əlavə etmək mümkündür. Bununla heç kəsin prosessual hüquqları pozulmaz. Təbii ki, belə olan halda cinayət təqibinin sonrakı gedişinə, işin düzgün həllinə əngəl olası bir şey qalmır.

Buna baxmayaraq, Q. rayon məhkəməsi mülki iddianın məbləğinin ittiham aktına əlavə edilmiş arayışda və ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində fərqli olmasına görə işi prokurora qaytarmışdır. Məhkəmə mövqeyini belə əsaslandırmışdır: «(...) müstəntiq tərəfindən ittiham aktının tərtibi tələblərinə dair həmin normaların tələbləri də pozulmaqla iş üzrə digər mühüm hal hesab edilən mülki iddianın məbləği ittiham aktının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində dəqiq göstərilməməklə yanaşı, mülki iddia 266.536, 49 manat məbləğində olduğu halda ittiham aktına əlavə edilən arayışda mülki iddianın 18.124,42 manat məbləğində olduğu göstərilmişdir.»⁸⁸ Əslində isə ərizə üzrə məbləğin hamısı müstəntiq tərəfindən mülki iddianın məbləği kimi qəbul edilməmiş, 26.04.2013-cü il tarixli qərarla onun bir hissəsi – istintaqla təsdiq olunan hissəsi tanınmışdır.

Ş. rayon məhkəməsinin məntiqi əks istiqamətə yönəlmiş, ittiham aktına maddi ziyan barədə arayış əlavə edilməsi «kobud pozuntu» hesab edilmiş və işin prokurora qaytarılmasına əsas səviyyəsinə yüksəldilmişdir. Müvafiq qərarın əsaslandırıcı hissəsində göstərilmişdir: «İttiham aktı tərtib edilərkən Azərbaycan Respublikası CPM-nin 289.8-ci maddəsinə əsaslanmaqla müstəntiq tərəfindən maddi ziyanın olmaması barədə məlumat da əlavə edilmişdir. Lakin maddi ziyanın olub-olmaması ilə bağlı məlumatların Azərbaycan Respublikası CPM-nin 289.8-ci maddəsinə əsasən ittiham aktına arayış şəklində əlavə olunması nəzərdə tutulmamışdır.»⁸⁹ Məhkəmə bunu ittiham aktının CPM-nin 289-cu maddəsinə uyğun tərtib edilmədiyini kimi qiymətləndirmişdir.

Göründüyü kimi, işin prokurora qaytarılması barədə bu qəbildən olan qərarlar qanunun tələblərinə uyğun olmamışdır.

87 Bax, A.A.A. oğlunun CM-nin 29,177.2.3 və 234.1-ci maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(008)-338/2013 nömrəli iş üzrə Sabunçu rayon məhkəməsinin 13.09.2013-cü il tarixli qərarı.

88 Bax: M.M.M. oğlunun CM-nin 192.2.2 və 213.1-ci maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(002)-103/2013 nömrəli iş üzrə Qaradağ rayon məhkəməsinin 28.06.2013-cü il tarixli qərarı.

89 S.S.S. oğlunun CM-nin 188-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işi üzrə Şəki rayon məhkəməsinin 23.01.2013-cü il tarixli qərarı.

5.1.11. CPM-nin 290.3.2-ci maddəsinin tələbləri pozulmuşdur.

CPM-nin 290.3.2-ci maddəsində müəyyən edilmişdir ki, «Cinayət işinin ittiham aktı ilə daxil olduğu vaxtdan 5 (beş) gün müddətində ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror (...) öz qərarı ilə ittiham aktının məzmunundan ayrı-ayrı bəndləri xaric etmək, ittiham aktındakı tövsiflə müqayisədə əməli cinayət qanununa uyğun olaraq daha yüngül məsuliyyət nəzərdə tutan cinayətə tövsif etmək və bu dəyişikliklərlə ittiham aktını təsdiq etmək» barədə qərarlardan birini qəbul etməlidir. CPM-nin 290-cı maddəsinin yalnız bu tələbinə əməl olunmaması işin prokurora qaytarılması üçün əsas hesab edilir (CPM-nin 303.3.6-cı maddəsi).

CPM-nin 289 və 290.3.2-ci maddələrini birgə götürdükdə onların məzmunundan belə çıxır ki, məhkəmə ittiham aktına baxılması üzrə prokurorun yerinə yetirmədiyi öhdəliyi yerinə yetirir. Yəni, ittiham aktı ilə daxil olmuş cinayət işi üzrə irəli sürülmüş ittihamın həcmi, ittiham aktının təsdiq olunması ilə işin məhkəməyə göndərilməsi üzrə prokurorun prosessual vəzifələri tələb edilən səviyyədə yerinə yetirilmədikdə, bunu məhkəmə müəyyən edir və aradan qaldırılması üçün tədbirlər görür (iş prokurora qaytarmaqla prokurorun və müstəntiqin yol verdiyi qüsurların aradan qaldırılmasını təmin edir). Bəzi məhkəmə qərarlarında prokurorun bu situasiyalarda hansı hərəkətləri etməli olması açıq-aydın şəkildə yazılır. Bəzi şəxslərdə bu, hazırlıq proseduraları çərçivəsində məhkəmə tərəfindən prokurorun nəzarət fəaliyyətini «təftiş etmək» səlahiyyətini həyata keçirməsi barədə yanlış təsəvvür yaradır.

Qanunun mənasına görə, prokuror tərəfindən ittiham aktına baxılması (CPM-nin 290-cı maddəsi) prosesi nə qismən, nə də bütövlükdə məhkəmənin təftiş predmeti olmamalıdır. CPM-nin 303.3.6-cı maddəsi işin prokurora qaytarılması əsasları sırasında ittiham aktının CPM-nin 290.3.2-ci maddəsinin tələblərinə uyğunsuzluğunu nəzərdə tutmuşdur. Sonuncu maddə prokurorun konkret olaraq yalnız 2 hərəkəti etmək – (1) «öz qərarı ilə ittiham aktının məzmunundan ayrı-ayrı bəndləri xaric etmək», (2) «ittiham aktındakı tövsiflə müqayisədə əməli cinayət qanununa uyğun olaraq daha yüngül məsuliyyət nəzərdə tutan cinayətə tövsif etmək və bu dəyişikliklərlə ittiham aktını təsdiq etmək» səlahiyyətini təsbit etmişdir. Hazırlıq iclasında belə qərarların qəbul edilməsi yoxlanılmalıdır. Onların «mövcudluğu» və ya «mövcudsuzluğu», eləcə də keyfiyyət parametrləri CPM-nin 303.3.6-cı maddəsi üçün yuridik fakt hesab edilmir. Yalnız prokurorun başqa, bu maddədə nəzərdə tutulmayan qərarlar qəbul etməsi, məsələn, əməli daha ağır məsuliyyət nəzərdə tutan cinayətə tövsif etməklə ittiham aktını təsdiq etməsi it-

tiham aktının CPM-nin 290.3.2-ci maddəsinə uyğunsuzluğu kimi dəyərləndirilə bilər.

Buna baxmayaraq, bir çox hallarda məhkəmələr qərarlarda prokurorun ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi düzgün, tələb olunan səviyyədə həyata keçirməməsini göstərmiş, sanki cinayət təqibinin subyektləri zəncirində «yuxarı prokuror» yerini tutmuş, qeyd edilən çatışmazlıqları işin prokurora qaytarılmasına prosessual əsas verən «kobud pozuntu» saymış, faktiki olaraq ittiham aktı ilə daxil olmuş cinayət işi üzrə prokurorun prosessual sərbəstliyi prinsipini, onun öz daxili inamına əsasən qərar qəbul etmək imkanlarını inkar etmiş, məhkəmə baxışı mərhələsində həll edilməli, həll edilmədikdə təqsirləndirilən şəxsin xeyrinə şərh olunmalı məsələlərin qanunsuz olaraq cinayət təqibinin əvvəlki – məhkəməyə qədərki mərhələsində həll edilməsinə qərar vermişlər.

Məsələn, S. şəhər məhkəməsi hesab etmişdir ki, ittiham aktı ilə daxil olmuş iş üzrə prokurorun CPM-nin 290.3.2-ci maddəsində müəyyən edilmiş – «öz qərarı ilə ittiham aktının məzmunundan ayrı-ayrı bəndləri xaric etmək, ittiham aktındakı tövsiflə müqayisədə əməli cinayət qanununa uyğun olaraq daha yüngül məsuliyyət nəzərdə tutan cinayətə tövsif etmək və bu dəyişikliklərlə ittiham aktını təsdiq etmək» vəzifəsini layiqincə yerinə yetirməməsi işin prokurora qaytarılmasına səbəb olmalıdır. Məhkəmə əminlik ifadə etmişdir ki, təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə haqqında qərarın CPM-nin 223.3.2-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olmamasına, o cümlədən bu qərar da yol-qəza hadisəsi nəticəsində dünyasını dəyişmiş zərərçəkmiş şəxsin aldığı xəsarətlərin dərəcəsinin göstərilməməsinə, xəsarətlərlə ölüm arasında səbəbli əlaqənin müəyyən edilməməsinə görə prokuror ya ittiham aktının məzmunundan ayrı-ayrı bəndləri xaric etməli, ya da ittiham aktındakı tövsiflə müqayisədə əməli cinayət qanununa uyğun olaraq daha yüngül məsuliyyət nəzərdə tutan cinayətə tövsif etməli və bu dəyişikliklərlə ittiham aktını təsdiq etməli idi. Prokuror bunları etmədiyinə görə iş ona qaytarılmağa layiqdir. Məhkəmənin fikirləri qərar da belə əks etdirilmişdir: «(...) İş üzrə təyin edilmiş məhkəmə-tibb ekspertizası rəylərindən görünür ki, baş vermiş yol-nəqliyyat hadisəsi nəticəsində zərərçəkmiş A.K. az ağır xəsarət almış və həmin xəsarətlərlə ölüm arasında birbaşa səbəbli əlaqə müəyyən edilməmişdir. Halbuki, Azərbaycan Respublikası CPM-nin 290.3 və 290.3.2-ci maddələrinə görə cinayət işinin ittiham aktı ilə daxil olduğu vaxtdan 5 gün müddətində ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror öz qərarı ilə ittiham aktının məzmunundan ayrı-ayrı bəndləri xaric etmək, ittiham aktındakı tövsiflə müqayisədə əməli cinayət qanununa uyğun olaraq daha yüngül məsuliyyət nəzərdə tutan cinayətə tövsif etmək və bu dəyişikliklərlə ittiham aktını təsdiq etmək barədə qərar qəbul etməlidir. Həmin Məcəllənin 303.3.6-

cı maddəsinə görə cinayət işi üzrə ittiham aktının və ya məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraatın nəticələrinə dair yekun protokolumun müvafiq olaraq bu Məcəllənin 289 və 290.3.2-ci maddələrinin və ya 296.2-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olmaması cinayət işinin və ya sadələşdirilmiş icraat materiallarının baxılmasına xitam verilməsi və onun ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora qaytarılması üçün əsasdır.»⁹⁰

5.1.12. CPM-nin 290.2.11-ci maddəsinin tələbləri pozulmuşdur.

Bəzi məhkəmələr işi prokuror tərəfindən CPM-nin 290-cı maddəsinin digər normalarında nəzərdə tutulmuş prosesual vəzifələrin yerinə yetirilməməsinə görə qaytarmışlar. Belə qərarlar daha çox CPM-nin 290.2-ci maddəsinin müddəaları ilə əsaslandırılmışdır.⁹¹ Bu müddəalar CPM-nin 303.3.6-cı maddəsində işin prokurora qaytarılması əsası kimi göstərilmişdir. Buna baxmayaraq, bəzi hallarda həmin maddədə göstərilən vəzifələrin prokuror tərəfindən yerinə yetirilməməsi işlərin prokurorlara qaytarılmasına səbəb olmuşdur.

Məsələn, CPM-nin 290.2.6-cı maddəsi prokurorun üzərinə «təqsirləndirilən şəxsin əməllərinin düzgün tövsif edilməsini», 290.2.11-ci maddəsi «müstəntiqin tərtib etdiyi ittiham aktının bu Məcəllənin 289-cu maddəsinin tələblərinə uyğunluğunu» yoxlamaq vəzifələri qoymuşdur.

L. rayon məhkəməsi bu vəzifələrin yerinə yetirilməməsini işin prokurora qaytarılması üçün əsas saymışdır. Müvafiq qərarla göstərilmişdir ki: «Azərbaycan Respublikası CPM-nin müvafiq olaraq 290.2.6, 290.2.11-ci maddələrinə əsasən «təqsirləndirilən şəxsin əməlinin düzgün tövsif edilməsi», «müstəntiqin tərtib etdiyi ittiham aktının həmin Məcəllənin 289-cu maddəsinin tələblərinə uyğunluğu» hallarını ittiham aktı ilə daxil olmuş cinayət işini öyrənərkən qanuna-

müvafiq qaydada ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror tərəfindən yoxlanılmalı idi. AR CPM-nin 290.2.6-cı maddəsinə görə ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror ittiham aktı ilə daxil olmuş cinayət işini öyrənərkən təqsirləndirilən şəxsin əməllərinin düzgün tövsif edilməsinə baxmalıdır.»⁹² Qərardan görünür ki, təqsirləndirilən şəxsin «əməli CM-nin 221.2.2-ci maddəsi ilə tövsif edilmiş, həmin maddədə nəzərdə tutulmuş cinayətin tərkib əlamətləri, xuliqanlıqın konkret olaraq nədə ifadə olunması (...) ittihamın mahiyyəti açıqlanmamış qalmışdır».

CPM-nin 290.2.11-ci maddəsi prokurordan tələb edir ki, «müstəntiqin tərtib etdiyi ittiham aktının bu Məcəllənin 289-cu maddəsinin tələblərinə uyğunluğunu» yoxlasın. Bu vəzifənin yerinə yetirilməməsi işin prokurora qaytarılması əsası kimi nəzərdə tutulmadığına baxmayaraq, T. rayon məhkəməsinin qərarlarının birində işin prokurora qaytarılmasını məhz bu müddəa ilə əsaslandırmışdır: «(...) prokuror tərəfindən CPM-nin 290.2-ci maddəsində qeyd olunan hallar yoxlanılmalı olduğu halda qanunun həmin tələbinə tam əməl edilməmişdir. (...) prokuror CPM-nin müvafiq olaraq 290.2.11-ci maddəsinə əsasən müstəntiqin tərtib etdiyi ittiham aktının həmin Məcəllənin 289-cu maddəsinin tələblərinə uyğunluğu hallarını (...) yoxlanılmalı idi.»⁹³

X. rayon məhkəməsi iş üzrə bütövlükdə ibtidai istintaqın aparılma qaydalarının qanunun tələblərinə müvafiq olmasının prokuror tərəfindən yoxlanılmaması və müvafiq qərarlar qəbul edilməməsini işin prokurora qaytarılmasına səbəb kimi göstərmişdir. Qərarla göstərilmişdir: «Azərbaycan Respublikası CPM-nin 290.2 və 290.2.12 maddələrinə əsasən ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror *həmin Məcəllənin müddəalarına uyğun olaraq ibtidai istintaqın aparılma qaydalarına riayət edilməsini yoxlamaq* üçün ittiham aktı ilə daxil olmuş cinayət işini öyrənməlidir və bu zaman kobud qanun pozuntu-

90 Bax: Ə.S.M. oğlunun CM-nin 263.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(060)-39/2013 nömrəli iş üzrə Sumqayıt şəhər məhkəməsinin 15.01.2013-cü il tarixli qərarı.

91 Bax, CPM: «290.2. İbtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror aşağıdakı halları yoxlamaq üçün ittiham aktı ilə daxil olmuş cinayət işini öyrənir: 290.2.1. təqsirləndirilən şəxsə istinad edilən əməlin sübuta yetirildiyini və həmin əməlin cinayət tərkibi yaratmasını; 290.2.2. təqsirləndirilən şəxsin təqsirliliyinin sübuta yetirildiyini; 290.2.3. İttihamın məzmununa təqsirləndirilən şəxs tərəfindən törədilən bütün cinayətlərin daxil edilməsini; 290.2.4. cinayətin törədilməsində ifşa edilmiş bütün şəxslərin iş üzrə cəlb edilməsini; 290.2.5. cinayət işi üzrə icraata xitam verilməsi üçün əsasların mövcudluğunu; 290.2.6. təqsirləndirilən şəxsin əməllərinin düzgün tövsif edilməsini; 290.2.7. müstəntiq tərəfindən təqsirləndirilən şəxs barəsində qətimkan tədbirinin düzgün seçilməsini; 290.2.8. mülki iddianın və ola biləcək əmlak müsadirəsinin təmin edilməsi üçün tədbirlərin görülməsini; 290.2.9. cinayətin törədilməsinə şərait yaradan halların müəyyən edilməsini və onların aradan qaldırılması üçün tədbirlərin görülməsini; 290.2.10. cinayətin törədilmə hallarının hərtərəfli, tam və obyektiv tədqiq edilməsini; 290.2.11. müstəntiqin tərtib etdiyi ittiham aktının bu Məcəllənin 289-cu maddəsinin tələblərinə uyğunluğunu; 290.2.12. bu Məcəllənin müddəalarına uyğun olaraq ibtidai istintaqın aparılma qaydalarına riayət edilməsini.»

92 Bax: F.S.E. oğlunun CM-nin 221.2.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(049)-178/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Lənkəran rayon məhkəməsinin 14.10.2013-cü il tarixli qərarı.

93 Bax: A.T.M. qızı və T.N.V. qızının CM-nin 314.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilmələrinə dair 1(61)-65/2013 nömrəli iş üzrə Tərtər rayon məhkəməsinin 23 avqust 2013-cü il tarixli qərarı.

larını aşkar etdikdə həmin Məcəllənin 290.3 və 290.3.3-cü maddəsinə uyğun olaraq, əlavə ibtidai istintaq aparılması üçün cinayət işini öz göstərişləri ilə müstəntiqə qaytarmalıdır. Lakin müvafiq halda ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror həmin Məcəllənin müddəalarına uyğun olaraq ibtidai istintaqın aparılma qaydalarına riayət edilməsini yoxlamaq üçün ittiham aktı ilə daxil olmuş cinayət işini araşdırmamış, kobud qanun pozuntularına əhəmiyyət verməmişdir. Göründüyü kimi, cinayət işi üzrə ittiham aktı CPM-nin 289-cu maddəsinin tələblərinə uyğun deyildir və göstərilən hallar məhkəməyədək icraat zamanı aradan qaldırılmadan cinayət işinin mahiyyəti üzrə qanuni həll edilməsi mümkün deyildir.»⁹⁴Göründüyü kimi, iş prokurora qanunda təsbit olunmamış əsasa görə qaytarılmışdır.

5.1.13. CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinin uydurma əsasları pozulmuşdur.

Bəzi hallarda işin prokurora qaytarılması qərarı CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinə istinad edilməklə əsaslandırılrsa da, ittiham aktının CPM-nin 289-cu maddəsinin konkret olaraq hansı tələblərinə uyğun olmaması dəqiqləşdirilməmişdir. Məsələn, S. rayon məhkəməsi zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisinin düzgün müəyyən edilməməsi barədə özünün subyektiv, mübahisəli mövqeyinə əsaslanaraq işi prokurora qaytarmaq barədə qərarını belə əsaslandırmışdır: «(...) zərərçəkmiş şəxsin hüquqi varisi düzgün müəyyən edilərək, ibtidai araşdırmaya cəlb edilməməsi nəticəsində Azərbaycan Respublikası CPM-nin 303.3.6-cı maddəsi ilə nəzərdə tutulan kobud pozuntuya, yəni cinayət işi üzrə ittiham aktına dair bu Məcəllənin 289-cu maddəsi ilə müəyyən edilmiş tələblərin pozulmasına da səbəb olmuşdur. Belə ki, cinayət işi üzrə zərərçəkmiş şəxsin hüquqi varisinin adı ittiham aktında qeyd edilməmiş və eləcə də, məhkəmə iclasına çağırılmalı olan şəxslərin ittiham aktına əlavə edilmiş siyahısında həmin şəxsin adı (...) göstərilməmişdir».⁹⁵ CPM-nin 289-cu maddəsində zərərçəkmiş şəxsin hüquqi varisinin adının qeyd edilməsi barədə tələb yoxdur. Zərər çəkmiş şəxslə bağlı CPM-nin 289-cu maddəsində yalnız bir müddəə vardır – 289.3.5-ci maddə ittiham aktında «zərər çəkmiş şəxsi səciyyələndirən hallar»ın göstərilməsini tələb edir. Bu tələbi ittiham aktında «zərərçəkmiş şəxsin hüquqi varisinin adı»nın göstərilməsi kimi dərk etmək mümkün deyil. Zərər çəkmiş şəxs və onun hüquqi varisi fərqli subyektlərdir.

5.2. CPM-nin 296.2.5-ci maddəsinin tələbləri pozulmuşdur.

CPM-nin 296.2.5-ci maddəsinə əsasən, böyük ictimai təhlükə törətməyən aşkar cinayətlər üzrə məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraatın aparılması nəticələrinə dair yekun protokolunda cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin törətdiyi yer, onun vaxtı, üsulu, motivi, nəticələri və digər mühüm halları haqqında məlumat göstərilir. Qanun norması bu məlumatın həqiqətə uyğun olub-olmamasını müəyyənləşdirməyi və ya onun mütləq həqiqətə uyğun olmasını tələb etmir. Buna baxmayaraq, bəzi hallarda qeyd edilən məlumatın düz olmaması (məhkəmənin ilkin subyektiv mövqeyinə görə) məlumatın ümumiyyətlə göstərilməməsi kimi başa düşülmüş və işin əsassız olaraq prokurora qaytarılmasına səbəb olmuşdur.

Məsələn, A. rayon məhkəməsinin işin prokurora qaytarılması barədə bir qərarında göstərilmişdir ki, «(...) məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraat materialının nəticəsinə dair yekun protokolun CPM-nin 289 və 290.3.2 və ya 296.2-ci maddələrinin tələblərinə uyğun olmayan şəkildə tərtib olunduğu müəyyən olunmuşdur».⁹⁶ Bu nəticə işin konkret halları və icraat materialları ilə əsaslandırılmamışdır. Bilinmir ki, uyğunsuzluq nədə ifadə olunmuşdur. Görünən odur ki, hadisə yeri məhkəməyədək mərhələdə Ə.L.Z. oğlunun həyati olmuş, lakin məhkəmənin hazırlıq iclasında zərərçəkmiş şəxs M.S.M oğlu hadisənin A. rayonunun Ağzıbir kəndinin «dördyol» adlanan ərazisində baş verdiyi bildirmiş, təqsirləndirilən şəxs A.E.V. oğlu onun sözlərini təsdiqləmişdir. Eyni ilə hadisənin motivi barədə fərqli məlumatlar əldə edilmişdir. Ehtimal etmək olar ki, məhkəmə işi prokurora qaytararkən məhz bunları əsas götürmüşdür. Lakin, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, CPM-nin 296.2.5-ci maddəsinin tələbləri qeyd edilənlər barədə istənilən – yalan və ya düz məlumatların göstərilməsi ilə məhdudlaşır. Qərardan görünür ki, belə məlumatlar göstərilməmişdir, baxmayaraq ki, məhkəmənin hazırlıq iclasında onlara uyğun olmayan məlumatlar da əldə edilmişdir. Lakin ittiham sübutlarının araşdırılması, qiymətləndirilməsi məhkəmə istintaqında, tərəflərin iştirakı ilə, qanunla müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilməli idi.

5.3. CPM-nin 432.4.4-cü maddəsinin tələbləri pozulmuşdur.

CPM-nin 432.4.4-cü maddəsi müəyyən etmişdir ki, yetkinlik yaşına çatmayan şəxs barəsində ibtidai

94 Bax: İ.V.V. oğlunun CM-nin 128-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(011)-292/2013 nömrəli iş üzrə Xətai rayon məhkəməsinin 30.10.2013-cü il tarixli qərarı.

95 Bax: N.E.S. oğlunun CM-nin 263.2 və 264-cü maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(010)-129/2013 nömrəli iş üzrə Suraxanı rayon məhkəməsinin 11.06.2013-cü il tarixli qərarı.

96 Bax: A.E.V. oğlunun CM-nin 128-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(014)-24/2013 nömrəli iş üzrə Ağdaş rayon məhkəməsinin 15 aprel 2013-cü il tarixli qərarı.

istintaqın bütün mərhələlərində valideynlərin və ya digər qanuni nümayəndələrin iştirak etmək hüququnun təmin edilməsinin əsas prosessual təminatlarına riayət edilməlidir. Bəzi hallarda bu qaydaya əməl olunmaması CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinin tətbiqi üçün yetərli əsas kimi göstərilmişdir. X. rayon məhkəməsi CPM-nin 432.4-cü maddəsinə⁹⁷ istinad edərək göstərmişdir: «(...) müstəntiq cinayət-prosessual məəcəlləsinin tələblərini pozaraq «təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə barədə» qərar qəbul edərək və ondan sonrakı aparılan istintaq hərəkətləri zamanı təqsirləndirilən şəxs C.Ə.Ə. oğlunun valideynlərinin və ya qanuni nümayəndəsinin iştirakını təmin etmədən, ona qarşı ittiham elan etməklə ittihamın mahiyyətini izah etmişdir. Qeyd edilən pozuntuyla da iş üzrə ittiham aktı tərtib edilmişdir ki, bu da cinayət prosessual məəcəlləsinin tələblərinin kobud şəkildə pozulmasına gətirib çıxarmışdır. (...) CPM-nin 303.3.6-cı maddəsinə əsasən (...) cinayət işinin baxılmasına xitam verilməli və iş ibtidai istintaqı həyata keçirən prokurora qaytarılmalıdır.»⁹⁸

Qeyd edilən faktiki hallarla CPM-nin 303.3.6-cı maddəsi arasında hər hansı bir uyğunluğun olması qərarda göstərilməmişdir. Valideynlərinin və ya qanuni nümayəndənin yetkinlik yaşına çatmayan təqsirləndirilən şəxsin iştirakı ilə aparılan istintaq hərəkətlərində iştirak etməməsi onun müdafiə hüquqlarına zərər vura bilər. Bu, müzakirə olunan mövzunun kontekstində işin prokurora CPM-nin 303.3.1-ci maddəsinə əsasən qaytarılmasını mümkün edir. Lakin bu maddənin tətbiqi üçün müvafiq faktiki hallar sübuta yetirilməlidir. Sübutlar qərarda göstərilməlidir. Sözügedən qərarda isə «valideynlərin və ya digər qanuni nümayəndələrin iştirak etmək hüququ»nun istintaq orqanı və prokuror tərəfindən təmin edilməməsini təsdiqləyən dəlillər göstərilməmişdir. «Təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə haqqında qərar»da və təqsirləndirilən şəxsin dindirilməsi protokolunda onların imzasının olmaması CPM-nin 432.4.4-cü maddəsinin pozulması barədə yalnız ehtimal irəli sürməyə əsas verir. «Ehtimal» isə özü sübut edilməlidir ki, arqument kimi yararlı olsun.

5.4. CPM-nin 303.3.1-ci maddəsinin tələbləri pozulmuşdur.

CPM-nin 303.3.1-ci maddəsi müəyyən etmişdir ki, «təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüququnun pozulması

(bu pozuntunun mümkün dərəcədə aradan qaldırılması üçün) işin prokurora qaytarılmasına səbəb olur.

Bu normanı düz tətbiq etmək üçün ilk növbədə aydınlaşdırmaq lazımdır ki, bu kontekstdə «müdafiə hüququ» dedikdə, nə başa düşülür? Çəkişmə modeli cinayət prosesində müdafiə tərəfinin irili-xırdalı bütün hüquqlarını «müdafiə hüququ» anlayışı ilə əhatə etmək olar. Bu halda «müdafiə hüququ» geniş mənada istifadə edilir. İnsan hüquqlarının müdafiəsi konsepsiyası (liberal) baxımından belə yanaşma yolveriləndir. Lakin cinayət prosesində qeyd edilən anlayış dar mənada işlənir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsi Plenumunun «Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 397.1 və 397.2-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair» 12.05.2009-cu il tarixli qərarında dəqiqləşdirilmişdir ki, « (...) cinayət mühakimə icraatında məhkəmə müdafiəsi hüququ nə qədər əhəmiyyətli olsa da, o mütləq deyil və onu həddindən artıq genişləndirilmiş şəkildə şərh etmək olmaz. Bununla bağlı Avropa Məhkəməsi hesab edir ki, Avropa Konvensiyasının 6-cı maddəsinin 3-cü (c) hissəsi cinayət törətməkdə təqsirləndirilən şəxsi üç hüquqla təmin edir: özünü şəxsən müdafiə etmək; özü tərəfindən seçilmiş müdafiəçiyə malik olmaq və müəyyən şərtlər daxilində ona pulsuz təyin olunmuş müdafiəçiyə malik olmaq» (Pakelli v. Germany, 25.04.1983; Art.6 ECHR, note 31).»

Azərbaycanın hüquq doktrinasına görə, CPM-nin 303.3.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş müdafiə hüququnun pozulması «təqsirləndirilən şəxsin müdafiəçiyə malik olmaq hüququnun təmin edilməməsində, onun cinayət işi və ya məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraat materialları ilə tanış olmaq hüququnun təmin edilməməsində, onun (həmçinin onun müdafiəçisinin) sübutların toplanması üzrə fəaliyyətinin məhdudlaşdırılmasında, ayrı-ayrı istintaq və prosessual hərəkətlərin həyata keçirilməsi zamanı özünü müdafiə etmək üçün imkan yaradılmamasında və başqa bu kimi pozuntularda ifadə oluna bilər. (...) müdafiə hüququnun pozulması təqsirləndirilən (şübhəli) şəxsin özünün, onun qanuni nümayəndəsinin və müdafiəçisinin prosesdə iştirakı ilə bağlı tələblərin pozulmasında ifadə oluna bilər.»⁹⁹

Maddənin təsvirindəki «bu pozuntunun mümkün dərəcədə aradan qaldırılması üçün» ifadəsinə formal müddəaya yanaşma kimi yanaşmaq olmaz. Qanunvericinin iradəsi təqsirləndirilən şəxsin müdafiə

97 Bax, CPM: «432.4. Yetkinlik yaşına çatmayan şəxs barəsində ibtidai istintaqın bütün mərhələlərində aşağıdakı hüquqların təmin edilməsinin əsas prosessual təminatlarına riayət edilməlidir: 432.4.1. irəli sürülmüş ittiham barəsində məlumat almaq hüququ; 432.4.2. ifadə verməkdən imtina etmək hüququ; 432.4.3. müdafiə hüququ; 432.4.4. valideynlərin və ya digər qanuni nümayəndələrin iştirak etmək hüququ; 432.4.5. məxfilik hüququ.»

98 Bax: C.Ə.Ə. oğlunun CM-nin 256.3-cü maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(003)-374/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Xəzər rayon məhkəməsinin 12.08.2013-cü il tarixli qərarı.

99 Bax: Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin kommentarisyası, II cild (Xüsusi hissə), prof. C.Mövsumovun redaktəsi ilə. «Digesta» nəşr., Bakı-2003, səh.351.

hüququnun pozulmasına görə işi prokurora yalnız o halda qaytarmağı nəzərdə tutur ki, gələcəkdə bu pozuntunu aradan qaldırmaq mümkün olsun, əgər bu mümkün deyildirsə, deməli, müvafiq qərar da qəbul edilməməlidir. Belə olan halda mövcud «kobud pozuntu»nun hüquqi taleyi necə həll edilməlidir? Hər bir halda məsələ cinayət təqibinin xeyrinə həll edilməməlidir. Belə yanaşma təqsirsizlik prezumpsiyasının ziddinə olardı.¹⁰⁰

CPM-nin 9.2-ci maddəsində vurğulanmışdır ki, «Bu Məcəllə ilə müəyyən edilmiş hallarda cinayət prosesi prinsiplərinin və ya şərtlərinin pozulması cinayət təqibi üzrə başa çatmış icraatın etibarsız sayılmasına, onun gedişində qəbul edilmiş qərarların ləğvinə, yaxud toplanmış materialların sübutedici qüvvəsinin olmaması qənaətinə gəlməyə səbəb ola bilər.» Həmin Məcəllənin 125.2.3-cü maddəsində göstərilmişdir: «şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüquqlarının, cinayət mühakimə icraatının aparıldığı dili bilməyən şəxsin hüquqlarının pozulması ilə» «əldə edilmiş məlumatların, sənədlərin və digər əşyaların cinayət işi üzrə sübut kimi qəbul edilməsinə yol verilmir».

Deməli, təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüququ məhkəməyədək mərhələdə aradan qaldırılması mümkün olmayan təzddə pozulmuşdursa, iş hazırlıq iclasının qərarı ilə prokurora qaytarılmamalı, əksinə, məhkəmə baxışına təyin edilməli və qeyd edilən pozuntular hər bir konkret sübutun məhkəmə istintaqı zamanı araşdırılması və qiymətləndirilməsi zamanı nəzərə alınmalıdır.

Bundan başqa, CPM-nin 303.3.1-ci maddəsinin tətbiq edilməsi üçün aşkar edilmiş pozuntu bu Məcəllənin 303.1-ci maddəsinin şərtlərinə cavab verməlidir. Bu şərtlər barədə yuxarıda ətraflı izah verilmişdir.

Təəssüf hissi ilə qeyd edilməlidir ki, təcrübədə bir çox hallarda qanunun göstərilən tələb və şərtləri nəzərə alınmır.

Şəki Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin qərarında işin prokurora qaytarılması «müdafiəçinin şəxsiyyətini və Azərbaycan Respublikasının ərazisində vəkillik fəaliyyətini həyata keçirmək hüququnu təsdiq edən sənədin təqdim edilməməsi ilə əsaslandırılmışdır. Baxmayaraq ki, həmin müdafiəçi müstəntiqə müvafiq order təqdim etmişdi. Məhkəmənin mövqeyi belə əsaslandırılmışdır: «Vəkil S.B. 000672 sayılı, 4 noyabr 2012-ci il tarixli orderi istintaq orqanına təqdim etmiş, bununla da müdafiəçi qismində işə buraxılmışdır. İş

materiallarına yalnız qeyd edilən order əlavə edilmiş, müdafiəçinin şəxsiyyətini və Azərbaycan Respublikasının ərazisində vəkillik fəaliyyətini həyata keçirmək hüququnu təsdiq edən sənəd əlavə edilməmişdir. Halbuki, Azərbaycan Respublikası CPM-nin 92.7-ci maddəsinə əsasən şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin müdafiəsini öz öhdəsinə götürdükdə, müdafiəçi cinayət prosesini həyata keçirən orqana şəxsiyyətini və Azərbaycan Respublikasının ərazisində vəkillik fəaliyyətini həyata keçirmək hüququnu təsdiq edən sənədi, habelə vəkillik orderini təqdim etməlidir».¹⁰¹

Aydın məsələdir ki, vəkillik qurumu orderi vəkillik fəaliyyətini həyata keçirmək hüququ olmayan şəxsə verməz. CPM-nin 92.1-ci maddəsində qeyd edilmişdir ki, «Cinayət prosesində müdafiəçi qismində yalnız Azərbaycan Respublikasının ərazisində vəkillik fəaliyyətini həyata keçirmək hüququna malik olan vəkil iştirak edə bilər.»

Həqiqətən də, CPM-nin 92.7-ci maddəsi müəyyən etmişdir ki, «şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin müdafiəsini öz öhdəsinə götürdükdə, müdafiəçi cinayət prosesini həyata keçirən orqana şəxsiyyətini və Azərbaycan Respublikasının ərazisində vəkillik fəaliyyətini həyata keçirmək hüququnu təsdiq edən sənədi, habelə vəkil qurumunun orderini təqdim etməlidir.»

Bu normanın cinayət-prosessual məqsədi nə ola bilər? (Onun qeyri cinayət-prosessual məqsədləri (məsələn, Vəkillər Kollegiyasının fəaliyyətinə maliyyə dəstəyinin verilməsi) müzakirə olunan məsələdə əhəmiyyətsizdir.) Yalnız təqsirləndirilən şəxsə göstərilən müdafiə xidmətinin yüksək səviyyədə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədi. Bunun üçün ilk növbədə vəkillik fəaliyyətini həyata keçirən şəxs lazımı peşə hazırlığına və nəzəri biliyə malik olmalıdır. Daha sonra, konkret işdə bu fəaliyyətin müvafiq səlahiyyət verilmiş şəxsə etibar edilməsi, həmin şəxsin fərdiləşdirilməsi imkanının yaradılması. Qeyd edilən sənədlərin başqa cinayət-prosessual təyinatı yoxdur.

Bununla belə, müzakirə edilən qərarın məzmunundan görünür ki, məhkəməni narahat edən bu sənədlərin icraat materiallarında olmamasıdır (order var, müdafiəçinin şəxsiyyətini və Azərbaycan Respublikasının ərazisində vəkillik fəaliyyətini həyata keçirmək hüququnu təsdiq edən sənədlər yoxdur). Düşünmək olar ki, məhkəmə bu sənədlərin işin icraat materiallarında olmasını tələb edən hansısa qanun normasına istinad etmişdir. Lakin qərarla belə istinad yoxdur.

100 Bax, CPM: Maddə 21. Təqsirsizlik prezumpsiyası. (...) 21.2. Şəxsin təqsirli olduğuna əsaslı şübhələr varsa da onun təqsirli bilinməsinə yol verilmir. Bu Məcəllənin müddəalarına uyğun surətdə müvafiq hüquqi prosedur daxilində ittihamın sübuta yetirilməsində aradan qaldırılması mümkün olmayan şübhələr təqsirləndirilən şəxsin (şübhəli şəxsin) xeyrinə həll edilir. Eyni ilə cinayət və cinayət-prosessual qanunlarının tətbiqində aradan qaldırılmamış şübhələr də onun xeyrinə həll olunmalıdır.»

101 Bax, A.E.F. oğlunun CM-nin 126.3, 21.3-cü maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(091)-069/13 nömrəli cinayət işi üzrə Şəki Ağır Cinayətlər məhkəməsinin 10.07.2013-cü il tarixli qərarı.

Cinayət təqibi üzrə icraat materiallarında saxlanılan sənədlərin siyahısı qanun norması ilə müəyyən edilmişdir. CPM-nin 52.1-ci maddəsində (Maddə 52. Cinayət təqibi üzrə icraatın materialları) göstərilmişdir: «Sübutlar qismində əlavə olunmuş sənədlər, bu Məcəllənin 51.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş sənədlər, habelə cinayət prosesini həyata keçirən orqanlar tərəfindən qəbul olunmuş qərarlar və cinayət prosesi tərəflərinin yazılı müraciətləri müvafiq olaraq cinayət işinin, məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraatın və ya xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə icraatın materiallarında saxlanılır». Bu siyahıda müstəntiqə «təqdim edilən» sənədlər, o cümlədən order və müdafiəçinin şəxsiyyətini və Azərbaycan Respublikasının ərazisində vəkillik fəaliyyətini həyata keçirmək hüququnu təsdiq edən sənədlər yoxdur. Deməli, onlar icraat materiallarında olmaya da bilər və bu fakt hüquqi nəticəyə səbəb kimi çıxış etməməlidir. Qanunvericinin məntiqinə görə, müvafiq protokolda qeyd edilən sənədlərdəki məlumatların əks etdirilməsi kifayət edir. Bu məlumatlar kimdə şübhə oyatsa, asanlıqla yoxlanması mümkündür.

Bundan başqa, qeyd edilən faktlar CPM-nin 303.1-ci maddəsinin tələblərini ödəmir, çünki cinayət işinin mahiyyəti üzrə qanuni həll olunmasını mümkünsüz etmir, təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüquqlarının keyfiyyətinə təsir göstərməsi ehtimal belə edilmir, qərarlarda qeyd edilənləri isə elə hazırlıq iclasında yoxlamaq olardı.

Göründüyü kimi, məhkəmə işi prokurora əsassız qaytarmışdır.

L. rayon məhkəməsi ittihamın mətninin qeyri-müəyyənliyini təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüquqlarının pozulması kimi qələmə vermişdir. Məhkəmə mülahizəsini belə əsaslandırmışdır: «(...) təqsirkarın hərəkətlərində xuliqanlıq cinayətinin tərkibinin mövcudluğuna dair ümumi sözlərlə kifayətlənilərək, onun əməli CM-in 221.2.2-ci maddəsi ilə tövsif edilmiş, həmin maddədə nəzərdə tutulmuş *cinayətin tərkib əlamətləri, xuliqanlıqın konkret olaraq nədə ifadə olunması* və həmin ittihamın irəli sürülməsinin təsdiq edilməməsi ilə yanaşı ittihamın mahiyyəti açıqlanmamış qalmışdır. Cinayət qanunun müvafiq maddəsi üzrə ittihamın mahiyyətinin nədən ibarət olmasının aydın olmaması və ya dəqiq müəyyən edilməməsi təqsirləndirilən şəxsin «nədə ittiham olunduğunu», «nədə müdafiə olunmalı olduğunu» bilməməsinə və İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin formalaşdırdığı presedent üzrə belə olan halda müdafiə hüququnun pozulmasına səbəb olur. (...) Məcəllənin (CPM nəzərdə tutulur – N.B.) 303.3.1-ci

maddəsinə əsasən təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüququnun pozulması kobud pozuntulara yol verildikdə (bu pozuntunun mümkün dərəcədə aradan qaldırılması üçün) cinayət işinin (...) prokurora qaytarılması barədə qərar çıxarılır.»¹⁰²

Qanun təqsirləndirilən şəxsə qarşı irəli sürülmüş ittihamın məzmunu qeyri-müəyyənliyinin onun müdafiə hüququna mənfi təsir etməsi barədə hər hansı bir təkzibedilməz hüquq prezumpsiyası təsbit etməmişdir. Ona görə də, məhkəmənin mülahizəsi sübuta yetirilməmiş ehtimal olaraq qalmışdır. Sübuta ehtiyacı olan müddə isə yekun qərar üçün arqument rolunda çıxış edə bilməz. Deməli, CPM-nin 303.3.1-ci maddəsinin tətbiqinə səbəb olmur və yuridik fakt mövcud deyildir.

İttihamın mətninin xüsusiyyətləri, cinayət-prosesual və ya cinayət hüquqi əhəmiyyəti məhkəmə baxışı mərhələsinin araşdırma predmetləridir. Məhkəmə istintaqı nəticəsində müəyyən edilmiş faktlar şəxsə başqa, yeni ittiham irəli sürülməsi zərurətini doğursa, məsələn CPM-nin 318.2-ci maddəsi ilə müəyyən edilmiş qaydada həllini tapmalıdır.

Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsi tanınmaya təqdim etmə istintaq hərəkətinin qaydalarının pozulmasını aradan qaldırmaq üçün işi prokurora qaytarmağa qərar vermişdir. Bu qərarla yazılmışdır: «S.N. şahid kimi dindirilərək ondan R.S.P.-in görkəmi və əlamətləri barədə heç nə soruşulmadan 09 avqust 2012-ci il tarixdə R.S.P.-in fotosəkli ona tanınmaya təqdim edilmişdir. Azərbaycan Respublikası CPM-nin 239.1-ci maddəsinə görə hər hansı şəxsi şahidə, zərər çəkmiş, şübhəli və təqsirləndirilən şəxsə tanınma üçün təqdim etmə zərurəti yarandıqda müstəntiq əvvəlcədən onları həmin şəxsin xarici görkəmi və əlamətləri barədə, habelə tanıyanın tanınanı gördüyü hallar barədə dindirir və bu barədə müvafiq protokol tərtib edilir. İstintaqçı qanunun bu tələbinə əməl etməmişdir. Qeyd edilən Məcəllənin 239.2-ci maddəsinə görə müstəntiq təqsirləndirilən və ya şübhəli şəxsin tanınmasında həmçinin onun müdafiəçisinin iştirakını əvvəlcədən təmin etməlidir. İstintaqçı (...) R.S.P. tutulmasına və barəsində cinayət işi başlanmasına baxmayaraq onu müdafiəçi ilə təmin etməmiş və müdafiəçinin şəxsin tanınması prosesində iştirakını təmin etməmişdir. Azərbaycan Respublikası CPM-nin 239.8-ci maddəsinə görə isə tanıyan qeyri-müəyyənliyinə görə tanınanın şəxsiyyətinin eyniləşdirilməsi üçün kifayət edən əlamətləri göstərmədikdə tanınma aparıla, aparılmış tanınma isə əsaslı hesab edilə bilməz. Şəxsin eyni şəxs tərəfindən və eyni əlamətlər üzrə təkrar tanınması aparıla bilməz.»¹⁰³ Əslində, məsələ məhkəmə baxışı mərhələsində müvafiq ittiham sübu-

102 Bax: F.S.E. oğlunun CM-nin 221.2.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(049)-178/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Lənkəran rayon məhkəməsinin 14.10.2013-cü il tarixli qərarı

103 Bax: P.R.S. oğlunun CM-nin 167-2.1, 234.4.3 və 283.1-ci maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(101)-399/2013 nömrəli iş üzrə Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 09.04.2013-cü il tarixli qərarı.

tuna qiymət verilməsi çərçivəsində həll edilməli idi. Tanınma artıq bir dəfə keçirilmişdirsə, onun ikinci dəfə keçirilməsinin sübutu əhəmiyyəti sıfıra yaxındır. Yəni, elə bir pozuntuya yol verilmişdir ki, onu aradan qaldırmaq mümkün deyildir, nə məhkəməyədək, nə də məhkəmə mərhələsində. Məhkəmə CPM-nin 303.1-ci maddəsinin tələblərini nəzərə almamışdır.

Lənkəran Ağır Cinayətlər Məhkəməsi daha irəli gedərək, ayrı-ayrı istintaq hərəkətlərinin aparılması zamanı yol verilmiş prosedura qüsurlarının əlamətlərini işin prokurora qaytarılması üçün yetərli «kobud pozuntu» hesab etmişdir. Qərarda yazılmışdır: «(...) barələrində şübhəli şəxs kimi tutma haqqında qərar qəbul edilmədən şəxslərin cinayətin törədilməsində şübhəli şəxs kimi tanınması, tədqiqat üçün nümunələrin götürülməsi haqqında qərarın barələrində götürmə aparılan şəxslərə elan edilməməsi, nümunələr götürməzdən əvvəl şəxslərə hüquq və vəzifələrinin izah olunmaması, nümunələrin barələrində götürmə aparılan şəxslərin iştirakı olmadan aparılması, təhqiqat üçün nümunələrin götürülməsi protokolunun surətinin imza etməklə barələrində nümunələr götürülən şəxslərə verilməməsi cinayət işi üzrə ibtidai istintaqda təqsirləndirilən şəxslərin müdafiə hüququnun, yəni Azərbaycan Respublikası CPM-nin 303.3.1-ci maddələrinin kobud şəkildə pozulmasıdır».¹⁰⁴

Məhkəmə CPM-nin 303.1-ci maddəsinin tələblərini nəzərə almadan «müdafiə hüququnun pozulması»nı həddən artıq geniş mənada tətbiq etmişdir. Qeyd edilən qüsurlar (onların həqiqiliyi qəbul olunsa) məhkəmə baxışında həll edilməli məsələlərdir. Onlar məhkəmə baxışı mərhələsində ya aradan qaldırılmalı, ya da ittiham sübutlarının qiymətləndirilməsində təqsirsizlik prezumpsiyasına uyğun şəkildə nəzərə alınmalı idi.

Qeyd edilən iş həm də işin prokurora qaytarılması qərarı ilə başqa pozuntunun pərdələnməsi nümunəsi ola bilər. Bu cinayət işi ilk dəfə Z. rayon məhkəməsinə CM-nin 152-ci maddəsi ilə göndərilmiş, məhkəmə baxışı zamanı CPM-nin 318.2-ci maddəsinə əsasən təqsirləndirilən şəxslərə daha ağır – CM-nin 150.2.3-cü maddəsi ilə ittiham irəli sürülməsi üçün prokurora qaytarılmış, məhkəmənin qərarı icra edildikdən sonra iş Z. rayon məhkəməsi əvəzinə Lənkəran Ağır Cinayətlər Məhkəməsinə göndərilmişdir. Bununla prokuror CPM-nin 318.2-ci maddəsinin tələblərini pozmuşdur, belə ki, təqsirləndirilən şəxslərə başqa ittiham irəli sürüldükdən sonra iş həmin məhkəməyə – Z. rayon məhkəməsinə qaytarılmalı, bu məhkəmə tərəfindən işin aidyyət məsələsi həll edilməli idi. Lənkəran Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin səhvi ondan ibarətdir ki, o, işi icraata götürmüş, hazırlıq iclası keçirmişdir.

İş prosessual icraata qəbul edilməməli, işçi qaydasında əsaslandırılmış məktubla prokurora geri qaytarılmalı idi.

N. rayon məhkəməsi təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüququnun pozulması faktının müəyyən edilmiş hesab olunması üçün yalnız bir tərəfin nümayəndəsinin – təqsirləndirilən şəxsin məlumatını yetərli hesab etmişdir. İşin prokurora qaytarılması belə əsaslandırılmışdır: «Təqsirləndirilən şəxs Q.Ə.Ə. oğlu məhkəmə hazırlıq iclasında ibtidai istintaq zamanı müstəntiq tərəfindən onun müdafiə hüququnun pozulduğunu, onun müdafiəçi ilə təmin edilmədiyini, cinayət işində olan müdafiəçi seçmək barədə və müdafiəçi təqdim edilməsi barədə, təqsirləndirilən şəxsə ittihamın elan edilməsi, hüquq və vəzifələrinin izah edilməsi, təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsi haqqında qərarın surətinin ona verilməsi barədə tərtib edilmiş protokolların saxta olduğunu və onun adı qarşısındakı imzaların ona məxsus olmadığını bildirərək müdafiəçinin iştirakı olmadan təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edildiyini və onun ibtidai istintaq zamanı müdafiəsiz qaldığını qeyd etmişdir. (...) Belə olan halda məhkəmə hesab edir ki, ibtidai istintaq orqanı təqsirləndirilən şəxs Q.Ə.Ə. oğlunun müdafiə hüququnu kobud şəkildə pozmuşdur».¹⁰⁵ Həqiqət kimi qəbul edilməsi üçün digər sübutların da qərarda göstərilməsi lazım idi. Belə olmadıqda, qərar ehtimala əsaslanmış sayılır və məntiqi cəhətdən düzgün hesab edilmir. Başqa sözlə, işin prokurora qaytarılmasının prosessual-hüquqi əsasları – CPM-nin 303.3.1, 303.1-ci maddələri faktiki əsaslardan məhrum olur.

S. rayon məhkəməsi konkret müdafiəçidən imtina halına təqsirləndirilən şəxsin müdafiəçidən, ümumiyyətlə müdafiədən imtina proseduralarının tətbiqini tələb etmişdir. İşin prokurora qaytarılmasına dair qərarların birində yazılmışdır: «(...) 07 avqust 2013-cü il tarixli «müdafiəçi qismində iştirakına xitam verilməsi haqqında» qərarla vəkillər Ş.S.R. oğlunun, Ə.Ə.Ə. oğlunun və M.Y.Ə. oğlunun cinayət işi üzrə təqsirləndirilən şəxs C.N.N. oğlunun müdafiəçisi qismində iştiraklarına xitam verilmiş və həmin qərar C.N.N. oğlunun ərizəsi ilə əsaslandırılmışdır. Lakin, (...) imtina – onların (həmin müdafiəçilərin) iştirakı olmadan və protokol tərtib edilmədən aparılmışdır. Yəni, cinayət işinin materiallarından görünür ki, müstəntiq tərəfindən 07 avqust 2013-cü il tarixli qərarla müdafiəçidən imtinanın qəbulu Cinayət-Prosessual Qanunvericiliyin tələbləri pozulmaqla, yəni hüquqi xidmətdən imtina edilən müdafiəçilərin iştirakı olmadan və protokol tərtib edilmədən apa-

104 Bax: İ.R.N. oğlu və başqalarının CM-nin 150.2.3-cü maddəsi ilə təqsirləndirilmələrinə dair 1(089)-332/2013 nömrəli iş üzrə Lənkəran Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 12.11.2013-cü il tarixli qərarı.

105 Bax: Q.Ə.Ə. oğlunun CM-nin 178.2.2 və 178.2.4-cü maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(006)-443/2013 nömrəli iş üzrə Nəsimi rayon məhkəməsinin 11.10.2013-cü il tarixli qərarı.

rılmışdır.»¹⁰⁶ Məhkəmə CPM-nin 92.12-ci maddəsinə istinad edərək, bunu qanunsuz addım saymış, təqsirləndirilən şəxsin müdafiəçi ilə təmin edilməsi və onun müdafiəsində konkret müdafiəçinin iştirakı arasında fərq qoymamışdır. Əslində, CPM-nin 92.12-ci maddəsi təqsirləndirilən şəxsin konkret müdafiəçilərin xidmətindən imtina proseduralarını deyil, ümumiyyətlə müdafiəçi xidmətlərindən imtina etməsi qaydasını müəyyən etmişdir. Qeyd edilən qərarla isə söhbət konkret müdafiəçilərin iştirakına xitam verilməsindən gedir. Bunu nəzərə almayan məhkəmə belə nəticəyə gəlmişdir: «Təsvir olunanlarla müəyyən edilir ki, yuxarıda qeyd olunan həmin nöqsan Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 303.3.1-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan kobud pozuntuya, yəni təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüququnun pozulmasına səbəb olmuşdur.»¹⁰⁷ Hüquqi əsasdan tamamilə məhrum nəticədir.

5.6. CPM-nin 303.3.8-ci maddəsinin tələbləri pozulmuşdur.

CPM-nin 303.3.8-cü maddəsi müəyyən etmişdir ki, «məhkəməyədək icraat materialları ilə tanış etmə vəzifəsinə dair müvafiq olaraq bu Məcəllənin 284—286, 288-ci və ya 296.3.1-ci maddələrinin tələblərinin pozulması»¹⁰⁸ məhkəmənin hazırlıq iclasında işin prokurora qaytarılması barədə qərar çıxarılması ilə nəticələnir. Məhkəməyədək icraat materialları ilə tanış etmə qaydası çoxsaylı proseduraları tənzimləyir. Onların bir qismi cinayət prosesinin ədalətli həyata keçirilməsi baxımından əhəmiyyətli olsa da, qalan hissəsi formal xarakter daşıyır. Məsələn, CPM-nin 285.4-cü maddəsi müəyyən etmişdir ki, «müstəntiq cinayət işinin materialları ilə tanış olmaq üçün vaxtı məhdudlaşdırma bilməz». Cinayət işinin icraat materialları ilə tanış olmaq hüququ müddət baxımından mütləq ola bilməz. Bu müddətin ağılasığan bir həddi olmalıdır. Əks təqdirdə qeyd edilən hüquqdan sui-istifadə etməklə ədalət mühakiməsi həyata keçirilməsinin qarşısını tamamilə almaq olar. Ölkələrin parlamentarizm təcrübəsinə «obstruksiya» (lat. – maneə, əngəl) adı ilə tanınan, hər hansı iclasın, müşavirənin nümayişkarana qaydada qəsdən pozulması məqsədi ilə müzakirə olunan məsələlərin mahiyyətinə aidiyyəti olmayan məzmunlu uzun-uzadı çıxışlar edilməsi, səs-küy salınması kimi formalardan ibarət etiraz, mübarizə

üsulu tanışdır. Belə davranışın qarşısını hüquqi yolla almaq çətin olduğu üçün maraqlı tərəflər «kompromis» tapmağa məhkumdur. Yəni, hüquq təcrübəsi subyektlərini fərdi hüququn həcmindən və xarakterindən asılı olmayaraq bütün situasiyalarda ağılasığan, izahı olan, rəşional hədlərdə davranmağa məcbur edir. Bunları icraat materialları ilə tanış olma prosesinə də aid etmək olar.

CPM-nin 284-286, 288, 296.3.1-ci maddələrinin müəyyən etdiyi qaydaların bu Məcəllənin 303.3.8, 303.1-ci maddələrinin işığındakı yuridik əhəmiyyəti bir qədər fərqlidir. Həmin qaydaların yalnız elələrinin pozulması CPM-nin 303.3.8-ci maddəsinin tətbiqinə səbəb olmalıdır ki, onlar CPM-nin 303.1-ci maddəsinin tələblərini ödəmiş olsunlar. Bu tələblər hansılardır? Birincisi, onlar «kobudluq» meyarına cavab verməlidir. Yəni, onlar cinayət prosesinin normal davamını qeyri-mümkün etdiyinə görə, mütləq aradan qaldırılmalıdır. İkincisi, onlar cinayət təqibinin məhkəmə yox, məhkəməyədək, ibtidai istintaq mərhələsində aradan qaldırılmalıdır. Bunun məhkəmə mərhələsində edilməsi ədalət mühakiməsinin maraqlarına, o cümlədən cinayət prosesi iştirakçılarının hüquqlarının müdafiəsi standartlarına cavab vermir. Üçüncüsü, işin «qanuni həll edilməsi» həmin pozuntuların aradan qaldırılmasından asılı olmalıdır. Məhz bu meyarlar qeyd edilən normaların tətbiqində «ağılasığanlıq» həddi müəyyən edir.

Buna baxmayaraq, bəzi hallarda qanunun tələbləri düzgün nəzərə alınmır və bu, işlərin prokurora əsaslız qaytarılması ilə nəticələnir.

Hüquq prezumpsiyaları ilə işləmə səriştəsinin olmaması ona gətirib çıxarır ki, müvafiq qərarlar bəzi hallarda əsassız olaraq qanun normasının müstəntiqin üzərinə prosessual vəzifə qoyması barədə müddəalara əsaslanır. Məsələn, CPM-nin 285.3-cü maddəsi iş materialları ilə tanış olma ardıcılığı, rejimi (birlikdə və ya ayrılıqda) ilə əlaqədar proses iştirakçılarının hüququnu təsbit etmişdir. Bu hüququn həyata keçirilməsi özəllikləri subyektin iradəsi ilə müəyyənləşir. Onlar qeyd edilən hüququn təmin edilməsi üzrə müstəntiqin vəzifələrini yerinə yetirməməsi kimi interpretasiya edilməməlidir. Məsələn, iş materialları ilə təqsirləndirilən şəxsin və onun müdafiəçisinin ayrılıqda tanış olmaları faktı müstəntiq tərəfindən bu şəxslərin iş materialları ilə birlikdə tanış olmalarının qarşısının alınması kimi təqdim olunmamalıdır. Belə

106 Bax: C.N.N. oğlunun CM-nin 178.2.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(010)-171/2013 nömrəli iş üzrə Suraxanı rayon məhkəməsinin 23.09.2013-cü il tarixli qərarı.

107 Bax: C.N.N. oğlunun CM-nin 178.2.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(010)-171/2013 nömrəli iş üzrə Suraxanı rayon məhkəməsinin 23.09.2013-cü il tarixli qərarı.

108 Bax, CPM: «Maddə 284. İttiham aktının tərtib edilməsindən əvvəl cinayət işinin materialları ilə tanış etmə; Maddə 285. Cinayət işinin materialları ilə tanış etmə qaydası; Maddə 286. Cinayət işinin materialları ilə tanış etmə protokolu; Maddə 288. Vəsətət təmin olunduqdan sonra cinayət işinin materialları ilə tanış etmə; Maddə 296. Böyük ictimai təhlükə törətməyən aşkar cinayətlər üzrə məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraatın aparılması nəticələrinə dair yekun protokolu»

yanaşma onu göstərir ki, qərar müəllifi müstəntiqin vicdanlılığı prezumpsiyasını nəzərə almır. S. rayon məhkəməsi qərarların birində təqsirləndirilən şəxsə və onun müdafiəçisinə iş materialları ilə ayrı-ayrılıqda tanış olmalarına şərait yaratmış müstəntiqin hərəkətlərini «haqsız» adlandırmışdır. Məhkəmə mövqeyini belə əsaslandırılmışdır: «(...) məhkəmə hesab edir ki, Azərbaycan Respublikası CPM-nin 285.3-cü maddəsində təqsirləndirilən şəxsin və müdafiəçisinin cinayət işinin materialları ilə birlikdə və ya ayrı-ayrılıqda tanış olmaq hüquqlarının təsbit edildiyinə baxmayaraq, ibtidai araşdırma orqanı təqsirləndirilən şəxslərin və müdafiəçilərin iş materialları ilə ayrı-ayrılıqda tanış olmalarına şərait yaratmaqda (müvafiq tanış etmə protokolunda müdafiəçi A.T.H. oğlunun imzasının olmaması onun iş materialları ilə tanış olması üçün şərait yaradıldığını ümumiyyətlə şübhə altına alır) müstəntiq haqlı olmamışdır». Qərarın başqa bir yerində yazılmışdır: «İstər təqsirləndirilən şəxs Ə.N.X. oğlunun və müdafiəçisi Ə.E.M. oğlunun, istərsə də təqsirləndirilən şəxs M.H.İ. oğlunun və müdafiəçisi A.T.H. oğlunun iş materialları ilə ayrı-ayrılıqda tanış olmaq arzusunda olduqları cinayət işinin materialları ilə müəyyən olunmur (bununla bağlı işdə heç bir yazılı sənəd yoxdur).»¹⁰⁹

CPM-nin 285.1-ci maddəsindən görünür ki, müstəntiqin vəzifəsi tanışlıq üçün materialları təqdim etməkdən ibarətdir. Tanış olanların iş rejiminin müəyyənləşdirilməsi müstəntiqin səlahiyyətlərinə aid deyildir; onlar bunu birlikdə və ayrılıqda edə bilərlər. Təqsirləndirilən şəxslə vəkil arasında müqaviləyə əsasən həyata keçirilən müdafiənin keyfiyyəti nə müstəntiqin, nə prokurorun, nə də məhkəmənin məsuliyyət dairəsinə daxil deyildir. Ona görə də, qeyd edilənləri icraat materialları ilə tanış etmə vəzifəsinə dair qanun norması tələblərinin müstəntiq tərəfindən pozulması, CPM-nin 303.3.8-ci maddəsinə əsasən işin prokurora qaytarılması üçün əsas saymaq düzgün deyil.

İşin prokurora qaytarılması barədə bir sıra qərarlarda müstəntiq tərəfindən qanunda bilavasitə müəyyən edilməmiş vəzifənin yerinə yetirilməməsi əsas kimi göstərilmişdir. İş materialları ilə tanış olmaq üçün cədvəl müəyyən edilməsinin əsasları və qaydası CPM-nin 285.4-cü maddəsində təsbit edilmişdir. Nə bu, nə də CPM-nin başqa maddəsində müstəntiqin bu məsələni təqsirləndirilən şəxs və onun müdafiəçisi ilə «razılaşdırması» tələbi nəzərdə tutulmamışdır. Bu, onun «pro-

sessual müstəqilliyi» prinsipinə zidd olardı. Bununla belə S. rayon məhkəməsinin qərarında bu, işin prokurora qaytarılması əsası kimi çıxış etmişdir: «(...) təqsirləndirilən şəxs M.H.İ. oğlunun da cinayət işinin materialları ilə tanış olması cədvəli tərtib edilmişdir (...). Cədvəl müstəntiq və təqsirləndirilən şəxs tərəfindən imzalandığına baxmayaraq həmin vaxtlar vəkillə razılaşdırılmamışdır (cədvəldə vəkilin imzası yoxdur).»¹¹⁰

Q. rayon məhkəməsinin bir qərarında yazılmışdır: «(...) müstəntiq tərəfindən həmin normaların da tələbləri pozulmaqla təqsirləndirilən şəxs və müdafiəçisinin cinayət işinin materialları ilə tanış edilməsi haqqında protokolda tanış olmaq üçün təqdim edilmiş cinayət işinin hər bir cildində olan vərəqlərin sayı dəqiq göstərilməmiş, o cümlədən tanış etmə 29 aprel 2013-cü il tarixdə saat 12.55-də başa çatdığı halda ittiham aktının tərtibinə həmin tarixdə saat 14.00-da başlamaqla 30 aprel 2013-cü il saat 12.00-da başa çatdırılmış, tanış etmə protokoluna şifahi vəsatətlər verildiyi halda, yazılı vəsatətin hazırlanması və verilməsi üçün 48 saatadək vaxt verilməyərək cinayət işi ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora göndərilmişdir.»¹¹¹

Doğrudan da, CPM-nin 287.1 və 287.2-ci maddəsində müəyyən edilmişdir ki, «Cinayət prosesi iştirakçısının xahişi ilə yazılı vəsatətin hazırlanması və verilməsi üçün 48 saatadək vaxt verilə bilər. Vəsatətin tam və ya qismən rədd edilməsi haqqında müstəntiq əsaslandırılmış qərar çıxarır və həmin qərarın surətini vəsatətin verildiyi andan 48 saatdan gec olmayaraq vəsatəti vermiş şəxsə təqdim edir. Vəsatət həll edilməyəndək cinayət işi ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora göndərilə bilməz.»

Əgər ayrıca ərizə və ya protokolda qeyd formasında cinayət prosesi iştirakçısı yazılı vəsatət hazırlanması üçün vaxt verilməsi barədə müstəntiqə «xahiş» ünvanlamamışdırsa, sağlam düşüncəyə, məntiqə və prezumpsiyalarla işləmə qaydalarına əsasən bir nəticə çıxarmaq mümkündür – cinayət prosesi iştirakçısının belə bir xahişi olmamışdır. Qanun norması göstərilən «xahiş»in ehtimal edilməsi qaydasını müəyyənləşdirməmişdir. Deməli, məhkəmə də ehtimal etməməlidir ki, hər bir cinayət işində belə «xahiş» olur. Əgər qanun belə bir prezumpsiya təsbit etsəydi, onda müstəntiqdən tələb etmək olardı ki, həmin ehtimalı (prezumpsiyanı) təkzib etsin, yəni hər bir işdə sübut etsin ki, «xahiş»

109 Bax: Ə.N.X. oğlunun və başqalarının CM-nin 177.2.1, 177.2.2, 177.2.4, 185.2.2, 185.2.4, 326.1 və 326.2-ci maddələri ilə təqsirləndirilmələrinə dair 1(010)-200/2013 nömrəli iş üzrə Suraxanı rayon məhkəməsinin 05.11.2013-cü il tarixli qərarı.

110 Bax: Ə.N.X. oğlunun və başqalarının CM-nin 177.2.1, 177.2.2, 177.2.4, 185.2.2, 185.2.4, 326.1 və 326.2-ci maddələri ilə təqsirləndirilmələrinə dair 1(010)-200/2013 nömrəli iş üzrə Suraxanı rayon məhkəməsinin 05.11.2013-cü il tarixli qərarı.

111 Bax: M.M.M. oğlunun CM-nin 192.2.2 və 213.1-ci maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(002)-103/2013 nömrəli iş üzrə Qaradağ rayon məhkəməsinin 28.06.2013-cü il tarixli qərarı.

olmamışdır. Nə qədər ki, qanunvericinin mövqeyi əksinədir, müstəntiqin üzərində «yazılı vəsətətin hazırlanması və verilməsi üçün 48 saatadək vaxt vermək» barədə cinayət prosesi iştirakçılarının xahişinin olmamasını sübut etmək öhdəliyinin mövcudluğunu düşünmək yanlışdır.

Belə hallarda, sübut etmək vəzifəsi əks tərəfin və ya məhkəmənin özünün üzərinə düşür. Yəni, onlar sübut etməlidir ki, müstəntiqə belə «xahiş» ünvanlanmışdır. Sübutlar qərarda göstərməlidir, göstərməmişdirsə, deməli, sübut da yoxdur. Sözügedən qərarda bu qəbildən sübutlar göstərilməmişdir.

Eyni ilə cinayət işinin hər bir cildində olan vəzifələrin sayının dəqiq göstərilməsi, tanış olma vaxtının müddəti və s. ilə bağlı məsələlər həll edilməlidir.

CPM-nin 286.3-cü maddəsi müəyyən etmişdir ki, cinayət işinin materialları ilə tanış etmə haqqında protokolda tanış olmaq üçün təqdim edilmiş cinayət işinin cildlərinin və hər bir cildə vəzifələrin sayı, habelə təqdim edilmiş maddi sübutlar və istintaq hərəkətlərinin protokollarına əlavələr göstərilir. Qanunun mənasına görə, bu norma cinayət prosesi iştirakçısının «iş materialları ilə tanış olma» hüququnu daha dolğun və səmərəli təmin etmək məqsədi güdür. Maddədə göstərilən tələblərin birinin və ya hamısının pozulması hələ o demək deyildir ki, qeyd edilən hüquq pozulmuşdur. Yəni, bu hallarda pozuntunun baş verməsi yalnız ehtimal oluna bilər, çünki bunun əlamətləri mövcuddur. Ehtimal qərar üçün arqument ola bilməz. Bu məntiqin tələbidir – özünün sübuta ehtiyacı olan müddəə tezis üçün arqument rolunda çıxış edə bilməz. Bu qaydaya əməl etməmək məntiq qanununun pozuntusudur (petitio principii). Sübutlar qərarda proses iştirakçılarına, eləcə də kənar müşahidəçilərə göstərilməlidir ki, müstəntiq tərəfindən proses iştirakçısının «iş materialları ilə tanış olma» hüququ pozulmuşdur. Bunlar qərarda yoxdursa, deməli, müstəntiq «vicdanlı» hesab edilməli, qeyd edilən hüququn onun tərəfindən pozulmaması qəbul olunmalıdır.

O. rayon məhkəməsinin qərarlarından birində yazılmışdır: «(...) Cinayət işinin materiallarından görünür ki, təqsirləndirilən şəxs və zərərçəkmiş şəxs iş materialları ilə tanış olunarkən iş üzrə maddi sübut kimi tanınmış paltar və bıçaq onlara təqdim edilməmişdir.»¹¹² Qərarda bunun təqsirləndirilən və zərərçəkmiş şəxslərin «iş materialları ilə tanış olma» hüququnun pozulmasına səbəb olması göstərilməmiş, əsaslandırılmamışdır. Məhkəmə qeyd etdiyi faktlarla çıxardığı nəticə arasında «səbəbli əlaqə»nin mövcud-

luğunu *ehtimal* etmişdir. Qərarın əsasını yeganə ehtimal yox, sübutlar sistemi təşkil etməlidir.

Göstərilən qərarın əsassızlığının görünən əlamətləri onun CPM-nin 303.1-ci maddəsində göstərilən tələblərə cavab vermədiyindən xəbər verir. Qərarın məntiq qaydalarına və işin hallarına söykənən əsaslandırılması əks nəticəyə, yəni CPM-nin 303.3.8-ci maddənin tətbiqinə əsasın mövcud olmaması nəticəsinə gətirib çıxaracaqdı.

B. rayon məhkəməsi də oxşar mövqə nümayiş etdirmiş, işi prokurora ona görə qaytarmışdır ki, «(...) axtarışın videoçəkilişi olduğu lazer disk və götürülmüş narkotik vasitə maddi sübut kimi tanınaraq işə əlavə olunmasına baxmayaraq təqsirləndirilən şəxs T.H. CPM-nin 285-ci maddəsinə əsasən protokolda qeyd edilməklə təqdim edilməmişdir.»¹¹³

Ş. rayon məhkəməsi də mövqeyini ehtimal əsasında qurmuşdur. İşin prokurora qaytarılması barədə qərarların birində məhkəmə göstərmişdir: «(...) müstəntiq tərəfindən tərtib edilmiş cinayət işinin materialları ilə tanış etmə haqqında protokolda cinayət işinin təqsirləndirilən şəxsə hansı formada təqdim olunması, təqdim edilərkən cinayət işinin tikilib-tikilməməsi, siyahıya alınıb-alınmaması göstərilməmişdir. (...) 13 yanvar 2013-cü il tarixli protokolda «Azərbaycan Respublikası CM-nin 153-cü maddəsi ilə təqsirləndirilən S.T.S. oğlunu 120820062 N-li cinayət işinin materialları ilə tanış etdim» göstərilmişdir. Yəni, tanış olması məqsədi ilə cinayət işinin materialları yalnız təqsirləndirilən şəxsə təqdim olunmuş, müdafiəçi isə sonda tərtib edilmiş protokolun doğruluğunu təsdiq etmək üçün iştirak edərək imza etmişdir.»¹¹⁴ Açıq-aydın görünür ki, məhkəmə «cinayət işinin tikilib-tikilməməsi, siyahıya alınıb-alınmaması»nın protokolda göstərilməməsini bir istiqamətdə – təqsirləndirilən şəxsin iş materialları ilə tanış olma hüququnun pozulması istiqamətində yozmuşdur. Bu, ehtimaldır, yekun nəticə üçün arqument ola bilməz, özü sübut edilməlidir. Qərarda isə belə sübutlar göstərilməmişdir. Deməli, qərar qanunsuzdur və iş prokurora belə qərarla qaytarılmalı deyildi.

İşin prokurora qaytarılması barədə qərarını «şübhə» ilə əsaslandırın O. rayon məhkəməsinin qərarında yazılmışdır: «Zərərçəkmiş şəxs B.A., həmçinin hadisənin əsas şahidləri latın qrafikalı azərbaycanlı əlifbası ilə yazıb oxuya bilmədikləri halda iş üzrə mütəxəssis təyin edilməmiş, həmin şəxslərin ifadələri latın qrafikalı azərbaycan əlifbası ilə tərtib edilmişdir. Bu səbəbdən zərərçəkmiş şəxsin ibtidai istintaqın so-

112 Bax: Ə.Ə.İ. oğlunun CM-nin 221.3 və 228.4-cü maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(054)-6/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Oğuz rayon məhkəməsinin 18.02.2013-cü il tarixli qərarı.

113 Bax: H.T.F. oğlunun CM-nin 234.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(022)-32/2013 nömrəli iş üzrə Biləsuvar rayon məhkəməsinin 05.03.2013-cü il tarixli qərarı.

114 məhkəməsinin 26.02.2013-cü il tarixli qərarı.

nunda cinayət işinin latın qrafikalı azərbaycan əlifbası ilə tərtib edilmiş materialları ilə tanış ola bilməsi şübhə doğurur.»¹¹⁵

Azərbaycan dilinin latın qrafikasını bilməyən cinayət prosesi iştirakçısının mütəxəssis yardımına ehtiyacı olması müddəası yanlışdır. Bu, cinayət-prosessual qanunvericiliyinin təhlilindən, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinin mövqeyindən irəli gəlir. Zərər çəkmiş şəxsə bilavasitə aid olmasa da, bu məsələ ilə bağlı prinsipial yanaşmaya aydınlıq gətirmək üçün «Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 26 və 96-cı maddələrinin şərh edilməsinə dair» Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun 15 iyul 2011-ci il tarixli qərarına müraciət etmək olardı. Həmin qərarında qeyd edilmişdir ki, «şifahi Azərbaycan dilini bilən, lakin latın qrafikalı əlifbanı bilməyən şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin tərcüməçi və ya mütəxəssislə təmin olunmasının imperativliyi CPM ilə nəzərdə tutulmamışdır. Bunun isə obyektiv səbəbləri vardır. CPM-in 7.0.29-cu maddəsində mütəxəssis və tərcüməçi cinayət prosesində iştirak edən digər şəxslər sırasında göstərilmiş və cinayət prosesində onların fərqli funksiya və təyinatı müəyyən edilmişdir. Belə ki, CPM-in 96.1-ci maddəsinə əsasən, mütəxəssis cinayət prosesində şəxsi marağı olmayan, öz razılığı əsasında istintaq və ya digər prosesual hərəkətlərin aparılmasında elm, texnika, incəsənət və digər peşə sahəsindəki xüsusi bilik və bacarığından istifadə edərək kömək göstərmək üçün cinayət prosesini həyata keçirən orqan tərəfindən təyin edilmiş şəxsdir.» Konstitusiyaya Məhkəməsi hesab etmişdir ki, «Azərbaycan dilinin keçmiş kiril qrafikasından müasir latın qrafikasına keçirilməsi üçün xüsusi biliklərə ehtiyac duyulmur. Belə ki, Azərbaycan dilinin kiril əlifbasından latın əlifbasına keçildiyi zaman transliterasiya sahəsi üzrə mütəxəssislərin biliyindən artıq istifadə olunmuşdur. Azərbaycan dilinin kiril qrafikasından latın qrafikasına keçid prosesi bitib və kiril qrafikası ilə yazılan Azərbaycan sözlərinin latın qrafikası ilə yazılma qaydaları artıq mövcuddur.» Bundan başqa, Konstitusiyaya Məhkəməsinin fikrincə, sənədlərin məzmunu proses iştirakçısı üçün hüquqlarının müdafiəsi baxımından önəm daşdığı üçün məsələnin həllində adekvat vasitələr seçilməlidir. Göstərilən qərarında «Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu vurğulayır ki, cinayət prosesində şifahi Azərbaycan dilini bilən, lakin bu dilin latın qrafikalı əlifbasını bilməyən şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsə rəsmi dövlət dilində tərtib olunan sənədlərin məzmununun çatdırılması məsələsinə müdafiənin həyata keçirilməsi üçün faydalı vasitələr baxımından yanaşılmalıdır. Cinayət ədalət mühakiməsində şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsə öz

müdafiəsini lazımı səviyyədə qurması üçün kifayət qədər vasitələr ayrılmalıdır. Bu vasitələrə aşağıdakıları aid etmək olar: işin materialları ilə tanış olmaq; şəxsin ona qarşı irəli sürülən ittihamı aydın başa düşmək; hər hansı prosesual tələbi irəli sürmək və s.» Məhkəmə mülahizələrə yekun vuraraq qərara gəlmişdir ki: «Cinayət mühakimə icraatında Azərbaycan Respublikasının dövlət dilini bilən, lakin bu dilin latın qrafikalı əlifbasını bilməyən şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs ədalət mühakiməsinin maraqları naminə müdafiəçi ilə təmin edilməlidir.»

Bunları zərər çəkmiş şəxsə də aid etmək olar. Yəni, cinayət mühakimə icraatında Azərbaycan Respublikasının dövlət dilini bilən, lakin bu dilin latın qrafikalı əlifbasını bilməyən zərər çəkmiş şəxs ədalət mühakiməsinin maraqları naminə CPM-nin 87.6.21-ci maddəsinə (nümayəndəyə malik olmaq və onun səlahiyyətlərinə xitam vermək) əsaslanaraq nümayəndənin xidmətlərindən istifadə edə bilər. Nəzərə alınmalıdır ki, təhqiqatçının, müstəntiqin və prokurorun zərər çəkmiş şəxsi nümayəndə ilə təmin etmək öhdəliyi yoxdur. Öhdəlik yalnız bu hüququ təmin etməkdən ibarətdir. Yəni, Azərbaycan dilinin latın qrafikasını bilməyən zərər çəkmiş şəxs icraat materialları ilə nümayəndənin vasitəsi ilə tanış olmaq istədiyini bildirdikdə, həmin şəxslər icraat materiallarını onlara təqdim edir, tanış olma üçün lazımı şərait yaradır.

Göründüyü kimi, O. rayon məhkəməsinin işin prokurora qaytarma barədə qərarının hüquqi əsası olmamışdır.

Eyni yanaşma N. rayon məhkəməsi tərəfindən B.R.Ə. oğlunun Azərbaycan Respublikası CM-nin 177.2.4-cü maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işini 15.03.2013-cü il tarixdə prokurora qaytararkən nümayiş etdirilmişdir: «R.B. həm şahid kimi dindirilərəkən və həm də üzləşdirmə aparılarkən latın qrafikalı əlifba ilə yazıb-oxumağı bilmədiyini halda tərcüməçi ilə təmin olunmamışdır.»

S. rayon məhkəməsi işi prokurora qaytarmaq üçün orijinal, qanunda nəzərdə tutulmayan əsas tapıb tətbiq etmişdir. Müvafiq qərardan görünür ki, zərərçəkmiş şəxsin hüquqi varisi kimi müstəntiq mərhumun faktiki nikah münasibətində olduğu qadını – həyat yoldaşını tanımış və iş materialları ilə də onu tanış etmişdir. Kəbin sənədinin olmaması faktını məhkəmə «məhkəməyədək icraat materialları ilə tanış etmə vəzifəsinə dair həmin Məcəllənin 284-286-cı maddələrinin tələblərinin pozulması» kimi interpretasiya etmişdir. Məhkəmənin məntiqinə görə, zərərçəkmiş şəxsin hüquqi varisinin şəxsiyyəti ilə bağlı mübahisəli, subyektiv mövqe belə şəxsin, ümumiyyətlə olmaması deməkdir. Qərarında məhkəmənin mövqeyi belə sərgilənmişdir: «(...) M.S.V. qızı cinayət işi üzrə mərhum

115 Bax: Ə.Ə.İ. oğlunun CM-nin 221.3 və 228.4-cü maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(054)-6/2013 nömrəli cinayət işi üzrə Oğuz rayon məhkəməsinin 18.02.2013-cü il tarixli qərarı.

zərərçəkmiş şəxsin yaxın qohumu olmadığı halda (əslində faktiki həyat yoldaşı olmuşdur – NB) o, zərərçəkmiş şəxsin hüquqi varisi kimi tanınmış və bütün istintaq hərəkətləri onun iştirakı ilə keçirilmişdir. Eləcə də, istintaqın qurtarması hüquqi varis qismində M.S.V. qızına elan edilmiş, istintaq materialları ilə o, tanış edilmiş və ittiham aktında zərərçəkmiş şəxsin hüquqi varisi qismində o, göstərilmişdir.(...) Beləliklə də, yuxarıda qeyd edilən pozuntular Azərbaycan Respublikası CPM-nin 303.3.8-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan, yəni məhkəməyədək icraat materialları ilə tanış etmə vəzifəsinə dair həmin Məcəllənin 284-286-cı maddələrinin tələblərinin pozulmasına səbəb olmuşdur.»¹¹⁶ Göründüyü kimi, məhkəmə işi qanunda nəzərdə tutulmayan əsasla görə prokurora qaytarılmışdır. Hətta şərti olaraq qəbul olunsaydı ki, zərər çəkmiş şəxsin nümayəndəsi düzgün müəyyən edilməmişdir, bu, yalnız işin prokurora qaytarılmasına yox, onun başqa şəxslə dəyişdirilməsinə səbəb ola bilər. Əslində, cinayət-prosessual qanunvericiliyi mərhumun faktiki nikah münasibətində olduğu şəxsin onun hüquqi varisi olmasını qadağan etmir. Bu statusda çıxış etmək yalnız zərər çəkmiş şəxsə cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməllə mənəvi, fiziki və ya maddi ziyan vurmuş yaxın qohumuna yasaq olunmuşdur (CPM-nin 106.2-ci maddəsi). CPM-nin 106.1-ci və 106.3-cü maddələrində göstərilmişdir ki, «Hadisə nəticəsində ölmüş zərər çəkmiş şəxsin hüquq və vəzifələrini cinayət işi üzrə icraat zamanı həyata keçirmək istəyini bildirən yaxın qohumlarından biri zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisi hesab olunur. (...) Zərər çəkmiş şəxsin yaxın qohumunun onun hüquqi varisi qismində tanınması haqqında qərarı həmin qohumun xahişi olduqda, cinayət prosesini həyata keçirən orqan qəbul edir.» Yaxın qohumlar – babalar, nənələr, valideynlər, övladlığa götürənlər, doğma və ögey qardaşlar və bacılar, ər-arvad, uşaqlar, övladlığa götürülənlər, nəvələrdir (CPM-nin 7.0.32-ci maddəsi). Qohumluq münasibətlərinin sübut edilməsinin xüsusi qaydası yoxdur (CPM-nin 140-cı maddəsi – Bəzi sübutlar əsasında müəyyən edilən hallar). Cinayət-prosessual qanunvericiliyi belə münasibətlərin mümkün sübut növlərinin hamısı ilə müəyyənləşdirməyi qadağan etmir. Bu baxımdan da məhkəmənin mövqeyi qanuna əsaslanmır.

Bakı Ağır Cinayətlər məhkəməsinin qərarında işin prokurora qaytarılması əsası kimi zərərçəkmiş şəxs və onun nümayəndəsinin icraat materialları ilə tanış olma protokolunu imzalamamaları, bəzi sənədlərin icraat materiallarında olmaması çıxış etmişdir. Qərar da əsaslar belə şərh edilmişdir: «Cinayət işinin mate-

riallarından görünür ki, iş üzrə ibtidai istintaqın qurtarmasını zərər çəkmiş şəxsə və zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisinə elan etmə protokolları, eləcə də zərər çəkmiş şəxsin və zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisinin cinayət işinin materialları ilə tanış olması haqqında protokollar tərtib olunsaydı da, zərər çəkmiş şəxs Z.F. və zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisi R.F. həmin protokollara imza etməmişdir. Müstəntiqin həmin protokollara etdiyi qeydlərdən məlum olur ki, onlar həmin protokolları səbəb göstərmədən imza etməkdən imtina etmişlər. Cinayət işinin materiallarında zərər çəkmiş şəxsə və zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisinə cinayət işi üzrə ibtidai istintaqın qurtarması və cinayət işinin materialları ilə tanış olma yeri və vaxtı barədə məlumat verilməsinə təsdiq edən heç bir sənəd yoxdur. Qanunun tələbinə görə müstəntiq həmin şəxslərə ibtidai istintaqın qurtarması haqqında məlumat verilməsinə və onlara cinayət işinin materialları ilə tanış olmaq hüququnun izah edilməsinə poçtla göndərilmiş çağırış və rəqəsində, telefonoqramda, onlar müstəntiqin yanına şəxsən gəldikləri halda isə bu barədə tərtib edilmiş protokolda əks etdirməli idi. Eyni zamanda yuxarıda qeyd olunan protokolların heç birində cinayət işinin materialları ilə tanış olma yeri, o cümlədən tanış olan şəxslərin səlahiyyətlərini təsdiq edən sənədlər barədə məlumatlar öz əksini tapmamışdır.»¹¹⁷

6. Cinayət təqibi üzrə tezliyin təmin edilməsi prinsipi.

Cinayət təqibi üzrə icraat mümkün qədər tez başa çatmalıdır. CPM-nin 48.1-ci maddəsinə (Maddə 48. Cinayət təqibi üzrə icraatın tezliyinin təmin olunması) əsasən, cinayət təqibi üzrə icraat elə başlanmalı və qurtarmalıdır ki, sübutların vaxtında əldə olunması və tədqiq edilməsi təmin olunsun; şəxslər onlara ittiham elan olunmasını, işlərinə baxılmasını və pozulmuş hüquqlarının bərpasını həddən artıq uzun müddət gözləməsinlər.

Xüsusi vurğulanmalıdır ki, cinayət mühakimə icraatının müddət ölçüsü fundamental insan hüquqlarından biri olan «ədalətli məhkəmə araşdırması» hüququnun əsas elementlərindəndir.

Bu yazının əvvəlində artıq istinad edilmiş İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasının 6.1-ci maddəsində (Maddə 6. Ədalətli məhkəmə araşdırması hüququ) təsbit edilmişdir ki, «1. Hər kəs, onun mülki hüquq və vəzifələri müəyyən edilərkən və ya ona qarşı hər hansı cinayət ittihamı irəli sürülərkən, qanun əsasında yaradılmış müstəqil və qərəzsiz məhkəmə vasitəsi ilə,

116 Bax: N.E.S. oğlunun CM-nin 263.2 və 264-cü maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(010)-129/2013 nömrəli iş üzrə suraxanı rayon məhkəməsinin 11.06.2013-cü il tarixli qərarı.

117 Bax: S.A.Q. oğlunun və İ.E.Z. oğlunun CM-nin 120.2.4, 221.2.1-ci maddələri ilə təqsirləndirilmələrinə dair 1(101)-610/2013 nömrəli iş üzrə Bakı Ağır Cinayətlər məhkəməsinin 25.06.2013-cü il tarixli qərarı

ağlabatan müddətdə işinin ədalətli və açıq araşdırılması hüququna malikdir.»

Qeyd edilən normalar cinayət prosesini həyata keçirən subyektlərin üzərinə müvafiq öhdəlik qoyur. Onların lazımı qaydada icra edilməsi həm də tələb edir ki, cinayət təqibinin əsassız uzanmasına səbəb olan prosesual qərarlar qəbul edilməsin. İşin prokurora qaytarılması da belə qərarlar sırasına aid edilə bilər. Bu qərarların icrası, adətən, cinayət təqibinin vaxtını xeyli uzadır. Ona görə də, işin prokurora qaytarılması barədə qərarların əsaslılığı tələbi həm də cinayət təqibinin tezliyi prinsipinin təmin olunması ilə izah olunur.

Məhkəmə-istintaq təcrübəsinin təhlili göstərir ki, işin prokurora qaytarılmasına dair qərarlar bir qayda olaraq cinayət təqibini izahı olmayan müddətlərə uzadır. 2013-cü il ərzində prokurora qaytarılmış işlərin 65-i təhlil edilərkən müəyyən olunmuşdur ki, onların yalnız 5-i və ya 8% üzrə ibtidai istintaq prokurora qayıtdıqdan sonra 15 günədək müddətdə başa çatmışdır. Qalan 92% iş üzrə ibtidai istintaq daha çox vaxt aparmışdır.

Məsələn, məhkəmənin hazırlıq iclasında aşkar edilmiş kobud pozuntuların aradan qaldırılması üçün Ş. rayon məhkəməsinin qaytardığı S.T.S. oğlunun CM-nin 153-cü maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair iş 159 gün, A. rayon məhkəməsinin qaytardığı A.S.İ. oğlunun CM-nin 128-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair iş üzrə 173 gün, X. rayon məhkəməsinin prokurora qaytardığı Ə.Ə.H. oğlunun CM-nin 177.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair iş 125 gün, H.T.O. oğlunun CM-nin 314.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair iş 70 gün, İ.V.V. oğlunun CM-nin 128-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işi 34 gün, S. rayon məhkəməsinin qaytardığı A.A.A. oğlunun CM-nin 29, 177.2.3. və 234.1-ci maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair iş 45 gün, B. rayon məhkəməsinin qaytardığı M.Ə.İ. oğlunun CM-nin 162.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair iş üzrə 96 gün, M.T.Ə. oğlunun CM-nin 128-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işi 32 gün, Q. rayon məhkəməsinin qaytardığı M.M.M. oğlunun CM-nin 192.2 və 213-cü maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair iş üzrə 74 gün vaxt sərf edilmişdir.

Göründüyü kimi, təqsirləndirilən şəxslərə qarşı irəli sürülmüş ittiham əsasən böyük ictimai təhlükə törətməyən və az ağır cinayətlərə aiddir.

Prosesual müddətin ağlabatanlığı Avropa Məhkəməsi tərəfindən 4 meyar əsasında dəyərləndirir. Bunlar (1) işin mürəkkəbliyi, (2) şəxslərin davranışı və (3) müvafiq hakimiyyət orqanlarının davranışı, (4) işdə

həll olunan məsələnin şəxs üçün əhəmiyyəti.¹¹⁸ Bu baxımdan da qeyd edilən müddətlərə haqq qazandıрмаq çətindir.

Qaytarılmış işlər üzrə istintaq müddətlərinin əsassız uzanması səbəbləri başqa araşdırmanın predmetidir. Lakin hər bir halda bu, insanların hüquqlarının pozulması, dövlət resurslarının hədəf xərclənməsi ilə müşayiət edilir. Vəziyyəti daha da kəskinləşdirən hal isə həmin işlərin prokurora kifayət qədər faktiki və hüquqi əsas olmadan qaytarılmasıdır. Nəcə deyərlər, özümüz özümüzə problemlər yaradır, sonra da onları fədakarcasına dəf edirik.

Vəziyyəti pozitiv istiqamətə yönəltmək üçün işin prokurora qaytarılması barədə məsələ müzakirə edilərkən bütün arqumentlər, o cümlədən qanun normalarının mahiyyəti, ədalət mühakiməsinin fundamental prinsipləri mütləq nəzərə alınmalıdır.

7. Prokurora qaytarılmış iş üzrə icraata xitam verilməsi.

CPM-nin 303.1, 303.2, 303.5-ci maddələrinin mənasına görə, prokurora qaytarılan iş üzrə ibtidai istintaq aparıldıqdan sonra o, bir qayda olaraq yenidən məhkəməyə göndərilir. Məhkəməyə yalnız o işlər göndərilir ki, kobud pozuntuların aradan qaldırılması prosesinin yekununda müəyyən edilir ki, şəxsə qarşı ittiham irəli sürülməsi mümkün deyildir. CPM-nin 303.3-cü maddəsində sadalanan əsasların məzmunundan açıq görünür ki, onların əksəriyyətinin aradan qaldırılması məhkəməyədək mərhələdə icraata xitam verilməsi ilə nəticələnmə bilməz. Belə qərarlar istisna hallarda çıxarılmalıdır.

Hazırlıq iclasının qərarı ilə prokurora qaytarılmış 65 iş öyrənilmiş və müəyyən olunmuşdur ki, onların 13-ü və ya 20% yenidən məhkəməyə göndərilməmiş, icraatına xitam verilmişdir. Xitam əsaslarının təhlili dolayısı ilə işin prokurora qaytarılması qərarlarının əsassızlığı, belə qərarlar qəbul etməklə məhkəmələrin ittiham funksiyasını həyata keçirmələri tezisini təsdiqləyir. Belə ki, xitam əsaslarının əksəriyyəti cinayət hüquqi (maddi hüquqi) amillərlə bağlı olmuşdur.

Məsələn, Q. rayon məhkəməsinin qərarı ilə prokurora qaytarılmış Z.Ə.B. oğlunun CM-nin 29, 177.2.3-cü maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işi üzrə icraata 14.06.13-cü il tarixli qərarla CPM-nin 39.2-ci maddəsinə¹¹⁹ əsasən xitam verilmişdir. S. rayon məhkəməsi tərəfindən prokurora qaytarılmış B.V.Q. oğlunun CM-nin 234.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işinin icraatına CPM-nin 39.1.10-cu

118 Rəhimova (Rahimova) Azərbaycanca qarşı məhkəmə işi (ərizə 21674/05, 17.01.2008-ci il, §27), Abbasov (Abbasov) Azərbaycanca qarşı məhkəmə işi (ərizə 24271/05, 17.01.2008, §27).

119 Bax, CPM: «39.2. Hər hansı şəxs barəsində başlanılmış cinayət təqibinə həmçinin onun cinayət törədilməsinə aidiyyəti olmadıqda və ya təqsirliliyi sübuta yetirilmədikdə xitam verilir.»

maddəsinə¹²⁰ əsasən xitam verilmişdir. Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin qərarı ilə prokurora qaytarılmış T.E.N. oğlunun 2000-ci ilədək qüvvədə olmuş CM-nin 102-ci maddəsinin 1-ci hissəsi və 207-ci maddəsinin 3-cü hissəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işinin icraatına CPM-nin 39.1.3 və 39.1.6-cı maddələrinə əsasən xitam verilmişdir. A.A.Ə. oğlunun CM-nin 234.1-ci maddəsi, Q.Ş.Ə. qızının 234.5-ci maddəsi ilə təqsirləndirilmələrinə dair cinayət işinin icraatına CPM-nin 39.1.2-ci maddəsinə¹²¹ əsasən xitam verilmişdir. Qalan qərarlar da belə xarakterlidir. Bunlar göstərir ki, bu işləri məhkəmə prokurora iş üzrə aparılmış ibtidai istintaqın yarımçıqlığını, natamamlığını aradan qaldırmaq məqsədi ilə qaytarmışdır. Məhkəmənin göstərişləri üzrə aparılan əlavə ibtidai istintaq, daha doğrusu təkmil cinayət təqibinin həyata keçirilməsi isə «cinayət təqibini istisna edən hallar»ın (CPM-nin 39-cu maddəsi) müəyyənlişməsi ilə nəticələnmişdir. CPM-nin 303-cü maddəsinin mənasına görə, məhkəməyədək mərhələdə belə qərarlar çıxarılmamalıdır, kobud pozuntular aradan qaldırılmalı və iş məhkəməyə göndərilməlidir. Reallığın fərqli olmasının səbəbi işin prokurora qaytarılması qərarlarının qanunsuz və əsassız olmaları, bu qərarları çıxarmış məhkəmələrin isə faktiki olaraq ittiham funksiyası həyata keçirmələri ilə izah olunur. Əgər qayıdan iş üzrə icraata cinayət təqibini istisna edən əsaslara görə xitam verilsə, bu o deməkdir ki, belə qərar iş ilk dəfə məhkəməyə göndərilənə qədər çıxarılmalı idi. Müvafiq qərarın ilkin ibtidai istintaq zamanı çıxarılmaması cinayət təqibinin prokuror, müstəntiq və təhqiqatçı tərəfindən lazımı qaydada aparılmamasının, keyfiyyətsiz, səthi aparılmasının göstəricisidir. Cinayət təqibinin qüsuru məhkəmənin «köməyi» ilə ibtidai istintaq orqanının özü tərəfindən ibtidai istintaq mərhələsində aradan qaldırılmışdır. Cinayət prosesinin qanuna əsasən normal qaydada həyata keçirildiyi təqdirdə, belə qərarlar məhkəmə baxışının yekununda məhkəmə tərəfindən çıxarılmalı idi.

Məhkəmənin hazırlıq iclasından prokurora qaytarılmış işin icraatına xitam verilməsi, həmçinin fundamental insan hüquqlarından olan «ədalətli məhkəmə araşdırması» hüququnun elementi olan «bəraət almaq» hüququnu pozur, təqsirləndirilən şəxsi bu hüququ reallaşdırmaq imkanından məhrum edir. Azərbaycan Respublikası CPM-nin 91.5.41-ci maddəsi təqsirləndirilən şəxsin «ittiham sübut olunmadığı halda bəraət almaq» hüququnu təsbit etmişdir. Bu Məcəllənin 42-ci maddəsinə görə, qeyd edilən hüquq «məhkəmə baxışı nəticəsində təqsirləndirilən şəxsə qarşı irəli sürülmüş cinayətin törədilməsində onun təqsirsizliyini təsdiq edən bəraət hökmü» formasında reallaşdırılır. Məh-

kəməyədək mərhələdə cinayət təqibinə xitam verilməsi şəxsin «bəraət alması»na bərabər tutulmur. Sözügedən qəbildən olan işlər üzrə cinayət təqibinə xitam verilməsi nəinki təqsirləndirilən şəxslərə bəraət verməmiş, əksinə, onların məhkəmə tərəfindən «bəraət hökmü» çıxarılmıqla qəti şəkildə təqsirsizliyini təsbit etmək imkanının qarşısını kəsmişdir. Əgər bu işlər hazırlıq iclasından prokurora qaytarılmasaydı və məhkəmə baxışına təyin edilsəydi, çox güman ki, məhkəmə baxışı bəraət hökmü çıxarılması ilə nəticələnəcəydi. CPM-nin 41.5-ci maddəsinə əsasən, məhkəmə baxışı başlanandan sonra məhkəmə cinayət təqibini istisna edən halları aşkar edərsə, məhkəmə baxışını başa çatdırır və bəraət hökmü çıxarır.

Nəzərə almaq lazımdır ki, «bəraət almaq» və cinayət təqibinə xitam vermək» barədə qərarların çəkisi təqsirləndirilən şəxs üçün eyni deyil. Birinci halda cinayətlə bağlı şəxsin statusuna qəti aydınlıq gətirilir, birdəfəlik müəyyən edilir ki, bu cinayəti həmin şəxs törətməmişdir. Bəraət hökmü qüvvəyə minəndən sonra onun ləğv edilməsi çətin işdir, faktiki olaraq mümkünsüzdür. Lakin cinayət təqibinə xitam verilməsi barədə qərarın ləğv edilməsi asan bir proseduradır. Buna səlahiyyəti çatan vəzifəli şəxslərin və ləğv qərarlarının hüquqi əsasları dairəsi isə genişdir. Barəsində belə qərar çıxarılmış şəxsin cinayətlə bağlı statusu qeyri-müəyyənliklə xarakterizə edilir, bu cinayətə görə nə vaxtsa cinayət məsuliyyətinə cəlb olunma təhlükəsi bir «damokl qılıncı» kimi daima onun başı üstündə asılmış vəziyyətdə durur. Ona görə də, bəraət almaq təqsirləndirilən şəxs üçün daha məqbul nəticə sayılır.

8. Prokurora qaytarılmış iş üzrə şəxsə daha ağır ittiham irəli sürülməsi.

Bəzi hallarda məhkəmənin hazırlıq iclasından qaytarılmış işlər üzrə təqsirləndirilən şəxsə daha ağır ittiham irəli sürülmüşdür. İş məhkəməyə göndəriləndən sonra təqsirləndirilən şəxsə daha ağır ittiham irəli sürülməsi yalnız CPM-nin 318.2-ci maddəsi çərçivəsində mümkündür. Bu maddədə göstərilmişdir ki, «məhkəmə baxışı zamanı təqsirləndirilən şəxsin hərəkətlərində daha ağır cinayətin əlamətlərinin mövcudluğu müəyyən edildikdə, (...) məhkəmə (...) cinayət işinin (...) 10 (on) gün müddətində təqsirləndirilən şəxsə başqa ittihamın irəli sürülməsi məsələsinə baxmaq üçün (...) prokurora göndərilməsi barədə əsaslandırılmış qərar çıxarır. (...) prokuror tərəfindən təqsirləndirilən şəxsə qarşı yeni ittiham irəli sürülsə, məhkəmə baxışı məhkəmə iclasında həmin ittihamın elan olunması ilə təzələnilir və məhkəmə baxışının davam etdirilməsi ümumi qaydada həyata keçirilir. Məhkəmə baxışı zamanı təqsirləndirilən

120 Bax, CPM: «39.1.10. şəxs cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməli anlaşıq vəziyyətdə törətdikdə (bu şəxslərə qarşı tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiq edilməsi halları istisna olunmaqla);»

121 Bax, CPM: «39.1.2. əməldə cinayət tərkibi olmadıqda;»

şəxsin hərəkətlərində daha ağır cinayətlərin əlamətlərinin mövcudluğu barədə zərər çəkmiş şəxsin və ya onun qanuni nümayəndəsinin vəsatəti əsasında məhkəmə bu maddədə nəzərdə tutulmuş qaydada qərar çıxara bilər.» Hazırlıq iclasında ittihamın xarakteri müzakirə edilmir və bununla bağlı qərar çıxarılmır.

Buna baxmayaraq, bəzi hallarda prokurora hazırlıq iclasının qərarı ilə qaytarılmış iş üzrə təqsirləndirilən şəxsə başqa, daha ağır ittiham irəli sürülmüş və iş həmin ittihamla məhkəməyə göndərilmişdir.

Qanun belə qərar qəbul edilməsinə qadağa qoymamışdır. Yəni, iş prokurora qaytarıldıqdan sonra müstəntiq bu iş üzrə standart ibtidai istintaq aparır və müvafiq qərarlar, o cümlədən şəxsin təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsi haqqında qərar qəbul edir. İlk və sonrakı (məhkəmə tərəfindən qaytarıldıqdan sonra) ibtidai istintaqın eyniliyini (standartlığını), vahid bir prosesin mərhələləri olmasını CPM-nin 303.5-ci maddəsinin məzmunu da təsdiqləyir. Maddədə göstərilmişdir ki, «Cinayət işinin və ya məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraat materiallarının baxılmasına xitam verildikdə və ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora qaytarıldıqda o, prokurorluğa daxil olduğu vaxtdan istintaq müddəti əvvəllər aparılmış məhkəməyədək icraat zamanı hesablanmış müddətə əlavə olaraq hesablanır.»

Bununla belə, CPM-nin 303-cü maddəsinin mənasına görə, prokurora qaytarılmış iş üzrə ittiham ağırlaşmamalıdır. İttihamın sərtləşdirilməsi zərurəti ortaya çıxsaydı, yəqin ki, iş məhkəmənin hazırlıq iclasının yox, məhkəmə baxışı mərhələsində, CPM-nin 318.2-ci maddəsinə əsasən çıxarılmış qərarla qaytarılardı.

Buna baxmayaraq, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, hazırlıq iclasından qaytarılmış işlər üzrə ibtidai istintaq çərçivəsində bəzi hallarda təqsirləndirilən şəxslərə qarşı daha ağır ittiham irəli sürülmüş və məhkəmələr tərəfindən həmin ittihamlara baxılmışdır.

Məsələn, A.X.M. oğlunun CM-nin 128-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işi Q. rayon məhkəməsinin 30.08.2013-cü il tarixli qərarı ilə prokurora qaytarıldıqdan sonra təqsirləndirilən şəxsin əməli CM-nin daha ağır -178.2.4-cü maddəsinə tövsif edilmiş və ona qarşı müvafiq ittiham irəli sürülmüşdür. S.T.S. oğlunun CM-nin 153-cü maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işi Ş. rayon məhkəməsinin qərarı ilə prokurora qaytarıldıqdan sonra təqsirləndirilən şəxsə qarşı daha ağır – CM-nin 150.3.3-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulan ittiham irəli sürülmüşdür. H.T.F. oğlunun CM-nin 234.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işi B. rayon məhkəməsinin qərarı ilə prokurora qaytarıldıqdan sonra təqsirləndirilən şəxsə qarşı CM-nin 234.2-ci maddəsi ilə, yəni daha ağır ittiham irəli sürülmüşdür. A.S.İ. oğlunun CM-nin 128-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair

cinayət işi A. rayon məhkəməsinin qərarı ilə prokurora qaytarıldıqdan sonra təqsirləndirilən şəxsə qarşı CM-nin 127.2.3-cü maddəsi ilə ittiham irəli sürülmüşdür.

Bu faktlar göstərir ki, məhkəmə tərəfindən hazırlıq iclasının qərarı ilə işin prokurora qaytarılması, əslində, ənənəvi «əlavə ibtidai istintaq» aparılması məqsədi güdmüş və cinayət təqibi orqanı bu məqsədə müvafiq olaraq fəaliyyətini təkmilləşdirmiş, əlavə ittiham sübutları toplamış və ya mövcud sübutlara yeni, ittiham yozumlu qiymət vermiş, cinayət işini bu yollarla təkmilləşdirəndən sonra yenidən məhkəməyə göndərmişdir. Bu mexanizmdə məhkəmənin rolu ittiham funksiyasını həyata keçirən prokurora, müstəntiq və təhqiqatçıya yardım etməkdən ibarət olmuşdur. Bunlar cinayət prosesində məhkəmənin yerinə, həyata keçirdiyi funksiyaya (işin həll edilməsi funksiyasına) yaddır.

9. Təkrar hazırlıq iclasında məhkəmə baxışının təyin edilməsinin mümkünlüyü tamlıqla yenidən yoxlanılır.

Adətən, təkrar hazırlıq iclası zamanı məhkəmələr əvvəlki hazırlıq iclasında müəyyən etdiyi kobud pozuntuların aradan qaldırılıb-qaldırılmamasını müzakirə etmir və prokurorun (müstəntiqin) bu istiqamətdə gördüyü işləri (və ya belə işləri görməməsinə) qiymətləndirmirlər. A.E.F. oğlunun CM-nin 126.3, 21.3-cü maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(091)-069/13 nömrəli cinayət işi üzrə Şəki Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 14.08.2013-cü il tarixli hazırlıq iclas qərarında bu işin əvvəllər – 10.07.2013-cü il tarixli qərarla prokurora qaytarılması, buna səbəb olmuş kobud pozuntuların aradan qaldırılıb-qaldırılmaması, ümumiyyətlə «yada düşməmişdir». Sonuncu qərara əsasən, «təqsirləndirilən şəxs tərəfindən törədilən əməl təsvir edilərkən xuliqanlıq cinayətinin tərkib əlamətləri (...), tövsif edici əlaməti (...), həmçinin qəsdən sağlamlığa ağır zərər vurma cinayətinin tərkib əlamətləri (...), tövsif edici əlamətləri müəyyən edilməmiş, ittiham aktının nəticəvi hissəsində cinayət tərkibinin ümumiyyətlə hər hansı əlaməti öz əksini tapmamışdır». ¹²² Qərarda işin prokurora CPM-nin hansı maddəsi ilə qaytarıldığı, yəni prosessual-hüquqi əsas göstərilməmişdir.

Əslində, CPM-nin 303.1-ci maddəsinin mənasına görə prokurora qaytarılmış iş yenidən məhkəməyə daxil olduqda məhkəmənin hazırlıq iclasında bu iş üzrə əvvəllər aparılmış ibtidai istintaq zamanı yol verilmiş «kobud pozuntuların aradan qaldırılıb-qaldırılmadığını, eləcə də işin prokurora qaytarılması əsaslarından asılı olmayaraq, ümumiyyətlə belə pozuntuların olub-olmamasını yoxlamalıdır. Cinayət-prosessual qanunvericiliyi işin prokurora qaytarılmasına miqdar həd-

122 Bax, A.E.F. oğlunun CM-nin 126.3, 21.3-cü maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair 1(091)-069/13 nömrəli cinayət işi üzrə Şəki Ağır Cinayətlər məhkəməsinin 10.07.2013-cü il tarixli qərarı.

di müəyyən etməmişdir. İşin bir dəfə prokurora qaytarılması onun prokurora yenidən qaytarılmasından immunitet yaratmır. Qanun tələb edir ki, hazırlıq iclasında məhkəmə üzərinə düşən prosesual vəzifələri hər dəfə eyni həcmdə yerinə yetirsin, məhkəmə baxışının təyin edilməsinin mümkünlüyünü tamlıqla yenidən yoxlasın.

10. Nəticə

Beləliklə, məhkəmənin hazırlıq iclasından işin prokurora qaytarılması institutunun hüquqi əsaslarının, məhkəmə-istintaq təcrübəsinin təhlili göstərdi ki, bu sahədə mövcud praktika cinayət prosesinin milli və beynəlxalq qanunvericiliklə təsbit edilmiş bəzi prinsip və normaların mahiyyətinə, beynəlxalq ədalətli məhkəmə araşdırması standartlarına uyğun deyildir. CPM-nin 303-cü maddəsinin konstruktiv qüsurları sözügedən prosesual institutun mahiyyəti barədə qeyri-müəyyən və yanlış təsəvvürlər formalaşmasına, ayrı-ayrı müddələrin ixtiyari qaydada təfsir edilməsinə şərait yaratmışdır. Təcrübənin düzgün istiqamətdə inkişafına ən böyük maneə müvafiq məhkəmə qərarlarından cinayət prosesi tərəflərinin apellyasiya şikayəti (protesti) vermək səlahiyyətinin nəzərdə tutulmamasıdır. Hazırlıq iclasında həll edilməli olan bu və ya digər məsələ üzrə apellyasiya və kassasiya instansiyası məhkəmələrinin prinsipial mövqeyi məlum olmadığından birinci instansiya məhkəmələrinin istənilən məzmunlu qərarları qanuni qüvvəyə minir və «düzgün təcrübə» kimi qəbul edilir. Əslində bu qərarlar məhkəmələrin bir çox hallarda öz statusuna xas olmayan ittiham funksiyası həyata keçirmələrini, bitərəfliyi itirmələrini, cinayət təqibinin təkmilləşdirilməsinə yardım etmək istiqamətində addımlar atmalarını göstərir. Bu addımlar cinayət-prosesual normalarının yolverilməz hədlərdə geniş şərh olunması ilə pərdələnir.

Konkret işlər üzrə qəbul edilmiş qərarların məzmununun təhlili onların əksəriyyətinin hüquqi cəhətdən əsassız olduğunu göstərdi.

Prokurora qaytarılmış işlərin xeyli hissəsi üzrə cinayət təqibini istisna edən hallara görə (CPM-nin 39-cu maddəsi) icraata xitam verilməsi barədə qərar qəbul olunmuş, onlar bir daha məhkəməyə göndərilməmişdir. Bununla müvafiq təqsirləndirilən şəxslərin «bərəət almaq» hüququ pozulmuşdur. Bəzi hallarda qaytarılmış iş üzrə təqsirləndirilən şəxsə başqa, daha ağır ittiham irəli sürülmüş, faktiki olaraq həlli tamamilə başqa prosedurada (CPM-nin 318.2-ci maddəsi) nəzərdə tutulmuş məsələ hazırlıq proseduraları çərçivəsində qanunsuz həll edilmişdir. Bu, yalnız formal hüquq pozuntusu deyil, həmçinin təqsirləndirilən şəxslərin ədalətli məhkəmə araşdırılması hüququnun pozulmasıdır. Qaytarılmış işlər üzrə ibtidai istintaq rəşional izahı olmadan aylarla uzanmış, cinayət təqibinin tezliyi prinsipi təmin edilməmişdir. Bununla yuxarıda gös-

tərilən fundamental hüququn daha bir aspekti – irəli sürülmüş ittihama ağılabatan müddətdə, yəni mümkün qədər qısa müddətdə baxılması hüququ pozulmuşdur.

Problemin praktiki cəhəti də nəzərdən yayınmamalıdır. İşlərin yetərli əsas olmadan prokurora qaytarılması, «kobud pozuntu»ların aradan qaldırılması üçün ibtidai istintaq aparılması dövlətin maliyyə-texniki və insan resurslarının səmərəsiz sərf olunmasına səbəb olmuşdur.

Təsvir olunan vəziyyət prokuror nəzarətinin də səmərəsinə təsirsiz ötürülməmişdir. CPM-nin 84.4-cü maddəsinə əsasən, cinayət işi üzrə ibtidai istintaq aparılmış və ya ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirmiş prokuror məhkəmə baxışında dövlət ittihamçısı qismində iştirak edə bilməz. Bu müddəanın reallaşdırılması zəminində prokurorluqda ayrıca xidmət sahəsi – dövlət ittihamının müdafiəsi sahəsi, bu sahədə işin təşkilinə məsul qurum olan Dövlət ittihamının müdafiəsi üzrə idarə yaranmışdır. Bu idarədə çalışan prokurorlar cinayət işi üzrə ibtidai istintaq aparmaq və ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirmək funksiyalarını həyata keçirmir. Baxmayaraq ki, məhkəmələrdə dövlət ittihamının müdafiəsinin həyata keçirilməsi funksiyası da qeyd edilən funksiyalarla yanaşı daha ümumi – cinayət təqibinin həyata keçirilməsi funksiyasına aiddir. Prokurorluqda həyata keçirilmiş prosesual funksiyaların cinayət təqibi çərçivəsində bölünməsi, təbii ki, prokurorluğun potensialının «bölünməsi», azalması ilə nəticələnmişdir. Bununla belə, ədalət mühakiməsinin maraqları naminə prokurorluq bu addımı atmışdır. Ona görə də, prokurorluq ittiham və işin həlli funksiyalarının bölünməsi prinsipinə ardıcıl mövqe nümayiş etdirməli, məhkəmələr tərəfindən ittiham funksiyasına aid məsələlər qaldırılıb həll etməsinə razı olmamalıdır. Bu da prokurorluğun idarə maraqlarına görə deyil, ədalət mühakiməsinin fundamental prinsiplərinə hörmət mənasında edilməlidir.

Qeyd edilənlər əsasında təklif etmək olar ki, CPM-nin 300.5-ci maddəsinin məzmunu təkmilləşdirilsin, ora «300.1.5» rəqəmi əlavə olunmaqla, CPM-nin 384.1.5-ci maddəsinə əvvəlki məzmununda (384.1.5. cinayət işinin və ya məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraat materiallarının baxılmasına xitam verilməsi və onun ibtidai araşdırma zamanı bu Məcəllənin 303.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş kobud pozuntuların aradan qaldırılması üçün ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora qaytarılması barədə qərar çıxarıldıqda;») bərpa edilməklə cinayət prosesi tərəflərinə işin prokurora qaytarılması barədə hazırlıq iclası qərarlarından apellyasiya şikayəti (protesti) vermək səlahiyyəti təsbit edilsin.

Nazir Bayramov,

*Elm-Tədris Mərkəzinin rəisi,
III dərəcəli dövlət ədliyyə müşaviri.*

Prokurorun ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi və nəzarətinin qarşılıqlı əlaqəsinin bir sıra məsələləri

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən 7 dekabr 1999-cu il tarixdə «Prokurorluq haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilmiş və sonrakı illərdə Qanuna bir sıra dəyişikliklər edilmişdir.

Prokurorun ibtidai istintaqa «prosesual rəhbərliyi» anlayışı istər «Prokurorluq haqqında» 7 dekabr 1999-cu il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanununda, istərsə də cinayət-prosesual qanunvericiliyində ilk dəfə işlədilir. Lakin hesab edirik ki, «prosesual rəhbərlik» anlayışı qanunvericilikdə işlədilməsə də, prokurorluq orqanlarının çoxillik tarixində bu fəaliyyət (sovet dövrü nəzərdə tutulur—İ.A.) faktiki olaraq (de fakto) tətbiq edilərək, çox hallarda müsbət səmərəsini də vermişdir. Hesab edirik ki, «prokuror nəzarəti» prosesual rəhbərlik anlayışının tərkib hissəsidir. Belə ki, prosesual rəhbərlik daha geniş anlayışdır və bu anlayış «prokuror nəzarəti» anlayışını özündə ehtiva edir. Başqa sözlə, «prokuror nəzarəti» anlayışı «prosesual rəhbərlik» anlayışının xüsusi forması olmaqla, sonuncu anlayışla əhatə olunur. Bu o deməkdir ki, «prosesual rəhbərlik» anlayışının bütün əlamətləri «prokuror nəzarəti» anlayışında vardır, lakin «prokuror nəzarəti» anlayışının bütün əlamətləri «prosesual rəhbərlik» anlayışında yoxdur.

«Prokurorluq haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununun 4-cü maddəsində göstərilir ki, prokurorluq qanunda nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada cinayət işi üzrə ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərlik edir və qanunlara riayət edilməsini təmin edir [1, səh.14].

Azərbaycan Respublikasının 14 iyul 2000-ci il tarixli Qanunu ilə təsdiq edilərək, 1 sentyabr 2000-ci ildən qüvvədə olan Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosesual Məcəlləsinin (bundan sonra—CPM) 84.2.2-ci maddəsində prokurorun cinayət işi üzrə ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirməsi barədə düzünə göstəriş vardır.

Qeyd edilən CPM-nin 84.2.1-ci maddəsinə əsasən prokurorun, kifayət qədər səbəblər və əsaslar olduqda, cinayət işi başlamaq və bu halda müstəntiqin səlahiyyətlərindən istifadə edərək onun ibtidai istintaqın aparmaq, həmçinin CPM-nin 84.5.16-cı maddəsinə əsasən cinayət işi üzrə müvafiq qərarları şəxsən qəbul etmək, ayrı-ayrı istintaq və ya digər prosesual hərəkətləri həyata keçirmək səlahiyyətləri vardır.

Həmin CPM-nin 84.5.3-cü maddəsinə əsasən prokurorun cinayət işinin ibtidai istintaqını aparan bir orqandan digərinə verilməsi halları istisna olmaqla, istintaqın hərtərəfli, tam və obyektiv aparılmasını təmin etmək məqsədilə, habelə qanunun tələblərinin pozulması ilə təsdiq edilən cinayət işinin təhqiqatçının və ya müstəntiqin icraatına verilmək, 84.5.4-cü maddəsinə əsasən isə cinayət işi üzrə ibtidai araşdırmanı istintaq qrupuna tapşırmaq və qrupun tərkibini müəyyən etmək hüquqları nəzərdə tutulmuşdur.

Əgər qeyd edilən maddədə göstərilən hüquqlar prokurorun ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyinin tərkib hissəsidirsə, Məcəllənin 84.5.8-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş təhqiqatçının və ya müstəntiqin qanunsuz və ya əsassız qərarlarını ləğv etmək hüququna isə məhz, prokuror nəzarətinin, bilavasitə, təzahür forması kimi baxılmalıdır.

Hesab edirik ki, prokurorun ibtidai istintaqa prosesual rəhbərliyi və ibtidai istintaqa nəzarəti sıx surətdə əlaqədardır və hazırkı şəraitdə bir-birini tamamlayır.

Ədalət naminə qeyd etmək lazımdır ki, bilavasitə prokurorluqda istintaq edilən cinayət işləri üzrə prokurorun ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirmək imkanı, Daxili İşlər Nazirliyi, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi, Dövlət Gömrük Komitəsi, Vergilər və Ədliyyə, Fövqəladə hallar nazirliklərinin, həmçinin, Dövlət Sərhəd Xidmətinin istintaq aparatı müstəntiqlərinin fəaliyyətinə prosesual rəhbərliyi həyata keçirmək imkanından nisbətən, daha genişdir.

Təbii ki, digər mərkəzi icra orqanlarının istintaq aparatının müstəntiqləri belə imkandan daha az bəhrələnmə bilirlər. Bu isə, öz növbəsində, həmin orqanlarda prokurorun ibtidai istintaqa səmərəli prosesual rəhbərliyinə, müəyyən mənada, çətinlik törədir. Lakin prokurorun ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyinin və nəzarətinin vəzifəsi tələb edir ki, prokuror ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirərkən, idarə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, bütün istintaq aparatlarına prosesual rəhbərliyinin eyni dərəcədə həyata keçirilməsini təmin etsin.

Prokurorun, prosesual rəhbərliyi və ibtidai istintaqa nəzarəti kimi, mühüm fəaliyyəti zamanı bu iki anlayışın qarşılıqlı əlaqəsində bir məqamı qeyd etmək xüsusilə vacibdir.

Yaxşı olar ki, prokurorun ibtidai istintaqa prosesual rəhbərliyi və nəzarəti funksiyaları içərisində prosesual rəhbərlik fəaliyyəti irəlidə getsin. Başqa sözlə, prokurorluq bu sahədəki fəaliyyətinin ağırlıq mərkəzini prosesual rəhbərliyinin üzərinə keçirsin. Belə ki, prokuror ayrı-ayrı istintaq hərəkətlərini, ümumiyyətlə, istintaqın yüksək peşəkarlıq səviyyəsində aparılmasını, ibtidai istintaq zamanı qanun pozuntularına yol verilməsini, nəticə etibarlı ilə insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının daha etibarlı qorunmasını vaxtında təmin edə bilsin. Əgər prokuror ibtidai istintaqa prosesual rəhbərliyi vaxtında həyata keçirə bilirsə, deməli, ibtidai araşdırma zamanı qanuni pozuntularına yol verilməsi ehtimalı bir o qədər az olur və bu səbəbdən də müstəntiqin qanunsuz və əsassız qərarlarını prokurorun ləğv etməsinə zərurət yaranmır.

Deməli, prokuror öz fəaliyyətində, konkret şəraitdə asılı olaraq, ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyini və nəzarətini nə dərəcədə düzgün əlaqələndirərsə, ibtidai araşdırmanın səmərəliliyi də bir o qədər yüksək olar.

Beləliklə, prokurorun ibtidai istintaqa prosessual rəhbərliyinin məqsədi ayrı-ayrı istintaqın hərəkətlərini, ümumiyyətlə, istintaqın yüksək peşəkarlıq səviyyəsində aparılmasını, ibtidai istintaq zamanı qanun pozuntularına yol verilməsini, nəticə etibarlı ilə insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının daha etibarlı qorunmasını təmin etməkdir.

Yuxarıda qeyd edilən qanun və digər normativ hüquqi aktların təhlilindən belə nəticəyə gəlmək olur ki, prokuror ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyini aşağıdakı üsullarla həyata keçirir:

törədilmiş və hazırlanan cinayətlər haqqında təhqiqat və ibtidai istintaq orqanlarına daxil olan ərizə və məlumatların qəbulu, qeydiyyatı, uçotu və həlli zamanı qanunların icrasına əməl edilməsi üçün təhqiqatçı və müstəntiqlərə əməli kömək göstərmək (ərizə və məlumatlarda göstərilən faktların tam və obyektiv araşdırılması məqsədilə hüquqi, prosessual, taktiki və metodiki köməklik göstərmək);

həmçinin, törədilmiş və hazırlanan cinayətlər haqqında təhqiqat və ibtidai istintaq orqanlarına daxil olan ərizə və məlumatlara qüvvədə olan CPM-nin 207.1.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş müddətlərdə baxılması və yoxlanmanın nəticəsindən asılı olaraq, CPM-nin 207.2.5-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş müvafiq qərarlardan birinin qəbul edilməsi üçün təhqiqatçı və ya müstəntiqə əməli köməklik göstərmək;

ayrı-ayrı istintaq hərəkətlərinin, xüsusilə mürəkkəb və mühüm istintaq hərəkətlərinin yerinə yetirilməsində iştirak etmək;

cinayət işi üzrə təhqiqat və istintaq planının (o cümlədən, əməliyyat-istintaq planlarının) tərtib edilməsində (təhqiqat və istintaqın planlaşdırılmasında), ayrı-ayrı prosessual qərarların, həmçinin, iş üzrə ittiham aktının tərtib edilməsində təhqiqatçı və müstəntiqə əməli köməklik göstərmək;

zərurət olarsa, cinayət işi üzrə müvafiq qərarları şəxsən qəbul etmək, ayrı-ayrı istintaq və ya digər prosessual hərəkətləri şəxsən həyata keçirmək;

cinayət işi üzrə ibtidai araşdırmanı istintaq qrupuna tapşırmaq və qrupun tərkibini müəyyən etmək.

Beləliklə, prokurorun ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi və nəzarətinin qarşılıqlı əlaqəsinin səmərəliliyini təmin etmək üçün bu üsulların hamısını eyni dərəcədə diqqətlə yanaşılması zəruridir.

Hüquq elmləri namizədi Əhmədov V.Ə. «İbtidai araşdırma mərhələsində prokuror nəzarəti müstəqil cinayət-prosessual funksiya kimi» başlıqlı məqaləsində göstərir ki, «Prokurorluq haqqında» Azərbaycan Respublikası qanununun 4-cü maddəsində prokurorun cinayət işi üzrə ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərlik etməsi və qanunlara riayət edilməsi göstərsə də, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 133-cü maddəsində prokurorun ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərlik etməsi nəzərdə tutulmamışdır, başqa sözlə, prokurorun ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərlik etməsi Konstitusiyaya ziddir.

Daha sonra bunu əsas tutaraq, Əhmədov V.Ə. prokurorun cinayət işi üzrə ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərlik etməsinin «Prokurorluq haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanunundan çıxarılmasını təklif edir [2, 175-178.səh].

V.Ə. Əhmədovun həmin təklifi ilə aşağıdakı əsaslara görə qismən razılaşmaq olar. Müəllif «Prokurorluq haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanunun 4-cü maddəsinin ikinci bəndində göstərilmiş prokurorun ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi etməsi funksiyasının Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 133-cü maddəsinin I hissəsində nəzərdə tutulmamasını göstərməkdə haqlıdır. Belə ki, bu göz qabağındadır. Lakin prokuroru cinayət işi üzrə ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi etməsi funksiyasından məhrum etmək təklifi verməkdə tamamilə haqsızdır.

Uzun illər ərzində formalaşmış prokurorluğun ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi funksiyasında məhrum etmək ibtidai araşdırmanın səmərə və keyfiyyətinə böyük zərbə vuracağını yalnız bu sahədə təcrübə işdə işləmiş istintaqçılardan başqa (*prokuror, bu sahəyə məsul olan prokurorluq işçiləri və müstəntiqlər-İ.A.*) s. vəzifəli şəxslərin təəvvür etməməsi təəccüblü deyildir.

Vaxtı ilə keçmiş SSR Baş prokurorunun istintaq işi üzrə müavini olmuş, hüquq elmləri doktoru, professor N.V. Joqin və hüquq elmləri doktoru, professor F.N. Fatkullininin həmmüəllifi olduqları «İbtidai istintaq» («Предварительное следствие») kitabında göstərmişlər: «Prokuror ibtidai istintaqa nəzarət üzrə geniş səlahiyyətlərdən istifadə edərək, mahiyyət etibarilə cinayət işlərinin istintaqına rəhbərlik edir. İndi, prokurorun istintaq üzərində nəzarətinə müstəntiqin fəaliyyətinə prosessual rəhbərliyini də üzvi surətdə daxil etməsinə çətin ki, kimsədə şübhə olsun» [3, səh.353].

Ona görə də məqalə müəllifi V.Ə.Əhmədovun təklifinin birinci hissəsi ilə razılaşmaqla, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının XII fəslə ilə müəyyən edilmiş qaydada Konstitusiyasının 133-cü maddəsinin I hissəsinə «prokuroru cinayət işi üzrə ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərlik edir» cümləsinin əlavə edilməsini zəruri hesab edirik.

İlham Abbasov,

*Ədliyyə Akademiyasının baş müəllimi,
baş ədliyyə müşaviri, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru.*

Ədəbiyyat siyahısı:

1. «Prokurorluq: təşkili, vəzifələri və səlahiyyətləri», «Hüquq ədəbiyyatı» nəşriyyatı, Bakı-2005, 183 səh.
2. Əhmədov V.Ə., hüquq üzrə fəlsəfə doktoru «İbtidai araşdırma mərhələsində prokuror nəzarəti müstəqil cinayət-prosessual funksiya kimi» məqaləsi // «Məhkəmə ekspertizası, kriminalistika və kriminalologiyanın aktual məsələləri» toplusu, Xüsusi buraxılış, № 58, 279 səh.
3. Жогин Н.В., Фаткуллин Ф.Н., «Предварительное следствие», Издательство «Юридическая литература», Москва, 1965, 367 стр.

Cinayət qanunu normasının tətbiqinin səmərəsini artırmaq imkanları mövcuddur

Azərbaycan Respublikası ərazisində fasiləsiz və təhlükəsiz yol hərəkətinin təmin olunması bilavasitə sürücülər və hərəkətin digər iştirakçıları tərəfindən bu sahədə mövcud olan təhlükəsizlik tələblərinə əməl etmələri səviyyəsindən asılıdır. Müşahidələr göstərir ki, nəqliyyat vasitələrinin sərxoş halda və buna hüququ olmayan şəxs tərəfindən idarə edilməsi yollarda qəza təhlükəsini yüksəldən amillərdən biridir. Ona görə də, bu kimi xətaları törədən sürücülərə qarşı inzibati və cinayət məsuliyyətini tətbiq etmək məqsədilə «Yol-nəqliyyat hadisələri ilə əlaqədar təhlükəsizlik tədbirlərinin gücləndirilməsi və yol hərəkətinin tənzimlənməsi sahəsində idarəetmənin şəffaflığının artırılması ilə bağlı tədbirlər haqqında» Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyevin 26 dekabr 2012-ci il tarixli Sərəncamına müvafiq olaraq 5 aprel 2013-cü il tarixli Qanunla Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinə yeni – 263-1-ci maddə əlavə olunmuşdur. Maddə yol hərəkəti və ya nəqliyyat vasitələrinin istismarı qaydalarının sərxoş halda və ya nəqliyyat vasitələrinin idarə etmə hüququ olmayan şəxs tərəfindən pozmaya görə məsuliyyət müəyyən edir. Əməlin bu maddə ilə tövsif olunması üçün cinayətin subyekti ilə bağlı iki şərt tələb olunur. Birinci şərt şəxsin əməli törədərkən sərxoş halda olmasını, ikinci şərt isə nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququna malik olmasını nəzərdə tutur.

Təhlil və araşdırmalar göstərir ki, bir ildən bir qədər artıq müddətdə qüvvədə olan bu maddənin tətbiqi zamanı istər gələcəkdə əməli törədən şəxsə qarşı irəli sürüləcək ittihamın əsasını təşkil edə biləcək sübutların toplanması, istərsə də əməlin düzgün tövsifi baxımından çox ciddi və əhəmiyyət kəsb edən çətinliklər mövcuddur. Onlar obyektiv həqiqətin müəyyən olunmasına, istintaqın tam və hərtərəfli aparılmasına, əməli törətmiş şəxsin təqsirliyini (təqsirsizliyini) təsdiq edən sübutların toplanmasına və yoxlanılmasına, son nəticədə cinayət təqibinin ədalətli məhkəmə qərarı çıxarılması ilə yekunlaşmasına mane olur.

Nəqliyyat vasitəsini idarə edən şəxsin sərxoş olub-olmadığını müəyyən etməyi nəzərdə tutan halın yoxlanması ilk baxışdan asan prosedur kimi görünərsə də, təcrübədə həlledici hüquqi nəticələrə səbəb ola biləcək çətinliklərlə müşayiət edilir. Məlum olduğu kimi, hüquqazidd əməllərə yol verən şəxslərin sərxoşluq vəziyyəti, o cümlədən nəqliyyat vasitələrini narkotik və psixotrop maddələrin təsiri altında idarə etməkdə şübhəli bilinən sürücülərin sərxoşluğunun yoxlanması narkoloji xidmət göstərən dövlət tibb müəssisəsinin həkim-narkoloqu tərəfindən həyata keçirilir. Bu, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 209 nömrəli qərarı ilə 27 iyun 2014-cü ildə təsdiq edilmiş «Nəqliyyat vasitəsini idarə edən şəxsin sərxoşluq vəziyyətinin müəyyən edilməsinə dair Qaydalar»la müəyyən edilmişdir (bu qaydalar əvvəllər də olub).

Qaydalara əsasən, nəqliyyat vasitəsini idarə edən şəxsin alkoqollu içkidən, narkotik vasitələrdən, psixotrop və digər güclü təsir edən maddələrdən istifadə etməsi faktını təsdiq etmək məqsədilə polis əməkdaşı müayinənin nəticəsini kağız daşıyıcıda əks etdirən texniki vasitələrdən (alkotestlər, narkotestlər) istifadə edir. Nəqliyyat vasitəsini idarə edən şəxs belə testdən imtina etdikdə və ya xüsusi texniki vasitə ilə müayinənin nəticəsindən narazı olduqda, sərxoşluq əlamətləri özünü aşkar büruzə verdiyi hallarda həmin şəxs tibbi müayinəyə göndərilir. Bakı şəhərində tibbi müayinə Zığ qəsəbəsində narkoloji xidmət göstərən bir dövlət müəssisəsi tərəfindən həyata keçirilir. Bu müəssisə tibb müəssisəsi kimi fəaliyyət göstərir, yəni sərxoşluğun müayinəsindən əlavə funksiyalar da həyata keçirir. 12 rayondan ibarət olan böyük şəhərin coğrafiyasını, əhəlinin və istismar edilən nəqliyyat vasitəsinin sayını, yol infrastrukturunun vəziyyətini, günün müxtəlif vaxtlarında yollarda qəza hadisələrin baş verməsini və s. nəzərə alsaq, müvafiq şəxslərin həmin tibb müayinəsinə vaxtında çatdırılıb müayinədən keçirilməsinin nəinki nə qədər çətin, həm də dəlillərin itirilməsi təhlükəsi baxımından riskli iş olduğunu görürük. Ona görə, fikrimizcə, Bakı şəhərində narkoloji xidmət göstərən tibb müəssisələrin sayının artırılması məsələsinə baxılması, yaxud da bununla bağlı alternativ variantların seçilməsi səmərəli olar.

Təcrübədə çətinlik yaradan ikinci məsələ yol hərəkəti və ya nəqliyyat vasitələrinin istismarı qaydalarının nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququ olmayan şəxs tərəfindən törədilməsi ilə əlaqədardır. Bu norma blanket norma olduğundan əməlin cinayət olub-olmadığını müəyyən etmək üçün «Yol hərəkəti haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununa, nəqliyyat vasitələrinin idarə edilməsini tənzimləyən digər qanunvericilik aktlarına və normativ sənədlərə istinad olunur. Adı çəkilən Qanunun 33-cü maddəsinə əsasən, qanunla nəzərdə tutulmuş yaş həddinə çatmış, sağlamlıq cəhətdən sürücülüyə yararlı, yol hərəkəti qaydalarını bilən, sürmə vədişi və **sürücülük vəsiqəsi** olan hər bir fiziki şəxs Azərbaycan Respublikasının ərazisində nəqliyyat vasitələrini idarə etmə hüququna malikdir. Həmin maddənin 4-cü hissəsində velosiped, araba, asma mühərrikli velosiped və moped istisna olmaqla Azərbaycan Respublikasının ərazisindəki yollarda nəqliyyat vasitələrini idarə etmə hüququ **sürücülük vəsiqəsi** əsasında həyata keçirilir. Qanunun 34-cü maddəsinə görə, sürücülük vəsiqəsi hər hansı şəxsin nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququnu təsdiq edən sənəddir.

Kimlər nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ olmayan şəxslər hesab olunur? «Yol hərəkəti və ya nəqliyyat vasitələrinin istismarı qaydalarının pozulmasına dair cinayət işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» Ali Məhkəmə Plenumunun 15 noyabr 2013-cü il

tarixli 5 №-li qərarının 4-cü bəndində göstərilir ki, nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququ olmayan şəxs dedikdə, həmin hüququ ümumiyyətlə əldə etməmiş və ya ondan qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş qaydada məhrum olunmuş, habelə bu hüququ müvəqqəti məhdudlaşdırılmış şəxslər başa düşülür. Plenum qərarına görə, **hüququ müvəqqəti məhdudlaşdırılmış** şəxslər nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ olmayan şəxslər hesab olunur. «Yol hərəkəti haqqında» Azərbaycan Respublikası qanununun 33-cü maddəsinin 5-ci hissəsində göstərilir ki, Azərbaycan Respublikasının ərazisindəki yollarda hər hansı fiziki şəxsin nəqliyyat vasitələrini **idarə etmə hüququ yalnız aşağıdakı hallarda müvəqqəti məhdudlaşdırıla bilər**: 1) Şəxsin sürücülük vəsiqəsinin etibarlıq müddəti qurtarıbsa-sürücülük vəsiqəsi dəyişdirilinədək; 2) Şəxs tərəfindən yol hərəkətinin qaydaları bu qanunla müəyyən edilmiş hallarda kobud şəkildə pozulmuşdursa – Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş qaydada beş ildən artıq olmayan müddətin qurtarmasınadək; 3) Şəxsdə bu maddənin üçüncü hissəsində nəzərdə tutulmuş xəstəliklər və ya fiziki qüsurlar aradan qaldırılanadək. Qanunun 34-cü maddəsinə əsasən, sürücülük vəsiqəsinin etibarlıq müddəti aşağıdakı kimidir: 60 yaşına çatmamış şəxslər üçün 10 il; 60 və daha çox yaşlı olan şəxslər üçün – onların 70 yaşını tamam olanadək qalan müddət; 70 və daha çox yaşlı olan şəxslər üçün 2 il.

Qeyd edilən normaların tətbiqi zamanı ortaya çıxan çətinlikləri bir nümunə üzərində izah etməyə çalışaq. Piyadanın ölümü ilə nəticələnən bir yol-nəqliyyat hadisəsi üzrə aparılan istintaq zamanı müəyyən edilmişdir ki, hadisəni törədən sürücünün sürücülük vəsiqəsinin etibarlıq müddəti hadisə baş verən vaxtı bitmiş, lakin sürücü hadisəyə qədər sürücülük hüququndan məhrum olunmamış, inzibati qaydada məsuliyyətə cəlb edilməmişdi. İstintaq orqanı sürücünün əməlini CM-nin 263-1-ci maddəsi ilə qiymətləndirmiş və ona həmin maddə ilə ittiham elan etmişdir. Təqsirləndirilən şəxsin vəkilisi sürücünün sürücülük məktəbində təhsil alaraq sürücülüyə yararlı, yol hərəkəti qaydalarını bilən, sürmə vərdişi və sürücülük vəsiqəsinin olduğunu, habelə onun hadisəyə qədər müvafiq icra hakimiyyəti orqanının əməkdaşı (yol patrul xidmətini həyata keçirən polis əməkdaşı) tərəfindən saxlanılaraq barəsində hər hansı inzibati protokol tərtib olunmadığını, bununla da sürücülük vəsiqəsinin etibarlıq müddəti bitsə də, nəqliyyat vasitəsini idarə etmə hüququnun müvəqqəti də olsa, məhdudlaşdırılmadığını əsas kimi göstərərək, onun əməlinin CM-nin 263-1-ci maddəsi ilə düzgün olmayaraq tövsif edildiyini bildirmişdir.

Təqsirləndirilən şəxsin əməli CM-nin 263-1-ci maddəsi ilə qiymətləndirilərkən hadisəni törədən vaxtı ona məxsus olan sürücülük vəsiqəsinin etibarlıq müddətinin keçməsi əsas götürülmüşdür.

Məlum olduğu kimi, «nəqliyyat vasitəsini idarə etmə hüququndan məhrum etmə» Azərbaycan Respub-

likası CM-nin 45-ci maddəsinə əsasən, cəza növü kimi məhkəmə məsuliyyətinə verilmiş təqsirləndirilən şəxslər barəsində məhkəmələr tərəfindən tətbiq olunur. Bu işdə sürücü əvvəllər belə bir cəzaya məruz qalmamışdır. Adı yuxarıda çəkilən qanunun 33-cü maddəsinin 5-ci hissəsinin 1-ci bəndində şəxsin sürücülük vəsiqəsinin etibarlıq müddəti qurtarıbsa **sürücülük vəsiqəsi dəyişdirilinədək** hər hansı fiziki şəxsin nəqliyyat vasitələrini idarə etmə hüququ **müvəqqəti məhdudlaşdırıla bilər**. Məhz «**məhdudlaşdırıla bilər**» anlayışı cinayət təqibini həyata keçirən şəxslər və cinayət hüququ sahəsində çalışan hüquqşünaslar arasında fərqli fikirlərin əmələ gəlməsinə səbəb olmuşdur. Cinayət-prosessual fəaliyyəti həyata keçirən şəxslər – prokuror, müstəntiq və hakimlər üçün mənbə kimi qəbul olunan Azərbaycan Respublikası CM-nin 2014-cü ildə nəşr olunmuş şərhində bu maddənin izahı ilə bağlı belə bir fikir səslənir ki, «sürücülük vəsiqəsinin etibarlıq müddəti başa çatdıqdan sonra CM-nin 263-1-ci maddəsində göstərilən nəticələrə səbəb olan yol hərəkəti və ya nəqliyyat vasitələrinin istismarı qaydalarının pozulduğu hallarda da şəxsin əməli bu maddənin uyğun hissələri ilə tövsif edilməlidir».

«Məhdudlaşdırıla bilər» ifadəsinin mənasından da görüldüyü kimi, o şərti xarakterli olub hüquq tətbiq etmə prosesi ilə müşayiət olunan və qanuna əsasən bu prosədə iştirak edən (polis əməkdaşı və sürücü) tərəflərin hüquq və vəzifələrinin həyata keçirilməsinə yönələn aktiv fəaliyyətdir. Belə başa düşmək olar ki, bu prosesin baş verməsi üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanının, daha dəqiq desək yol patrul xidməti göstərən polis əməkdaşı sürücülük vəsiqəsi olmayan və ya sürücülük vəsiqəsinin etibarlıq müddəti keçmiş nəqliyyat vasitəsini idarə edən sürücünü dayandırır, sürücü barəsində inzibati protokol tərtib edir və bununla da sürücülük vəsiqəsi dəyişdirilənədək şəxsin nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ müvəqqəti olaraq məhdudlaşdırılır, yaxud da ola bilər ki, məhdudlaşdırılmır. Belə çıxır ki, sürücülük vəsiqəsinin etibarlıq müddəti keçmiş sürücü aşkar olunmayıbsa, dayandırılmayıbsa və haqqında inzibati protokol tərtib olunmayıbsa şəxsin sürücülük hüququ məhdudlaşdırılmayıbdır.

Fikrimizcə, istər «Yol hərəkəti haqqında» Qanunun mənasından, istərsə də məntiqi baxımdan, müvəqqəti də olsa sürücülük hüququnun məhdudlaşdırılması, sürücülük hüququnun, ümumiyyətlə olmaması, yaxud da şəxsin bu hüquqdan məhrum edilməsi kimi başa düşülməməlidir. Bu hüquq dövlət tərəfindən hər bir vətəndaşa qanunla müəyyən edilmiş qaydada verilən və qanunla tənzimlənən sosial – iqtisadi hüquqların bir növüdür, eləcə də hər bir vətəndaşa bu hüquqdan sərbəst istifadə üçün əlverişli şərait yaradılmasını tələb edir.

Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 455.1-ci maddəsində göstərilmişdir ki, nəqliyyat vasitəsini idarə etmə hüququnun məhdudlaşdırılması haqqında qərar **sürücülük vəsiqəsi** alınmaq yolu ilə icra edilir.

Məsələyə fərqli yanaşan şəxslər etibarlılıq müddəti keçmiş sürücülük vəsiqəsi olan nəqliyyat vasitəsini idarə edən şəxslərin avtomatik olaraq nəqliyyat vasitələrini idarə etmə hüququnun itirildiyini israr edirlər. Onların fikrincə, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının «Vətəndaşların vəzifələrinin əsası» adlı 72-ci maddəsinin 3-cü hissəsinə görə «qanunu bilməmək məsuliyyətdən azad etmir» müddəası sürücülük vəsiqəsinin etibarlılıq müddəti keçmiş hər bir fiziki şəxsin üzərinə bu halda nəqliyyat vasitəsi-

ni idarə etməmək öhdəliyi və bu öhdəliyin yerinə yetirilməməsinə görə cinayət məsuliyyəti daşımaq vəzifəsi qoyur. Bunu nəzərə alaraq, CM-nin 263-1-ci maddəsi üzrə məsuliyyətin əsası olan «yuridik fakt»lar hüquqi müəyyənlik prinsipinə uyğun olaraq qanunda dəqiq və aydın göstərilməlidir.

Fazil Həsənəliyev,
Bakı şəhər prokurorunun müavini,
baş ədliyyə müşaviri

***

Cinayət qanununda nəzərdə tutulmamış əmələ görə şəxsə ittiham irəli sürülməsi tələbi mübahisəlidir

«Yol hərəkəti və nəqliyyat vasitəsi istismarı qaydalarının pozulmasına dair cinayət işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin 15.11.2013-cü il tarixli qərarın 17 bəndində məhkəmələrin nəzərinə çatdırılmışdır ki, konkret bir hadisədə yol-hərəkəti və nəqliyyat vasitələrinin istismarı qaydalarının pozulması həm CM-nin 263.1, 263.1-1, 263.2.1, 263.2, 263.3, 263-1.2, 263-1.3, 263-1.4, 351.2 və 351.3-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş, həm də bu maddələrdə nəzərdə tutulmamış (məsələn, şəxsin sağlamlığına yüngül zərər vurulması, yaxud da onun əmlakının zədələnməsi və ya məhv edilməsi) nəticələrdən bir neçəsinə səbəb olduqda, təqsirləndirilən şəxsə elan olunmuş ittihamda və hökmün təsviri hissəsində baş verilmiş nəticələrin hamısı göstərilməli, lakin onun əməli cinayət qanunun bu nəticələrdən daha ağırına görə məsuliyyət nəzərdə tutan maddəsi ilə tövsif edilməlidir. Belə hallarda yol-nəqliyyat hadisəsi nəticəsində sağlamlılıqlarına fiziki, əmlakına isə maddi zərər vurulmuş bütün şəxslər zərərçəkmiş qismində tanınmalı və cinayət təqibi zamanı onların CPM-nin 87-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hüquqları təmin edilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenum qərarının bu müddəası Azərbaycan Respublikası CM-nin 1.3, 5.1, 7.1, 14.1 və Azərbaycan Respublikası CPM-nin 87.1-ci maddəsinə ziddir. Belə ki,

Azərbaycan Respublikası CM-nin 263.1, 263.1-1, 263.2, 263.3, 263-1.2, 263-1.3, 263-1.4, 351.2 və 351.3-cü maddələrində – şəxsin sağlamlığına yüngül zərər vurulmasına, yaxud da onun əmlakının zədələnməsi və ya məhv edilməsinə görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulmamışdır.

Azərbaycan Respublikası CPM-nin 87.1-ci maddəsinin tələblərinə görə yalnız «cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməl nəticəsində fiziki şəxsə birbaşa mənəvi, fiziki və ya maddi ziyan vurulmasına kifayət qədər əsaslar olduqda, o zərərçəkmiş şəxs qismində tanınır». Cinayət sayılmayan və cinayət məsuliyyəti yaratmayan əməl nəticəsində hər-hansı bir ziyana məruz qalmış şəxs – cinayət işi üzrə zərərçəkmiş qismində tanınma bilməz.

Eyni zamanda yol-nəqliyyat hadisələri zamanı əmlakın zədələnməsi və ya məhv edilməsinə görə təqsirkar sürücünün əməlinin CM-nin 187-ci maddəsində¹ nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibini yaratması məsələsi də müzakirə olunaraq bu suala diqqət cəlb edilməli, istintaq və məhkəmə təcrübəsi yaradılmalıdır.

Salman Məmmədli,
Bakı şəhəri, Nəsimi rayon prokuroru,
baş ədliyyə müşaviri.

¹ Bax, Cinayət Məcəlləsi: «Maddə 187. Əmlakı ehtiyatsızlıqdan məhv etmə və ya zədələmə. 187.1. Özgənin əmlakını ehtiyatsızlıqdan məhv etmə və ya zədələmə zərərçəkmiş şəxsə xeyli miqdarda ziyan vurmaqla törədildikdə – beş yüz manatdan min manatadək miqdarda cərimə və ya üç yüz altmış saatdan dörd yüz səksən saatadək ictimai işlər və ya bir ilədək müddətə islah işləri və ya altı ayadək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. 187.2. Eyni əməllər odla və ya başqa yüksək təhlükə mənbəyi ilə ehtiyatsız davranma üzündən baş verdikdə və ya külli miqdarda ziyan vurmaqla törədildikdə – min manatdan iki min manatadək miqdarda cərimə və ya altı ayadək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. 187.3. Bu Məcəllənin 187.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əməllər ağır nəticələrə səbəb olduqda – iki ilədək müddətə islah işləri və ya eyni müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. Qeyd. Bu Məcəllənin 187.1–187.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş əməlləri ilk dəfə törətmiş şəxs cinayət nəticəsində vurulmuş ziyanı tamamilə ödədikdə cinayət məsuliyyətindən azad olunur.»

Azərbaycan «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Konvensiyada dəyişiklik edən 15 nömrəli Protokolu təsdiq etdi

2013-cü il mayın 16-da Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Konvensiyada dəyişikliklər edən 15 nömrəli Protokolu təsdiq etmiş¹ və üzv dövlətləri yeni Protokolu tez bir zamanda imzalamağa və ratifikasiya etməyə çağıraraq onun imzalanması üçün 24 iyun 2013-cü il tarixədək açıq olması barədə qərar qəbul etmişdir. Buna qədər, Avropa Şurasının Parlament Assambleyası 26 aprel 2013-cü ildə 15 nömrəli Protokola müsbət rəy² vermişdir.

2 may 2014-cü ildə Azərbaycan 15 nömrəli Protokolu təsdiq etmişdir.³ İyunun 19-da Gürcüstan, 20-də Ukrayna da 15 nömrəli Protokolu imzalamışlar. Rusiya hələlik bu Protokolu imzalamayan 8 ölkənin (Bosniya və Hersoqovina, Xorvatiya, Yunanıstan, Macarıstan, Latviya, Malta və İsveçrə) sırasına daxildir.

15 nömrəli Protokol Avropa Konvensiyasında aşağıdakı dəyişiklikləri ehtiva edir:

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinə ərizə ilə müraciət etmə müddətini 6 aydan 4 ayadək azaldır;

Konvensiyaya 14 sayılı Əlavə Protokolla⁴ müəyyən edilmiş ərizələrin qəbul edilənliyi ilə bağlı meyarları⁵ çətinləşdirir. Belə ki, Konvensiya və ona əlavə protokollarda müəyyən edilən insan hüquqlarına hörmət prinsipi şikayətin mahiyyəti üzrə baxılmasını tələb et-

mirsə İHAM ərizəçinin kifayət qədər zərər görmədiyi qənaətinə gəlsə, istənilən fərdi şikayəti qəbul edilməz elan edir. Bununla belə, dövlətdaxili məhkəmə tərəfindən işə lazımı qaydada baxılmadıqda, bu əsasa görə, heç bir işə baxılmasından imtina edilə bilməz;

İş üzrə tərəflərin etiraz etmələrindən asılı olmayaraq, Palatalara öz yurisdiksiyalarının Böyük Palatanın xeyrinə keçməsinə icazə verir;

Konvensiyanın preambulasında subsidiarlıq prinsipinə istinad edilir. Konvensiya və ona əlavə Protokollarla təminatı verilən hüquq və azadlıqların təmin edilməsində əsas məsuliyyətin dövlətlərin üzərinə düşməsinə ehtiva edir.

İHAM-nə namizəd hakimlərin yaş həddinə məhdudiyətlər müəyyən edir – 65 yaş.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinə ərizə ilə müraciət etmə müddətinə qoyulan məhdudiyətə dair müddəə ən sonda qüvvəyə minəcək. Bütün Razılığa gələn Yüksək Tərəflər Protokolu imzalamağa öz razılıqlarını bəyan etdikdən və Konvensiyaya 15 sayılı Əlavə Protokolun qüvvəyə mindiyi vaxtdan 6 ay keçdikdən sonra tətbiq olunacaq. Bu müddəanın geri qüvvəsi olmayacaq, yəni bu müddəanın qüvvəyə minmə gününədək Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 1-ci bəndi ilə son qərar qəbul edilmiş işlərə tətbiq olunmayacaq.

Qeyri-rəsmi tərcümə

«İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Konvensiyada dəyişikliklər edən 15 nömrəli Protokol

(Strasburq, 24 iyun 2013)

Preambula

Avropa Şurasının üzvü və digər Razılığa gələn Yüksək Tərəflər olub, bu Protokolu imzalayan dövlətlər, 1950-ci il noyabrın 4-də Romada imzalanmış İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Konvensiyayı (bundan sonra «Konvensiya»);

19-20 aprel 2012-ci ildə Braytonda keçirilən Konfransda İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin gələcəyi barədə qəbul olunmuş Bəyannaməni, eləcə

də 18-19 fevral 2010-cu ildə İnterlaken və 26-27 aprel 2011-ci ildə İzmirdə keçirilən Konfranslarda qəbul olunan Bəyannamələri nəzərə alaraq;

26 aprel 2013-cü ildə Avropa Şurasının Parlament Assambleyası tərəfindən qəbul olunan 283 (2013) sayılı Rəyi nəzərə alaraq;

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin (bundan sonra «Məhkəmə») Avropada insan hüquqlarının müdafiəsində mühüm rol oynamaqda davam

1 <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/PV%282013%29123&Language=lanEnglish&Ver=add1&Site=COE&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>

2 <http://assembly.coe.int/ASP/XRef/X2H-DW-XSL.asp?fileid=19723&lang=EN>

3 <http://www.president.az/articles/11975> (qanun dərc olunub: 5 iyun 2014-cü il – Azərbaycan qəzeti)

4 <http://european-court.ru/konvenciya-o-zashhite-prav-cheloveka-i-drugie-oficialnye-dokumenty/protokol-n-14-konvencii-o-zashhite-prav-cheloveka-i-osnovnyx-svobod/>

5 <http://european-court.ru/kriterii-priemlesti-zhaloby-v-evropejskij-sud/nedopustimost-zhalob-v-evropejskij-sud-na-narusheniya-ne-prichinivshie-znachitelnoy-ushherba>

etməsinə təmin etməyə ehtiyacın olduğunu diqqətə alaraq,

Aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:

Maddə 1

Konvensiyanın Preambulasının sonuna aşağıdakı məzmununda yeni abzas əlavə olunur:

«Razılığa gələn Yüksək Tərəflər subsidiarlıq prinsipinə uyğun olaraq Konvensiya və ona əlavə Protokollarda təsbit olunan hüquq və azadlıqların təmin edilməsində birbaşa məsuliyyət daşıdıqlarını və bununla yanaşı bu Konvensiya ilə təsis olunan İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin nəzarət yurisdiksiyasının subyekti olaraq qiymətləndirmə səbəstliyindən istifadə etmələrini təsdiq edərək,»

Maddə 2

1. Konvensiyanın 21-ci maddəsinə aşağıdakı məzmununda yeni 2-ci bənd əlavə edilir:

«Namizədlərin – 22-ci maddədə nəzərdə tutulan Parlament Assambleyası tərəfindən sorğu edilən siyahıya daxil olan üç namizədin yaşı 65-dən az olmalıdır.»

2. Müvafiq olaraq Konvensiyanın 21-ci maddəsinin 2 və 3-cü bəndləri həmin maddənin 3 və 4-cü bəndləri hesab olunur.

3. Konvensiyanın 23-cü maddəsinin 2-ci bəndi çıxarılır. Müvafiq olaraq 23-cü maddənin 3 və 4-cü bəndləri həmin maddənin 2 və 3-cü bəndləri hesab olunur.

Maddə 3

Konvensiyanın 30-cu maddəsində «tərəflərdən heç biri buna etiraz etmədikdə» sözü çıxarılır.

Maddə 4

Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 1-ci bəndində «altı ay keçənədək» sözü «dörd ay keçənədək» sözü ilə əvəz olunur.

Maddə 5

Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinin «lakin yerli məhkəmə tərəfindən lazımınca araşdırılmayan heç bir iş bu əsasla rədd edilə bilməz.» sözü çıxarılır.

Yekun və keçid müddəalar

Maddə 6

1. Bu Protokol Konvensiyanı imzalamış Razılığa gələn Yüksək Tərəflərin imzalaması üçün açıqdır və Protokolun onlar üçün məcburiliyini aşağıdakılarla təsdiq edə bilirlər:

a. ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq barədə qeyd-şərtsiz imzalama; və ya

b. ratifikasiya, qəbul və ya təsdiqlə müşayiət olunan ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq barədə qeyd-şərtlə imzalama.

2. Ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq dair sənədlər Avropa Şurasının Baş Katibinə saxlanılmağa verilir.

Maddə 7

Bu Protokol, Konvensiyaya qoşulan bütün Razılığa gələn Yüksək Tərəflərin 6-cı maddənin müddəalarına müvafiq olaraq, Protokolun onlar üçün məcburiliyinə öz razılıqlarını ifadə etdikləri tarixdən etibarən üç ay sonra gələn ayın birinci günündən qüvvəyə minir.

Maddə 8

1. Bu Protokolun 2-ci maddəsi ilə edilən dəyişikliklər yalnız bu Protokolun qüvvəyə minməsindən sonra Konvensiyanın 22-ci maddəsinə əsasən Razılığa gələn Yüksək Tərəfin Parlament Assambleyasına təqdim etdiyi siyahıya daxil edilən namizədlərə tətbiq olunur.

2. Bu Protokolun 3-cü maddəsi ilə edilən dəyişikliklər bu Protokolun qüvvəyə minməsi günədək tərəflərdən biri Məhkəmə Palatasının Böyük Palatanın xeyrinə yurisdiksiyasının keçməsi barədə təklifinə etiraz etdikdə, baxılması gözlənilən işlərə tətbiq olunmur.

3. Bu Protokolun 4-cü maddəsi bu Protokolun qüvvəyə minməsindən altı ay sonra qüvvəyə minir. Bu Protokolun 4-cü maddəsi bu maddə qüvvəyə minənədək Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 1-ci bəndi ilə son qərar qəbul edilmiş işlərə tətbiq olunmur.

4. Bu Protokolun bütün digər müddəaları 7-ci maddəyə müvafiq olaraq qüvvəyə mindiyi gündən tətbiq olunur.

Maddə 9

Avropa Şurasının Baş Katibi Avropa Şurasına üzv Dövlətləri və Konvensiyanın digər Razılığa gələn Yüksək Tərəflərini aşağıdakılar barədə məlumatlandırır:

a. hər hansı imzalanma;

b. ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq haqqında hər hansı sənədin saxlanılmağa verilməsi;

c. 7-ci maddəyə müvafiq olaraq bu Protokolun qüvvəyə minmə tarixi; və

d. bu Protokolla bağlı hər hansı digər akt, bildiriş və ya məlumatlandırma.

Bunun təsdiqi olaraq, lazımi qaydada müvəkkil edilmiş aşağıda imza edənlər bu Protokolu imzaladılar.

Hər ikisi autentik olmaqla ingilis və fransız dillərində, bir nüsxədə 2013-cü il iyunun 24-də Strasburqda imzalanmışdır. Sənədin əsl Avropa Şurasının arxivində saxlanılır. Avropa Şurasının Baş Katibi təsdiq edilmiş nüsxələri Avropa Şurasının hər bir üzv Dövlətinə və Konvensiyanın digər Razılığa gələn Yüksək Tərəflərinə göndərəcəkdir.

Materialı hazırladı:

Günay Əyyubova,

Elm-Tədris Mərkəzi, İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi problemləri kafedrasının rəisi, kiçik ədliyyə müşaviri.

Avropa Komissiyasının sədri Joze Manuel Barrozu: «Gələcək təhsil və elmlə bağlıdır»

Azərbaycanda səfərdə olan Avropa Komissiyasının sədri Joze Manuel Barrozu iyunun 14-də «ADA» Universitetində «Avropa İttifaqı-Azərbaycan: Yeni imkanlar və çağırışlar» mövzusunda mühazirə oxumuşdur.

Tədbirdə dövlət rəsmiləri – Prezidentin Administrasiyası rəhbərinin müavini, Prezident Administrasiyasının Xarici əlaqələr şöbəsinin müdiri Novruz Məmmədov, Təhsil naziri Mikayıl Cabbarov, Mədəniyyət və Turizm naziri Əbülfəs Qarayev, Gənclər və İdman naziri Azad Rəhimov, Milli Məclisin deputatları, ali təhsil məktəblərinin rektorları və diplomatlar iştirak etmişlər.

Baş Prokurorluğu tədbirdə Elm-Tədris Mərkəzi, İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi problemləri kafedrasının rəisi Günay Əyyubova və Beynəlxalq əlaqələr idarəsi, Ekstradisiya və hüquqi yardım şöbəsinin prokuroru Anar Tağıyev təmsil etmişlər.

Görüşdə çıxış edən xarici işlər nazirinin müavini, «ADA» Universitetinin rektoru Hafiz Paşayev demişdir ki, Azərbaycan hazırda Avropa İttifaqı ilə müxtəlif sahələrdə əməkdaşlıq edir, elm, təhsil, ticarət və enerji sahələrində uğurlu layihələr həyata keçirir, Avropa İttifaqı ilə münasibətlərini daim inkişaf etdirir.

Avropa Komissiyasının sədri Joze Manuel Barrozu çıxışında qeyd etmişdir ki, Azərbaycanda böyük irəliləyişlər baş verir. O, səfəri çərçivəsində Azərbaycan və Avropa İttifaqı arasında təhsil sahəsində əməkdaşlığı daha da genişləndirməklə bağlı razılıq əldə olunduğunu, «ADA» Universitetinin nümunəvi təhsil ocaqlarından biri kimi bu istiqamətdə böyük rol oynaya

biləcəyini vurğulamışdır. Azərbaycanın Şərqi Qərbi arasında körpü olduğunu deyən Avropa Komissiyasının sədri ölkəmizin regional və beynəlxalq məsələlərin həllində mühüm rol oynadığını göstərmişdir. Azərbaycanın həyata keçirdiyi mühüm enerji layihələrinin əhəmiyyətindən danışan J.M.Barrozu «Cənub» qaz dəhlizinin reallaşdırılmasının birgə prioritetlərdən olduğunu, bu qaz dəhlizinin həm Azərbaycanın iqtisadi inkişafına, həm də Avropanın enerji təhlükəsizliyinin təmininə töhfə olacağını bəyan etmişdir.

Joze Manuel Barrozu Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə toxunaraq problemin beynəlxalq hüquq prinsiplərinə əsasən sülh yolu ilə həll edilməsi üçün beynəlxalq ictimaiyyətin, Aİ-nin səylərinin müsbət nəticələr verəcəyinə ümid bəslədiyini bildirmişdir.

Avropa Komissiyasının sədri göstərmişdir ki, Azərbaycan ilə Aİ arasında viza rejiminin sadələşdirilməsi istiqamətində irəliləyiş insanlar arasında ünsiyyəti daha da asanlaşdıracaqdır. Gələcəyin təhsil və elmlə bağlı olduğunu qeyd edən natiq Azərbaycan ilə Avropa İttifaqı arasında bu sahədə əməkdaşlığın inkişafından bəhs etmişdir.

Baş Prokurorluğun Elm-Tədris Mərkəzi

Azərbaycan Respublikasının prokurorluq orqanlarına işə qəbulla əlaqədar müsabiqənin yazılı imtahan mərhələsi keçirilmişdir

İyunun 5-də prokurorluq orqanlarına işə qəbul olunmaq arzusunda olan şəxslər üçün vakant olan 100 ştat vahidi üzrə elan edilmiş işə qəbulun növbəti yazılı imtahan mərhələsi keçirilmişdir.

Baş Prokurorluğun Müsabiqə Komissiyası tərəfindən imtahanın tam aşkarlıq şəraitində, şəffaf və obyektiv prosedurlar əsasında keçirilməsi üçün bütün zəruri tədbirlərin görülməsi təmin edilmişdir. İmtahanı 30-a yaxın hökumət, qeyri-hökumət və kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri müşahidə etmişlər.

Azərbaycan Respublikası Prokurorluğu orqanlarında müsabiqə yolu ilə işə qəbulun həyata keçirilməsi kadr korpusunun şəffaf prosedurlar əsasında formalaşmasının ən sivil və demokratik yolu olmaqla bərabər, həm də xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyev tərəfindən təməli qoyularaq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla reallaşdırılan dövlət gənclər siyasətinə tam uyğun şəkildə aparılır. 2002-ci ildən başlayaraq prokurorluğa işə qəbulun bu yolla həyata keçirilməsi kadr tərkibinin hərtərəfli biliyə və yüksək mənəvi keyfiyyətlərə malik, dövlətçilik ideyalarına sədaqətləri ilə seçilən gənc mütəxəssislər hesabına komplektləşdirilməsi üçün geniş imkanlar yaratmış, ölkə həyatının bütün sahələrində gənclərin əməyindən hərtərəfli istifadə olunması barədə Dövlət başçısının verdiyi tapşırıqların icrası yolunda mühüm vasitə olmuşdur.

Müsabiqə yolu ilə işə qəbul edilmiş gənc mütəxəssislər hazırda prokurorluğun kadr korpusunun 52 faizini təşkil etməklə təyinat aldıkları müxtəlif vəzifələrdə səmərəli fəaliyyət göstərilir. Xidmətdə fərqləndiklərinə

və vəzifələrini nümunəvi icra etdiklərinə görə müsabiqə yolu ilə qulluğa qəbul edilmiş 553 gənc hüquqşünasın bir çoxu prokurorluğun müxtəlif struktur qurumlarında məsul vəzifələrə irəli çəkilmişlər.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 19 iyun 2001-ci il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş «Prokurorluğa işə qəbul olunmaq üçün namizədlərlə müsabiqə keçirilməsi qaydaları haqqında Əsasnamə»yə uyğun olaraq Baş Prokurorluq tərəfindən 2 sentyabr 2013-cü il tarixdə prokurorluq orqanlarına qulluğa qəbul olunmaq arzusunda olan şəxslər üçün vakant olan 100 ştat vahidi üzrə elan edilmiş müsabiqənin tələblərinə cavab verən 373 namizədin (onlardan 53-ü qadın) sənədləri qəbul edilərək müsabiqənin ilkin mərhələsi olan test imtahanına buraxılmış, onlardan 360 nəfəri 31 yanvar 2014-cü il tarixdə keçirilmiş test imtahanında iştirak etməklə 105 nəfəri müvəffəqiyyət qazanaraq növbəti yazılı imtahan mərhələsində iştirak etmək hüququ əldə etmişdir.

Müsabiqənin yazılı imtahan mərhələsində iştirak edən 99 namizəddən 15 nəfəri qadın olmaqla, 72-si Bakı Dövlət Universitetinin, 10-u Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının, 8-i Naxçıvan Dövlət Universitetinin, 9-u isə digər ali təhsil müəssisələrinin məzunlarıdır. Onlardan 5 namizəd magistraturanı bitirmiş, 16-sı hazırda magistratura pilləsində təhsil alır, 14 namizəd isə ali təhsil müəssisələrini fərqlənmə ilə bitirmişdir.

Baş Prokurorluğun Kadrlar idarəsi

Vətəndaşların prokurorluq orqanlarında qəbulu məsələlərinə həsr olunmuş seminar-məşğələ tədbirləri keçirilmişdir

Gəncə şəhər prokurorluğunda seminar keçirilmişdir

Mayın 26-da Gəncə şəhər prokurorluğunda Gəncə şəhər, Daşkəsən, Göygöl, Samux, Xocalı, Goranboy, Kəlbəcər, Qazax, Ağstafa, Tovuz, Gədəbəy və Şəmkir rayon prokurorluqları əməkdaşları üçün «Vətəndaşların qəbulu işinin təşkili» mövzusunda seminar keçirilmişdir.

Seminarla mühazirəçi Baş Prokurorluğun Mü-

raciətlərə baxılması idarəsi, Vətəndaşların qəbulu şöbəsinin böyük prokuroru Yədigar Aslanov prokurorluq orqanlarında müraciətlərə baxılması və vətəndaşların qəbulu işinin səmərəliliyinin artırılması məqsədilə ardıcıl həyata keçirilən tədbirlər barədə danışıq, Baş Prokurorluq üzrə «Azərbaycan Respublikası Prokurorluğu orqanlarında müraciətlərə baxılması və vətəndaşların qəbulu işinin səmərəliliyinin artırılması haqqında» 01.11.2010-cu il tarixli 10/100 nömrəli əmrin vətəndaşların qəbulu məsələlərini tənzimləyən müddəalarını şərh etməklə vətəndaşların prokurorluq orqanlarında qəbulunun səmərəli keçirilməsinə dair tövsiyələr vermişdir.

Tədbirdə seminar iştirakçılarının vətəndaşların qəbulu sahəsində fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi üçün təkliflər müzakirə olunmuş, vətəndaşların yaşayış yerləri üzrə qəbulunun əhəmiyyəti vurğulanaraq, bu barədə məlumatların ictimaiyyətin diqqətinə dolğun və operativ surətdə çatdırılması üçün yerli kütləvi informasiya vasitələrinin imkanlarından daha səmərəli istifadə edilməsinin zəruriliyi vurğulanmış, qeyd edilən əmrin tətbiqi üzrə müsbət təcrübə ətraflı təhlil edilmişdir.

***

Astara rayon prokurorluğunda seminar keçirilmişdir

İyunun 30-da Astara rayon prokurorluğunda «Azərbaycan Respublikası Prokurorluğu orqanlarında müraciətlərə baxılması və vətəndaşların qəbulu işinin səmərəliliyinin artırılması haqqında» 01.11.2010-cu il tarixli 10/100 №-li əmrin tələblərinin öyrənilməsi məqsədilə növbəti bölgə seminarı keçirilmişdir.

Tədbirdə Astara, Lənkəran, Salyan, Neftçala, Lerik, Cəlilabad, Masallı, Yardımlı və Biləsuvar rayon prokurorluqlarının əməkdaşları iştirak etmişlər.

Seminarla qeyd edilən əmrin tələblərindən irəli gələn vəzifələr və bu tələblərin dürüst icrasını təmin edən konkret tədbirlər haqqında geniş danışılmış, əmrin müddəalarının təfsilatlı izahları verilmiş, seminar iştirakçılarının müraciətlərə baxılması və vətəndaşların qəbulu sahəsində lazımı səmərə əldə edilməsi məqsədilə irəli sürdükleri təkliflər müzakirə olunmuş, əmrin tətbiqi ilə bağlı yaranmış müsbət təcrübə ətraflı təhlil edilmiş, rayon prokurorlarının vətəndaşların qəbulu işinə məsul olan köməkçilərinin vəzifələri göstəril-

miş, onların dürüst icrası ilə bağlı konkret tövsiyələr verilmişdir.

Seminarla müraciətlərə baxılması və vətəndaşların qəbulunda daha çox rast gəlinən nöqsan və çatışmazlıqların gələcəkdə istisna edilməsi üçün yerinə yetirilməsi zəruri olan tədbirlər müzakirə olunmuşdur.

Baş Prokurorluğun Müraciətlərə baxılması idarəsi

Baş Prokurorluqda hərbiləşdirilməmiş mülki müdafiə dəstələri üzvlərinin iştirakı ilə məşqlər keçirilmişdir.

Mayın 23-də Baş Prokurorluğun Elm-Tədris Mərkəzində Baş Prokurorluğun Müraciətlərə baxılması idarəsi və Fövqəladə Hallar Nazirliyinin Mülki müdafiə idarəsi ilə birgə Baş Prokurorluğun rəhbər heyəti üçün mülki müdafiə üzrə məşğələ keçirilmişdir.

Məşğələnin keçirilməsində məqsəd fəvqəladə hadisələr zamanı Baş Prokurorluğun rəhbər heyətinin funksional vəzifələrinin öyrənilməsi, mülki müdafiə planlarının dəqiqləşdirilməsi, əməkdaşların təhlükə-

sizliyini təmin edən tədbirlərin həyata keçirilməsi üzrə hazırlıq səviyyəsinin yüksəldilməsi, fəvqəladə hadisələrin nəticələrinin aradan qaldırılması zamanı mülki müdafiə orqan və qüvvələrinin idarə olunmasının təşkilində praktiki vərdişlərin artırılması olmuşdur.

Məşğələdə çıxış etmiş Baş Prokurorluğun Müraciətlərə baxılması idarəsinin rəis müavini Mübariz Əhmədov mülki müdafiənin təşkili məsələsinin əhəmiyyətini vurğulayaraq, Baş Prokurorluqda bu sahədə ardıcıl həyata keçirilən tədbirlər barədə məlumat vermişdir.

FHN-in Mülki müdafiə idarəsinin rəis müavini Qüdrət Ağayev və həmin idarənin Tədris Mərkəzinin rəisi Valeh Tahirov mövzu ilə bağlı geniş müəhazirələrlə çıxış etmişlər.

Məşğələdə FHN-in Mülki müdafiə idarəsi əməkdaşlarının

Mingəçevir şəhərində keçirdikləri qəza-xilasetmə təlimlərinin gedişini əks etdirən sənədli film nümayiş etdirilmiş, məşğələ iştirakçılarının sualları idarənin məsul əməkdaşları tərəfindən cavablandırılmış, bu sahədə görülən işlər barədə ətraflı məlumat verilmişdir.

Baş Prokurorluğun Müraciətlərə baxılması idarəsi

***

Baş Prokurorluğun Hüquqi təminat və informasiya idarəsinin əməkdaşları prokurorluğun struktur qurumlarında seminarlar keçirmişlər

Lənkəran rayon prokurorluğunda bölgə prokurorluqları əməkdaşlarının iştirakı ilə «Korrupsiyaya qarşı mübarizənin normativ hüquqi əsasları» barədə seminar keçirilmişdir

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 5 sentyabr 2012-ci il tarixli 2421 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş «Korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair 2012-2015-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı»nın icrası ilə bağlı iyunun 12-də Lənkəran rayon prokurorluğunda «Korrupsiyaya qarşı mübarizənin normativ hüquqi əsasları» barədə seminar keçirilmişdir.

Tədbirdə Lənkəran şəhər, Cəlilabad, Masallı, Yarıdımli, Lerik, Biləsuvar, Astara, Neftçala rayon və

Lənkəran hərbi prokurorluqlarının əməkdaşları iştirak etmişlər.

Lənkəran rayon prokuroru Natiq Abdullayev tədbiri giriş sözü ilə açaraq, seminarın mövzusunun prokurorluq əməkdaşları, xüsusilə prokurorluq orqanlarına yeni işə qəbul olunmuş gənc prokurorluq işçiləri üçün əhəmiyyətini vurğulamışdır. O, bu gün ölkədə ən çox müzakirə edilən mövzulardan birinin məhz korrupsiya və ona qarşı mübarizə olduğunu, belə neqativ hallara qarşı real mübarizənin Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin ilk dəfə siyasi hakimiyyətə gəlişi ilə aktuallaşmasını, bu cəsarətli addımın dövlət başçısı cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilməsini bildirmişdir.

Tədbirdə çıxış edən Hüquqi təminat və informasiya idarəsinin böyük prokuroru Rəşad Qasimov və idarənin Mətbuat xidmətinin prokuroru Çingiz Əlizadə korrupsiya dövlətin sütununu sarsıdan fəsad, demokratiyanın və insan hüquqlarının qorunmasına maneə, əhəlinin sosial vəziyyətinin gərginləşməsinə, insanlar arasında ayrı-seçkiliyin yaranmasına, iş adamlarının fəaliyyətinə bürokratik əngəllər yaradan amil olduğunu, İlham Əliyevin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti kimi fəaliyyətə başladığı vaxtdan korrupsiyaya qarşı mübarizə siyasi fəaliyyətin prioritet istiqamətlərindən biri olmaqla onun təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə beynəlxalq təcrübə nəzərə alınaraq, mütərəqqi qanunvericilik bazası formalaşdırıldığını, mühüm institusional tədbirlər həyata keçirildiyini, dövlət başçısının siyasi iradəsinin ifadəsi olaraq qəbul edilmiş, dövlət orqanları ilə ictimaiyyətin səylərini birləşdirən «Korrupsiya mübarizə üzrə 2004-2006-cı illər üçün Dövlət Proqramı», «Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiya» və onun həyata keçirilməsi ilə bağlı 2007-2011-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı kor-

rupsiyaya şərait yaradan halların aradan qaldırılması məqsədilə qabaqlayıcı tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün hüquqi zəmin yaratdığını qeyd etmişlər. Natiqlər göstərmişlər ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 5 sentyabr tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş «Korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair 2012-2015-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı»nın icrası ilə bağlı Baş prokuror tərəfindən 24 dekabr 2012-ci il mübarizə üzrə 2004-2006-cı illər üçün Dövlət Proqramı», «Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiya» və onun həyata keçirilməsi ilə bağlı 2007-2011-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı korrupsiyaya şərait yaradan halların aradan qaldırılması məqsədilə qabaqlayıcı tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün hüquqi zəmin yaratmışdır.

Daha sonra, Baş Prokuror tərəfindən 24 dekabr 2012-ci il tarixli Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun 18 bənddən ibarət «Tədbirlər Planı»nın mahiyyəti və icrası barədə ətraflı məlumat verilmişdir. Mövzu ilə bağlı müzakirələr aparılmış, suallar cavablandırılmış, iştirakçıların mülahizələri dinlənilmişdir.

* * *

Şamaxı və Qazax rayon prokurorluqlarında bölgə prokurorluqları əməkdaşlarının iştirakı ilə «Cinayət prosesində hüquqi varisin iştirakı: nəzəri və praktiki aspektlər» mövzusunda seminar keçirilmişdir

İyunun 11 və 13-də Şamaxı və Qazax rayon prokurorluqlarında bölgə prokurorluqları əməkdaşlarının iştirakı ilə «Cinayət prosesində hüquqi varisin iştirakı: nəzəri və praktiki aspektlər» mövzusunda seminar keçirilmişdir.

İyunun 11-də Şamaxı rayon prokurorluğunda Şamaxı, Abşeron, Ağsu, İsmayıllı, Qəbələ, Qobustan, Göyçay, Kürdəmir və Ucar rayon prokurorluqlarının əməkdaşları üçün, iyunun 13-də Qazax rayon prokurorluğunda Ağstafa, Qazax, Tovuz, Şəmkir, Gədəbəy, Goranboy, Xocalı, Daşkəsən, Samux, Göygöl rayon və Qazax hərbi prokurorluqlarının əməkdaşları üçün seminar keçirilmişdir.

Mühazirəçilər – Şamaxı rayon prokurorluğunda Baş Prokurorluğun Hüquqi təminat və informasiya idarəsinin böyük prokuroru Mahir Tağıyev, Qazax rayon prokurorluğunda həmin idarənin prokuroru Malik Səlimov bildirmişlər ki, Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsinə 11 dekabr 2012-ci il tarixli Qanunla ölmüş təqsirləndirilən

(şübhəli) şəxsin hüquq və vəzifələrinin cinayət işi üzrə icraat zamanı həyata keçirilməsi üçün onun hüquqi varisinin müəyyən edilməsi qaydalarını, hüquqi varisin həyata keçirdiyi hüquq və vəzifələri nəzərdə tutan 106-1-ci maddənin əlavə edilməsi həm ölmüş təqsirləndirilən (şübhəli) şəxsin, həm də onun yaxın qohumlarının ölkə Konstitusiyasında təsbit olunmuş məhkəmə təminatı və təqsirsizlik prezumpsiyası hüquqlarının təmin edilməsinə, onların şərəf və ləyaqətinin qorunmasına yönəlmişdir. Qeyd olunan maddənin Məcəlləyə əlavə edilməsi, eyni zamanda qanunda mövcud olmuş boşluğu aradan qaldırmaqla cinayət prosesində ittiham və müdafiə tərəflərinin çəkişməsi prinsipinin həyata keçirilməsi üçün bərabər əsasların müəyyən edilməsi zərurətindən irəli gəlmişdir.

Seminarlarda ölmüş təqsirləndirilən (şübhəli) şəxsin hüquqi varisinin müəyyən edilməsi və onların hüquq və vəzifələrinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar praktikada yaranan məsələlərin həlli ilə bağlı tövsiyələr verilmiş, mövzu ilə əlaqədar fikir mübadiləsi aparılaraq iştirakçıların sualları cavablandırılmaqla izahlar verilmişdir.

Baş Prokurorluğun Hüquqi təminat və informasiya idarəsi

«Milli Fəaliyyət Proqramı»ndan irəli gələn vəzifələrin icrası ilə bağlı Naxçıvan Muxtar Respublikasında görülən işlər»ə həsr edilmiş konfrans keçirilib

May ayının 23-də «Milli Fəaliyyət Proqramı»ndan irəli gələn vəzifələrin icrası ilə bağlı Naxçıvan Muxtar Respublikasında görülən işlər» mövzusunda konfrans keçirilmişdir. Konfransı giriş sözü ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) Ülker Bayramova açaraq məruzə ilə çıxış etmişdir. Ombudsman bildirmişdir ki, «Milli Fəaliyyət Proqramı»nda Naxçıvan Muxtar Respublikası İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil təsisatı üçün də konkret vəzifələr müəyyən olunmuşdur. Ötən dövr ərzində Müvəkkil təsisatı proqramda nəzərdə tutulmuş vəzifələrin icrasını diqqətdə saxlamışdır.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Aparatı rəhbərinin müavini, Qanunçuluq və hüquqmühafizə orqanları ilə iş şöbəsinin müdiri Cəlil Rüstəmov «Milli Fəaliyyət Proqramı»ndan irəli gələn vəzifələrin icrası ilə bağlı Naxçıvan Muxtar Respublikasında görülən işlər» barədə məruzə etmişdir.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsinin hakimi Əli Allahverdiyev «Məhkəmə orqanlarında «Milli Fəaliyyət Proqramı»nın icrası ilə bağlı görülən işlər» adlı məruzəsində tədbir iştirakçılarına bu barədə məlumat vermişdir.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Prokurorluğunun Hüquqi təminat və informasiya şöbəsinin rəisi Faiq Səfərov «Prokurorluq orqanları tərəfindən «Milli Fəaliyyət Proqramı»nda nəzərdə tutulan öhdəliklərin icra vəziyyəti və həyata keçirilən tədbirlər» mövzusunda çıxış etmişdir. O, qeyd etmişdir ki, dövlət başçısı tərəfindən imzalanmış Sərəncamda prokurorluq

orqanlarının Milli Fəaliyyət Proqramının həyata keçirilməsində fəal iştirakı nəzərdə tutulmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru tərəfindən Milli Fəaliyyət Proqramının icrası ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun Tədbirlər Planı təsdiq edilmişdir.

Prokurorluq orqanlarında Milli Fəaliyyət Proqramının öyrənilməsi üçün müəyyən tədbirlər həyata keçirilmiş, o cümlədən seminar-məşğələlər təşkil olunmuşdur. Bu məşğələlərdə insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində beynəlxalq konvensiyalarla bağlı mövzulardan geniş istifadə edilmiş, xüsusən də İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin prokuror fəaliyyəti üçün əhəmiyyət kəsb edən presedent qərarlarının öyrənilməsi, bunun üçün Azərbaycan dilinə tərcümə edilməsi və prokurorluq işçiləri arasında yayılması təmin edilmişdir. Bu sahədə vətəndaş cəmiyyəti institutları ilə əməkdaşlığın səmərəsini yüksəltmək və daimi əsaslar üzərində inkişafını təmin etmək üçün müvafiq tədbirlər, o cümlədən əhali arasında maarifləndirmənin aparılması məqsədilə zəruri işlər görülməkdədir.

Prokurorluq orqanlarının kitabxanalarında insan hüquqları ilə bağlı fondun zənginləşdirilməsi üçün

tədbirlər görülür. Naxçıvan Muxtar Respublikası Prokurorluğunun elektron saytı yaradılmış, prokurorluğa müraciət imkanlarının genişləndirilməsi məqsədilə saytda xüsusi bölmə nəzərdə tutulmuşdur. «İşgəncə və digər qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftar və ya cəza əleyhinə Konvensiya»nın və onun Fakültativ Protokolunun tələblərinin prokurorluq orqanlarının əməkdaşları tərəfin-

dən öyrənilməsi işinin təşkil olunması və bu sahədə maarifləndirmə və digər zəruri tədbirlərin həyata keçirilməsi təmin edilmişdir.

Məruzələr ətrafında çıxış edənlər «Milli Fəaliyyət Proqramı»nın icrası ilə bağlı müvafiq dövlət qurumları tərəfindən görülən işlər haqqında məlumat vermişlər.

***

«Naxçıvan Muxtar Respublikasında sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların hüquqlarının müdafiəsi və təminatlar sistemi» mövzusunda konfrans keçirilmişdir

İyun ayının 17-də «Naxçıvan Muxtar Respublikasında sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların hüquqlarının müdafiəsi və təminatlar sistemi» mövzusunda konfrans keçirilmişdir. Tədbiri giriş sözü ilə açan Naxçıvan Muxtar Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) Ülkər Bayramova müstəqil Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının qorunmasının daim diqqət mərkəzində olduğunu bildirmişdir.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Aparatı rəhbərinin müavini, Qanunçuluq və hüquq-mühafizə orqanları ilə iş şöbəsinin müdiri Cəlil Rüstəmov «2014-2015-ci illərdə Naxçıvan Muxtar Respublikasında sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların təhsilə cəlbə üzrə Dövlət Proqramı» – uşaq hüquqlarının müdafiəsinin səmərəli mexanizmi kimi» mövzusunda geniş məruzə ilə çıxış etmişdir.

Konfransda Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsinin hakimi Vüqar Quliyevin «Sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların hüquqlarının məhkəmə müdafiəsi və alternativ müdafiə sistemləri» mövzusunda məruzə ilə çıxış etmişdir.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Prokurorluğunun Hüquqi təminat və informasiya şöbəsinin rəisi Faiq Səfərovun «Uşaq hüquqlarının pozulmasına görə məsuliyyət» barədə çıxış edərək göstərmişdir ki, uşaq hüquqlarının etibarlı müdafiəsi məqsədilə

ölkəmizdə təkmil qanunvericilik bazası formalaşdırılmış, respublikamız uşaq hüquqlarının təminatı ilə bağlı bir sıra beynəlxalq sazişlərə, o cümlədən 1994-cü ildə BMT-nin «Uşaq hüquqları haqqında» Konvensiyasına qoşulmuşdur. Respublikamız bu konvensiyaya qoşulmaqla uşaq hüquqlarına ali dəyər kimi yanaşdığını, habelə uşaqların normal sosial-mənəvi mühitdə layiqli insan kimi yetişməsi və dünyagörüşünün formalaşmasına imkan verən normal şəraitin yaradılması istəyini bir daha nümayiş etdirmişdir.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Rəmilə Seyidovanın «Sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların hüquqlarının təmin edilməsi və onların cəmiyyətə inteqrasiyası» mövzusunda məruzəsi dinlənmiş, həmin məruzələr ətrafında çıxışlar olmuşdur.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Prokurorluğunun Hüquqi təminat və informasiya şöbəsi

Hüquqi maarifləndirmə günün tələbidir

Yaşadığımız hüquqi, demokratik və dünyəvi bir cəmiyyətdə vətəndaşların sağlam hüquqi düşüncəyə və yüksək hüquq mədəniyyətinə malik olmaları böyük əhəmiyyət kəsb edir. Hüquq düşüncəsi-insanların hüquqa, qanunçuluğa və ədalət mühakiməsinə münasibətinin, onların nəyin hüquqi və nəyin hüquqa zidd olması haqqındakı təsəvvürlərinin və ideyaların cəmini özündə birləşdirir. Cəmiyyətin hüquq mədəniyyətinə onun hüquq düşüncəsinin səviyyəsi, ictimai şüurun hüquqa münasibəti əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir. Onu yüksəltmək üçün hüququn təbliği işi yüksək səviyyədə təşkil olunmalı, hüquqi dövlət quruculuğunun vacib elementi kimi qəbul olunmalıdır. Vətəndaşın hüquq mədəniyyəti onun öz hüquqlarını dürüst bilməsi, habelə öz vəzifələrini layiqincə yerinə yetirməsindən asılıdır. Hüquq təbliğatın zəif olması, təzadlı, düzgün olmayan tərbiyə ilə cəmiyyətdə hüquq pozuntularının sayının artması arasında səbəbli əlaqə heç kimdə şübhə yaratmır. Bu səbəbdən hüquq tərbiyəsi və hüququn təbliği cinayətkarlığın qarşısının alınmasında ən mühüm vasitə kimi nəzərdən keçirilməlidir.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Prokurorluğu orqanları cinayətkarlığa qarşı mübarizə sahəsində əsas diqqəti hüquqi maarifləndirməyə və həyata keçirilən profilaktiki tədbirlərin kəsərliliyinin artırılmasına yönəltmiş, həyata keçirilən tədbirlər isə kütləvi informasiya vasitələrində işıqlandırılmışdır. Belə ki, aprel ayının 2-də **Culfa rayon prokurorluğu** tərəfindən rayonun Nəhəcir kəndində maarifləndirici tədbir keçirilmiş, tədbirdə rayon prokuroru Əli Adıgözəlov «İcbari və könüllü sığortanın əhəmiyyəti» mövzusunda çıxış etmişdir. Rayon prokurorunun köməkçisi Xalid Ağayev isə çıxışını «Ailə Məcəlləsinə əsasən uşaqların hüquqları» mövzusunda həsr etmişdir. May ayının 27-də isə rayonun Yaycı kəndində keçirilən tədbirdə Əli Adıgözəlov «Təbii qazdan və elektrik enerjisindən qanunsuz istifadəyə görə cinayət və inzibati məsuliyyət» mövzusunda çıxışında qeyd etmişdir ki, böyük dövlət qaygısı nəticəsində muxtar respublikada əhali fasiləsiz elektrik enerjisi və təbii qazla tam təmin olunmuşdur. Enerji resurslarından səmərəli istifadə istehlakçıların qarşısında duran əsas vəzifələrdən biridir. Ona görə də, hər bir idarə, müəssisə və təşkilat, eləcə də hər bir vətəndaş elektrik enerjisindən və təbii qazdan səmərəli istifadə etməli, israfçılığa, icazəsiz istifadə hallarına qətiyyətlə yol verməməlidir. Rayon prokurorunun köməkçisi Xalid Ağayev təqdimatında özbaşına tikinti işlərinin aparılması ilə bağlı cinayət məsuliyyəti haqqında məlumat vermişdir. Sonda kənd sakinlərini maraqlandıran suallar cavablandırılmışdır.

Babək rayon prokurorluğu tərəfindən aprel ayının 11-də rayonun Nehrəm kəndində maarifləndirici tədbir keçirilmişdir. Tədbirdəki çıxışında rayon prokuroru Əsrafil Əsgərov bildirmişdir ki, təbii qazın, elektrik və ya istilik enerjisinin talanması Cinayət Məcəlləsinin 189-1

maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş cinayət məsuliyyətinə səbəb olur. Rayon prokurorunun böyük köməkçisi Vüqar Hüseynov meşələrdə və qoruqlarda, milli və ya təbii parklarda ağacların və ya kolların, eləcə də meşə fonduna aid olmayan ağacların və ya kolların qanunsuz kəsilməsi ilə bağlı Cinayət Məcəlləsində təsbit edilmiş cəzalar və cərimələr barədə məlumat vermişdir. İyun ayının 4-də isə rayonun Cəhri kəndində keçirilən tədbirdə rayon prokurorunun müavini Kənan Seyidov «Təbii qazın, elektrik və istilik enerjisinin talanması inzibati və cinayət məsuliyyəti yaradır» mövzusunda çıxış edərək, enerji potensialından düzgün və qənaətlə istifadə olunmasının hər kəsin vətəndaşlıq borcu olduğunu vurğulamışdır. Fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən məişətdə və müxtəlif istehsal sahələrində istifadə edilən təbii qazın, elektrik və istilik enerjisinin talanmasına qarşı mübarizənin hüquqi əsasları qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş müvafiq normativ-hüquqi aktlarla tənzimlənir. İstər vəzifəli, istər hüquqi, istərsə də fiziki

şəxslər təbii qazın, elektrik və istilik enerjisinin talanmasının qarşısını almaq üçün əllərindən gələni əsirgəməməli, bu cür neqativ hallarla qarşılaşdıqda müvafiq təşkilatlara, həmçinin hüquq-mühafizə orqanlarına lazımi köməkliliklər göstərməlidirlər. Rayon prokurorunun böyük köməkçisi Vüqar Hüseynovun çıxışının mövzusu «Ətraf mühitin qorunması sağlam həyatın başlıca amillərindəndir» olmuşdur. Sonda tədbir iştirakçılarını maraqlandıran suallar cavablandırılmışdır.

Naxçıvan şəhər prokurorluğu tərəfindən aprel ayının 18-də Naxçıvan şəhər Əliabad qəsəbəsində keçirilən tədbirdə Naxçıvan şəhər prokuroru Elsevər Quliyev Şəhərsalma və Tikinti Məcəlləsinin əsasən, tikintisinə icazə tələb olunmayan tikinti obyektləri və özbaşına tikinti işlərinin aparılması ilə bağlı məsuliyyət haqqında, Naxçıvan şəhər prokurorunun köməkçisi Elçin Ələkbərov isə ətraf mühitin mühafizəsi, təbiətdən istifadə və ekoloji təhlükəsizlik qaydalarının pozulması ilə bağlı inzibati və cinayət məsuliyyəti barədə məlumat vermişdir. İyun ayının 10-da Əliabad Qəsəbə Mərkəzində keçirilən tədbirdə şəhər prokurorunun müavini Qalib İsmayılov «Enerji resurslarının talanması məsuliyyətə səbəb olur» mövzusunda məruzəsində qeyd etmişdir ki, bəzən enerji resurslarından, xüsusilə də elektrik enerjisindən və təbii qazdan düzgün istifadə edilmir, baxmayaraq ki İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 118-ci maddəsinə əsasən, təbii qazın, elektrik və istilik enerjisinin talanmasının qarşısının alınması üçün cərimə müəyyən olunmuşdur. İstilik və elektrik enerjisindən, təbii qazdan qanunsuz istifadənin qarşısının alınmasında hər bir vətəndaşın üzərinə mühüm vəzifələr düşdüyünü bildirən Qalib İsmayılov muxtar respublika ərazisində istər fiziki, istərsə də hüquqi şəxslərin bu resursların talanmasının qarşısını almaq üçün əllərindən

gələn köməkliyi etməyə borclu olduqlarını diqqətə çatdırmışdır. Naxçıvan şəhər prokurorunun böyük köməkçisi Sərxan Novruzov «Təbiəti qorumaq hər birimizin borcudur» mövzusunda məruzə etmişdir.

Ordubad rayon prokurorluğu tərəfindən aprel ayının 22-də rayonun Gənzə kəndində keçirilmiş maarifləndirici tədbirdə rayon prokuroru Yusif Abdullayev «Enerji ehtiyatlarından qənaətlə istifadə olunmalıdır» mövzusunda çıxış edərək iqtisadi cinayətlər, xüsusilə təbii qazın, elektrik və istilik enerjisinin talanması cinayətlərinə görə cəzalar haqqında, rayon prokurorunun köməkçisi Zamin Nəzəraliyev isə ətraf mühitin mühafizəsi əleyhinə yönəldilmiş inzibati xətalər və cinayətlər, bu sahədə xüsusi əhəmiyyətə malik olan balıqları və başqa su heyvanlarını qanunsuz tutma, qanunsuz ovetmə və qanunsuz ağacəkəmə ilə müşayiət olunan əməllər haqqında, bu əməllərə görə cinayət və inzibati xətalər qanunvericiliyində nəzərdə tutulan cəzalar barədə tədbir iştirakçılarına məlumat vermişdir. İyunun 18-də isə rayonun Sabirkənd inzibati ərazi dairəsi üzrə nümayəndəliyində ətraf mühitin mühafizəsi, təbii qaz və elektrik enerjisindən düzgün istifadə qaydalarına həsr olunmuş maarifləndirici tədbir keçirilmişdir. Tədbirdə ətraf mühitin qorunmasına yönəlmiş qanunlar haqqında danışan rayon prokuroru Yusif Abdullayev qeyd etmişdir ki, qanunsuz balıq tutma və ov etmə ilə müşayiət olunan əməllər həm cinayət, həm də inzibati məsuliyyətə səbəb ola bilər. Rayon prokurorunun köməkçisi Əkbər Rzayev çıxışını enerji ehtiyatlarından qənaətlə istifadə olunması məsələlərinə həsr etmişdir. Tədbir iştirakçılarını maraqlandıran suallar prokurorluq əməkdaşları tərəfindən cavablandırılmışdır.

Şərur rayon prokurorluğunun təşkilatçılığı ilə aprel ayının 29-da rayonun Düdəngə kəndində keçirilən tədbirdə rayon prokuroru Kamil Şükürov təbii qaz və elektrik enerjisindən düzgün istifadə qaydaları haqqında danışmış, enerji resurslarından səmərəli istifadə olunmasının bazar iqtisadiyyatının mühüm amili olan qənaətcillik vərdişlərinə yiyələnməklə bərabər, ölkəmizdə enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sahəsində hüquqi və iqtisadi nöqtəyi-nəzərdən irəliyə doğru atılmış addım olduğunu vurğulamışdır. Rayon prokurorunun böyük köməkçisi Valid Mustafayev «Ətraf mühitin mühafizəsi hər birimizin vətəndaşlıq borcudur» mövzusunda çıxışında qeyd etmişdir ki, muxtar respublikamızda ekoloji tarazlığın qorunub saxlanması üçün mühüm addımların atılmasına baxmayaraq, hələ də ətraf mühitə biganə yanaşanlara rast gəlinir. Unutmaq olmaz ki, təbiəti qorumaq ümumxalq işidir və bu sahədə vətəndaşlar hüquq-mühafizə orqanlarına kömək etməlidirlər. İyun ayının 30-da isə rayonun Zeyvə kəndində ətraf mühitin qorunmasına, həmçinin elektrik enerjisindən və təbii qazdan düzgün istifadə qaydalarına həsr olunmuş tədbirdə rayon prokurorunun müavini Anar Həsənov «Təbiəti mühafizə hər birimizin vətəndaşlıq borcudur» mövzusunda məruzə ilə çıxış edərək qeyd etmişdir ki, ətraf mühitin mühafizəsi və təbii sərvətlərdən səmərəli istifadəyə dair son illərdə

bir sıra normativ-hüquqi aktlar qəbul edilmiş və bu təbiətin qorunması sahəsində mühüm addımlar atılmasına təkan vermişdir. Prokuror müavini bu sahələrdə törədilən qanunsuz əməllərə görə İnzibati Xətalər və Cinayət məəcəllələrində nəzərdə tutulmuş məsuliyyət barədə sakinlərə məlumat vermişdir. Rayon prokurorunun böyük köməkçisi Araz Zöhrabov «Enerji israfçılığına qarşı mübarizə günün tələbidir» mövzusunda çıxış etmişdir. Sonda tədbir iştirakçılarını maraqlandıran suallar cavablandırılmışdır.

Şahbuz rayon prokurorluğunun təşkilatçılığı ilə may ayının 6-da rayonun Ayrınc kəndində maarifləndirici tədbir keçirilmişdir. Tədbirdə rayon prokuroru Ramiz Novruzov «Təbii qazdan və elektrik enerjisindən qanunsuz istifadəyə görə cinayət və inzibati məsuliyyət» mövzusunda məruzə ilə çıxış edərək qanunsuz istifadə halları ilə əlaqədar Cinayət Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş məsuliyyət barədə sakinlərə ətraflı məlumat vermişdir. Sonra rayon prokurorunun köməkçisi Turqay Həşimli ətraf mühitin mühafizəsi barədə çıxış edərək bildirmişdir ki, ətraf mühitin qorunması günümüzün vacib məsələlərindən biridir və bu iş hər kəsin vətəndaşlıq borcudur.

Kəngərli rayon prokurorluğunun təşkilatçılığı ilə may ayının 16-da rayonun Qıvrac qəsəbəsində keçirilən tədbirdə rayon prokuroru Müşfiq Həsənov təbii qazın, elektrik və istilik enerjisinin talanması zamanı inzibati və cinayət məsuliyyətinin əsasları barədə çıxış edərək qeyd etmişdir ki, həyata keçirilən tədbirlərin, bu sahəyə göstərilən dövlət qayğısının müqabilində vətəndaşlar da işə vicdanla yanaşmalı, elektrik və istilik enerjisinin talanmasına yol verməməlidirlər. Hərəkət təhlükəsizliyi və nəqliyyat vasitələrinin istismarı qaydalarının pozulmasına görə cinayət məsuliyyət barədə isə rayon prokurorunun köməkçisi Səttar Əsgərov məlumat vermişdir.

Sədərək rayon prokurorluğunun təşkilatçılığı may ayının 22-də ilə rayonun Sədərək kəndində keçirilən tədbirdə rayon prokuroru Teymur Vəliyev Şəhərsalma və Tikinti Məcəlləsinə əsasən tikintisinə icazə tələb olunmayan tikinti obyektləri və özbaşına tikinti işlərinin aparılması ilə bağlı məsuliyyət haqqında məlumat vermişdir. Rayon prokurorunun köməkçisi Elvin Zeynalov çıxışını ətraf mühitin mühafizəsi məsələlərinə həsr etmiş, ətraf mühitə ziyan vurulması nəticəsində bitki örtüyünün, heyvanların, su obyektlərinin, bioloji sərvətlərin məhv olması, atmosferin çirklənməsi və sair neqativ proseslərə səbəb olması ətraf mühitin qorunmasını günümüzün vacib məsələlərindən biri, hər kəsin vətəndaşlıq borcu səviyyəsinə qaldırılmışdır.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Prokurorluğu orqanları tərəfindən hüquqi maarifləndimə və profilaktiki tədbirlər davam etdirilir.

**Naxçıvan Muxtar Respublikası Prokurorluğunun
Hüquqi təminat və informasiya şöbəsi**

Baş prokuror yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin əməkdaşları beynəlxalq tədbirdə iştirak etmişlər

Aprelin 16-18-də Paris şəhərində İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatının (OECD) Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiya üzrə Antikorrupsiya Şəbəkəsinin İstanbul Fəaliyyət Planının 13-cü Monitorinq Görüşü keçirilmişdir.

OECD üzv ölkələrinin, o cümlədən, Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiya ölkələrinin, BMT, ATƏT, Avropa Şurası, Dünya Bankı və digər beynəlxalq təşkilatların təmsil olunduğu tədbirdə Azərbaycan Respublikasını Baş prokuror yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin Təşkilatı və informasiya təminatı şöbəsinin rəisi Rövşən Əliyev və həmin şöbənin prokuroru Sahib İsmayılovdan ibarət nümayəndə heyəti təmsil etmişdir.

Monitorinq Görüşündə Azərbaycan, Gürcüstan, Ukrayna, Qazaxıstan, Özbəkistan, Qırğızıstan və digər ölkələrin dövrü hesabatları dinlənilmişdir.

Azərbaycanla bağlı hesabatın dinlənilməsi zamanı R.Əliyev çıxış edərək dövlət başçısının siyasi iradəsinə uyğun olaraq ölkəmizdə həyata keçirilən korrupsiyaya qarşı mübarizə tədbirləri, o

cümlədən «Korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair 2012-2015-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı»nın icrası və bununla əlaqədar hazırlanmış qanun layihələri, korrupsiya hüquq-pozmalarının aşkar edilməsi, təqsirləndirilən şəxslərin müəyyən edilərək cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi istiqamətində əldə edilmiş nailiyyətlər, Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin və onun ta-

beliyindəki «ASAN xidmət» mərkəzlərinin fəaliyyəti barədə ətraflı məlumat vermişdir.

Antikorrupsiya Şəbəkəsinin 3-cü raund dəyərləndirilməsindən müvəffəqiyyətlə keçən ilk ölkə kimi Azərbaycan Respublikasına ötən ilin sentyabr ayında verilmiş tövsiyələr üzrə qısa müddət ərzində görülmüş işlər və əldə edilmiş nailiyyətlər qurum tərəfindən qənaətbəxş hesab edilmiş, son 6 ay ərzində tövsiyələrin icrası istiqamətində atılmış addımlar təqdirəlayiq hal kimi yüksək qiymətləndirilmişdir.

Tədbirdə həmçinin, Tacikistan Respublikasının üçüncü raund dəyərləndirilməsinə dair hesabatı üzrə müzakirələr aparılmış, monitorinq qrupunun tərkibində ekspert qismində iştirak etmiş R.Əliyev tərəfindən hesabatla dair rəy və təkliflər verilmiş, müzakirə olunan məsələlərə dair münasibət bildirilmişdir.

Tədbirin sonunda şəbəkənin 2014-cü il üçün iş planının icra vəziyyəti müzakirə edilmiş və iştirakçı tərəflərin gələcək fəaliyyəti müəyyən edilməklə qarşıda duran vəzifələrlə bağlı qərar qəbul edilmişdir.

Beynəlxalq Prokurorlar Assosiasiyası ilə əməkdaşlıq uğurla davam etdirilir

Mayın 8-10-da Kanadanın Kvebek şəhərində Beynəlxalq Prokurorlar Assosiasiyasının İcraiyyə Komitəsinin növbəti iclası keçirilmişdir.

Tədbirdə Assosiasiyanın rəhbər orqanların, o cümlədən təşkilatın Prezidentinin, Baş Katibinin və Baş Müşavirinin hesabatları dinlənilmişdir. Assosiasiyanın Prezidenti Gerhard Yaroş və Baş müşaviri Elizabet Hou çıxış edərək, cari ilin yanvar və aprel aylarında ölkəmizdə səfərdə olduqlarını və Assosiasiya ilə Azərbaycan Respublikası arasında münasibətlərin kifayət qədər işgüzar səviyyədə qurulmasını xüsusi vurğulamaqla, Azərbaycanda prokurorluğun fəaliyyətinin müasirləşdirilməsi istiqamətində görülən işləri, o cümlədən müasir standartlar səviyyəsində inşa edilmiş Baş prokuror yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin yeni inzibati binasında yaradılmış yüksək iş şəraitini və idarənin «Qaynar xətt» əlaqə mərkəzinin müsbət fəaliyyətini, məhkəmə infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi çərçivəsində yeni məhkəmə komplekslərinin istifadəyə verilməsini, həmçinin korrupsiyaya qarşı mübarizə vasitəsi kimi «ASAN xidmət» mərkəzlərinin uğurlu model olaraq digər ölkələrə nümunə ola biləcəyini bildirmiş və aparılan islahatlardan məmnunluqlarını ifadə etmişlər.

İclasda Assosiasiyanın gələcək fəaliyyət is-

tiqamətləri üzrə digər ölkələrin prokurorluq orqanları ilə əlaqələrinin gücləndirilməsinə dair müzakirələr aparılmış, bundan başqa Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Dubay şəhərində təşkil ediləcək qurumun Baş İclası və 19-cu İllik Konfransının «Prokurorluğun fəaliyyətində müasir kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi» mövzusunda keçirilməsi qərara alınmışdır.

İcraiyyə Komitəsinin iclasında çıxış edən Assosiasiyanın İcraiyyə Komitəsinin üzvü – Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin rəisi Kamran Əliyev tədbir iştirakçılarına cari ildə Azərbaycan Respublikasının Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsinə sədrliyi ilə əlaqədar 2014-cü ilin 30 iyun – 1 iyul tarixlərində Bakı şəhərində Avropa Şurası ilə birlikdə Avropa Şurasının Korrupsiyaya Qarşı Mübarizə Aparan Dövlətlər Qrupu (GRECO) və Beynəlxalq Antikorrupsiya Akademiyasının (IACA), Avropa Şurasına üzv ölkələrin Baş prokurorlarının, Ədliyyə nazirlərinin və müstəqil antikorrupsiya qurumlarının iştirakı ilə «Korrupsiyaya qarşı mübarizə: beynəlxalq standartlar və milli təcrübələr» mövzusunda konfransın keçirilməsi barədə ətraflı məlumat verərək, Assosiasiyanın Avropa Şurasına üzv ölkələrinin nümayəndələrini sözügedən tədbirə dəvət etmişdir.

***

Avropa Şurasının Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Aparan Dövlətlər Qrupu ilə əməkdaşlıq uğurla davam etdirilir

İyunun 16-17-də Strasburqda Avropa Şurasının Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Aparan Dövlətlər Qrupunun (GRECO) 64-cü plenar iclası keçirilmişdir. İclasda GRECO-ya üzv ölkələrin nümayəndə heyətləri və beynəlxalq təşkilatların əməkdaşları iştirak etmişlər. Tədbirdə ölkəmizi Baş prokuror yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin rəisi, Azərbaycanın GRECO-dakı nümayəndə heyətinin üzvü Kamran Əliyev təmsil etmişdir.

Plenar iclasda çıxış edən Kamran Əliyev Azərbaycan Respublikasının Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsinə sədrliyi ilə əlaqədar cari il iyunun 30-

dan iyulun 1-dək Bakıda Azərbaycan Hökuməti və Avropa Şurası tərəfindən GRECO və Beynəlxalq Antikorrupsiya Akademiyasının (IACA) iştirakçılığı ilə Avropa Şurasına üzv ölkələrin baş prokurorlarının, ədliyyə nazirlərinin və müstəqil antikorrupsiya qurumlarının rəhbərlərinin qatılacağı «Korrupsiyaya qarşı mübarizə: beynəlxalq standartlar və milli təcrübələr» mövzusunda keçiriləcək yüksək səviyyəli beynəlxalq konfransa dair, habelə həmin tədbirdə müzakirə olunacaq mövzular, iştirak edəcək qonaqlar və digər təşkilati məsələlər barədə ətraflı məlumat vermiş, iştirakçıların suallarını cavablandırmışdır.

**Baş prokuror yanında Korrupsiyaya
qarşı Mübarizə Baş İdarəsi**

TƏYİNATLAR

2014 -cü ilin aprel-iyun aylarında aşağıda adları çəkilən prokurorluq işçiləri dördüncü təsnifat vəzifələrə təyin olunmuşlar:

1. Sultanov Müqəddəs Hətəm oğlu – Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun 20.05.2014-cü il tarixli 11/130-k №-li və 10/35 №-li əmrləri ilə Baş Prokurorluğun Təşkilat-analitik idarəsinin rəisi və Baş Prokurorluğun Kollegiyasının üzvü təyin edilmişdir.

M.Sultanov 1964-cü ildə anadan olmuş, 1990-cı ildə RSFSR-in Uzaq Şərq Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsini hüquqşünaslıq ixtisası üzrə bitirmiş, 1990-cı ildə prokurorluq orqanlarında qulluğa qəbul olunaraq, RSFSR-in Uzaq Şərq nəqliyyat prokurorluğunun Sakit okean nəqliyyat prokurorunun köməkçisi, 1992-ci ildən Bakı şəhəri Sabunçu rayon prokurorunun köməkçisi, 1996-cı ildən həmin rayon prokurorunun böyük köməkçisi, 1999-cu ildən Bakı şəhər prokurorunun qanunların eyni cür və dürüst icrasına nəzarət üzrə köməkçisi, 2000-ci ildən Baş Prokurorluğun Təşkilat-analitik idarəsinin böyük prokuroru, 2001-ci ildən Sumqayıt şəhər prokurorunun müavini, 2002-ci ildən Bakı şəhəri Sabunçu rayon prokuroru, 2005-ci ildən Baş prokuror yanında Korrupsiyaya qarşı mübarizə idarəsinin Analitik-informasiya şöbəsinin rəisi, 2007-ci ildən Baş Prokurorluğun Ədliyyə və Vergilər nazirlikləri, Dövlət Gömrük Komitəsinin istintaq, təhqiqat və əməliyyat-axtarış fəaliyyətində qanunların icrasına nəzarət idarəsinin rəisi vəzifələrində işləmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 29.09.2006-cı il tarixli Sərəncamı ilə “Dövlət qulluğunda fərqlənməyə görə” medalı ilə təltif edilmişdir.

III dərəcəli dövlət ədliyyə müşaviri ali xüsusi rütbəsindədir.

2. Məcidov Ramil Abbas oğlu – Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun 20.05.2014-cü il tarixli 11/131-k №-li əmri ilə Baş Prokurorluğun Ədliyyə və Vergilər nazirlikləri, Dövlət Gömrük Komitəsinin istintaq, təhqiqat və əməliyyat-axtarış fəaliyyətində qanunların icrasına nəzarət idarəsinin rəisi vəzifəsinə təyin edilmişdir.

R.Məcidov 1978-ci ildə anadan olmuş, 1998-ci ildə Azərbaycan Beynəlxalq Universitetini hüquqşünaslıq ixtisası üzrə bitirmiş, 2001-2011-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin İstintaq idarəsinin müstəntiqi, böyük müstəntiqi, rəis müavini və rəisi vəzifələrində çalışmış, 2011-ci ildə Azərbaycan Respublikasının prokurorluq orqanlarında qulluğa qəbul olunaraq, Baş Prokurorluğun Ədliyyə və Vergilər nazirlikləri, Dövlət Gömrük Komitəsinin istintaq, təhqiqat və əməliyyat-axtarış fəaliyyətində qanunların icrasına nəzarət idarəsinin rəis müavini vəzifəsində işləmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 25.01.2011-ci il tarixli Sərəncamı ilə “Dövlət qulluğunda fərqlənməyə görə” medalı ilə təltif edilmişdir.

Hüquq üzrə fəlsəfə doktorudur. Baş ədliyyə müşaviri xüsusi rütbəsindədir.

3. Camalov Ramin Vaqif oğlu – Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun 02.06.2014-cü il tarixli 11/138-k №-li əmri ilə Baş Prokurorluğun Ədliyyə və Vergilər nazirlikləri, Dövlət Gömrük Komitəsinin istintaq, təhqiqat və əməliyyat-axtarış fəaliyyətində qanunların icrasına nəzarət idarəsinin rəis müavini vəzifəsinə təyin edilmişdir.

R.Camalov 1979-cu ildə anadan olmuş, 2000-ci ildə Bakı Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsini hüquqşünaslıq ixtisası üzrə bitirmiş, 2003-2007-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin Vergi cinayətlərinin ibtidai araşdırılması departamentində təhqiqatçı, müstəntiq, böyük müstəntiq vəzifələrində çalışmış, 2007-ci ildə Azərbaycan Respublikasının prokurorluq orqanlarında qulluğa qəbul olunaraq, Baş Prokurorluğun Ədliyyə və Vergilər nazirlikləri, Dövlət Gömrük Komitəsinin istintaq, təhqiqat və əməliyyat-axtarış fəaliyyətində qanunların icrasına nəzarət idarəsinin prokuroru vəzifəsində çalışmışdır.

Ədliyyə müşaviri xüsusi rütbəsindədir.

4. Novruzov Nazim Akif oğlu – Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun 15.05.2014-cü il tarixli 11/123-k №-li əmri ilə Azərbaycan Respublikası Hərbi Prokurorluğunun Kadrlar şöbəsinin rəisi vəzifəsinə təyin edilmişdir.

N.Novruzov 1967-ci ildə anadan olmuş, 1990-cı ildə SSRİ Müdafiə Nazirliyinin Hərbi İnstitutunu hüquqşünaslıq ixtisası üzrə bitirmiş, 1990-cı ildə SSRİ hərbi prokurorluq orqanlarında qulluğa qəbul olunaraq, 63470 nömrəli hərbi hissə hərbi prokurorluğunun müstəntiqi, 1992-ci ildən Azərbaycan Respublikası prokurorluq orqanlarına qəbul olunaraq Bakı qarnizonu hərbi prokurorunun böyük köməkçisi, 1995-ci ildən Respublika Hərbi Prokurorluğunun Silahlı Qüvvələrin təhqiqat orqanları və əsgər dustaqxanalarında qanunların icrasına nəzarət şöbəsinin prokuroru, 2001-ci ildən Lənkəran hərbi prokurorunun müavini, 2005-ci ildən Respublika Hərbi prokurorunun böyük köməkçisi, 2009-cu ildən Respublika Hərbi Prokurorluğunun Müraciətlərə baxılması şöbəsinin rəisi (Respublika Hərbi prokurorunun köməkçisi) vəzifələrində işləmişdir.

Ədliyyə polkovniki hərbi rütbəsindədir.

5. Kazimov Zöhrab Allahverdi oğlu – Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun 15.05.2014-cü il tarixli 11/124-k №-li əmri ilə Azərbaycan Respublikası Hərbi Prokurorluğunun Müraciətlərə baxılması şöbəsinin rəisi vəzifəsinə təyin edilmişdir.

Z.Kazımov 1962-ci ildə anadan olmuş, 1992-ci ildə Bakı Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsini hüquqşünaslıq ixtisası üzrə bitirmiş, 1992-ci ildə Azərbaycan Respublikasının prokurorluq orqanlarında qulluğa qəbul olunaraq, Füzuli qarnizonu prokurorluğunun böyük müstəntiqi vəzifəsi üzrə stajor, 1993-cü ildən həmin prokurorluğun böyük müstəntiqi, 1995-ci ildən Respublika Hərbi Prokurorluğunun İstintaq idarəsinin böyük müstəntiqi, 2000-ci ildən həmin idarənin xüsusilə mühüm işlər üzrə müstəntiqi, 2001-ci ildən həmin idarənin mühüm işlər üzrə böyük müstəntiqi, 2002-ci ildən Sumqayıt hərbi prokurorunun müavini vəzifələrində işləmiş, 2004-cü ildən Füzuli hərbi prokuroru vəzifəsini icra etmiş, 2005-ci ildən Füzuli hərbi prokuroru, 2009-cu ildən Bakı hərbi prokuroru vəzifələrində çalışmışdır.

Ədliyyə polkovniki hərbi rütbəsindədir.

6. Əhmədov İmran Ələsgər oğlu – Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun 16.05.2014-cü il tarixli 11/128-k №-li əmri ilə Bakı hərbi prokuroru vəzifəsinə təyin edilmişdir.

İ.Əhmədov 1963-cü ildə anadan olmuş, 1992-ci ildə Belarus Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Milis Akademiyasını hüquqşünaslıq ixtisası üzrə bitirmiş, 1993-cü ildə Azərbaycan Respublikasının prokurorluq orqanlarında qulluğa qəbul olunaraq, Qarabağ qarnizonu hərbi prokurorluğunun müstəntiqi vəzifəsi üzrə stajor, 1994-cü ildən həmin prokurorluğun müstəntiqi, 1995-ci ildən Bakı qarnizonu hərbi prokurorluğunun böyük müstəntiqi, 2001-ci ildən Respublika Hərbi Prokurorluğunun Hərbi prokurorluqlarda istintaqa nəzarət şöbəsinin prokuroru, 2004-cü ildən Sumqayıt hərbi prokurorunun müavini, 2009-cu ildən Bakı hərbi prokurorunun müavini, 2010-cu ildən Lənkəran hərbi prokuroru vəzifələrində işləmişdir.

SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 06.05.1983-cü il tarixli Fərmanı ilə “Qızıl Ulduz” ordeni ilə, Əfqanıstan Demokratik Respublikası Prezidentinin 28.02.1990-cı il tarixli Fərmanı ilə “Beynəlmiləl döyüşçüyə minnətdar əfqan xalqı adından” medalı ilə təltif edilmişdir.

Ədliyyə polkovniki hərbi rütbəsindədir.

7. Əfəndiyev Rövşən Pünhan oğlu – Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun 15.05.2014-cü il tarixli 11/122-k №-li əmri ilə ikinci səlahiyyət müddətinə Sumqayıt hərbi prokuroru vəzifəsinə təyin edilmişdir.

R.Əfəndiyev 1971-ci ildə anadan olmuş, 1993-cü ildə Bakı Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsini hüquqşünaslıq ixtisası üzrə bitirmiş, 1993-cü ildə Azərbaycan Respublikasının prokurorluq orqanlarında qulluğa qəbul olunaraq, Respublika Hərbi Prokurorluğunun İstintaq idarəsinin baş müstəntiqi vəzifəsi üzrə stajor, həmin ildən Bakı qarnizonu hərbi prokurorluğunun müstəntiqi vəzifəsi üzrə stajor, 1994-cü ildən Bakı qarnizonu hərbi prokurorluğunun müstəntiqi, 1995-ci ildən Sumqayıt

qarnizonu hərbi prokurorluğunun müstəntiqi, 1999-cu ildən həmin prokurorluğun böyük müstəntiqi, 2001-ci ildən Respublika Hərbi Prokurorluğunun Hərbi prokurorluqlarda istintaqa nəzarət şöbəsinin prokuroru, 2006-cı ildə Bakı hərbi prokurorunun müavini, 2009-cu ildən Sumqayıt hərbi prokuroru vəzifələrində işləmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 02.10.2012-ci il tarixli Sərəncamı ilə “Dövlət qulluğunda fərqlənməyə görə” medalı ilə təltif edilmişdir.

Ədliyyə polkovniki hərbi rütbəsindədir.

8. Hüseynov Elçin Süleyman oğlu – Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun 16.05.2014-cü il tarixli 11/129-k №-li əmri ilə Lənkəran hərbi prokuroru vəzifəsinə təyin edilmişdir.

E.Hüseynov 1972-ci ildə anadan olmuş, 1994-cü ildə Bakı Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsini hüquqşünaslıq ixtisası üzrə bitirmiş, 1996-cı ildə Azərbaycan Respublikasının prokurorluq orqanlarında qulluğa qəbul olunaraq, Qarabağ qarnizonu hərbi prokurorluğunun müstəntiqi vəzifəsi üzrə stajor, 1998-ci ildən həmin prokurorluğun müstəntiqi, 2002-ci ildən Bakı hərbi prokurorluğunun müstəntiqi, 2003-cü ildən həmin prokurorluğun böyük müstəntiqi, 2006-cı ildən Respublika Hərbi Prokurorluğun Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə istintaq idarəsinin mühüm işlər üzrə müstəntiqi, 2008-ci ildən Respublika Hərbi Prokurorluğunun Hərbi prokurorluqlarda istintaqa nəzarət şöbəsinin prokuroru, 2009-cu ildən Sumqayıt hərbi prokurorunun müavini vəzifələrində işləmişdir.

Ədliyyə polkovnik-leytenantı hərbi rütbəsindədir.

9. Həsənov Natiq Xansuvar oğlu – Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun 15.05.2014-cü il tarixli 11/121-k №-li əmri ilə ikinci səlahiyyət müddətinə Füzuli hərbi prokuroru vəzifəsinə təyin edilmişdir.

N.Həsənov 1972-ci ildə anadan olmuş, 1994-cü ildə Bakı Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsini hüquqşünaslıq ixtisası üzrə bitirmiş, 1996-cı ildə Azərbaycan Respublikasının prokurorluq orqanlarında qulluğa qəbul olunaraq, Füzuli qarnizonu hərbi prokurorluğunun müstəntiqi vəzifəsi üzrə stajor, 1997-ci ildən həmin prokurorluğun böyük müstəntiqi vəzifəsi üzrə stajor, 1998-ci ildən həmin prokurorluğun böyük müstəntiqi, 2000-ci ildən Lənkəran hərbi prokurorluğunun böyük müstəntiqi, 2005-ci ildən Respublika Hərbi Prokurorluğunun Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə istintaq idarəsinin mühüm işlər üzrə müstəntiqi, 2006-cı ildən həmin idarənin mühüm işlər üzrə böyük müstəntiqi, 2008-ci ildən Respublika Hərbi prokurorunun köməkçisi, 2009-cu ildən Respublika Hərbi prokurorunun böyük köməkçisi, həmin ildən Füzuli hərbi prokuroru vəzifələrində işləmişdir.

Ədliyyə polkovniki hərbi rütbəsindədir.

Baş Prokurorluğun Kadrlar idarəsi

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ CİNAYƏT
MƏCƏLLƏSİNDƏ DƏYİŞİKLİKLƏR EDİLMƏSİ HAQQINDA

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 94-cü maddəsinin I hissəsinin 17-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alır**:

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2000, №4, II kitab, maddə 251, №5, maddə 323, №12, maddə 835; 2001, №1, maddə 24, №7, maddə 455; 2002, №1, maddə 9, №5, maddələr 236, 248, 258, №6, maddə 326, №8, maddə 465; 2003, №6, maddələr 276, 279, № 8, maddələr 424, 425, №12, I kitab, maddə 676; 2004, №1, maddə 10, №4, maddə 200, №5, maddə 321, №8, maddə 598, №10, maddə 762, №11, maddə 900; 2005, №1, maddə 3, №6, maddə 462, №7, maddə 575, №10, maddə 904, №11, maddə 994; 2006, №2, maddələr 71, 72, 75, №5, maddə 390, №12, maddələr 1008, 1020, 1028; 2007, №2, maddə 68, №5, maddə 398, №6, maddələr 560, 562, 579, №8, maddə 757, №10, maddələr 937, 941, №11, maddələr 1049, 1080, 1090, №12, maddə 1221; 2008, №6, maddələr 454, 461, №7, maddə 602, №10, maddə 884, №12, maddələr 1047, 1049; 2009, №5, maddə 315, №7, maddə 517, №12, maddə 953; 2010, №2, maddə 70, №3, maddələr 171, 178, №4, maddələr 275, 276, №7, maddə 591; 2011, №4, maddə 253, №6, maddə 472, №7, maddələr 587, 601, 621, №11, maddə 980, №12, maddə 1093; 2012, №2, maddə 45, №3, maddələr 193, 196, №7, maddələr 666, 669, 673; №11, maddə 1068, №12, maddə 1223; 2013, №1, maddə 14, №2, maddə 102, №4 maddə 364, №5, maddələr 459, 479, 481, №6, maddələr 594, 600, №11, maddələr 1264, 1286, 1312, №12, maddə 1492; Azərbaycan Respublikasının 2013-cü il 27 dekabr tarixli 872-IVQD nömrəli və 878-IVQD nömrəli qanunları) aşağıdakı dəyişikliklər edilsin:

1. 114-cü maddə üzrə:

1.1. 114.1-ci maddənin sanksiyasında «dörd ildən səkkiz» sözləri «səkkiz ildən on iki» sözləri ilə əvəz edilsin;

1.2. 114.2-ci maddənin sanksiyasında «səkkiz» sözü «doqquz» sözü ilə əvəz edilsin;

1.3. 114.3-cü maddənin sanksiyasında «üç ildən səkkiz» sözləri «beş ildən on bir» sözləri ilə əvəz edilsin.

2. 214-cü maddə üzrə:

2.1. 214.1-ci maddənin sanksiyasında «səkkiz» sözü «on» sözü ilə əvəz edilsin;

2.2. Aşağıdakı məzmununda 214.2.5-ci maddə əlavə edilsin:

«214.2.5. beynəlxalq tədbirin keçirildiyi vaxt və ya kütləvi tədbirin keçirildiyi yerdə törədildikdə –»;

2.3. 214.2-ci maddənin sanksiyasında «on ildən» sözləri «on iki ildən» sözləri ilə əvəz edilsin.

3. 214-1-ci maddə üzrə:

3.1. dispozisiyada «214,» rəqəmlərindən sonra «214-2, 214-3,» rəqəmləri əlavə edilsin, «və 282-ci» sözləri «, 282 və 283-1-ci» sözləri ilə əvəz edilsin;

3.2. sanksiyada «səkkiz ildən on iki» sözləri «on ildən on dörd» sözləri ilə əvəz edilsin;

3.3. «Qeyd» hissəsinin 2-ci bəndindən «bu cür» sözləri çıxarılsın.

4. Aşağıdakı məzmununda 214-2-ci maddə əlavə edilsin:

«Maddə 214-2. Terrorçuluğa açıq çağırışlar

Bu Məcəllənin 102, 214, 214-3, 215, 219, 219-1, 226, 227, 277, 279 və ya 282-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş əməllərin törədilməsinə açıq çağırışlar etmə, habelə bu cür məzmunlu materiallar yayma –

beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.».

5. Aşağıdakı məzmununda 214-3-cü maddə əlavə edilsin:

«Maddə 214-3. Terrorçuluq məqsədi ilə təlim keçmə

214-3.1. Bu Məcəllənin 102, 214, 215, 219, 219-1, 226, 227, 277 və ya 282-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş əməllərin törədilməsi məqsədi ilə həmin əməllərin törədilməsi üsulları, odlu silahdan, partlayıcı maddələrdən və ya qurğulardan, zəhərli maddələrdən, digər ümumi təhlükəli üsullardan və ya texniki vasitələrdən istifadə hazırlığı üzrə təlim alma –

beş ildən on ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

214-3.2. Bu Məcəllənin 214-3.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan təlimləri təşkil etmə və ya keçirmə – doqquz ildən on iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Qeyd: Bu Məcəllənin 214-3-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulan əməli törətmiş şəxs hakimiyət orqanlarını vaxtında xəbərdar etməklə və ya başqa üsulla bu cür təlimlərin keçirilməsində nəzərdə tutulan məqsədlər üzrə

cinayət əməllərinin qarşısının alınmasına, belə təlimlərdə iştirak etmiş, belə təlimləri təşkil etmiş, maliyyələşdirmiş şəxslərin aşkar edilməsinə yardım etdikdə və onun əməlinə başqa cinayətin tərkibi olmadığıda, cinayət məsuliyyətindən azad edilir.»

6. 283.1-ci maddədə «və ya kütləvi» sözləri «, o cümlədən kütləvi» sözləri ilə əvəz edilsin.

7. Aşağıdakı məzmununda 283-1-ci maddə əlavə edilsin:

«Maddə 283-1. Azərbaycan Respublikasının hüddullarından kənarında silahlı münaqişələrdə iştirak etmək məqsədi ilə sabit qrup yaratma

283-1.1. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarını və ya Azərbaycan Respublikasında daimi yaşayan vətəndaşlığı olmayan şəxsləri dini məzhəbləri yaymaq, dini ayinlərin icrası adı altında, yaxud dini düşmənçilik zəminində Azərbaycan Respublikasının hüddullarından kənarında aparılan silahlı münaqişələrə cəlb etmə, yaxud bu məqsədlə döyüş təlimləri keçirmə, yaxud həmin məqsədlə fəaliyyət göstərən sabit qrup yaratma və ya belə qrupa rəhbərlik etmə –

doqquz ildən on iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

283-1.2. Eyni əməllər yetkinlik yaşına çatmayan şəxsi cəlb etməklə törədildikdə –

on iki ildən on beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

283-1.3. Bu Məcəllənin 283-1.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qruplarda, təlimlərdə və ya silahlı münaqişələrdə iştirak etmə –

yeddi ildən on bir ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

283-1.4. Bu Məcəllənin 283-1.1–283-1.3-cü maddələrində nəzərdə tutulan hərəkətlərin törədilməsinə açıq çağırışlar etmə, habelə bu cür məzmunlu materiallar yayma –

beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Qeyd: Bu Məcəllənin 283-1.1–283-1.3-cü maddələrində nəzərdə tutulan əməli törətmiş şəxs hakimiyyət orqanlarını vaxtında xəbərdar etməklə və ya başqa üsulla həmin maddələrdə nəzərdə tutulan əməllərin qarşısının alınmasına yardım etdikdə və onun əməlinə başqa cinayətin tərkibi olmadığıda, cinayət məsuliyyətindən azad edilir.»

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 14 mart 2014-cü il
№ 919-IVQD

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ CİNAYƏT-PROSESSUAL
MƏCƏLLƏSİNDƏ DƏYİŞİKLİK EDİLMƏSİ HAQQINDA

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 94-cü maddəsinin I hissəsinin 6-cı bəndini rəhbər tutaraq **qərara alır:**

Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2000, №8, (II kitab), maddə 585; 2001, №7, maddə 455; 2002, №1, maddə 9, №5, maddə 233, №8, maddə 463; 2003, №6, maddə 276; 2004, №5, maddə 321, №7, maddə 505, №8, maddə 598, №10, maddə 761, №11, maddə 890; 2005, №1, maddə 4, №4, maddə 278, №6, maddə 462, №8, maddə 686, №10, maddə 874, №12, maddə 1079; 2006, №1, maddə 3, №2, maddə 64, №5, maddə 390, №10, maddə 847, №11, maddə 929, №12, maddə 1032; 2007, №2, maddələr 65, 68, №6, maddə 560, №7, maddə 712, №8, maddə 756, №11, maddə 1049, №12, maddə 1221; 2008, №6, maddə 462, №7, mad-

dələr 606, 607, №12, maddələr 1045, 1049; 2009, №5, maddə 315, №7, maddə 517, №12, maddə 966; 2010, №3, maddələr 171, 173, 178, №7, maddə 593, №12, maddə 1058; 2011, №6, maddə 480, №7, maddələr 589, 599; 2012, №7, maddə 674, №11, maddə 1062, №12, maddə 1215; 2013, №2, maddə 77, №6, maddələr 616, 626, №7, maddə 786, №11, maddə 1265, №12, maddə 1493; Azərbaycan Respublikasının 2013-cü il 27 dekabr tarixli 873-IVQD nömrəli, 2014-cü il 3 fevral tarixli 897-IVQD nömrəli qanunları) 215.3.1-cimaddəsindən «167-168,» rəqəmləri çıxarılınsın.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 14 mart 2014-cü il
№ 920-IVQD

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU
«TERRORÇULUĞA QARŞI MÜBARİZƏ HAQQINDA»
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNUNDA
DƏYİŞİKLİKLƏR EDİLMƏSİ BARƏDƏ

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 94-cü maddəsinin I hissəsinin 20-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alır**:

«Terrorçuluğa qarşı mübarizə haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 1999-cu il, № 8, maddə 475; 2001-ci il, № 11, maddə 676; 2002-ci il, № 5, maddə 258; 2004-cü il, № 3, maddə 133; 2005-ci il, № 10, maddə 871; 2009-cu il, № 2, maddə 46; 2010-cu il, № 3, maddə 178) 1-ci maddəsinin 11-ci abzasında «214,» rəqəmlərindən sonra «214-2, 214-3,» rəqəmləri, «219-1,» rəqəmlərindən sonra «226, 227,» rəqəmləri əlavə edilsin, «və 282-ci» sözləri «, 282 və 283-1-ci» sözləri ilə əvəz edilsin.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 14 mart 2014-cü il
№ 921-IVQD

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU
«MƏHKƏMƏ VƏ HÜQUQ MÜHAFİZƏ ORQANLARI İŞÇİLƏRİNİN
DÖVLƏT İCBARİ ŞƏXSİ SİĞORTASI HAQQINDA» AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASININ QANUNUNDA DƏYİŞİKLİKLƏR EDİLMƏSİ BARƏDƏ

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 94-cü maddəsinin I hissəsinin 27-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alır**:

«Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununda (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 1999, № 10, maddə 569; 2001, № 12, maddə 736; 2005, № 8, maddə 692; 2006, № 11, maddə 928; 2007, № 6, maddə 560; 2008, № 8, maddə 695, № 11, maddə 960; 2009, № 12, maddə 966; 2013, № 4, maddə 357; Azərbaycan Respublikasının 2013-cü il 17 dekabr tarixli 846-IVQD nömrəli Qanunu) aşağıdakı dəyişikliklər edilsin:

1. 7-ci maddənin ikinci hissəsi ləğv edilsin;
2. 9-cu maddənin ikinci hissəsində «qanunvericiliyinə uyğun olaraq» sözləri «Mülki, İnzibati Xətalər və Cınayət məəcəllələrində nəzərdə tutulmuş hallarda» sözləri ilə əvəz edilsin;
3. 11-ci maddədə «qanunvericiliyi» sözü «qanunları» sözü ilə əvəz edilsin.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 4 aprel 2014-cü il
№ 931-IVQD

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ CİNAYƏT-PROSESSUAL
MƏCƏLLƏSİNDƏ DƏYİŞİKLİKLƏR EDİLMƏSİ BARƏDƏ

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 94-cü maddəsinin I hissəsinin 6-cı bəndini rəhbər tutaraq **qərara alır**:

Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsində (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2000, №8, (II kitab), maddə 585; 2001, №7, maddə 455; 2002, №1, maddə 9, №5, maddə 233, №8, maddə 463; 2003, №6, maddə 276; 2004, №5, maddə 321, №7, maddə 505, №8, maddə 598, №10, maddə 761, №11, maddə 890; 2005, №1, maddə 4, №4, maddə 278, №6, maddə 462, №8, maddə 686, №10, maddə 874, №12, maddə 1079; 2006, №1, maddə 3, №2, maddə 64, №5, maddə 390, №10, maddə 847, №11, maddə 929, №12, maddə 1032; 2007, №2, maddələr 65, 68, №6, maddə 560, №7, maddə 712, №8, maddə 756, №11, maddə 1049, №12, maddə 1221; 2008, №6, maddə 462, №7, maddələr 606, 607, №12, maddələr 1045, 1049; 2009, №5, maddə 315, №7, maddə 517, №12, maddə 966; 2010, №3, maddələr 171, 173, 178, №7, maddə 593, №12, maddə 1058; 2011, №6, maddə 480, №7, maddələr 589, 599; 2012, №7, maddə 674, №11, maddə 1062, №12, maddə 1215; 2013, №2, maddə 77, №6, maddələr 616, 626, №7, maddə 786, №11, maddə 1265, №12, maddə 1493; Azərbaycan Respublikasının 2013-cü il 27 dekabr tarixli 873-IVQD nömrəli və 2014-cü il 3 fevral tarixli 897-IVQD nömrəli qanunları) aşağıdakı dəyişikliklər edilsin:

1. 84.5.3-cü maddədə «aparılmasını» sözündən sonra «və cinayət təqibi üzrə icraatın tezliyini» sözləri əlavə edilsin.

2. 84.5.21-ci və 85.2.6-cı maddələrdə «148.4» rəqəmləri «148.4, 148.6, 148.7, 150.3, 151.5» rəqəmləri ilə əvəz edilsin.

3. 85.6.4-cü maddədə «bu Məcəllənin» sözlərindən əvvəl «müstəntiqin icraatında olan işlərlə əlaqədar» sözləri əlavə edilsin.

4. 86.2.5-ci maddədə «48 saatdan» sözləri «bu Məcəllənin 148.4, 148.6, 148.7, 150.3 və 151.5-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş müddətlərdən» sözləri ilə əvəz edilsin.

5. 86.2.13-cü maddədə «gündən» sözündən sonra «, bu Məcəllənin 295.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hallarda isə 20 (iyirmi) gündən» sözləri əlavə edilsin.

6. 86.7-ci maddədə «Təhqiqat orqanının» sözlərindən sonra «ixtisaslaşmış təhqiqat qurumunun» sözləri əlavə edilsin.

7. Aşağıdakı məzmununda 86.7.2-1–86.7.2-3-cü maddələr əlavə edilsin:

«**86.7.2-1.** törədilmiş və ya hazırlanan cinayətlərə dair daxil olmuş ərizə və digər məlumatlar üzrə ilkin yoxlamanın, təhqiqatın və ayrı-ayrı istintaq hərəkətlərinin təhqiqatçı tərəfindən həyata keçirilməsi üçün zəruri təşkilati tədbirlər görür;

86.7.2-2. təhqiqatçının bu Məcəllə ilə müəyyən edilmiş vəzifələrini yerinə yetirməsinə mane olan hallar (vəfat etməsi, ağır xəstəliyə tutulması və s.) yarandıqda, cinayət işinin digər təhqiqatçının icraatına verilməsi barədə vəsatəti ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora göndərir;

86.7.2-3. zərər çəkmiş şəxsin, şahidin və cinayət prosesində iştirak edən digər şəxslərin təhlükəsizliyi üçün tədbirlər görülməsi ilə əlaqədar vəsatəti ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora göndərir;».

8. 86.7.3-cü maddədən «və əməliyyat-axtarış» sözləri çıxarılsın.

9. Aşağıdakı məzmununda 86.9-cu maddə əlavə edilsin:

«**86.9.** Təhqiqat orqanının rəhbəri təhqiqat orqanı əməkdaşlarının bu Məcəllə ilə müəyyən edilmiş hüquq və vəzifələrinin həyata keçirilməsini, məh-

kəmənin, prokurorun, müstəntiqin və təhqiqatçının qərar, göstəriş və ya tapşırıqlarının icrası üçün müvafiq tədbirlər görülməsini təşkil edir, ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun təhqiqat və əməliyyat-axtarış orqanlarının fəaliyyətində qanunların icra və tətbiqini yoxlamaq imkanını təmin edir.»

10. 90.2.1-ci maddədə «artıq» sözündən sonra «(bu Məcəllənin 148.7-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hal istisna olmaqla)» sözləri əlavə edilsin;

11. 148.4-cü maddədən üçüncü və dördüncü cümlələr çıxarılsın.

12. Aşağıdakı məzmununda 148.6 və 148.7-ci maddələr əlavə edilsin:

«**148.6.** Cinayət törətməsinə şübhə yarandıqda şəxsin tutulması, bu Məcəllənin 148.7-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hal istisna olmaqla, 48 saatdan artıq davam edə bilməz. Həmin müddət keçənədək tutulmuş şəxsə ittiham elan edilməli, həbslə bağlı prokurorun təqdimatı olduqda isə o, məhkəməyə gətirilməli, məhkəmə təxirə salmadan işə baxmalı və həmin şəxs barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi və ya onun azad edilməsi haqqında qərar çıxarmalıdır.

148.7. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 102, 114, 120.2.11, 169, 214, 214-1, 214-3, 215.3, 217, 218, 219, 219-1, 220, 274, 275, 276, 277, 279, 280, 282 və ya 283-1-ci maddələri ilə istintaqı aparılan cinayət işləri üzrə şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxslərin sayının çoxluğu, işin xüsusi mürəkkəbliyi və ya toplanmış materialların həcmnin böyüklüyü bu Məcəllənin 148.6-cı maddəsində nəzərdə tutulan hərəkətlərin 48 saat müddətində həyata keçirilməsinə mane olduqda, həmin müddət müstəntiqin əsaslandırılmış vəsatəti və ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun təqdimatı əsasında məhkəmənin qərarı ilə 48 saatdan artıq olmayan müddətə uzadıla bilər.»

13. 153.3.4-cü maddədə «müddətində» sözündən sonra «(bu Məcəllənin 148.7-ci maddəsində müəyyən edilmiş hallarda tutulmanın uzadıldığı müddətdə)» sözləri əlavə edilsin.

14. 159-1.1-ci maddədə «həbs edilmiş şəxs» sözlərindən sonra «məhkəməyədək icraat zamanı

ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun, məhkəmə icraatı zamanı» sözləri əlavə edilsin.

15. 159-1.2-ci maddə üzrə:

15.1. ikinci cümlədə «bu barədə həbs qətimkan tədbiri haqqında qərarı çıxarmış məhkəməyə təqdimatla müraciət edir» sözləri «müddəti göstərilməklə, təqsirləndirilən şəxsin istintaq təcridxanasından müvəqqəti saxlama yerinə keçirilməsi barədə əsaslandırılmış qərar qəbul edir» sözləri ilə əvəz edilsin;

15.2. üçüncü cümlə aşağıdakı redaksiyada verilsin:

«İbtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror təqsirləndirilən şəxsin istintaq təcridxanasından müvəqqəti saxlama yerinə keçirilməsi üçün kifayət qədər əsas olmadığı qənaətinə gəldikdə, vəsatətin rədd edilməsi barədə qərar qəbul edir.»

16. 159-1.4-cü maddə aşağıdakı redaksiyada verilsin:

«**159-1.4.** Həbs edilmiş şəxsin məhkəməyədək icraat zamanı istintaq təcridxanasından müvəqqəti saxlama yerinə keçirilməsi barədə ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun qərarından məhkəmə nəzarəti qaydasında şikayət verilə bilər.»

17. 207.1.2-ci maddədə «20 (iyirmi) gündən,» sözləri «və ya» sözləri ilə əvəz edilsin.

18. 207.4-cü maddə üzrə:

18.1. birinci cümlədə «habelə hadisə yerinə baxış keçirə» sözləri «hadisə yerinə baxış keçirə və ekspertiza təyin edə» sözləri ilə əvəz edilsin;

18.2. ikinci cümlədə «baxış» sözündən sonra «və ekspertizanın təyin edilməsi» sözləri, «habelə» sözündən sonra «tutulma istisna olmaqla digər» sözləri əlavə edilsin.

19. 214.4-cü maddədə «186.1, 187.1, 187.2, 196.1, 197.1 və 201.1-ci» sözləri «185.1, 186.1, 187.1, 187.2, 188, 197.1, 200.1, 201.1, 221.1, 256.1, 256.2, 258.1, 258.2, 259.1, 263.1 və 326-cı» sözləri ilə əvəz edilsin.

20. 217.1-ci maddədə «keçirilməsindən» sözündən sonra «və ekspertiza təyin edilməsindən» sözləri əlavə edilsin.

21. 218.1-ci maddə üzrə:

21.1. «Təhqiqat» sözü «Təxirəsalınmaz istintaq hərəkətlərinin aparılması şəklində təhqiqat» sözləri ilə əvəz edilsin;

21.2. aşağıdakı məzmununda ikinci cümlə əlavə edilsin:

«Böyük ictimai təhlükə törətməyən aşkar cinayətlər üzrə məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraat şəklində təhqiqat şikayətin daxil olduğu vaxtdan 10 (on) gün müddətində, bu Məcəllənin 295.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hallarda isə 20 (iyirmi) gün müddətində aparılır.»

22. Aşağıdakı məzmununda 293-1-ci maddə əlavə edilsin:

«Maddə 293-1. Böyük ictimai təhlükə törətməyən aşkar cinayətlər üzrə məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraatın aparılmasını istisna edən hallar

293-1.0. İbtidai araşdırmanın böyük ictimai təhlükə törətməyən aşkar cinayətlər üzrə məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraat şəklində aparılmasına aşağıdakı hallarda yol verilmir:

293-1.0.1. cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməl yetkinlik yaşına çatmayan şəxs tərəfindən törədildikdə;

293-1.0.2. cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməli törətmiş şəxs barəsində tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiq edilməsi üzrə icraat aparılmalı olduqda;

293-1.0.3. iki və daha çox cinayət törətmiş şəxsin törətdiyi cinayətlərdən ən azı biri bu Məcəllənin 214.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmadıqda;

293-1.0.4. zərər çəkmiş və ya təqsirləndirilən şəxs təhqiqatın sadələşdirilmiş icraat qaydasında aparılmasına etiraz etdikdə.»

23. 294.1.2-ci maddədə «gəldikdə» sözündən sonra «və bu Məcəllənin 293-1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hallar olmadıqda» sözləri əlavə edilsin.

24. 295.3-cü maddədə «təhqiqatçı» sözündən sonra «şikayətin daxil olduğu vaxtdan 20 (iyirmi) gün müddətində» sözləri əlavə edilsin.

25. 297.0.3-cü maddədə «olmadıqda» sözündən sonra «və ya bu Məcəllənin 293-1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hallar mövcud olduqda» sözləri əlavə edilsin.

26. 442.2.1-ci, 448.4-cü və 448.8-ci maddələrdən «, həbs edilmiş şəxsin istintaq təcridxanasından müvəqqəti saxlama yerinə keçirilməsi» sözləri, 442.4.1-ci maddədən, 446-cı maddənin adından, 446.1-ci, 446.1.2-ci, 446.2.4-cü, 446.2.5-ci və 446.3-cü maddələrdən, 447-ci maddənin adından, 447.1-ci, 447.3-cü, 447.5-ci, 447.6-cı və 447.7-ci maddələrdən, 448-ci maddənin adından, 448.1-ci, 448.6-cı və 449.3.6-cı maddələrdən «, həbs edilmiş şəxsin istintaq təcridxanasından müvəqqəti saxlama yerinə keçirilməsi» sözləri, 446.2.6-cı, 446.2.10-cu, 446.4-cü və 448.8-ci maddələrdən «, həbs edilmiş şəxsin istintaq təcridxanasından müvəqqəti saxlama yerinə keçirilməsinin» sözləri, 446.2.8-ci maddədən «, həbs edilmiş şəxsin istintaq təcridxanasından müvəqqəti saxlama yerinə keçirilməsini» sözləri çıxarılsın.

27. 444.1.1-ci maddədə «tutulma» sözündən sonra «və ya bu Məcəllənin 148.7-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hallarda tutulma müddətinin uzadılması» sözləri əlavə edilsin.

28. 446.3-cü maddədə «48» rəqəmləri «24» rəqəmləri ilə əvəz edilsin.

29. 447.2-ci maddədə «seçilməsi» sözündən sonra «, tutulma müddətinin uzadılması» sözləri əlavə edilsin.

30. 448.1.4-cü maddə ləğv edilsin.

31. Aşağıdakı məzmununda 449.3.3-1-ci maddə əlavə edilsin:

«449.3.3-1. həbs edilmiş şəxsin istintaq təcridxanasından müvəqqəti saxlama yerinə keçirilməsi;».

32. 454-cü maddədən «həbs edilmiş şəxsin istintaq təcridxanasından müvəqqəti saxlama yerinə keçirilməsi məsələsi və ya bundan imtina edilməsi,» sözləri çıxarılsın.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 18 aprel 2014-cü il
№ 941-IVQD

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ İNZİBATİ XƏTALAR
MƏCƏLLƏSİNDƏ DƏYİŞİKLİKLƏR EDİLMƏSİ HAQQINDA

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 94-cü maddəsinin I hissəsinin 17-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alır**:

Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsində (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2000, № 8, I kitab, maddə 584, № 12, maddə 835; 2001, № 1, maddə 24, № 3, maddə 139, № 7, maddə 455, № 11, maddələr 680, 698, № 12, maddə 731; 2002, № 1, maddə 9, № 4, I kitab, maddə 165, № 5, maddələr 234, 237, 239, № 6, maddə 326, № 8, maddə 463, № 12, maddə 692; 2003, № 1, maddələr 3, 13, 23, № 4, maddələr 177, 178, № 5, maddə 228, № 6, maddələr 257, 276, 279, № 8, maddələr 407, 425, № 12, I kitab, maddələr 676, 696, II kitab, maddələr 713, 714; 2004, № 1, maddələr 6, 7, 10, 13, № 4, maddələr 200, 201, 204, № 5, maddələr 313, 314, 317, 321, № 6, maddə 397, № 8, maddələr 596, 597, № 10, maddələr 762, 779, № 11, maddə 900, № 12, maddə 973; 2005, № 1, maddələr 5, 6, № 2, maddə 61, № 4, maddələr 272, 273, 275, 278, № 6, maddələr 462, 466, № 7, maddə 576, № 8, maddələr 691, 692, № 10, maddələr 875, 877, 904, № 11, maddələr 993, 994, 995, № 12, maddələr 1083, 1085; 2006, № 2, maddələr 64, 68, № 3, maddələr 219, 220, 223, 225, № 5, maddə 385, № 6, maddə 478, № 11, maddələr 923, 924, 932, № 12, maddələr 1005, 1020, 1024; 2007, № 1, maddələr 3, 4, № 2, maddələr 65, 68, № 5, maddələr 397, 398, 401, 440, № 6, maddələr 560, 561, 562, 579, № 8, maddə 757, № 10, maddələr 935, 936, 938, 940, № 11, maddələr 1048, 1049, 1053, 1070, 1077, 1080, 1089, 1091, № 12, maddələr 1195, 1211, 1217, 1218, 1221; 2008, № 2, maddə 47, № 3, maddələr 146, 152, 159, № 4, maddə 249, № 5, maddə 340, № 6, maddələr 454, 460, 461, 464, № 7, maddələr 601, 602, 605, № 8, maddələr 699, 701, 711, № 10, maddələr 884, 885, № 11, maddələr 956, 957, № 12, maddələr 1045, 1047, 1049; 2009, № 2, maddələr 36, 45, 49, 52, 53, № 5, maddələr 309, 315, № 6, maddələr 404, 405, № 7, maddələr 517, 518, 519, № 8, maddə 611, № 12, maddələr 953, 954, 966, 971; 2010, № 2, maddələr 70, 71, № 3, maddələr 167, 171, 178, № 4, maddələr 275, 276, № 5, maddələr 379, 380, № 6, maddə 483, № 7, maddələr 577, 591, 594, 595, 598, 600, № 10, mad-

də 838, № 11, maddələr 936, 938, 949, № 12, maddə 1059; 2011, № 2, maddələr 70, 71, № 3, maddələr 162, 164, 167, 168, 170, № 4, maddələr 246, 254, № 6, maddələr 470, 479, 487, № 7, maddələr 596, 614, № 10, maddə 881, № 11, maddə 981, № 12, maddələr 1094, 1095, 1099, 1103, 1106; 2012, № 1, maddə 3, № 2, maddə 50, № 3, maddə 194, № 4, maddə 271, № 5, maddə 404, № 6, maddə 499, № 7, maddələr 649, 665, 667, № 9, maddə 843, № 11, maddələr 1046, 1047, 1055, 1064, 1069; 2013, № 1, maddələr 12, 13, 23, № 2, maddələr 90, 100, № 3, maddələr 205, 218, 225, № 4, maddələr 354, 361, № 5, maddələr 461, 473, 480, № 6, maddələr 601, 617, 627, 629, № 7, maddə 777, № 8, maddə 888, № 11, maddələr 1287, 1294, 1300, 1304, 1311, № 12, maddələr 1471, 1480, 1496, 1503; 2014, № 1, maddə 2, № 2, maddələr 80, 91, 93; Azərbaycan Respublikasının 2014-cü il 14 fevral tarixli 908-IVQD nömrəli və 4 mart tarixli 917-IVQD nömrəli qanunları) aşağıdakı dəyişikliklər edilsin:

1. 28.3-cü maddədə «12» rəqəmləri «20» rəqəmləri ilə əvəz edilsin.

2. 151-ci maddənin «Qeyd» hissəsi üzrə:

2.1. 1-ci bənddə «və 151-1.3-cü» sözləri «151-1.3-cü və 151-4-cü» sözləri ilə əvəz edilsin.

2.2. aşağıdakı məzmununda 5-ci və 6-cı bəndlər əlavə edilsin:

«5. Bu Məcəllənin 151.5 və 152-1.1-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş xətalərin törədilməsinə görə şəxsin nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququ məhdudlaşdırılmadan inzibati cərimə tətbiq edildikdə, həmin xətalər 5 balla qiymətləndirilir.

6. İnzibati xətanın törədilməsinə görə təyin edilmiş bal inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar qüvvəyə mindiyi vaxtdan 1 il müddətində qüvvədə olur.»

3. 151.2-ci maddədən «həmçinin xüsusi səs, qırmızı və ya göy sayrısan işıq signalı verən, keçid üstünlüyü hüququna malik olan nəqliyyat vasitələrinə yol verilməməsinə və ya belə nəqliyyat vasitəsinin müşayiət etdiyi mütəşəkkil nəqliyyat dəstəsinə qoşularaq hərəkət edilməsinə,» sözləri çıxarılsın;

4. 151.4-cü maddə üzrə:

4.1. «151-1.4-cü « sözlərindən sonra «151-4-cü» sözləri əlavə edilsin;

4.2. «12» rəqəmləri «20» rəqəmləri ilə, «bir ilədək müddətə» sözləri «altı ay müddətində» sözləri ilə əvəz edilsin.

5. 151-1.1-ci maddədə «otuz» sözü «on» sözü ilə əvəz edilsin.

6. Aşağıdakı məzmununda 151-4-cü və 158-2-ci maddələr əlavə edilsin:

«Maddə 151-4. Keçid üstünlüyü hüququna malik olan nəqliyyat vasitələrinə yol verilməməsi və ya mütəşəkkil nəqliyyat dəstəsinə qoşularaq hərəkət edilməsi

Xüsusi səs, qırmızı və ya göy sayrışan işıq siqnalı verən, keçid üstünlüyü hüququna malik olan nəqliyyat vasitələrinə yol verilməməsinə və ya belə nəqliyyat vasitəsinin müşayiət etdiyi mütəşəkkil nəqliyyat dəstəsinə qoşularaq hərəkət edilməsinə görə –

yüz manat miqdarında cərimə edilir.

Maddə 158-2. Nəqliyyat vasitəsinin istifadəçisi barədə məlumat verilməməsi

Hüquqi şəxsin mülkiyyətində və ya istifadəsində olan nəqliyyat vasitəsinin inzibati xətanın törədilməsi zamanı idarə edən fiziki şəxs haqqında məlumatı bu barədə sorğu daxil olduğu vaxtdan 5 gün müddətində verməməsinə görə –

hüquqi şəxs üç yüz manat miqdarında cərimə edilir.»

7. 410-1, 412 və 452-ci maddələr ləğv edilsin.

8. 410.1-ci maddədə «və 412.1-ci maddələri» sözləri «maddəsi» sözü ilə əvəz edilsin;

9. Aşağıdakı məzmununda 32-1-ci fəsil əlavə edilsin:

«FƏSİL 32-1

YOL HƏRƏKƏTİ QAYDALARI ƏLEYHİNƏ OLAN İNZİBATI XƏTALAR HAQQINDA İŞLƏRƏ BAXILMASININ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Maddə 429-1. Yol hərəkəti qaydaları əleyhinə olan inzibati xətalər haqqında işlərə baxılmasının ümumi qaydası

Bu Məcəllənin 151-159-cu maddələrində nəzərdə tutulmuş yol hərəkəti qaydaları əleyhinə olan inzibati xətalər haqqında işlərə, bu fəsilə müəyyən edilmiş xüsusiyyətlər nəzərə alınmaqla, bu Məcəllə ilə müəyyən edilmiş qaydada baxılır.

Maddə 429-2. Yol hərəkəti qaydaları əleyhinə olan inzibati xəta haqqında iş üzrə barəsində icraat aparılan şəxsin səlahiyyətli orqana çağırılmasının yolverilməzliyi

Yol hərəkəti qaydaları əleyhinə olan inzibati xətalər haqqında iş üzrə barəsində icraat aparılan şəxsin

səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən çağırılması qadağandır.

Maddə 429-3. İnzibati xəta hadisəsi foto və ya video qeydiyyat funksiyalarına malik xüsusi texniki vasitələrin köməyi ilə aşkar edildikdə icraatın aparılması qaydası

429-3.1. Bu Məcəllənin 151.1, 151.2, 151.3, 151.3-1, 151.3-2, 151-1, 151-2.1, 151-3 və 158-1.3-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş xətalər foto və ya video qeydiyyat funksiyalarına malik xüsusi texniki vasitələrin köməyi ilə aşkar edildikdə, xüsusi texniki vasitələrin məlumatları müvafiq icra hakimiyyəti orqanının mərkəzi informasiya sisteminin proqram təminatı əsasında real vaxt rejimində elektron formada birbaşa həmin mərkəzi informasiya sistemində ötürülür, inzibati xətanı törətmiş şəxsin iştirakı olmadan real vaxt rejimində, «Elektron imza və elektron sənəd haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilmiş qaydada elektron sənəd şəklində inzibati xəta haqqında elektron protokol tərtib olunur və həmin mərkəzi informasiya sisteminin müvafiq səlahiyyətli əməkdaşının elektron imzası ilə təsdiqlənir. İnzibati xəta haqqında elektron protokol tərtib edildikdən dərhal sonra, xüsusi texniki vasitələrin məlumatları əlavə edilməklə, elektron qaydada müvafiq icra hakimiyyəti orqanının informasiya sistemində göndərilir.

429-3.2. İnzibati xəta haqqında elektron protokol müvafiq icra hakimiyyəti orqanının mərkəzi informasiya sisteminin məlumatlarına əsasən nəqliyyat vasitəsinin istifadəçisi (nəqliyyat vasitəsi icarə müqaviləsi və ya nəqliyyat vasitəsindən istifadə etmə və ya ona dair sərəncam vermə hüquqları ilə bağlı etibarnamə əsasında sonuncu dəfə təkrar dövlət qeydiyyatından keçirilərkən qeydiyyata götürülmüş şəxs, hüquqi şəxsin mülkiyyətində və ya istifadəsində olan nəqliyyat vasitəsinin sürücüsü, belə məlumat olmadıqda isə nəqliyyat vasitəsinin mülkiyyətçisi) barəsində tərtib edilir.

429-3.3. İnzibati xəta haqqında elektron protokolda bu Məcəllənin 410.1-ci maddəsində nəzərdə tutulanlarla yanaşı aşağıdakılar göstərilir:

429-3.3.1. inzibati xətanın aşkar edilməsində istifadə olunmuş xüsusi texniki vasitələrlə əldə edilən məlumatlar (inzibati xəta hadisəsinin baş verdiyini və hansı nəqliyyat vasitəsinin sürücüsü tərəfindən törədildiyini sübut edən foto və ya video materiallar əlavə edilməklə);

429-3.3.2. inzibati xəta haqqında elektron protokolla əlaqədar vəsatət verilməsi qaydası;

429-3.3.3. inzibati cərimənin miqdarı və ödənilməsi qaydası.

429-3.4. Foto və ya video qeydiyyat funksiyalarına malik xüsusi texniki vasitələrin köməyi ilə aşkar edilmiş inzibati xətalara görə nəqliyyat vasitəsini dayandıraraq törədilmiş belə xətalara haqqında inzibati xəta haqqında protokol tərtib etmək və ya inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar çıxarmaq qadağandır. Bütün foto və ya video qeydiyyat funksiyalarına malik xüsusi texniki vasitələr müvafiq icra hakimiyyəti orqanının mərkəzi informasiya sistemində inteqrasiya olunaraq, həmin texniki vasitələrin köməyi ilə aşkar edilmiş inzibati xətalara haqqında yalnız bu Məcəllənin 429-3.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada elektron protokol tərtib olunur.

429-3.5. Barəsində bu Məcəllənin 429-3.1, 429-5.5 və ya 429-5.6-cı maddələrində nəzərdə tutulmuş qaydada inzibati xəta haqqında protokol tərtib edilmiş şəxs protokolda qeyd olunan cəriməni ödədikdə protokolla razılaşmış olur və həmin protokol eyni məzmunlu inzibati tənbeh vermə haqqında qərar hesab edilir.

429-3.6. Barəsində bu Məcəllənin 429-3.1-ci və ya 429-5.6-cı maddələrində nəzərdə tutulmuş qaydada inzibati xəta haqqında protokol tərtib edilmiş şəxs səlahiyyətli orqana inzibati xətanın törədilməsi zamanı nəqliyyat vasitəsinin digər şəxsin sahibliyində və ya istifadəsində olduğu, yaxud digər şəxslərin qanunsuz əməlləri nəticəsində onun sahibliyindən çıxdığı barədə vəsatətlə müraciət edə bilər. Vəsətət inzibati xəta haqqında protokol barədə bu Məcəllənin 429-6.2.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada məlumat verildiyi vaxtdan 10 gün müddətində şəxsən verilə və ya poçt, yaxud internet vasitəsilə göndərilə bilər. Vəsətət verən şəxs inzibati xətanın törədilməsi zamanı nəqliyyat vasitəsini kimin idarə etdiyini dair ehtimalını vəsatətdə göstərə bilər. Vəsətətdə göstərilən məlumatlar təsdiq olunarsa, barəsində inzibati xəta haqqında protokol tərtib edilmiş şəxsin haqqında olan iş üzrə icraata xitam verilir və inzibati xətanı törətmiş şəxsin inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsi üçün müvafiq tədbirlər görülür.

429-3.7. Barəsində bu Məcəllənin 429-3.1, 429-5.5 və ya 429-5.6-cı maddələrində nəzərdə tutulmuş qaydada inzibati xəta haqqında protokol tərtib edilmiş şəxs bu Məcəllənin 429-6.2.3-cü maddəsində müəyyən olunmuş qaydada məlumatlandırıldığı vaxtdan 10 gün müddətində vəsatət vermədikdə həmin protokol inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar hesab edilir və həmin vaxtdan 10 gün müddətində bu qərardan bu Məcəllənin 429-7.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada şikayət verilə bilər.

Maddə 429-4. İnzibati xəta hüquqi şəxsə məxsus nəqliyyat vasitəsinin istifadəçisi tərəfindən törədildikdə inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatın aparılması qaydası

429-4.1. Bu Məcəllənin 429-3.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş xətalara hüquqi şəxsin mülkiyyətində və ya istifadəsində olan nəqliyyat vasitəsinin sürücüsü tərəfindən törədildikdə və müvafiq icra hakimiyyəti orqanının mərkəzi informasiya sistemində inzibati xətanın törədilməsi zamanı nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququna malik fiziki şəxs barədə məlumat olmadıqda, həmin hüquqi şəxsə səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən bu barədə sorğu göndərilir.

429-4.2. Hüquqi şəxs sorğunu rəsmi qaydada aldığı vaxtdan 5 gün müddətində inzibati xətanın törədilməsi zamanı nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququna malik fiziki şəxs barədə səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) məlumat verməlidir. Səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) belə məlumatı aldığı vaxtdan 3 gün müddətində barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin iştirakı olmadan inzibati xəta haqqında protokol tərtib edir. İnzibati xəta haqqında protokol həmin günün sonunadək müvafiq icra hakimiyyəti orqanının mərkəzi informasiya sistemində yerləşdirilir və barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsə həmin protokol barədə bu Məcəllənin 429-6.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada məlumat verilir.

429-4.3. Bu Məcəllənin 429-4.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş sorğuya cavab verməyən hüquqi şəxs bu Məcəllənin 158-2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətanın törədilməsinə görə məsuliyyətə cəlb olunur. Hüquqi şəxsin məsuliyyətə cəlb olunması onu müvafiq məlumatı təqdim etmək vəzifəsindən, habelə fiziki şəxsi törətmiş əmələ görə məsuliyyətdən azad etmir.

Maddə 429-5. İnzibati xəta hadisəsi səlahiyyətli vəzifəli şəxs tərəfindən bilavasitə aşkar edildikdə icraatın aparılması qaydası

429-5.1. İnzibati xətalara haqqında işlərə baxmaq hüququ rayon (şəhər) məhkəmələrinə aid edilmiş yol hərəkəti qaydaları əleyhinə olan inzibati xətalara səlahiyyətli vəzifəli şəxs tərəfindən bilavasitə aşkar edildikdə, bu Məcəllə ilə müəyyən olunmuş qaydada inzibati xəta haqqında protokol tərtib edilir və baxılmaq üçün məhkəməyə göndərilir. Məhkəmə inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar qəbul etdiyi vaxtdan 3 gün müddətində onu mərkəzi informasiya sistemində yerləşdirilməsi üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanına göndərir. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı həmin qərarı daxil olduğu gün mərkəzi informasiya sistemində yer-

ləşdirir. Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar çıxarılmış şəxs həmin qərar barədə bu Məcəllənin 429-6.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada məlumatlandırılır.

429-5.2. İnzibati xətlər haqqında işlərə baxmaq hüququ səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) aid edilmiş yol hərəkəti qaydaları əleyhinə olan inzibati xətlər səlahiyyətli vəzifəli şəxs tərəfindən bilavasitə aşkar edildikdə və barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs inzibati xəta hadisəsinin mövcudluğu ilə razılaşıqda inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar çıxarılır.

429-5.3. Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs inzibati xəta hadisəsinin mövcudluğu ilə razılaşmadıqda, səlahiyyətli vəzifəli şəxs inzibati xəta haqqında protokol tərtib edir.

429-5.4. İnzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar və ya inzibati xəta haqqında protokol operativ nəqliyyat vasitəsində quraşdırılmış bort-kompyuter vasitəsilə tərtib olunaraq dərhal, yaxud belə kompyuter olmadıqda həmin günün sonunadək müvafiq icra hakimiyyəti orqanının mərkəzi informasiya sistemində yerləşdirilir və barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsə bu Məcəllənin 429-6.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada bu barədə məlumat verilir. İnzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın və ya inzibati xəta haqqında protokolun kağız daşıyıcıda surəti səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən yerində barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsə, həmçinin belə müraciəti olduqda inzibati xəta haqqında iş üzrə zərər çəkmiş şəxsə verilir.

429-5.5. Bu Məcəllənin 158-1.1-ci və ya 158-1.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətanı törətmiş şəxs nəqliyyat vasitəsinin yanında deyilsə inzibati xəta törətmiş şəxsin iştirakı olmadan foto və ya video çəkiliş aparılmaqla nəqliyyat vasitəsinin istifadəçisi barədə inzibati xəta haqqında protokol tərtib edilir və nəqliyyat vasitəsi mühafizə edilən duracağa aparılır. Bu halda inzibati xəta haqqında protokolda nəqliyyat vasitəsinin aparıldığı duracağın ünvanı göstərilir. Protokol operativ nəqliyyat vasitəsində quraşdırılmış bort-kompyuter vasitəsilə tərtib olunaraq dərhal müvafiq icra hakimiyyəti orqanının mərkəzi informasiya sistemində yerləşdirilir və barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsə həmin protokol barədə bu Məcəllənin 429-6.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada məlumat verilir.

429-5.6. Bu Məcəllənin 158-1.1-ci və ya 158-1.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətanı törətmiş şəxs nəqliyyat vasitəsinin yanında olmadığı və nəqliyyat vasitəsinin mühafizə edilən duracağa

aparılması mümkün olmadığı hallarda inzibati xəta törətmiş şəxsin iştirakı olmadan foto və ya video çəkiliş aparılmaqla nəqliyyat vasitəsinin istifadəçisi barədə inzibati xəta haqqında protokol tərtib edilir. İnzibati xəta hadisəsinin baş verdiyini və hansı nəqliyyat vasitəsinin sürücüsü tərəfindən törədildiyini sübut edən foto və ya video materiallar əlavə olunmaqla, həmin protokolun surəti nəqliyyat vasitəsinin ön şüşəsinə qoyulur. Protokol operativ nəqliyyat vasitəsində quraşdırılmış bort-kompyuter vasitəsilə tərtib olunaraq dərhal müvafiq icra hakimiyyəti orqanının mərkəzi informasiya sistemində yerləşdirilir və barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsə həmin protokol barədə bu Məcəllənin 429-6.2.1 və 429-6.2.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş qaydada məlumat verilir.

Maddə 429-6. İnzibati xəta haqqında protokol və inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar barədə məlumatlandırma

429-6.1. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanının mərkəzi informasiya sistemində yerləşdirilmiş inzibati xəta haqqında protokol və ya inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar həmin anda elektron qaydada, həmçinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanının informasiya sistemində yerləşdirilir.

429-6.2. İnzibati xətanı törətmiş nəqliyyat vasitəsinin istifadəçisi (həmçinin mülkiyyətində və ya istifadəsində olan nəqliyyat vasitələri ilə əlaqədar hüquqi şəxs) inzibati xəta haqqında protokol və inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar barədə aşağıdakı qaydada məlumatlandırılır:

429-6.2.1. müvafiq icra hakimiyyəti orqanının informasiya sistemi inzibati xəta haqqında elektron protokolu və ya inzibati xəta haqqında iş üzrə qərarı və onların əlavələrini hər bir nəqliyyat vasitəsinin istifadəçisi üçün internet informasiya resursunda yaradılmış «elektron kabinet»ə yerləşdirir və barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin elektron ünvanına (olduğu halda) göndərir;

429-6.2.2. eyni zamanda müvafiq icra hakimiyyəti orqanının informasiya sistemi nəqliyyat vasitəsinin istifadəçisinin mobil telefon nömrəsinə inzibati xəta törətməsi, törətdiyi xətanın qısa məzmunu, xətanın törədildiyi yer, bu Məcəllənin hansı maddəsinə əsasən inzibati məsuliyyətə cəlb olunması, cərimənin məbləği, inzibati xəta haqqında elektron protokolun və ya inzibati xəta haqqında iş üzrə qərarın nömrəsi, həmin sənədlə və ona əlavə edilmiş materiallarla tanış olma ləğvəyi «elektron kabinet»in internet ünvanı və daxil olma qaydası barədə ödənişsiz SMS məlumatı dərhal göndərir;

429-6.2.3. inzibati xəta haqqında elektron protokol və ya inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar ona əlavə edilmiş materiallarla birlikdə kağız daşıyıcıda çap olunaraq səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən inzibati xətanın törədildiyi vaxtdan 2 gün müddətində bu Məcəllənin 370-1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş rəsmi qaydada verilir.

429-6.3. «Yol hərəkəti haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 27-ci maddəsinin II hissəsinin 1-ci bəndində nəzərdə tutulmuş nəqliyyat vasitəsinin dövlət qeydiyyatından keçirərkən fiziki şəxslər qeydiyyatda olduğu və yaşadığı ünvanı, mobil telefon nömrəsini və olduğu halda elektron ünvanını və sürücülük vəsiqəsinin nömrəsini, hüquqi şəxslər isə nəqliyyat vasitəsinin idarə edilməsini həvalə etdiyi şəxsin (nəqliyyat vasitəsinin sürücüsünün) müvafiq məlumatlarını dövlət qeydiyyatını həyata keçirən orqana verməli və həmin məlumatlar dəyişdikdə onları üç gün ərzində yeniləməlidirlər. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı məlumatların telefon, poçt və internet vasitəsilə elektron qaydada verilməsi və yenilənməsi üçün müvafiq imkanların olmasını təmin etməlidir.

Maddə 429-7. İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan şikayətə baxılması qaydası

429-7.1. Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar qəbul edilmiş şəxs inzibati xəta törətməsi barədə bu Məcəllənin 429-6.2.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada məlumatlandırıldığı və ya inzibati xəta haqqında protokol bu Məcəllənin 429-3.5-ci və 429-3.7-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş qaydada inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar hesab edildiyi vaxtdan 10 gün müddətində yuxarı səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) və ya məhkəməyə şikayət edə bilər. Şikayət şəxsən verilə və ya poçt, yaxud internet vasitəsilə göndərilə bilər.

429-7.2. Yuxarı səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan şikayət verildikdə yuxarı səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) videomüşahidə vasitələrinin qeyd aldığı videoyazıya baxış keçirməklə və araşdırma aparmaqla qərarın ləğv edilməsi üçün əsaslar müəyyən etdikdə inzibati xəta haqqında iş üzrə qərarı ləğv edir, belə əsaslar müəyyən olunmadıqda isə inzibati xəta haqqında iş üzrə qərarın dəyişdirilmədən saxlanması barədə qərar qəbul edilir.

429-7.3. Bu Məcəllənin 429-7.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qərarlar müvafiq icra hakimiyyəti orqanının mərkəzi informasiya sistemində yerləşdirilir və barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsə həmin qərar barədə bu Məcəllənin 429-

6.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada məlumat verilir.

Maddə 429-8. Yol hərəkəti qaydaları əleyhinə olan inzibati xətaların törədilməsinə görə inzibati cərimə növündə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın icra edilməməsi ilə əlaqədar xətalar üzrə icraatın aparılması qaydası

Bu Məcəllənin 313–2.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətanı törətmiş şəxs səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən həmin inzibati xəta haqqında protokolun tərtib edilməsi üçün bu Məcəllənin 370-1—370-4-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş qaydada çağırıldıqda və gəlməkdən qəsdən boyun qaçırıldıqda, inzibati xəta haqqında protokol inzibati xəta törətmiş şəxsin iştirakı olmadan tərtib edilir və müvafiq sənədlərlə birlikdə baxılmaq üçün aidiyyəti üzrə məhkəməyə göndərilir.»

10. 451.3-cü maddənin birinci cümləsində «Bu Məcəllənin 452.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan hallar istisna olmaqla inzibati» sözləri «İnzibati» sözü ilə əvəz edilsin və «tərəfindən» sözündən sonra «yalnız» sözü əlavə edilsin.

11. 451.7-ci maddənin birinci hissəsinin birinci cümləsində və 451.8-ci maddənin birinci hissəsinin birinci cümləsində «2 faizi» sözləri «1 faizi» sözləri ilə əvəz edilsin.

12. 451.7-ci maddənin ikinci hissəsinin beşinci cümləsində və 451.8-ci maddənin üçüncü hissəsində «3 iş günü» sözləri «5 iş günü» sözləri ilə əvəz edilsin.

13. Aşağıdakı məzmununda 451.7-1-ci maddə əlavə edilsin:

«**451.7-1.** Hüquqi və ya fiziki şəxs olan işəgötürənin mülkiyyətində və ya istifadəsində olan nəqliyyat vasitəsinin sürücüsü inzibati xəta törətdikdən sonra onun işəgötürənlə əmək münasibətlərinə xitam verilmişdirsə və inzibati xətanı törətmiş şəxs 2 ay müddətində inzibati cəriməni ödəməmişdirsə, nəqliyyat vasitəsinin saxlanması barədə qərar qəbul edilmədən inzibati xətanı törətmiş şəxsin nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququnun məhdudlaşdırılması barədə qərar qəbul edilir və cərimənin ödənilməsinə təmin etmək məqsədilə məcburi icraya yönəldilir.»

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 2 may 2014-cü il
№ 952-IVQD

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ CİNAYƏT-PROSESSUAL
MƏCƏLLƏSİNDƏ DƏYİŞİKLİK EDİLMƏSİ HAQQINDA

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 94-cü maddəsinin I hissəsinin 6-cı bəndini rəhbər tutaraq, «Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikasının 2013-cü il 27 dekabr tarixli 878-IVQD nömrəli Qanununun icrası ilə əlaqədar **qərara alır**:

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2000, № 8, (II kitab), maddə 585; 2001, № 7, maddə 455; 2002, № 1, maddə 9, № 5, maddə 233, № 8, maddə 463; 2003, № 6, maddə 276; 2004, № 5, maddə 321, № 7, maddə 505, № 8, maddə 598, № 10, maddə 761, № 11, maddə 890; 2005, № 1, maddə 4, № 4, maddə 278, № 6, maddə 462, № 8, maddə 686, № 10, maddə 874, № 12, maddə 1079; 2006, № 1, maddə 3, № 2, maddə 64, № 5, maddə 390, № 10, maddə 847, № 11, maddə 929, № 12, maddə 1032; 2007, № 2, maddələr 65, 68, № 6, maddə 560, № 7, maddə 712, № 8, maddə 756, № 11, maddə 1049, № 12, maddə 1221; 2008, № 6, maddə 462, № 7, mad-

dələr 606, 607, № 12, maddələr 1045, 1049; 2009, № 5, maddə 315, № 7, maddə 517, № 12, maddə 966; 2010, № 3, maddələr 171, 173, 178, № 7, maddə 593, № 12, maddə 1058; 2011, № 6, maddə 480, № 7, maddələr 589, 599; 2012, № 7, maddə 674, № 11, maddə 1062, № 12, maddə 1215; 2013, № 2, maddə 77, № 6, maddələr 616, 626, № 7, maddə 786, № 11, maddə 1265, № 12, maddə 1493; Azərbaycan Respublikasının 2013-cü il 27 dekabr tarixli 873-IVQD nömrəli, 2014-cü il 3 fevral tarixli 897-IVQD nömrəli, 14 mart tarixli 920-IVQD nömrəli və 18 aprel tarixli 941-IVQD nömrəli qanunları) 215.3.1-ci maddəsində «154-164» rəqəmləri «154-162, 162-1 (cinayət işi prokurorluqda başlandıqda), 163, 164» sözləri ilə əvəz edilsin.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 2 may 2014-cü il
№ 949-IVQD

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ CİNAYƏT
MƏCƏLLƏSİNDƏ DƏYİŞİKLİKLƏR EDİLMƏSİ HAQQINDA

Milli Məclisi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 94-cü maddəsinin I hissəsinin 17-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alır**:

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2000, № 4, II kitab, maddə 251, № 5, maddə 323, № 12, maddə 835; 2001, № 1, maddə 24, № 7, maddə 455; 2002, № 1, maddə 9, № 5, maddələr 236, 248, 258, № 6, maddə 326, № 8, maddə 465; 2003, № 6, maddələr 276, 279, № 8, maddələr 424, 425, № 12, I kitab, maddə 676; 2004, № 1, maddə 10, № 4, maddə 200, № 5, maddə 321, № 8, maddə 598, № 10, maddə 762, № 11, maddə 900; 2005, № 1, maddə 3, № 6, maddə 462, № 7, maddə 575, № 10, maddə 904, №

11, maddə 994; 2006, № 2, maddələr 71, 72, 75, № 5, maddə 390, № 12, maddələr 1008, 1020, 1028; 2007, № 2, maddə 68, № 5, maddə 398, № 6, maddələr 560, 562, 579, № 8, maddə 757, № 10, maddələr 937, 941, № 11, maddələr 1049, 1080, 1090, № 12, maddə 1221; 2008, № 6, maddələr 454, 461, № 7, maddə 602, № 10, maddə 884, № 12, maddələr 1047, 1049; 2009, № 5, maddə 315, № 7, maddə 517, № 12, maddə 953; 2010, № 2, maddə 70, № 3, maddələr 171, 178, № 4, maddələr 275, 276, № 7, maddə 591; 2011, № 4, maddə 253, № 6, maddə 472, № 7, maddələr 587, 601, 621, № 11, maddə 980, № 12, maddə 1093; 2012, № 2, maddə 45, № 3, maddələr 193, 196, № 7, maddələr 666, 669, 673, № 11, maddə 1068, № 12, maddə 1223;

2013, № 1, maddə 14, № 2, maddə 102, № 4, maddə 364, № 5, maddələr 459, 479, 481, № 6, maddələr 594, 600, № 11, maddələr 1264, 1286, 1312, № 12, maddə 1492; 2014, № 2, maddələr 89, 95; Azərbaycan Respublikasının 2014-cü il 14 mart tarixli 919-IVQD nömrəli qanunu) aşağıdakı dəyişikliklər edilsin:

1. 55.2-ci, 66.3-cü, 75.1.4-cü, 80.1.4-cü, 219-1.3-cü və 282.2-ci maddələrdə «on beş» sözləri «iyirmi» sözü ilə əvəz edilsin.

2. 55.4-cü maddədə «on beş» sözləri «iyirmi» sözü ilə, «iyirmi» sözü «iyirmi beş» sözləri ilə əvəz edilsin.

3. 66.3-cü maddəyə aşağıdakı məzmununda üçüncü cümlə əlavə edilsin:

«Cinayətlərin məcmusuna daxil olan cinayətlərdən birinə görə ömürlük azadlıqdan məhrum etmə növündə cəza və ya iyirmi il müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin edildikdə isə az ciddi cəzanı daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu ilə qəti cəza təyin edilir.»

4. 67.3-cü maddədə «iyirmi» sözü «iyirmi beş» sözləri ilə əvəz edilsin.

5. 100.1-ci maddədə «on» sözü «on iki» sözləri ilə əvəz edilsin.

6. 100.2-ci, 108-ci, 108-1-ci, 111-ci, 117.2-ci, 274-cü, 275.2-ci, 278-ci və 280-ci maddələrdə «on ildən on beş» sözləri «on iki ildən iyirmi» sözləri ilə əvəz edilsin.

7. 103-cü, 105-ci və 277-ci maddələrdə «on ildən on beş» sözləri «on dörd ildən iyirmi» sözləri ilə əvəz edilsin.

8. 110-cu maddədə «beş ildən on» sözləri «on ildən iyirmi» sözləri ilə əvəz edilsin.

9. 115.4-cü, 214.2-ci və 287-ci maddələrdə «on iki ildən on beş» sözləri «on dörd ildən iyirmi» sözləri ilə əvəz edilsin.

10. 116-cı maddədə «yeddi ildən on beş» sözləri «on ildən iyirmi» sözləri ilə əvəz edilsin.

11. 120.1-ci maddədə «yeddi ildən on iki» sözləri «doqquz ildən on dörd» sözləri ilə əvəz edilsin.

12. 120.2-ci maddədə «on iki ildən on beş» sözləri «on dörd ildən iyirmi» sözləri ilə əvəz edilsin.

13. 126.3-cü maddədə «yeddi» sözü «doqquz» sözü ilə əvəz edilsin.

14. 149.3-cü və 219.3-cü maddələrdə «səkkiz» sözü «on» sözü ilə əvəz edilsin.

15. 214.1-ci maddədə «on iki» sözləri «on dörd» sözləri ilə əvəz edilsin.

16. 275.1-ci maddədə «beş ildən on» sözləri «yeddi ildən on iki» sözləri ilə əvəz edilsin.

17. 276-cı maddədə «yeddi» sözü «on» sözü ilə əvəz edilsin.

18. 279.3-cü maddədə «səkkiz ildən on beş» sözləri «on iki ildən iyirmi» sözləri ilə əvəz edilsin.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 30 may 2014-cü il
№ 975-IVQD

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN FƏRMANI

«İnzibati xətalər haqqında işlərə baxmağa səlahiyyəti olan vəzifəli şəxslərin Siyahısı»nın təsdiq edilməsi haqqında

1. «İnzibati xətalər haqqında işlərə baxmağa səlahiyyəti olan vəzifəli şəxslərin Siyahısı» təsdiq edilsin (*əlavə olunur*).

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın ki, bir ay müddətində:

2.1. qüvvədə olan normativ hüquqi aktların bu Fərmana uyğunlaşdırılması barədə təkliflərini hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin;

2.2. bu Fərmanın 2.3-cü bəndində və Fərmanla təsdiq edilmiş Siyahının 2-7-ci bəndlərində nəzərdə tutulmuş orqanlar istisna olmaqla digər mərkəzi icra

hakimiyyəti orqanlarının strukturuna daxil olan qurumların qanunvericiliyə əsasən inzibati xətalər haqqında işlərə baxmağa səlahiyyəti olan, lakin dövlət qulluqçusu hesab edilməyən vəzifəli şəxslərinin dövlət qulluqçularına aid edilməsi barədə təkliflərini hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin;

2.3. inzibati xətalər haqqında işlərə Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyi və Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi adından baxmağa səlahiyyəti olan vəzifəli şəxslər barədə təkliflərini hazır-

layib Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin;

2.4. öz səlahiyyətləri daxilində bu Fərmandan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

3. Bu Fərmanla təsdiq edilmiş Siyahının 1-ci bəndində nəzərdə tutulan mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarına tapşırılsın ki, iki ay müddətində həmin Siyahıda göstərilən vəzifələrə uyğun olaraq inzibati xətalər haqqında işlərə baxmağa səlahiyyəti olan

vəzifəli şəxslərinin siyahılarını təsdiq etsinlər və dərc edildikdən sonra öz internet sahifələrində yerləşdirsinlər.

4. Bu Fərman dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

İlham ƏLİYEV,

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 28 sentyabr 2007-ci il

№ 634

2007-ci il 28 sentyabr tarixli 634 nömrəli Fərmanı ilə

TƏSDİQ EDİLMİŞDİR

İnzibati xətalər haqqında işlərə baxmağa səlahiyyəti olan vəzifəli şəxslərin SİYAHISI

1. Dövlət qulluğu haqqında qanunvericilik şamil edilən mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları və yerli icra hakimiyyəti orqanları adından:

- 1.1.** dövlət orqanının rəhbəri;
- 1.2.** dövlət orqanı rəhbərinin müavini;
- 1.3.** dövlət orqanı aparatının rəhbəri;
- 1.4.** dövlət orqanı aparatının rəhbərinin müavini;
- 1.5.** dövlət orqanı aparatında şöbə müdiri, bölmə rəhbəri;
- 1.6.** dövlət orqanı aparatında şöbə müdirinin müavini, bölmə rəhbərinin müavini;
- 1.7.** dövlət orqanı aparatında sektor müdiri;
- 1.8.** baş məsləhətçi;
- 1.9.** böyük məsləhətçi;
- 1.10.** mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları yanında olan dövlət agentliklərinin və dövlət xidmətlərinin rəhbərləri (rəhbərlərinin müavinləri), aparatının rəhbəri (rəhbərinin müavini), aparatının şöbə müdiri (müdir müavini) və sektor müdiri;
- 1.11.** mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları yanında olan, tabeliyində olan orqanların, yerli bölmələrin rəhbərləri və rəhbərlərinin müavinləri.

2. Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi adından:

2.1. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəllənin (bundan sonra - Məcəllə) 38-1-ci, 49-cu, 69-cu, 85.0.1-ci (yer təkinin və ətraf mühitin mühafizəsi üzrə standartların (normaların, qaydaların) tələblərini pozmaqla torpaq və ya qum ehtiyatlarının əldə edilməsinə münasibətdə), 91-ci, 104.3-cü, 104.4-cü, 111-ci, 123-1-ci, 140-1-ci, 151.1-151.4-cü, 151-1-151-3-cü, 152.1-152.3-cü, 152-1.1-ci, 152-2.1-ci, 152-2.2-ci, 152-3-cü, 152-4-cü, 152-5-ci, 153.1-153.5-ci, 154.1-ci, 155.1-155.3-cü, 155.6-cı, 156.2-ci, 156-1-160-cı, 162-ci, 163.0.1-ci, 163.0.2-ci maddələrində, 161-ci, 163.0.3-163.0.10-cu maddələrində (öz səlahiyyətləri daxilində), 163.0.11-ci, 163.0.12-ci maddələrində, 163-1.1 – 163-1.3-cü, 164-cü maddələrində (öz səlahiyyətləri daxilində), 165-168-ci, 221.2-ci, 222.1-ci, 232-ci, 234-cü, 235-ci, 236.2-ci,

253-1.1-ci (avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortasına münasibətdə) 296-cı, 298-ci, 299-301-ci, 305-ci, 306-cı, 307-1-ci, 308-ci, 327-329-cu, 331-ci, 339-342-ci, 344-348-ci və 348-2-ci (öz səlahiyyətləri daxilində) maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalər haqqında işlərə – daxili işlər naziri, onun müavinləri;

2.2. Məcəllənin 151.1-151.4-cü, 151-1-151-3-cü, 152.1-152.3-cü, 152-1.1-ci, 152-2.1-ci, 152-2.2-ci, 152-3-cü, 152-4-cü, 152-5-ci, 153.1-153.5-ci, 154.1-ci, 155.1-155.3-cü, 155.6-cı, 156.2-ci, 156-1-160-cı, 162-ci, 163.0.1-ci, 163.0.2-ci maddələrində, 161-ci, 163.0.3-163.0.10-cu maddələrində (öz səlahiyyətləri daxilində), 163.0.11-ci, 163.0.12-ci maddələrində, 163-1.1 – 163-1.3-cü, 164-cü maddələrində (öz səlahiyyətləri daxilində), 165-ci, 166-cı, 221.2-ci, 253-1.1-ci (avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortasına münasibətdə) maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalər haqqında işlərə – Baş Dövlət Yol Polisi İdarəsinin rəisi, onun müavinləri, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin Dövlət Yol Polisi İdarəsinin rəisi, onun müavini, ərazi polis orqanlarının dövlət yol polisi idarələrinin, şöbələrinin rəisləri, onların müavinləri, ərazi polis orqanlarının dövlət yol polisi bölmələrinin rəisləri, ərazi polis orqanlarının dövlət yol polisi qruplarının rəhbərləri;

2.3. Məcəllənin 151.1-151.3-2-ci, 151-2-ci, 151-3-cü, 152.1-152.3-cü, 152-1.1-ci, 152-2.1-ci, 152-2.2-ci, 153.1-153.5-ci maddələrində, 154.1-ci maddəsində (fiziki şəxslər barəsində), 155.1-155.3-cü, 155.6-cı, 156.2-ci, 156-1-ci, 158.1-ci, 158-1-ci, 166.1-ci, 253-1.1-ci (avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortasına münasibətdə) maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalər haqqında işlərə – dövlət yol polisinin yol hərəkətinə nəzarət fəaliyyətinə cəlb edilmiş: Baş Dövlət Yol Polisi İdarəsinin, dövlət yol polisi idarələrinin şöbə rəisləri və onların müavinləri, bölmə rəisləri, xüsusilə mühüm tapşırıqlar üzrə baş inspektorları və inspektorları, baş dövlət avtomobil müfəttişləri və dövlət

avtomobil müfəttişləri, böyük mühəndisləri və mühəndisləri, ərazi polis orqanlarının dövlət yol polisi şöbələrinin, bölmələrinin, qruplarının baş dövlət avtomobil müfəttişləri və dövlət avtomobil müfəttişləri, inzibati təcrübə üzrə baş inspektorları və inspektorları, böyük mühəndisləri və mühəndisləri, axtarış üzrə baş inspektorları və inspektorları, yol nəqliyyat hadisəsi üzrə baş inspektorları və inspektorları, təbliğat inspektorları, alay komandirləri və onların müavinləri, qərargah rəisləri, bölük komandirləri və onların müavinləri, tağım komandirləri, yol patrul xidməti baş inspektorları və inspektorları;

2.4. *Ləğv edilmişdir.*

2.5. Məcəllənin 38-1-ci, 49-cu, 69-cu, 85.0.1-ci (yer təkinin və ətraf mühitin mühafizəsi üzrə standartların (normaların, qaydaların) tələblərini pozmaqla torpaq və ya qum ehtiyatlarının əldə edilməsinə münasibətdə), 91-ci, 104.3-cü, 104.4-cü, 111-ci, 123-1-ci, 126.1.1-126.1.8-ci, 126.2-ci (baxılması səlahiyyətlərinə aid edilmiş maddələr üzrə), 140-1-ci, 167-ci, 168-ci, 222.1-ci, 232-ci, 234-cü, 235-ci, 236.2-ci, 296-cı, 298-ci, 299-cu, 301-ci, 305-ci, 306-cı, 307-1-ci, 308-ci, 327.1-ci, 328-ci, 329-cu, 340-342-ci və 344-348-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalar haqqında işlərə – şəhər, rayon polis idarələrinin (şöbələrinin) və ərazi polis bölmələrinin rəisləri, onların müavinləri, nəqliyyatda polis idarələrinin, şöbələrinin, xətt bölmələrinin, məntəqələrinin rəisləri, onların müavinləri;

2.5-1. Məcəllənin 331-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalar haqqında işlərə – şəhər, rayon polis idarələrinin (şöbələrinin) və ərazi polis bölmələrinin rəisləri, onların müavinləri, pasport, qeydiyyat və şəxsiyyət vəsiqəsi şöbələrinin, bölmələrinin, qruplarının rəisləri, baş inspektorları və inspektorları;

2.5-2. Məcəllənin 339-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalar haqqında işlərə – Baş Pasport, Qeydiyyat və Miqrasiya İdarəsinin rəisi, onun müavinləri, şəhər, rayon polis idarələrinin (şöbələrinin) və ərazi polis bölmələrinin rəisləri, onların müavinləri;

2.6. *Çıxarılmışdır.*

2.7. Məcəllənin 327.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalar haqqında işlərə - şəhər, rayon polis idarələrinin (şöbələrinin) və ərazi polis bölmələrinin rəisləri;

2.8. Məcəllənin 348-2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalar haqqında işlərə (öz səlahiyyətləri daxilində) – Baş İctimai Təhlükəsizlik İdarəsinin rəisi, onun müavinləri, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin İctimai Təhlükəsizlik şöbəsinin rəisi, şəhər, rayon polis idarələrinin (şöbələrinin) rəisləri, onların müavinləri.

2.9. Məcəllənin 38-1-ci və 49-cu maddələrində, 69-cu maddəsində, 85.0.1-ci maddəsində (yer təkinin və ətraf mühitin mühafizəsi üzrə standartların (normaların, qaydaların) tələblərini pozmaqla torpaq və ya qum ehtiyatlarının əldə edilməsinə münasibətdə), 91-ci maddəsində, 104.3-cü, 104.4-cü, 111-ci, 123-1-ci, 126.1.1-126.1.8-ci, 126.2-ci (baxılması səlahiyyətlərinə aid edilmiş maddələr üzrə) maddələrində, 161-ci maddəsində (öz səlahiyyətləri

daxilində), 162-ci maddəsində, 163.0.1-163.0.11-ci maddələrində (öz səlahiyyətləri daxilində), 165-ci, 166.2-ci, 167-ci, 168-ci, 222.1-ci, 234-cü, 235-ci, 236.2-ci, 296-cı, 298-ci, 300-cü, 301-ci, 305-ci, 306-cı, 307-1-ci, 308-ci, 327.1-ci, 328-ci, 329-cu maddələrində, 331-ci maddəsində (öz səlahiyyətləri daxilində), 341-342-ci, 344-cü və 346-348-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalar haqqında işlərə - polis sahə rəisləri.

3. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Sərhəd Xidməti adından:

3.1. Məcəllənin 150-1-ci, 258 (öz səlahiyyətləri daxilində), 334-336-cı maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalar haqqında işlərə – Xidmətin rəisi, onun birinci müavini, Xidmətin aparatının müvafiq idarəsinin rəisi;

3.2. Məcəllənin 150-1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalar haqqında işlərə – Xidmətin aparatının müvafiq idarəsinin rəis müavini;

3.3. Məcəllənin 258-ci (öz səlahiyyətləri daxilində), 334-cü və 336-cı maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalar haqqında işlərə – sərhəd diviziyasının komandiri, sərhəd dəstələrinin rəisləri;

3.4. Məcəllənin 335-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalar haqqında işlərə – sərhəd diviziyasının komandiri, sərhəd dəstələrinin rəisləri, Xidmətin aparatının müvafiq idarə rəisinin müavini, şöbənin müstəntiqləri və təhqiqatçıları.

4. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsi adından:

4.1. Məcəllənin 74.1-ci, 258-ci (öz səlahiyyətləri daxilində), 259-291-ci, 293-cü, 294-cü, 295-ci və 326-cı maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalar haqqında işlərə – Komitənin sədri, sədrin birinci müavini və müavinləri, Komitənin aparatının Gömrük Sahəsində Hüquqpozmalara Qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin rəisi, onun müavinləri, Komitənin sistemində daxil olan: baş gömrük idarələri rəisləri və onların müavinləri; gömrük idarələrinin rəisləri və onların müavinləri; Naxçıvan Muxtar Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsinin sədri, onun müavini;

4.2. Məcəllənin 412-ci maddəsinə uyğun olaraq həmin Məcəllənin 261.2-ci, 263-cü, 264-cü, 266.1-ci, 267-270-ci, 273-276-cı və 281-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalar haqqında işlərə Komitənin aparatının və Komitənin sistemində daxil olan şöbələrin rəisləri, onların müavinləri, bölmə rəisləri, baş inspektorlar, böyük inspektorlar, inspektorlar.

5. Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi adından:

5.1. Məcəllənin 200-3-cü (kommersiya qurumlarına münasibətdə), 222.1-ci, 222.2-ci, 246-cı, 247-ci, 248-ci, 249-cu və 325-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalar haqqında işlərə – vergilər naziri, onun müavinləri, Nazirliyin aparatının rəhbəri, onun müavinləri, Vergilər Nazirliyi yanında Xüsusi Rejimli Vergi Xidməti Departamentinin rəisi, onun müavinləri, Vergilər Nazirliyi yanında Vergi Auditi Departamentinin rəisi, onun müavinləri, Vergilər Nazirliyi yanında Vergi Cinayətlərinin

İbtidai Araşdırılması Departamentinin rəisi, onun müavinləri, Bakı şəhəri Vergilər Departamentinin rəisi, onun müavinləri, ərazi vergilər departamentlərinin (idarələrinin) rəisləri, onların müavinləri, rayon vergilər şöbələrinin rəisləri, onların müavinləri, Naxçıvan Muxtar Respublikasının vergilər naziri, onun müavini, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Vergilər Nazirliyi aparatının rəhbəri, onun müavini, Naxçıvan Muxtar Respublikası Vergilər Nazirliyinin Naxçıvan Şəhər Vergilər İdarəsinin rəisi, onun müavini, Naxçıvan Muxtar Respublikası Vergilər Nazirliyinin rayon vergilər şöbələrinin rəisləri, onların müavinləri.

6. Azərbaycan Respublikasının Hərbi Komissarlığı adından:

6.1. Məcəllənin 349-cu, 350-ci, 352-ci, 353.2-ci və 354-356.1-ci, 356-1-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətlər haqqında işlərə – hərbi komissar, onun müavinləri, Naxçıvan şəhər və rayon hərbi komissarları, Bakı və Gəncə şəhərlərinin hərbi komissarları, digər şəhər, rayon hərbi komissarları.

7. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Dövlət Feldyeger Xidməti adından:

7.1. Məcəllənin 326-2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətlər haqqında işlərə – Xidmətin rəisi, onun müavini, Xidmətin müvafiq şöbələrinin rəisləri.

8. Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bank adından:

8.1. Məcəllənin 222.3-cü, 222.4-cü, 223-1.4-cü (banklara münasibətdə), 223-2- 223-9-cu maddələrində, 247-1-ci maddəsində (bank olmayan kredit təşkilatlarına münasibətdə), 247-2-ci maddəsində və 348-3-cü maddəsində (kredit təşkilatları, həmçinin lizinq xidmətləri göstərən kredit təşkilatlarına münasibətdə) nəzərdə tutulmuş inzibati xətlər haqqında işlərə – Mərkəzi Bankın İdarə Heyətinin sədri, onun müavinləri, baş direktorlar, Kredit təşkilatlarının fəaliyyətinə nəzarət departamentinin direktoru və onun müavinləri.

9. Azərbaycan Respublikasının Milli Televiziya və Radio Şurası adından:

9.1. Məcəllənin 187-1-ci və 187-2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətlər haqqında işlərə - Şuranın sədri.

10. Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi adından:

10.1. Məcəllənin 200-3-cü maddəsində (dini qurumlar istisna olmaqla, digər qeyri-kommersiya qurumlarına münasibətdə), 223-1.1-ci maddəsində (fiziki şəxslərə və dini qurumlar istisna olmaqla, digər qeyri-kommersiya qurumlarına münasibətdə), 223-1.4-cü maddəsində (qeyri-hökumət təşkilatlarına və xarici qeyri-hökumət təşkilatlarının filial və ya nümayəndəliklərinə münasibətdə), 340-2-ci-340-5-ci maddələrində və 348-3-cü maddəsində (öz fəaliyyətinin tərkib hissəsi kimi vəsait alan, toplayan, verən və ya vəsait köçürən qeyri-hökumət təşkilatlarına və xarici qeyri-hökumət təşkilatlarının filial və ya nümayəndəliklərinə münasibətdə) nəzərdə tutulmuş inzibati xətlər haqqında işlərə – ədliyyə naziri, onun müavinləri, nazirliyin aparatının qeydiyyat və notariat baş

idarəsinin rəisi, onun müavini, regional ədliyyə şöbələrinin rəisləri; Naxçıvan Muxtar Respublikasının ədliyyə naziri, onun müavini, nazirliyin aparatının Qeydiyyat və notariat şöbəsinin rəisi.

10.2. Məcəllənin 326-4.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətlər haqqında işlərə – ədliyyə naziri, onun müavinləri, Nazirliyin aparatının Qeydiyyat və notariat baş idarəsinin rəisi, onun müavini, rayon (şəhər) qeydiyyat şöbələrinin rəisləri; Naxçıvan Muxtar Respublikasının ədliyyə naziri, onun müavini, Nazirliyin aparatının Qeydiyyat və notariat şöbəsinin rəisi, rayon (şəhər) qeydiyyat şöbələrinin rəisləri.

11. Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Nazirliyi adından:

11.1. Məcəllənin 356.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətlər haqqında işlərə – müdafiə naziri, onun müavinləri, Silahlı Qüvvələrin Baş Qərargahının rəisi, Silahlı Qüvvələrin Baş Qərargahının Təşkilati-Səfərbərlik İdarəsinin rəisi.

12. Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi adından:

12.1. Məcəllənin 348-2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətlər haqqında işlərə (öz səlahiyyətləri daxilində) – milli təhlükəsizlik naziri, onun müavini, Nazirliyin müvafiq strukturlarının rəhbərləri (rəisləri).

13. Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi adından:

13.1. Məcəllənin 331-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətlər haqqında işlərə (öz səlahiyyətləri daxilində) – xarici işlər naziri, onun müavini, konsulluq idarəsinin rəisi, Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdəki səfirləri və Azərbaycan Respublikasının diplomatik nümayəndəlik və konsulluqlarının konsulluq məsələləri üzrə məsul əməkdaşları.

14. Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyi adından:

14.1. Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 77-ci, 85.0.4-cü, 107-ci, 114-cü, 115-ci, 144-cü, 196.0.3-196.0.6-cı, 253-1.1-ci (daşınmaz əmlakın icbari sığortasına (yaşayış binalarının, yaşayış evlərinin və mənzillərin icbari sığortası istisna olmaqla) və daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortasına münasibətdə), 302-304-cü, 316-cı maddələrində və 71-ci, 76-cı, 85.0.1-ci (yerin təkindən istifadə ilə əlaqədar işlərin təhlükəsiz aparılması tələblərinin pozulmasına münasibətdə), 85.0.2-ci, 85.0.8-ci, 85.0.9-cu, 85.0.10-cu, 115-1-ci, 144-1-ci maddələrində, 155.1.9-cu, 159-cu, 161.1-ci, 196.0.1-ci, 301.0.7-ci, 301.0.8-ci, 320-ci, 320-1-ci, 321-ci maddələrində (öz səlahiyyətləri daxilində) nəzərdə tutulmuş inzibati xətlər haqqında işlərə — fəvqəladə hallar naziri, nazirin birinci müavini və nazirin müavinləri;

14.2. Məcəllənin 144-cü və 144-1-ci maddələrində (öz səlahiyyətləri daxilində) nəzərdə tutulmuş inzibati xətlər haqqında işlərə – Kiçik Həcmli Gəmilər üzrə Dövlət Müfəttişliyinin rəisi, onun müavinləri;

14.3. Məcəllənin 253-1.1-ci (daşınmaz əmlakın icbari sığortasına (yaşayış binalarının, yaşayış evlərinin və mənzillərin icbari sığortası istisna olmaqla) və daşınmaz

əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortasına münasibətdə), 302-304-cü və 316-cı maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalər haqqında işlərə — Dövlət Yanğın Nəzarəti Xidmətinin rəisi, onun müavirləri, müvafiq ərazi və regional Dövlət Yanğın Nəzarəti İdarələrinin rəisləri;

14.4. Məcəllənin 77-ci və 107-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalər haqqında işlərə Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyinin Nüvə və Radioloji Fəaliyyətin Tənzimlənməsi üzrə Dövlət Agentliyi adından, 85.0.4-cü, 114-cü, 115-ci maddələrində və 71-ci, 76-cı, 85.0.1-ci (yerin təkindən istifadə ilə əlaqədar işlərin təhlükəsiz aparılması tələblərinin pozulmasına münasibətdə), 85.0.2-ci, 85.0.8-ci, 85.0.9-cu, 85.0.10-cu, 115-1-ci, 159-cu, 301.0.7-ci, 301.0.8-ci, 320-ci, 320-1-ci və 321-ci maddələrində (öz səlahiyyətləri daxilində) nəzərdə tutulmuş inzibati xətalər haqqında işlərə Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyinin Sənayedə İşlərin Təhlükəsiz Görülməsi və Dağ-Mədən Nəzarəti Dövlət Agentliyi adından, 196.0.3-196.0.6-cı maddələrində və 161.1-ci, 196.0.1-ci maddələrində (öz səlahiyyətləri daxilində) nəzərdə tutulmuş inzibati xətalər haqqında işlərə Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyinin Tikintidə Təhlükəsizliyə Nəzarət Dövlət Agentliyi adından Azərbay-

can Respublikası Prezidentinin 2007-ci il 28 sentyabr tarixli, 634 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş «İnzibati xətalər haqqında işlərə baxmağa səlahiyyəti olan vəzifəli şəxslərin Siyahısı»nın 1.10-cu bəndində nəzərdə tutulmuş vəzifəli şəxslər baxırlar.

15. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Miqrasiya Xidməti adından:

15.1. Məcəllənin 331-ci, 339-cu, 340-cı və 340-1-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalər haqqında işlərə (öz səlahiyyətləri daxilində) - Xidmətin rəisi, onun müavirləri, Xidmətin Miqrasiya nəzarəti baş idarəsinin rəisi, onun müavini, həmin baş idarənin idarələrinin rəisləri, onların müavirləri, müvafiq şöbələrinin rəisləri, baş inspektorları, regional miqrasiya idarələrinin rəisləri, onların müavirləri, həmin idarələrin müvafiq şöbələrinin rəisləri, baş inspektorları.

16. Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı yanında Maliyyə Monitorinqi Xidməti adından:

16.1. Məcəllənin 348-3-cü maddəsində (lombardlara və daşınmaz əmlakın alqı-satqısı üzrə vasitəçilik xidmətləri göstərən fiziki və ya hüquqi şəxslərə münasibətdə) nəzərdə tutulmuş inzibati xətalər haqqında işlərə — Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı yanında Maliyyə Monitorinqi Xidmətinin direktoru, onun müavini.

Qeyd (qeyd Baş Prokurorluğun Elm-Tədris Mərkəzinindir – red.): İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraat zamanı baş vermiş hər cür qanun pozuntusunun aradan qaldırılması üçün vaxtında qanunla nəzərdə tutulmuş tədbirlər görülməsi, inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatın aparılmasında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının, qanunların və digər qanunvericilik aktlarının tətbiqinə və icrasına prokuror nəzarətinin həyata keçirilməsi üzrə prokurorluq orqanları qarşısında duran qanuni vəzifələrin həyata keçirilməsi məsələləri Azərbaycan Respublikasının Baş prokurorunun “İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraata prokuror nəzarətinin gücləndirilməsi tədbirləri haqqında” (08.09.2004-cü il tarixli 08/58 №-li, 04.09.2008-ci il tarixli 10/40 №-li, 11.02.2010-cu il tarixli 10\14 №-li və 16.09.2011-ci il tarixli 10/82 №-li əmrlərlə edilmiş əlavə və dəyişikliklərlə) 02/100 nömrəli, 27.06.2001-ci il tarixli əmri ilə tənzimlənir.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN FƏRMANI

«Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikasının 2014-cü il 14 mart tarixli 919-IVQD nömrəli Qanununun tətbiqi və «Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin təsdiq edilməsi, qüvvəyə minməsi və bununla bağlı hüquqi tənzimləmə məsələləri haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun və həmin Qanunla təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin tətbiq edilməsi barədə» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2000-ci il 25 avqust tarixli 387 nömrəli Fərmanında dəyişikliklər edilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 19-cu bəndini rəhbər tutaraq, «Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikasının 2014-cü il 14 mart tarixli 919-IVQD nömrəli Qanununun qüvvəyə minməsi ilə əlaqədar həmin Qanun tətbiqini təmin etmək məqsədi ilə **qərara alıram:**

1. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti:

1.1. Azərbaycan Respublikası qanunlarının və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin aktlarının «Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğunlaşdırılması ilə bağlı tək-

liflərini üç ay müddətində hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin;

1.2. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin normativ hüquqi aktlarının həmin Qanuna uyğunlaşdırılmasını üç ay müddətində təmin edib Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versin;

1.3. mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının həmin Qanuna uyğunlaşdırılmasını nəzarətdə saxlasın və bunun icrası barədə beş ay müddətində Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versin;

1.4. «Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunundan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

2. Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının və normativ xarakterli aktların «Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğunlaşdırılmasını təmin edib Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə məlumat versin.

3. «Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin təsdiq edilməsi, qüvvəyə minməsi və bununla bağlı hüquqi tənzimləmə məsələləri haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun və həmin Qanunla təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikası

Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin tətbiq edilməsi barədə» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2000-ci il 25 avqust tarixli 387 nömrəli Fərmanının (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2000, № 8, III kitab, maddə 610; 2001, № 10, maddə 646; 2002, № 5, maddələr 273, 279, № 7, maddə 413, № 8, maddə 478, № 9, maddə 563; 2003, № 8, maddə 434; 2004, № 1, maddə 19, № 5, maddə 345; 2005, № 1, maddə 18, № 4, maddə 299, № 9, maddə 799, № 12, maddə 1101; 2006, № 8, maddə 676, № 11, maddə 935; 2007, № 1, maddə 10, № 3, maddə 223, № 9, maddə 865, № 12, maddə 1247; 2008, № 1, maddələr 7, 10; 2009, № 7, maddələr 531, 534; 2010, № 7, maddə 615; 2011, № 11, maddə 999; 2013, № 5, maddə 509, № 6, maddə 649, № 8, maddə 900) 3-cü hissəsində aşağıdakı dəyişikliklər edilsin:

3.1. üçüncü abzasda «Məcəlləsinin» sözündən sonra «167-1, 167-2, 168,» rəqəmləri, «214-1,» rəqəmlərindən sonra «214-2, 214-3,» rəqəmləri əlavə edilsin;

3.2. on üçüncü abzasda «216-cı maddəsində» sözləri «167 və 216-cı maddələrində» sözləri ilə əvəz edilsin.

İlham ƏLİYEV,

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 2 aprel 2014-cü il

№ 132

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN FƏRMANI

«Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikasının 2014-cü il 2 may tarixli 949-IVQD nömrəli Qanununun tətbiqi və «Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin təsdiq edilməsi, qüvvəyə minməsi və bununla bağlı hüquqi tənzimləmə məsələləri haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun və həmin Qanunla təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin tətbiq edilməsi barədə» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2000-ci il 25 avqust tarixli 387 nömrəli Fərmanında dəyişiklik edilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 19-cu bəndini rəhbər tutaraq, «Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikasının 2014-cü il 2 may tarixli 949-IVQD nömrəli Qanununun qüvvəyə minməsi ilə əlaqədar həmin Qanunun tətbiqini təmin etmək məqsədi ilə **qərara alıram:**

1. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti:

1.1. Azərbaycan Respublikası qanunlarının və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin aktlarının «Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğunlaşdırılması ilə bağlı təkliflərini üç ay müddətində hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin;

1.2. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin normativ hüquqi aktlarının həmin Qanuna uyğun-

laşdırılmasını üç ay müddətində təmin edib Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versin;

1.3. mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının həmin Qanuna uyğunlaşdırılmasını nəzarətdə saxlasın və bunun icrası barədə beş ay müddətində Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versin;

1.4. həmin Qanundan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

2. Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının və normativ xarakterli aktların «Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğunlaşdırılmasını təmin edib Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə məlumat versin.

3. «Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin təsdiq edilməsi, qüvvəyə minməsi və bununla bağlı hüquqi tənzimləmə məsələləri haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun və həmin Qanunla təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin tətbiq edilməsi barədə» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2000-ci il 25 avqust tarixli 387 nömrəli Fərmanının (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu,

2000, № 8 (III kitab), maddə 610; 2001, № 10, maddə 646; 2002, № 5, maddələr 273, 279, № 7, maddə 413, № 8, maddə 478, № 9, maddə 563; 2003, № 8, maddə 434; 2004, № 1, maddə 19, № 5, maddə 345; 2005, № 1, maddə 18, № 4, maddə 299, № 9, maddə 799, № 12, maddə 1101; 2006, № 8, maddə 676, № 11, maddə 935; 2007, № 1, maddə 10, № 3, maddə 223, № 9, maddə 865, № 12, maddə 1247; 2008, № 1, maddələr 7, 10; 2009, № 7, maddələr 531, 534; 2010, № 7, maddə 615; 2011, № 11, maddə 999; 2013, № 5, maddə 509, № 6, maddə 649, № 8, maddə 900; Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2014-cü il 2 aprel tarixli 132 nömrəli Fərmanı) 3-cü hissəsinin sonunda nöqtə işarəsi nöqtəli vergül işarəsi ilə əvəz edilsin və həmin hissəyə aşağıdakı məzmununda on dördüncü abzas əlavə olunsun:

«Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 162-1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayətə dair iş üzrə – cinayətin əlamətləri vergi nəzarəti zamanı aşkar olunduqda Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi.».

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 3 iyun 2014-cü il
№ 175

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI NAZİRLƏR KABİNETİNİN QƏRARI

«Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə İdarəsinin işçilərinin vəzifə maaşlarına əlavənin müəyyən edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2011-ci il 3 iyun tarixli 89 nömrəli qərarında dəyişikliklər edilməsi barədə

«Prokurorluq haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə» Azərbaycan Respublikasının 2014-cü il 14 fevral tarixli 909-IVQD nömrəli Qanununun tətbiqi və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2001-ci il 19 iyun tarixli 745 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş «Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun Strukturu»nda dəyişikliklər edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2014-cü il 17 mart tarixli 126 nömrəli Fərmanının 1.2-ci bəndinin icrasını təmin etmək məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti **qərara alır:**

«Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə İdarəsinin işçilərinin

vəzifə maaşlarına əlavənin müəyyən edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2011-ci il 3 iyun tarixli 89 nömrəli qərarının (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2011, № 6, maddə 564) adında və mətnində «İdarəsinin» sözü «Baş İdarəsinin» sözləri ilə əvəz edilsin.

Azərbaycan Respublikasının Baş naziri
Artur Rasi-zadə

Bakı şəhəri, 5 iyun 2014-cü il
№ 175

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN QƏRARI

28 mart 2014-cü il

Bakı şəhəri

**«Hərbi qulluqçuların statusu haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun
11-ci maddəsinin 1-ci bəndinin iyirminci abzasının və Azərbaycan Respublikasının
1997-ci il 3 oktyabr tarixli Qanunu ilə təsdiq edilmiş «Hərbi xidmətkeçmə haqqında»
Əsasnamənin 121-ci maddəsinin ikinci hissəsinin şərh edilməsinə dair**

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Südabə Həsənova, Rövşən İsmayılov (məruzəçi-hakim), Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə, məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin,

maraqlı subyektlərin nümayəndələri Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin Hüquq idarəsinin rəisi, ədliyyə polkovniki Rauf Kişiyevin, Maliyyə və büdcə idarəsinin rəisi vəzifəsini icra edən polkovnik-leytenant Çingiz Kazımovun və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının İnzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin Hərbi qanunvericilik sektorunun müdiri Sərdar Məmmədovun,

mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin hakimi Əsəd Mirzəliyevin, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi Ülvi Mayılovun və Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin Əmək siyasəti şöbəsinin baş məsləhətçisi Bəxtiyar Məmmədovun,

ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Əmək və ekologiya hüququ kafedrasının müdiri, hüquq elmləri doktoru, professor Alış Qasımovun iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiya icraatı üzrə açıq məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin sorğusu əsasında «Hərbi qulluqçuların statusu haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 11-ci maddəsinin 1-ci bəndinin iyirminci abzasının və Azərbaycan Respublikasının 1997-ci il 3 oktyabr tarixli 377-IQ nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmiş «Hərbi xidmətkeçmə haqqında» Əsasnamənin 121-ci maddəsinin ikinci hissəsinin şərh edilməsinə dair konstitusiya işinə baxdı.

İş üzrə hakim R.İsmayılovun məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələrinin və mütəxəssislərin çıxışlarını, ekspertin rəyini dinləyib iş materiallarını araşdırıb

müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti (bundan sonra – Nazirlər Kabineti) Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 130-cu maddəsinin IV hissəsinə uyğun olaraq «Hərbi qulluqçuların statusu haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – «Hərbi qulluqçuların statusu haqqında» Qanun) 11-ci maddəsinin 1-ci bəndinin iyirminci abzasının və Azərbaycan Respublikasının 1997-ci il 3 oktyabr tarixli 377-IQ nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmiş «Hərbi xidmətkeçmə haqqında» Əsasnamənin (bundan sonra – «Hərbi xidmətkeçmə haqqında» Əsasnamə) 121-ci maddəsinin ikinci hissəsinin şərh edilməsinə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsindən (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) xahiş etmişdir.

Sorğuda qeyd olunur ki, hərbi qulluqçuların sosial müdafiəsinin yaxşılaşdırılması və hərbi qanunvericilik sahəsində normativ hüquqi aktların qüvvədə olan əmək qanunvericiliyinə uyğunlaşdırılması məqsədilə «Hərbi qulluqçuların statusu haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununa və Azərbaycan Respublikasının 1997-ci il 3 oktyabr tarixli 377-IQ nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmiş «Hərbi xidmətkeçmə haqqında» Əsasnaməyə əlavə edilməsi barədə» Azərbaycan Respublikasının 2010-cu il 11 may tarixli 1005-IIIQD nömrəli Qanunu (bundan sonra – 2010-cu il 11 may tarixli Qanun) ilə qeyd olunan aktlara aşağıdakı məzmununda yeni müddə əlavə edilmişdir:

«Hərbi qulluqçu (müddətli həqiqi hərbi xidmət hərbi qulluqçularından başqa) təqvim ilində, habelə həqiqi hərbi xidmətdə olduğu dövrün digər təqvim illərində bu maddədə nəzərdə tutulmuş növbəti məzuniyyətdən istənilən səbəbdən istifadə etmədikdə, ona həmin təqvim ili, habelə həqiqi hərbi xidmətdə olduğu dövrün

digər təqvim illəri üçün istifadə edilməmiş növbəti məzuniyyətə görə kompensasiya müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi qaydada və məbləğdə ödənilir».

«Hərbi qulluqçuların statusu haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununa və Azərbaycan Respublikasının 1997-ci il 3 oktyabr tarixli 377-IQ nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmiş «Hərbi xidmətkeçmə haqqında» Əsasnaməyə əlavə edilməsi barədə» Azərbaycan Respublikasının 2010-cu il 11 may tarixli 1005-IIIQD nömrəli Qanununun tətbiq edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2010-cu il 10 iyun tarixli 281 nömrəli Fərmanının (bundan sonra – 2010-cu il 10 iyun tarixli Fərman) 1.3-cü bəndinin icrasını təmin etmək məqsədi ilə Nazirlər Kabineti «Təqvim ilində, habelə həqiqi hərbi xidmətdə olduğu dövrün digər təqvim illərində növbəti məzuniyyətdən istənilən səbəbdən istifadə etməyən hərbi qulluqçuya (müddətli həqiqi hərbi xidmət hərbi qulluqçularından başqa) həmin təqvim ili, habelə həqiqi hərbi xidmətdə olduğu dövrün digər təqvim illəri üçün istifadə edilməmiş növbəti məzuniyyətə görə kompensasiyanın ödənilməsi qaydasının və məbləğinin müəyyən edilməsi barədə» 2012-ci il 28 sentyabr tarixli 217 nömrəli Qərar (bundan sonra – 2012-ci il 28 sentyabr tarixli Qərar) qəbul etmişdir. Həmin Qərarın 1-ci hissəsinə görə hərbi qulluqçu (müddətli həqiqi hərbi xidmət hərbi qulluqçularından başqa) təqvim ilində, habelə həqiqi hərbi xidmətdə olduğu dövrün digər təqvim illərində qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş növbəti məzuniyyətdən istənilən səbəbdən istifadə etmədikdə, ona həmin təqvim ili, habelə həqiqi hərbi xidmətdə olduğu dövrün digər təqvim illəri üçün istifadə edilməmiş növbəti məzuniyyətə görə kompensasiyanın məbləğinin müəyyən edilməsi üçün onun müraciət etdiyi vaxtda mövcud olan vəzifə maaşının, rütbəyə görə maaşın və xidmət illərinə görə əlavənin məbləği ayın təqvim günlərinin orta illik miqdarına (30,4 günə) bölünür və alınmış məbləğ istifadə edilməmiş məzuniyyət müddətinin təqvim günlərinin sayına vurulur.

Sorğuverənin qənaətinə görə, belə tənzimlənmə əsasən hərbi qanunvericilikdə təsbit olunmuş hərbi qulluqçunun statusunun anlayışının məzmunundan irəli gəlir. Belə ki, «Hərbi qulluqçuların statusu haqqında» Qanunun 3-cü maddəsinə əsasən vətəndaşlar Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrinə çağırıldıqları, könüllü qaydada və ya bağlaşma üzrə Silahlı Qüvvələrdə xidmətə daxil olduqları, toplanışlara çağırıldıqları, hərbi təhsil müəssisələrinə daxil olduqları gündən hərbi qulluqçu statusu əldə edir və Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrində xidmətdən buraxıldıqları, hərbi hissənin siyahılarından çıxarıldıqları, hərbi təhsil müəssisələrindən çıxarıldıqları

və ya kənar edildikləri, toplanışı başa çatdırdıqları gündən bu statusu itirirlər.

Sorğuda həmçinin qeyd olunur ki, 2010-cu il 11 may tarixli Qanun 2010-cu ilin 12 iyun tarixindən qüvvəyə mindiyindən, 2012-ci il 28 sentyabr tarixli Qərarın icrası həmin Qanunun qüvvəyə mindiyi tarixdən etibarən həqiqi hərbi xidmətdə olan hərbi qulluqçulara şamil edilməlidir.

İşə əlavə olunmuş materiallardan görünür ki, kompensasiyanın ödənilməsi barədə ehtiyata və istefaya buraxılmış hərbi qulluqçular tərəfindən Müdafiə Nazirliyinə göndərilmiş müraciətlər müsbət həll olunmadığından onlar məhkəmələrə müraciət etməli olurlar. Məhkəmələr isə onların iddia tələblərini əsasən Konstitusiyanın 25 və 37-ci maddələrinə istinad etməklə təmin edirlər.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu sorğu ilə əlaqədar aşağıdakıları qeyd etməyi zəruri hesab edir.

Konstitusiyanın 37-ci maddəsinə əsasən hər kəsin istirahət hüququ vardır. Əmək müqaviləsi ilə işləyənlərə qanunla müəyyən edilmiş, lakin gündə 8 saatdan artıq olmayan iş günü, istirahət və bayram günləri, ildə azı bir dəfə 21 təqvim günündən az olmayan ödənişli məzuniyyət verilməsi təmin edilir.

İstirahət hüququ, o cümlədən ödənişli məzuniyyətdən istifadə etmək hüququ «İnsan hüquqları haqqında» Ümumi Bəyannamənin 24-cü maddəsində, «İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında» Beynəlxalq Paktın 7-ci maddəsinin «d» bəndində və «Ödənişli məzuniyyətlər haqqında» Beynəlxalq Əmək Təşkilatının 1970-ci ildə qəbul etdiyi 132 sayılı Konvensiyanın (bundan sonra – Konvensiya) 3-cü maddəsinin birinci bəndində öz əksini tapmışdır.

İstirahət hüququnun mövcudluğu və həyata keçirilməsi insanın inkişafı üçün və bir sıra digər konstitusion hüquqlarının realizə edilməsi üçün zəruri şərt olsa da, Konstitusiyanın 37-ci maddəsinin məzmunundan göründüyü kimi, bu hüquq əmək münasibətləri çərçivəsində reallaşdırılır və əsasən Konstitusiyanın 35-ci maddəsində təsbit olunmuş hər kəsin əməyə olan qabiliyyəti əsasında sərbəst surətdə özünə fəaliyyət növü, peşə, məşğuliyyət və iş yeri seçmək hüququ və hər kəsin təhlükəsiz və sağlam şəraitdə işləmək hüququ ilə əlaqəlidir.

İstirahət hüququnu realizə etməklə fərd əmək münasibətlərindən irəli gələn vəzifələrin icrasından azad edilir və bu vaxtdan istədiyi kimi istifadə edərək ilk növbədə öz mənəvi və fiziki qüvvələrinin, əmək qabiliyyətinin bərpa edilməsinə və sağlamlığının möhkəmləndirilməsinə nail olur. Bununla yanaşı, istirahət hüququnun digər vacib təyinatı şəxsiyyətin qabiliyyət və istedadlarının inkişafından və təkmilləşdirilməsindən, şəxsi və ictimai həyatda iştirakının təmin edilməsindən ibarətdir.

Konstitusiyanın 37-ci maddəsinin II hissəsində istirahət hüququnu təmin edən vasitələr müəyyən olunmuşdur. Qanunverici Konstitusiyanın həmin normasında əks olunan müddəaları istirahət hüququnun minimal stan-

dartları kimi qəbul etməlidir. Lakin bu heç də o demək deyil ki, qanunverici müəyyən növ əmək fəaliyyətlərinin xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq həmin fəaliyyət növləri ilə məşğul olan işçilər üçün istirahət hüququnun daha yüksək səviyyəsini müəyyənləşdirə bilməz.

İstirahət hüququnu təmin edən vasitələr sistemində ən uzunmüddətli və davamlı istirahət vaxtı kimi ödənişli məzuniyyət xüsusi yer tutur. Konstitusiya əsasları olan və qanunvericiliklə tənzimlənən məzuniyyət hüququ əmək münasibətləri çərçivəsində həyata keçirilən subyektiv hüquqdur. Qanunverici bu hüququn reallaşdırılması üçün ondan istifadə şərtlərini müəyyən etməli, işəgötürənin üzərinə isə müəyyən vəzifələr qoymalıdır. Eyni zamanda, işçilərin konstitusiya hüquqları və əmək funksiyalarının yerinə yetirilməsi zərurəti arasındakı tarazlıq qorunmalıdır.

Vətəndaşın həqiqi hərbi qulluğa daxil olması onun Konstitusiyada təsbit olunmuş əmək hüququnun realizə üsullarından biridir. Hərbi qulluğun özü isə dövlət qulluğunun xüsusi növü kimi, bilavasitə ölkənin müdafiəsinin və dövlət təhlükəsizliyinin təminatı ilə əlaqədar olduğuna görə ümumi (publik) maraqlar naminə həyata keçirilən fəaliyyətdir. Hərbi qulluqda olan şəxslərin konstitusiya əhəmiyyətli funksiyaları həyata keçirmələri onların hüquqi statusuna, habelə həmin şəxslərlə dövlət arasında olan qarşılıqlı münasibətlərin məzmununa və xarakterinə təsir göstərir. Bu qulluq növü əmək fəaliyyətinin digər növlərindən fərqləndiyinə görə müəyyən xüsusiyyətlərə malikdir.

Göstərilən mövqeyə əsaslanan qanunverici özünün konstitusiya səlahiyyətləri çərçivəsində hərbi qulluqçuların xüsusi hüquqi statusunu təsbit edərkən həm onların hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsi üçün müəyyən əlavələr və ya məhdudiyətlər müəyyənləşdirir, həm də bu şəxslərin üzərinə hərbi qulluğun vəzifələrindən, prinsiplərindən və funksiyalarından, eləcə də hərbi qulluq keçən şəxslərin fəaliyyət xüsusiyyətlərindən irəli gələn əlahiddə vəzifələr qoyur. Qanunvericinin bu səlahiyyəti bilavasitə «Hərbi qulluqçuların statusu haqqında» Qanunda öz təzahürünü tapmışdır. Belə ki, həmin Qanunun 1-ci maddəsinin 2-ci bəndinə uyğun olaraq hərbi qulluqçular bu Qanunla, Azərbaycan Respublikasının başqa qanunvericilik aktları ilə müəyyənləşdirilən və hərbi xidmətin xüsusiyyətləri ilə bağlı olan əlavələrlə və məhdudiyətlərlə Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının hüquq və azadlıqlarından istifadə edirlər. Hərbi qulluqçular Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının bütün vəzifələrini, habelə öz statusundan irəli gələn vəzifələri daşıyırlar.

Məhz hərbi qulluqda yerinə yetirilən funksiyaların mürəkkəbliyini, onların həyat və sağlamlıq üçün təhlükəliliyini nəzərə alaraq qanunverici, əmək fəaliyyəti ilə məşğul olan digər şəxslərdən fərqli olaraq hərbi qulluqçuların sosial müdafiəsinin daha yüksək səviyyəsi-

ni nəzərdə tutmuşdur. Bu isə öz növbəsində onların istirahət hüququnda, xüsusilə də ödənişli məzuniyyət müddətlərində öz əksini tapmışdır.

Konstitusiyanın 37-ci maddəsinin II hissəsinə əsasən əmək müqaviləsi ilə işləyənlərə qanunla ildə azı bir dəfə 21 təqvim günündən az olmayan ödənişli məzuniyyət verilməsi təmin edilməlidir. Konstitusiyanın göstərilən müddəalarını təkrarlayan Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin 114-cü maddəsinin 2-ci bəndi müəyyən edir ki, işçilərə ödənişli əsas məzuniyyət 21 təqvim günündən az olmayaraq, həmin maddənin 3-cü bəndində göstərilən işçilərə isə ödənişli əsas məzuniyyət 30 təqvim günü müddətində verilməlidir.

Hərbi qulluq funksiyalarının yerinə yetirilməsinə dair yuxarıda qeyd olunanları nəzərə alaraq qanunverici «Hərbi xidmətkeçmə haqqında» Əsasnamənin 120-ci maddəsinin «b», «v» və «q» bəndlərində müddətdən artıq həqiqi hərbi xidmət hərbi qulluqçularına – hər təqvim ili üçün 30 gün, gizirlərə və miçmanlara – hər təqvim ili üçün 35 gün, zabıtlərə – hər təqvim ili üçün 45 gün növbəti məzuniyyət verilməsini müəyyən etmişdir.

Burada xüsusi ilə nəzərə almaq lazımdır ki, hərbi qulluqçu konstitusiya əhəmiyyətli funksiyalar yerinə yetirdiyinə görə istirahət hüququnun vaxtında həyata keçirilməsi təkcə onun şəxsi maraqlarına deyil, həmçinin ictimai maraqlara xidmət edir.

Buna müvafiq olaraq hərbi qulluqçuların istirahət hüququnun gerçəkləşməsi üçün qanunverici bir sıra normalar müəyyənləşdirmişdir. Belə ki, «Hərbi xidmətkeçmə haqqında» Əsasnamənin 126-cı maddəsinin məzmununa görə, hərbi hissə və bölmələrdə yanvar ayının birinə kimi yeni il üçün hərbi qulluqçuların növbəti məzuniyyətlərinin planı tutulur, hərbi qulluqçuların müvafiq kateqoriyalarına məzuniyyət vermək səlahiyyəti olan rəis tərəfindən təsdiq olunur və şəxsi heyətə elan edilir. Müvafiq qurumlar təsdiq olunmuş plan əsasında hərbi qulluqçulara növbəti məzuniyyətlərin verilməsinə daimi nəzarət etməli və bu barədə müvafiq komandirə (rəisə) məlumat verməlidirlər. İlin əvvəlində korpus (diviziya), Silahlı Qüvvələr növünün müvafiq qurumu keçən ildə növbəti məzuniyyətə getməyənlər və onların səbəbləri barədə məlumatları ümumiləşdirir və yanvar ayının onuna kimi korpus (diviziya) komandirinə, qoşun növü komandanına yeni ilin birinci rübündə həmin hərbi qulluqçulara növbəti məzuniyyətin verilməsi barədə öz təkliflərini verir. Korpus (diviziya), Silahlı Qüvvələr növü komandanının qərarı hərbi qulluqçuları növbəti məzuniyyətə getməmiş hərbi hissələrin komandirlərinə çatdırılır.

Hərbi qulluqçuların məzuniyyət hüququnu təmin edən müddəalar həmçinin adıçəkilən Əsasnamənin 121-ci maddəsində öz əksini tapmışdır. Həmin maddənin birinci hissəsində məzuniyyətin istifadə edilməsinin zaman çərçivələri müəyyən edilmişdir. Belə ki, növbəti

məzuniyyət hər bir hərbi qulluqçuya təqvim ili ərzində verilir. Ötən il ərzində müstəsna səbəblərə görə məzuniyyət verilmədikdə, xüsusi hallarda korpus (diviziya) komandiri və ona bərabər və ondan yuxarı birbaşa rəislərin icazəsi ilə ötən il üçün məzuniyyət yeni ilin birinci rübündə verilə bilər.

Beləliklə, bir qayda olaraq, hərbi qulluqçu növbəti məzuniyyətə təqvim ili ərzində çıxmalıdır. Məzuniyyətin başqa vaxta (növbəti ilin birinci rübünə) keçirilməsi müstəsna səbəblərə görə yüksək rütbəli komandirin icazəsi ilə ola bilər. Qanunverici məzuniyyətin başqa vaxta keçirilməsi ilə bağlı belə məhdudiyəti müəyyən edərkən vaxtında verilməyən növbəti məzuniyyətin məqsədlərinə nail ola bilməməsi, habelə silahlı birləşmələrin daimi döyüş hazırlığının saxlanılması zərurəti ilə əlaqələndirmişdir.

Oxşar mövqe Avropa Birliyinin Ədalət Məhkəməsi tərəfindən ifadə edilmişdir. Həmin Məhkəmənin KHS AG Winfried Schulte qarşı iş üzrə 22 noyabr 2011-ci il tarixli qərarında göstərilmişdir ki, ödənişli məzuniyyət hüququnun başqa vaxta keçirilməsi bu hüquqdan faydalanmağın əlavə imkanındır; məzuniyyətin başqa vaxta keçirilməsi müəyyən zaman hədudlarını keçmədikdə məzuniyyət hüququnun istirahət məqsədinə nail olunur (§25, 33). Məhkəmə belə qənaətə Konvensiyanın 9-cu maddəsinin birinci hissəsinə istinad etməklə gəlmişdir. Həmin müddəanın məzmununa görə illik ödənişli məzuniyyətin fasiləsiz hissəsi bir il ərzindən gec olmayaraq və illik ödənişli məzuniyyətin qalanı, məzuniyyətin verildiyi ilin axırından hesablanaraq on səkkiz ay ərzindən gec olmayaraq verilir və istifadə edilir.

Qanunverici hərbi qulluqçuların istirahət hüququnu daha yüksək səviyyədə təmin etmək məqsədilə «Hərbi qulluqçuların statusu haqqında» Qanunun 11-ci maddəsində, habelə «Hərbi xidmətkeçmə haqqında» Əsasnamənin 121-ci maddəsində istifadə edilməmiş növbəti məzuniyyətə görə kompensasiya almaq hüququnu nəzərdə tutan norma əlavə etmişdir.

Bu norma Əsasnamənin 121-ci maddəsinin birinci hissəsinin birinci və ikinci cümlələri sistemli əlaqədə və normativ vahidliyi ilə xarakterizə olunduğundan kompensasiyanın ödənilməsi məzuniyyət hüququnun əlavə təminat vasitəsi kimi qiymətləndirilir və buna görə məzuniyyətin verilməməsi və yaxud ondan imtina edilməsi üçün əsas kimi qəbul oluna bilməz.

Bu mövqe həmçinin Konvensiyanın 12-ci maddəsinə əsaslanır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu analoji məsələyə dair xarici konstitusiya mühakiməsi orqanının təcrübəsində olan mövqeyi diqqətəlayiq hesab edir. Belə ki, Rusiya Federasiyasının Konstitusiya Məhkəməsi belə qənaətə gəlmişdir ki, istifadə edilməmiş bütün məzuniyyətlərə görə pul kompensasiyasının ödənilməsi, əmək münasibətlərinə xitam veriləcək işçiyə məzuniyyətlərin naturada verilməsinin ümumi qaydalarından

istisnadır və Konstitusiyada təsbit olunmuş istirahət hüququnun əlavə təminatı kimi çıxış edir (Rusiya Federasiyası Konstitusiya Məhkəməsinin 19 oktyabr 2010-cu il tarixli 1355-O-O sayılı qərarı).

Digər tərəfdən, qanunla müəyyən olunmuş istifadə edilməmiş məzuniyyətə görə kompensasiya almaq hüququ Konstitusiyadan irəli gələn pozulmuş məzuniyyət hüququnun əvəzlənməsi məqsədini daşıyır. Buna müvafiq olaraq istifadə edilməmiş məzuniyyətə görə kompensasiya hərbi qulluqçunun statusunun saxlanılmasına görə deyil, hərbi qulluqçunun bu statusda olduğu dövrdə növbəti məzuniyyəti almaq hüququnun istifadə olunmasına görə ödənilir. Məhz buna görə qanunverici 2010-cu il 11 may tarixli Qanunda kompensasiya alınması üçün müraciət edilən anda həqiqi hərbi xidmətdə olmaq şərtini müəyyən etməmişdir.

Burada bir daha nəzərə almaq lazımdır ki, təhlükəsiz əmək və istirahət hüququnun Konstitusiyada bəyan edilməsi hər şeydən öncə ondan irəli gəlir ki, insan sağlamlığı ali ayrılmaz nemətdir və onsuz bir çox başqa nemətlər və dəyərlər öz mənasını itirir, müvafiq olaraq onun saxlanılması və möhkəmləndirilməsi cəmiyyətin və dövlətin həyatında əsas rol oynayır. Bununla da, insanların sağlamlığının qorunmasına və möhkəmləndirilməsinə görə məsuliyyətini etiraf edən dövlətin öhdəliklərinin xarakteri və göstərilən konstitusion hüquqların müvafiq olaraq fərdlər tərəfindən realizə edilməsi ilə əlaqədar münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsinin məzmunu da müəyyən edilir.

Bundan əlavə, məsələnin başqa cür həll olunması, yəni kompensasiyanın yalnız hərbi xidmətdə olanlara verilməsi Konstitusiyanın 25-ci maddəsində təsbit olunmuş bərabərlik prinsipinin pozulmasına gətirib çıxarar.

Məhz göstərilənlərə əsasən «Hərbi qulluqçuların statusu haqqında» Qanunun 11-ci maddəsinin 1-ci bəndinin iyirminci abzasında və «Hərbi xidmətkeçmə haqqında» Əsasnamənin 121-ci maddəsinin ikinci hissəsində nəzərdə tutulan təqvim illəri üçün istifadə edilməmiş növbəti məzuniyyətə görə kompensasiya almaq hüququ 2010-cu ilin 12 iyun tarixinədək (yəni 2010-cu il 11 may tarixli Qanunun qüvvəyə mindiyi gündək) ehtiyata və istefaya buraxılmış hərbi qulluqçulara da şamil olunmalıdır.

«Hərbi qulluqçuların statusu haqqında» Qanunun 11-ci maddəsinin 1-ci bəndinin iyirminci abzasının və «Hərbi xidmətkeçmə haqqında» Əsasnamənin 121-ci maddəsinin ikinci hissəsinin məzmunundan göründüyü kimi, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi istifadə edilməmiş növbəti məzuniyyətə görə kompensasiyanın ödənilmə qaydalarını, habelə onun məbləğinin müəyyən edilməsini müvafiq icra hakimiyyəti orqanının üzərinə qoymuşdur.

2010-cu il 10 iyun tarixli Fərmanın 2-ci bəndində müəyyən olunmuşdur ki, «Hərbi qulluqçuların statusu

haqqında» Qanunun 11-ci maddəsinin 1-ci bəndinin iyirminci abzasında və «Hərbi xidmətkeçmə haqqında» Əsasnamənin 121-ci maddəsinin ikinci hissəsində nəzərdə tutulmuş «müvafiq icra hakimiyyəti orqanı»nın səlahiyyətlərini Nazirlər Kabineti həyata keçirir.

Qanunverici digər demokratik hüquqi dövrlərdə olduğu kimi, dövlət hakimiyyətini səmərəli həyata keçirmək üçün Konstitusiyanın 94-cü maddəsində öz əksini tapmış məsələləri tənzimləyərkən, onların ən mühüm və əsaslı xarakter daşıyan tərəflərini müəyyən etməklə artıq qanunvericilik qaydasında nizamlanmış normaları konkretləşdirmək və həyata keçirmək məqsədilə müvafiq icra hakimiyyəti orqanına qaydalar müəyyən etmək səlahiyyəti verə bilər.

Konstitusiya ilə nəzərdə tutulan əsas hüquqların həyata keçirilməsi qaydasının tənzimlənməsi və ya bu hüquqların həyata keçirilməsində məhdudiyyətlərin müəyyən edilməsi ilə bağlı müvafiq icra hakimiyyəti orqanının səlahiyyətini nəzərdə tutan qanun norması aydın və dəqiq olmalıdır. Qanunvericiliklə müəyyən edilmiş səlahiyyətlərin aydın və ya birmənalı olmadığına istinad etməklə şəxsin əsas hüquqlarının məhdudlaşdırılması yolverilməzdir.

Konstitusiyanın 149-cu maddəsinin V hissəsinin məzmununa, habelə Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun «Şəhid adının əbədləşdirilməsi və şəhid ailələrinə edilən güzəştlər haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 1-ci maddəsinə dair» 30 dekabr 2008-ci il tarixli Qərarında ifadə olunan hüquqi mövqeyinə görə, Nazirlər Kabinetinin qərarları konstitusiya norma və prinsiplərinə, hamılıqla qəbul edilən ümumi prinsiplərə, qanunlara və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarına zidd olmamalıdır. Buna müvafiq olaraq qanunların icrası ilə əlaqədar qəbul edilən Nazirlər Kabinetinin qərarları həmin qanunun məqsədlərinə uyğun olmalı, məzmununu dəyişməməli, qanunda müəyyən edilən məsələləri tənzimləməlidir.

2010-cu il 11 may tarixli Qanunun və 2010-cu il 10 iyun tarixli Fərmanın məzmunundan görünür ki, Nazirlər Kabinetinin istifadə edilməmiş növbəti məzuniyyətə görə kompensasiyanın məbləğini və ödəmə qaydalarını müəyyən etmək səlahiyyəti olsa da, o, kompensasiya almaq hüququna malik olan şəxslərin dairəsini nizamlaya bilməz. Əks hal qanunverici orqanın Konstitusiyanın 37-ci maddəsindən irəli gələn qanunla ödənişli məzuniyyət verilməsini təmin etmək səlahiyyətinin, habelə Konstitusiyanın 149-cu maddəsinin V hissəsinin pozulmasına səbəb ola bilər.

Buna müvafiq olaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, 2010-cu ilin 12 iyun tarixinədək ehtiyata və istefaya buraxılmış hərbi qulluqçulara həqiqi hərbi xidmətdə olduqları dövrün təqvim illəri üçün istifadə edilməmiş növbəti məzuniyyətə görə kompensasiyanın məbləğinin və ödəmə qaydalarının müəyyən edilməsi Nazirlər Kabinetinə tövsiyə olunmalıdır.

Yuxarıda göstərilənləri nəzərə alaraq, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə nəticəyə gəlir:

– «Hərbi qulluqçuların statusu haqqında» Qanunun 11-ci maddəsinin 1-ci bəndinin iyirminci abzasında və «Hərbi xidmətkeçmə haqqında» Əsasnamənin 121-ci maddəsinin ikinci hissəsində nəzərdə tutulan təqvim illəri üçün istifadə edilməmiş növbəti məzuniyyətə görə kompensasiya almaq hüququ 2010-cu ilin 12 iyun tarixinədək ehtiyata və istefaya buraxılmış hərbi qulluqçulara da aid edilir.

– bu Qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində əks olunmuş hüquqi mövqelərə uyğun olaraq 2010-cu ilin 12 iyun tarixinədək ehtiyata və istefaya buraxılmış hərbi qulluqçulara həqiqi hərbi xidmətdə olduqları dövrün təqvim illəri üçün istifadə edilməmiş növbəti məzuniyyətə görə kompensasiyanın məbləğinin və ödəmə qaydalarının müəyyən edilməsi Nazirlər Kabinetinə tövsiyə edilsin.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsinə, «Konstitusiya Məhkəməsi haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRAR ALDI:

1. «Hərbi qulluqçuların statusu haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 11-ci maddəsinin 1-ci bəndinin iyirminci abzasında və Azərbaycan Respublikasının 1997-ci il 3 oktyabr tarixli 377-IQ nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmiş «Hərbi xidmətkeçmə haqqında» Əsasnamənin 121-ci maddəsinin ikinci hissəsində nəzərdə tutulan təqvim illəri üçün istifadə edilməmiş növbəti məzuniyyətə görə kompensasiya almaq hüququ 2010-cu ilin 12 iyun tarixinədək ehtiyata və istefaya buraxılmış hərbi qulluqçulara da şamil olunur.

2. Bu Qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində əks olunmuş hüquqi mövqelərə uyğun olaraq 2010-cu ilin 12 iyun tarixinədək ehtiyata və istefaya buraxılmış hərbi qulluqçulara həqiqi hərbi xidmətdə olduqları dövrün təqvim illəri üçün istifadə edilməmiş növbəti məzuniyyətə görə kompensasiyanın məbləğinin və ödəmə qaydalarının müəyyən edilməsi Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tövsiyə edilsin.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar «Azərbaycan», «Respublika», «Xalq qəzeti», «Bakinski raboçi» qəzetlərində və «Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı»nda dərc edilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

Sədr

Fərhad Abdullayev

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN QƏRARI

15 aprel 2014-cü il

Bakı şəhəri

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI CİNAYƏT-PROSESSUAL MƏCƏLLƏSİNİN
12.2, 87.2 VƏ 106.1-ci MADDƏLƏRİNİN BƏZİ MÜDDƏALARININ
ŞƏRH EDİLMƏSİNƏ DAİR**

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Südabə Həsənova, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov (məruzəçi-hakim) və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Elməddin Hüseynovun,

maraqlı subyektlərin nümayəndələri Şəki Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin hakimi Rəşid Hüseynovun, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının İnzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin baş məsləhətçisi Fuad Məmmədovun,

mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının sədri Şahin Yusifovun, Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun Dövlət ittihamının müdafiəsi idarəsinin Ağır cinayətlər məhkəmələrində dövlət ittihamının müdafiəsi şöbəsinin prokuroru Mahir Abbasovun,

ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Cinayət prosesi kafedrasının dosenti, hüquq üzrə elmlər doktoru Mithəd Qəfərovun iştirakı ilə

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiya icraatı üzrə açıq məhkəmə iclasında Şəki Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin müraciəti əsasında Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 12.2, 87.2 və 106.1-ci maddələrinin bəzi müddəalarının şərh edilməsinə dair konstitusiya işinə baxdı.

İş üzrə hakim İ.Nəcəfovun məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələrinin və mütəxəssislərin çıxışlarını, ekspertin rəyini dinləyib, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

Şəki Ağır Cinayətlər Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan

sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək, zərər çəkmiş şəxsin (zərər çəkmiş şəxs və ya zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisi) hüquqi statusunun müəyyən edilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra – CPM) 12.2-ci maddəsinin «cinayətin əlamətləri olan əməldən zərər çəkmiş şəxs», 87.2-ci maddəsinin» törədilmiş cinayət nəticəsində zərər çəkmiş şəxs ölmüşsə, bu maddədə nəzərdə tutulmuş zərər çəkmiş şəxsin hüquqlarını onun yaxın qohumları həyata keçirirlər» və 106.1-ci maddəsinin «hadisə nəticəsində ölmüş zərər çəkmiş şəxsin hüquq və vəzifələrini cinayət işi üzrə icraat zamanı həyata keçirmək istəyini bildirən yaxın qohumlarından biri zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisi hesab olunur» müddəalarının Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 68 və 71-ci maddələri baxımından şərh olunmasını xahiş etmişdir.

Müraciətdə göstərilir ki, məhkəmənin icraatında olan Y.Hüseynin Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra – CM) 222.2 və 222.3-cü maddələri ilə təqsirləndirilməsi barədə cinayət işi üzrə ibtidai istintaq orqanının 30 avqust 2013-cü il tarixli qərarına əsasən mərhum İ.İsayev ümumi mənada zərər çəkmiş şəxs kimi qəbul olunaraq arvadı Z.İsayeva isə zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisi qismində tanınmış və şahid kimi dindirilmişdir.

Məhkəmənin hazırlıq iclasında Z.İsayeva onun zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisi statusuna xitam verilməsi, zərər çəkmiş şəxs qismində tanınması barədə vəsatətlə məhkəməyə müraciət etmişdir. Vəsatət onunla əsaslandırılmışdır ki, CPM-in 87.1-ci maddəsinə əsasən cinayət hadisəsi nəticəsində əri İ.İsayevin ölümü ilə ona birbaşa mənəvi və fiziki ziyan dəymişdir. Bu səbəbdən Z.İsayeva prosessual qaydada zərər çəkmiş şəxs kimi tanınmalı olduğu halda, zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisi qismində tanınmışdır. Bununla da, CPM-in 106.6.1-ci maddəsində göstərilən şübhə

həli və ya təqsirləndirilən şəxslə barışmaq hüququndan istifadə edə bilməmişdir.

Müraciətdə qeyd edilmişdir ki, CPM-in 106.1-ci maddəsinin «hadisə nəticəsində ölmüş zərər çəkmiş şəxsin hüquq və vəzifələrini cinayət işi üzrə icraat zamanı həyata keçirmək istəyini bildirən yaxın qohumlarından biri zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisi hesab olunur» və 87.2-ci maddəsinin «törədilmiş cinayət nəticəsində zərər çəkmiş şəxs ölmüşsə, bu maddədə nəzərdə tutulmuş zərər çəkmiş şəxsin hüquqlarını onun yaxın qohumları həyata keçirirlər» müddəalarında qeyri-müəyyənlik vardır. Bu müddələrdə prosesual qaydada tanınmış zərər çəkmiş şəxsin və ya kriminal əməl nəticəsində ölmüş şəxsin nəzərdə tutulması aydın olmur. Cinayət-prosesual qanunvericiliyi «zərər çəkmiş şəxs» anlayışını bəzi hallarda «ölmüş şəxs» anlayışı ilə (CPM-in 119.4-cü maddəsi), bəzən prosesual qaydada tanınmış zərər çəkmiş şəxs kimi deyil, ümumi mənada kriminal əməl nəticəsində «ziyan (zərər) çəkmiş qurban» ilə (CPM-in 12.2-ci maddəsi) eyniləşdirir, bəzi hallarda isə «zərər çəkmiş şəxs» anlayışını «ölmüş şəxsə» (CPM-in 181.3-cü maddəsi) aid edir. Bu hallar isə zərər çəkmiş şəxs, eləcə də zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisi statusunun müəyyənləşdirilməsində, onların öz hüquq və vəzifələrindən istifadə etmələrində çətinliklər yaradır.

Müraciətdə həmçinin göstərilir ki, CPM-in 87.1-ci maddəsinə əsasən cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməl nəticəsində fiziki şəxsə birbaşa mənəvi, fiziki və ya maddi ziyan vurulmasına kifayət qədər əsaslar olduqda o, zərər çəkmiş şəxs qismində tanınır. Normanın tələbindən görünür ki: a) zərər çəkmiş şəxs canlı fiziki şəxs olmalıdır; b) həmin şəxs mənəvi, fiziki, maddi zərər çəkməlidir; c) həmin zərər cinayət əməli nəticəsində yaranmalıdır. CPM-in 119.4-cü maddəsinə görə hadisə nəticəsində ölmüş zərər çəkmiş şəxsin yaxın qohumu onun varisi olmaq istəyirsə, özünün zərər çəkmiş şəxs qismində tanınmasını tələb edə bilər. CPM-in 87.4-cü maddəsinə əsasən təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror və ya məhkəmə tərəfindən bu barədə qərar qəbul olunduğu andan şəxs zərər çəkmiş şəxs qismində tanınır. Cinayət işi başlanan anda şəxsi zərər çəkmiş şəxs qismində tanımağa əsaslar kifayət deyilsə, həmin qərar kifayət qədər əsaslar müəyyən edilən kimi dərhal qəbul olunur. CPM-in 210.3-cü maddəsinə görə isə cinayət işinin başlanması anında cinayətin törədilməsindən zərər çəkmiş şəxs məlum olduqda, cinayət işinin başlanması ilə eyni vaxtda həmin şəxs zərər çəkmiş kimi tanınır. CPM-in 12.2-ci maddəsinə əsasən cinayətin əlamətləri olan əməldən zərər çəkmiş şəxsin bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş qaydada cinayət təqibinin başlanmasını tələb etməyə,

onun həyata keçirilməsində zərər çəkmiş şəxs və ya xüsusi ittihamçı qismində iştirak etməyə, habelə vurulmuş mənəvi, fiziki və maddi ziyana görə kompensasiya almağa hüququ vardır.

Müraciət edənin qənaətinə görə «zərər çəkmiş şəxs» anlayışı canlı, fiziki şəxsə aid edilmiş və prosesual qaydada tanınmış «zərər çəkmiş şəxs»in ölmüş olmasını ehtiva etmir. CPM-in 12.2-ci maddəsində göstərilən «cinayətin əlamətləri olan əməldən zərər çəkmiş şəxs», 87.2-ci maddəsində göstərilən «törədilmiş cinayət nəticəsində zərər çəkmiş şəxs» və 106.1-ci maddəsində göstərilən «hadisə nəticəsində ölmüş zərər çəkmiş şəxs» anlayışları qeyri-müəyyənlik yaratdığından CPM-in 87.1, 87.4, 119.4, 210.3-cü maddələrində göstərilmiş «zərər çəkmiş şəxs» anlayışları ilə ziddiyət təşkil edir. CPM-in 12.2, 87.2 və 106.1-ci maddələrində olan qeyri-müəyyənlik nəticə etibarilə zərər çəkmiş şəxsin hüquqlarının pozulmasına gətirib çıxarır və Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun bir çox Qərarlarında hüquqi müəyyənlik prinsipinin mahiyyət və əhəmiyyəti barədə formalaşdığı hüquqi mövqeyə uyğun gəlir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu bu məsələ ilə əlaqədar aşağıdakıların qeyd olunmasını zəruri hesab edir.

Konstitusiya əsas insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını vacib və zəruri ictimai dəyər kimi özündə təsbit etməklə, cinayət mühakimə icraatının hüquqi əsaslarını da müəyyən etmişdir.

Zərər çəkmiş şəxsin xüsusi prosesual vəziyyətinin müəyyən edilməsi və onun pozulmuş hüquqlarının müdafiəsinin zəruriliyi Konstitusiyada öz əksini tapmışdır.

Konstitusiyanın 60-cı maddəsinə əsasən dövlət hər kəsin hüquq və azadlıqlarının məhkəmədə müdafiəsinə təminat verir. Hər bir kəs dövlət orqanlarının, vəzifəli şəxslərin qərar və hərəkətlərindən (hərəkətsizliyindən) məhkəməyə şikayət vermək yolu ilə öz hüquq və azadlıqlarını müdafiə edə bilər.

Konstitusiyanın 68-ci maddəsinin I hissəsində göstərilir ki, cinayət, habelə hakimiyyətdən sui-istifadə nəticəsində zərər çəkmiş şəxsin hüquqları qanunla qorunur. Zərər çəkmiş şəxsin ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsində iştirak etmək və ona vurulmuş zərərin ödənilməsinə tələb etmək hüququ vardır.

Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcudur. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsini heç kəs məhdudlaşdırma bilməz. Hər kəsin hüquq və azadlıqları bu Konstitusiyada və qanunlarda müəyyən edilmiş əsaslarla,

habelə digərlərinin hüquq və azadlıqları ilə məhdudlaşır (Konstitusiyanın 71-ci maddəsinin I və II hissələri).

«İnsan hüquqları haqqında» Ümumi Bəyannamənin 8-ci maddəsinə görə, hər bir insan Konstitusiyanın və ya qanunun ona verdiyi əsas hüquqların pozulması zamanı həmin hüquqların səlahiyyətli milli məhkəmələr tərəfindən təsirli şəkildə bərpa olunması hüququna malikdir.

BMT-nin Baş Assambleyası tərəfindən 29 noyabr 1985-ci ildə qəbul edilmiş «Cinayət və hakimiyyətdən sui-istifadə qurbanları üçün ədalət mühakiməsinin əsas prinsipləri haqqında» Bəyannamənin 4-cü bəndində göstərilmişdir ki, qurbanlara mərhəmət göstərmək və ləyaqətlərinə hörmətlə yanaşmaq lazımdır. Onlara ədalət mühakiməsinin vasitələrindən istifadə etmək və milli qanunvericiliyə əsasən dəymiş zərərin tezliklə ödənilməsinə təmin etmək üçün şərait yaradılmalıdır. Qurbanlar dedikdə, milli cinayət qanunlarının pozulması nəticəsində bədən xəsarəti və ya mənəvi ziyan, emosional əzab, maddi zərər, yaxud əsas hüquqlarının xeyli dərəcədə sıxışdırılması daxil olmaqla fərdi, yaxud kollektiv şəkildə zərər yetirilən şəxslər başa düşülür.

Konstitusiya və beynəlxalq hüquqi sənədlərin yuxarıda qeyd edilən müddəaları dövlətin yalnız şəxsə zərər və mənəvi sarsıntı vuran cinayət əməllərinin qarşısını almaq vəzifəsini deyil, habelə cinayət əməli nəticəsində zərər çəkmiş şəxsin qanunla nəzərdə tutulmuş üsul və vasitələrlə öz hüquqlarını və qanuni mənafeələrini müdafiə etmək imkanını təmin etmək vəzifəsini nəzərdə tutur.

Bu baxımdan, «zərər çəkmiş şəxs» anlayışının cinayət hüquqi və cinayət-prosessual hüquqi anlayışları fərqləndirilməlidir.

Cinayət hüququnda zərər çəkmiş şəxs dedikdə, cinayət qanunu ilə qorunan ictimai münasibətlərin subyekti qismində çıxış edən və cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulan fiziki, əmlak, mənəvi və digər ziyan vurulmuş şəxs başa düşülür.

Cinayət-prosessual hüququnda isə zərərçəkmiş şəxs dedikdə, cinayət əməli nəticəsində ziyan vurulduğu ehtimal olunan proses iştirakçısı nəzərdə tutulur.

Cinayət hüquqi mənada cinayətdən zərər çəkmiş şəxs anlayışı cinayət-prosessual hüquqi mənada zərər çəkmiş şəxs anlayışından geniş olmaqla, həm cinayət-prosessual mənada zərər çəkmiş qismində tanınmış şəxsi, həm də zərər çəkmiş şəxs qismində tanınana qədər cinayət nəticəsində və ya hər hansı başqa səbəbdən ölmüş şəxsi özündə ehtiva edir.

Cinayət əməli nəticəsində zərər çəkmiş şəxsin Konstitusiya və beynəlxalq-hüquqi sənədlərdə təsbit edilmiş hüquq və vəzifələri CPM-də öz əksini tapmışdır.

CPM-in əsas anlayışlarını müəyyən edən 7-ci maddəsində cinayətdən zərər çəkmiş şəxsin qanuni nümayəndəsi və nümayəndəsinin anlayışı verilsədə, zərər çəkmiş şəxsin normativ-hüquqi anlayışı verilməmişdir. Lakin təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror, xüsusi ittihamçı və mülki iddiaçı ilə birlikdə zərər çəkmiş şəxsin ittiham tərəfi olması göstərilmişdir (CPM-in 7.0.21-ci maddəsi). Bundan əlavə, həmin Məcəllənin 7.0.36-cı maddəsində zərərin cinayət nəticəsində zərər çəkmiş şəxsə vurulmuş mənəvi, fiziki və ya maddi ziyan olması göstərilmişdir.

CPM-in 12.1-ci maddəsində göstərilmişdir ki, cinayət prosesini həyata keçirən orqanlar cinayət prosesində iştirak edən bütün şəxslərin Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarına riayət olunmasını təmin etməlidirlər.

Bununla belə, cinayətin əlamətləri olan əməldən zərər çəkmiş şəxsin bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş qaydada cinayət təqibinin başlanmasını tələb etməyə, onun həyata keçirilməsində zərər çəkmiş şəxs və ya xüsusi ittihamçı qismində iştirak etməyə, habelə vurulmuş mənəvi, fiziki və maddi ziyana görə kompensasiya almağa hüququ vardır (CPM-in 12.2-ci maddəsi).

CPM-in 12.3-cü maddəsində isə nəzərdə tutulmuşdur ki, cinayət prosesi gedişində hər kəsin özünün Konstitusiya ilə təsbit edilmiş hüquq və azadlıqlarını qanunla qadağan olunmayan bütün üsul və vasitələrlə müdafiə etməyə hüququ vardır.

Zərər çəkmiş şəxsin CPM-in 12.2-ci maddəsində göstərilən hüquqları həmin Məcəllənin 87-ci maddəsində dəqiqləşdirilmiş, eləcə də zərər çəkmiş şəxsin vəzifələri müəyyənləşdirilmişdir.

CPM-in 87.1-ci maddəsində göstərilmişdir ki, cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməl nəticəsində fiziki şəxsə birbaşa mənəvi, fiziki və ya maddi ziyan vurulmasına kifayət qədər əsaslar olduqda o, zərər çəkmiş şəxs qismində tanınır. Mənəvi zərər dedikdə, şəxsin şərəf və ləyaqətinin alçaldılması, ona mənəvi sarsıntı yetirilməsi, fiziki zərər dedikdə, şəxsin həyatına, səhhətinə, digər bədən toxunulmazlığına vurulmuş zərər, əmlak zərəri dedikdə isə pul vahidi ilə ifadə olunan maddi ziyan vurulması başa düşülməlidir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, şəxsin cinayət prosesində zərər çəkmiş şəxs qismində iştirakı onun CPM-in 87.4-cü maddəsinə uyğun olaraq təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror və ya məhkəmə tərəfindən zərərçəkmiş şəxs qismində tanınması üçün qərar qəbul edilməsini tələb edir.

CPM cinayət mühakimə icraatının gedişində şəxsin zərər çəkmiş şəxs qismində tanınmasının iki formasını (halını) nəzərdə tutmuşdur. Birinci halda cinayət işinin başlanması anında cinayətin törədilməsindən zərər çəkmiş şəxs məlum olduqda, cinayət işinin başlanması ilə eyni vaxtda həmin şəxs zərər çəkmiş kimi tanınır (CPM-in 210.3-cü maddəsi). İkinci halda isə cinayət işi başlanan anda şəxsi zərər çəkmiş şəxs qismində tanımağa əsaslar kifayət deyilsə, həmin qərar kifayət qədər əsaslar müəyyən edilən kimi dərhal qəbul olunur. (CPM-in 87.4 maddəsi).

Zərərçəkmiş şəxs qismində tanınması barədə qərar qəbul edildiyi andan şəxs cinayət-prosessual qanunvericiliyi ilə ona verilmiş hüquq və vəzifələrə malik olur. Zərər çəkmiş şəxsin bu hüquqları bilavasitə özü, qanuni nümayəndəsi və yaxudda nümayəndəsi vasitəsi ilə həyata keçirilir (CPM-in 85, 101, 102-ci maddələri).

Cinayət nəticəsində və ya digər səbəblərdən şəxs öldüyü hallarda onun hüquqlarının qorunması məsələsi ortaya çıxır.

01 sentyabr 2000-ci ilə qədər qüvvədə olan CPM-in 49-cu maddəsində cinayətin mənəvi, fiziki və ya əmlak zərəri vurduğu şəxs zərərçəkmiş şəxs hesab olunurdu. Zərər çəkmiş şəxsin ölümü ilə nəticələnmiş cinayət işləri üzrə onun yaxın qohumlarının bu maddə ilə nəzərdə tutulmuş hüquqlara malik olması müəyyən edilmiş, lakin onların cinayət prosesində iştirakı qaydası və s. məsələlər müəyyən edilməmişdi.

Qüvvədə olan CPM-in 87.2-ci maddəsində isə nəzərdə tutulmuşdur ki, törədilmiş cinayət nəticəsində zərər çəkmiş şəxs ölmüşsə, bu maddədə nəzərdə tutulmuş zərər çəkmiş şəxsin hüquqlarını onun yaxın qohumları həyata keçirirlər. Həmin normanın məzmunundan görüldüyü kimi, törədilmiş cinayət nəticəsində ölmüş şəxs təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror və ya məhkəmənin müvafiq qərarı ilə cinayət-prosessual mənada «zərər çəkmiş şəxs qismində» tanınmasada o, zərərçəkmiş şəxsdir və öldüyünə görə onun qanunla nəzərdə tutulan hüquqlarını yaxın qohumları (hüquqi varisi) həyata keçirirlər.

Cinayət-prosessual qanunvericiliyində zərər çəkmiş şəxs öldükdə, onun hüquqlarının yaxın qohumları tərəfindən müdafiə edilməsi məsələsi öz həllini tapmış, hüquqda varislik prinsipi əsas götürülərək zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisinin təyin edilməsi, onun cinayət mühakimə icraatı zamanı hüquq və vəzifələri müəyyənləşdirilmişdir (CPM-in 106-cı maddəsi).

Hadisə nəticəsində ölmüş zərər çəkmiş şəxsin hüquq və vəzifələrini cinayət işi üzrə icraat zamanı həyata keçirmək istəyini bildiren yaxın qohumlarından biri zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisi hesab olunur (CPM-in 106.1-ci maddəsi). Lakin bu zaman zərər çək-

miş şəxsə cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməllə mənəvi, fiziki və ya maddi ziyan vurmuş yaxın qohumun həmin zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisi təyin edilməsinə yol verilməməsi (CPM-in 106.2-ci maddəsi) nəzərə alınmalıdır.

Cinayət-prosessual qanunvericiliyində yaxın qohumlar dedikdə babalar, nənələr, valideynlər, övladlığa götürənlər, doğma və ögey qardaşlar və bacılar, ər-arvad, uşaqlar, övladlığa götürülənlər və nəvələr nəzərdə tutulur (CPM-in 7.0.32-ci maddəsi).

Zərər çəkmiş şəxsin yaxın qohumunun onun hüquqi varisi qismində tanınması haqqında qərarı həmin qohumun xahişi olduqda, cinayət prosesini həyata keçirən orqan qəbul edir.

Zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisi cinayət təqibi üzrə icraatda zərər çəkmiş şəxsin əvəzinə iştirak edir. Bu zaman o, zərər çəkmiş şəxsin ifadə vermək hüququndan və şəxsiyyətin ayrılmaz hüquqları istisna olmaqla digər hüquqlardan istifadə edir və vəzifələr daşıyır. Zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisi zərər çəkmiş şəxs kimi eyni əsaslar üzrə xüsusi ittihamçı hüquqlarından istifadə edə və onun vəzifələrini daşıya bilər (CPM-in 106.5-ci maddəsi).

Cinayət-prosessual qanunvericiliyində zərər çəkmiş şəxsin hüquqlarının müdafiəsinin zərər çəkmiş şəxslə birlikdə qanuni nümayəndə və nümayəndə vasitəsi ilə, ölmüş zərər çəkmiş şəxsin hüquqlarının isə hüquqi varis vasitəsi ilə müdafiə edilməsi nəzərdə tutulsada (CPM-in 101.1, 102.1, 106.1-ci maddələri), həmin şəxslərin cinayət prosesində iştirakı müəyyən hədlərdə məhdudlaşdırılmış, cinayət prosesi zamanı nümayəndənin və qanuni nümayəndənin şəxsiyyətin ayrılmaz hüquqları istisna olmaqla, CPM-də nəzərdə tutulmuş hüquqları həyata keçirmələri müəyyən olunmuşdur (CPM-in 101.5, 102.6-cı maddələri).

Qanuni nümayəndədən və nümayəndədən fərqli olaraq, zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisi prosesdə iştirakı zamanı göstərilənlərdən əlavə, zərər çəkmiş şəxsin əvəzinə ifadə verə bilməz və onun şübhəli və təqsirləndirilən şəxslə barışmaq, xüsusi ittihamçı qismində cinayət təqibindən və zərər çəkmiş şəxsin verdiyi şikayətdən imtina etmək hüququ yoxdur (CPM-in 106.5-106.6.3-cü maddələri).

Qeyd edilməlidir ki, müraciətdə istinad edilən «hadisə nəticəsində ölmüş şəxsin yaxın qohumu hüquqi varis olmaq istəyirsə, özünün zərər çəkmiş şəxs qismində tanınmasını tələb edə bilər» müddəasını müəyyən edən CPM-in 119.4-cü maddəsinə «Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikasının 2012-ci il 11 dekabr tarixli Qanunu (bundan sonra – 2012-ci il 11 dekabr tarixli Qanun) ilə dəyişik-

liklər edilmişdir. Həmin maddənin birinci cümləsi «ölmüş təqsirləndirilən (şübhəli) şəxsin və ya cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməl törətmiş, lakin təqsirləndirilən (şübhəli) şəxs qismində tanınanadək ölmüş şəxsin, habelə hadisə nəticəsində ölmüş zərər çəkmiş şəxsin yaxın qohumu özünün hüquqi varis qismində tanınmasını tələb edə bilər» kimi verilmişdir. Həmin dəyişikliklərdən sonra bu norma ilə CPM-in 12.2, 87.2 və 106.1-ci maddələri arasında uyğunsuzluq aradan qaldırılmışdır.

2012-ci il 11 dekabr tarixli Qanun ilə cinayət-prosessual qanunvericiliyinin hüquqi varislik prinsipi inkişaf etdirilərək təqsirləndirilən (şübhəli) şəxsin hüquqi varisi institutunda müəyyən edilmişdir. Belə ki, qanunverici cinayət təqibini istisna edən hallardan biri kimi, CPM-in 39.1.5-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş «şəxs cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməli törətdikdən sonra öldükdə (ölən şəxsə bəraət verilməsi zəruri olduğu hallar istisna edilməklə)» müddəasını daha da inkişaf etdirmiş və CPM-ə 106-1-ci maddə əlavə etmişdir.

Həmin maddədə göstərilir ki, ölmüş təqsirləndirilən (şübhəli) şəxsin hüquq və vəzifələrini cinayət işi üzrə icraat zamanı həyata keçirmək istəyini bildiren yaxın qohumlardan biri təqsirləndirilən (şübhəli) şəxsin hüquqi varisi hesab olunur. Şəxs təqsirləndirilən (şübhəli) şəxs qismində tanınanadək ölmüşdürsə, onun yaxın qohumlarında həmin şəxsin hüquqi varisi qismində tanınmaq hüququ vardır və bu Məcəllənin təqsirləndirilən (şübhəli) şəxsin hüquqi varisi ilə bağlı müddəaları onlara da şamil edilir.

Cinayətdən zərər çəkmiş şəxs vəfat etdikdə onun bir qayda olaraq, bir neçə yaxın qohumu olur ki, onlara da həmin cinayət nəticəsində maddi-mənəvi ziyan dəymiş olur və onların bir neçəsinin və ya hamısının hüquqi varis kimi tanınması üçün müraciət etmək və tanınmaq hüququ vardır. Həmin yaxın qohumlardan birinin zərər çəkmiş şəxs qismində tanınması digərlərinin bu hüquqdan istifadə etmək və müraciət etmək hüququnu məhdudlaşdırdı.

CPM-in 106.3-cü maddəsinə görə zərər çəkmiş şəxsin bir neçə yaxın qohumu hüquqi varis kimi tanınma barədə müraciət etdikdə və onlar arasında hüquqi varisin seçilməsində mübahisə olduqda həmin məsələni məhkəmə həll edir. Eyni zamanda, zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisi kimi tanınmış şəxsin cinayət işi üzrə icraatın hər hansı anında müvafiq səlahiyyətləri öz üzərindən götürmək hüququ vardır (CPM-in 106.4-cü maddəsi).

Bəzi hallarda hüquqi varis kimi tanınmış şəxsin mövqeyi ilə hüquqi varis kimi tanınmağa hüququ olan şəxslərin mövqeləri üst-üstə düşür. CPM-in 106.6-

cu maddəsində nəzərdə tutulmuş hüquqların hüquqi varisə verilməsi ibtidai və məhkəmə araşdırması dövründə bu hüquqlardan istifadə edilməsi ilə bağlı müəyyən çətinlikləri nyaranmasına səbəb olardı.

Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun «Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 37.4, 39.9, 40.2 və 41.7-ci maddələrinin sərhədlənməsinə dair» 15 iyul 2011-ci il tarixli Qərarında formalaşdırdığı hüquqi mövqeyə görə Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 73-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş zərər çəkmiş şəxslə barışmaqla bağlı cinayət məsuliyyətindən azad etmə institutu CPM-in 37.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan prosessual barışma institutundan fərqlənir.

CPM-in 37.2-ci maddəsində göstərilən xüsusi ittiham qaydasında olan cinayət işləri üzrə zərər çəkmiş şəxs təqsirləndirilən şəxslə barışdıqda cinayət işinə xitam verilməli olduğu halda, CPM-in 37.3-cü maddəsində göstərilən ictimai-xüsusi ittiham qaydasında cinayət təqibi həyata keçirilərkən, CM-in 73-cü maddəsinə əsasən bu xarakterli bütün işlər üzrə deyil, yalnız böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlər üzrə zərər çəkmiş şəxsin təqsirləndirilən (şübhəli) şəxslə barışması (CM-in 73-cü maddəsində göstərilən digər şərtlər mövcud olduqda) şəxsin cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi üçün əsas ola bilər.

Belə ki, CM-in cəzanı yüngülləşdirən halları nəzərdə tutan 59-cu maddəsində «cinayətin törədilməsindən bilavasitə sonra zərər çəkmiş şəxsə tibbi və ya digər yardım göstərilməsi, cinayət nəticəsində dəymiş maddi və mənəvi zərərin könüllü olaraq ödənilməsi və ya aradan qaldırılması, zərər çəkmiş şəxslə razılıq əldə etməyə cəhd edilməsi, zərər çəkmiş şəxsə dəymiş zərərin azadılmasına yönəldilmiş digər hərəkətlərin edilməsi» (CM-in 59.1.10-cu maddəsi) də cəzanı yüngülləşdirən hal kimi nəzərdə tutulmuşdur.

Təqsirləndirilən şəxsin bu hüquqdan istifadə etməsinə, bu hərəkətləri yerinə yetirməsinə CPM-in 106.6-cı maddəsində nəzərdə tutulan halların təsiri yoxdur və təqsirləndirilən şəxs prosesin istənilən mərhələsində bu hərəkətləri edə bilər və qanunvericilikdə bununla bağlı məhdudiyət nəzərdə tutulmamışdır.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu onu da qeyd etməyi zəruri hesab edir ki, cinayət təqibi üzrə zərər çəkmiş şəxs qismində tanınmış və ya tanınmağa hüququ olmayan şəxsin hüquqi varisinin cinayət prosesində iştirakına yol verilir. Bu zaman şəxsin ölənədək zərər çəkmiş şəxs qismində tanınmış olub-olmamasının heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Burada əsas amil ondan ibarətdir ki, ölmüş şəxs CPM-in 87-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada zərər çəkmiş şəxs hesab edilə bilər və şəxs olsun.

Ölmüş zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisinin cinayət prosesində iştirak etməsi üçün onun ölümünün səbəbinin əhəmiyyəti yoxdur. Şəxs bilavasitə cinayət hadisəsi ilə əlaqədar, yaxud cinayət hadisəsindən sonra xəstəlik və s. nəticəsində öldükdə, habelə Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 41-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əsaslarla ölmüş elan edildikdə, onun hüquqi varisinin cinayət prosesində iştirak etməsi mümkündür. Ona görə də, cinayət təqibi istənilən növdə (ictimai, ictimai-xüsusi, xüsusi ittiham qaydasında) həyata keçirilərkən ölmüş zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisinin cinayət prosesində iştirakı mümkündür.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu həmçinin qeyd edir ki, Konstitusiyanın 68-ci maddəsinin I hissəsinin tələbləri baxımından CPM-in 12.2-ci maddəsinin «cinayətin əlamətləri olan əməldən zərər çəkmiş şəxs», 87.2-ci maddəsinin «törədilmiş cinayət nəticəsində zərər çəkmiş şəxs ölmüşsə, bu maddədə nəzərdə tutulmuş zərər çəkmiş şəxsin hüquqlarını onun yaxın qohumları həyata keçirirlər» və 106.1-ci maddəsinin «hadisə nəticəsində ölmüş zərər çəkmiş şəxsin hüquq və vəzifələrini cinayət işi üzrə icraat zamanı həyata keçirmək istəyini bildirən yaxın qohumlarından biri zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisi hesab olunur» müddəaları eyni məna və məzmun daşıyır və həmin müddəalar arasında uyğunsuzluq mövcud deyildir.

Qeyd olunanları nəzərə alaraq, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə nəticəyə gəlir ki:

Konstitusiyanın 68-ci maddəsinin I hissəsinə uyğun olaraq CPM-in 12.2-ci maddəsinin «cinayətin əlamətləri olan əməldən zərər çəkmiş şəxs» və 87.1-ci maddəsinin «cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməl nəticəsində fiziki şəxsə birbaşa mənəvi, fiziki və ya maddi ziyan vurulmasına kifayət qədər əsaslar olduqda o, zərər çəkmiş şəxs qismində tanınır» müddəaları cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməl nəticəsində fiziki şəxsə mənəvi, fiziki və ya maddi ziyanın vurulmasını və müvafiq qaydada şəxsin zərər çəkmiş şəxs qismində tanınmasını və ya tanınmasını ehtiva edir.

CPM-in 87.2-ci maddəsinin «törədilmiş cinayət nəticəsində zərər çəkmiş şəxs ölmüşsə, bu maddədə nəzərdə tutulmuş zərər çəkmiş şəxsin hüquqlarını onun yaxın qohumları həyata keçirirlər» və 106.1-ci maddəsinin «hadisə nəticəsində ölmüş zərər çəkmiş şəxsin hüquq və vəzifələrini cinayət işi üzrə icraat zamanı həyata keçirmək istəyini bildirən yaxın qohumlarından biri hüquqi varis hesab olunur» müddəaları cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməl nəticəsində və ya bundan sonra hər hansı başqa bir səbəbdən ölmüş və ya

məhkəmə tərəfindən ölmüş elan edilmiş zərər çəkmiş şəxsin əvəzinə cinayət təqibi üzrə icraatda iştirak edən və həmin Məcəllənin 106.6-cı maddəsində nəzərdə tutulan hallar (hüquqlar) istisna olmaqla, hüquq və vəzifələri həyata keçirən hüquqi varisi nəzərdə tutur.

Yuxarıdakıları nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin 130-cu maddəsinin VI hissəsinə, «Konstitusiya Məhkəməsi haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65, 66, 67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin 68-ci maddəsinin I hissəsinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosesual Məcəlləsinin 12.2-ci maddəsinin «cinayətin əlamətləri olan əməldən zərər çəkmiş şəxs» və 87.1-ci maddəsinin «cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməl nəticəsində fiziki şəxsə birbaşa mənəvi, fiziki və ya maddi ziyan vurulmasına kifayət qədər əsaslar olduqda o, zərər çəkmiş şəxs qismində tanınır» müddəaları cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməl nəticəsində fiziki şəxsə mənəvi, fiziki və ya maddi ziyanın vurulmasını və müvafiq qaydada şəxsin zərər çəkmiş şəxs qismində tanınmasını və yatanına bilməsini ehtiva edir.

2. Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosesual Məcəlləsinin 87.2-ci maddəsinin «törədilmiş cinayət nəticəsində zərər çəkmiş şəxs ölmüşsə, bu maddədə nəzərdə tutulmuş zərər çəkmiş şəxsin hüquqlarını onun yaxın qohumları həyata keçirirlər» və 106.1-ci maddəsinin «hadisə nəticəsində ölmüş zərər çəkmiş şəxsin hüquq və vəzifələrini cinayət işi üzrə icraat zamanı həyata keçirmək istəyini bildirən yaxın qohumlarından biri hüquqi varis hesab olunur» müddəaları cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməl nəticəsində və ya bundan sonra hər hansı başqa bir səbəbdən ölmüş və ya məhkəmə tərəfindən ölmüş elan edilmiş zərər çəkmiş şəxsin əvəzinə cinayət təqibi üzrə icraatda iştirak edən və həmin Məcəllənin 106.6-cı maddəsində nəzərdə tutulan hallar (hüquqlar) istisna olmaqla, hüquq və vəzifələri həyata keçirən hüquqi varisi nəzərdə tutur.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar «Azərbaycan», «Respublika», «Xalq qəzeti», «Bakinski raboçi» qəzetlərində, «Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı»nda dərc edilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

Sədr

Fərhad Abdullayev